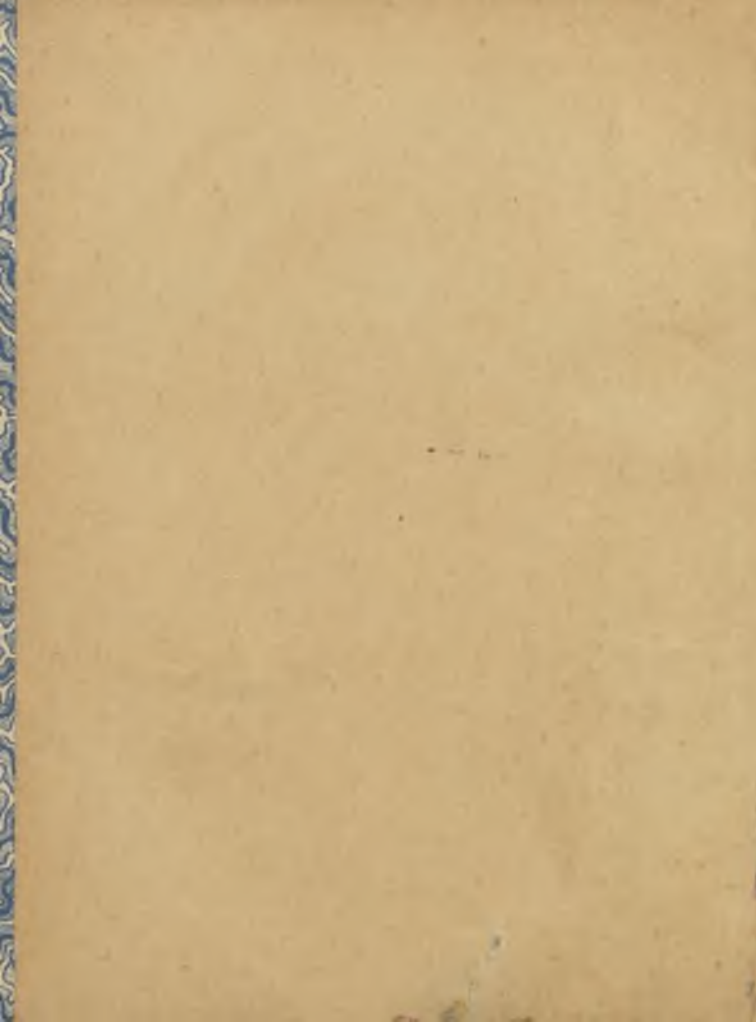

A
PESTI-HIRLAP
NYELVŐRE

A PESTI-HIRLAP
A J Á N D É K A

SAVED BY THE
H. J. J. J. J.

**A
PESTI HIRLAP
NYELVŐRE**

**SZERKESZTETTE :
KOSZTOLÁNYI DEZSŐ**

A PESTI HIRLAP AJÁNDÉKA.

Légrády Testvérek kiadása és nyomása, Budapest.

A *Magyar Tudományos Akadémia* szükségét érezte, hogy sikraszálljon veszélyeztetett nyelvünk épségéért és szépségéért. Megalakította nyelvművelő bizottságát, mely immár nemcsak könyvtárakban búvárkodik, hanem kilép társadalmi porondra is, küzd a nyelv romlása ellen.

Egy nemzet legnagyobb kincse — szellemi életének, lelki összetartozásának oltalmazója —: a nyelve. Ezt nem érinthetik pillanatnyi történelmi változások. Öröze a múltnak, záloga a jövőnek. Ez a belátás érlelte meg a *Pesti Hírlap*-ban az elhatározást, hogy tetté váltsa tudós-társágunk szándékát. Sokszázezer példányban nyomatja ki, terjeszti el ezt a munkát, melynek minden sora a magyar nyelv érdekében tör lándzsát. Ajándékuul küldi meg előfizetőinek, az iskoláknak, a könyvtáraknak és a nemzeti hadseregnek.

Közleményeit jeles szakemberek írták, élükön dr. *Négyesy László* egyetemi tanár, a nyelvművelő szakosztály elnöke. Nyelvészetünk úttörői gazdag tudásukból — áldozatos önmegtagadással — csak azt közölték, ami mindenki számára érthető, hozzáférhető. Azokat a cikkeket, melyek itt megjelentek, előzőleg sok figyelmes szem olvasta át. Maguk a tudósok ellenőrizték, vitatták meg egymás szempontját. Ez a könyv tehát mintegy a mai tudomány megállapodásának, nyelvünk törvénykönyvének tekinthető.

Kérjük az olvasót, szeresse, forgassa, lássa hasznát. Szeresse mindenekelőtt nyelvünket, védelmezze, harcoljon érte. Ne engedje, hogy csonka országunk nyelve is csonka legyen.

A PESTI HIRLAP.

Használati utasítás.

I.

A Pesti Hírlap Nyelvőre anyanyelvünkről szól.

Anyanyelvünkkel nem igen szoktunk gondolni. Olyan egy velünk, hogy többnyire észre se vesszük. Voltak a történelemnek korszakai, amikor egész népek nem foglalkoztak azzal a különbséggel, mely őket a másajkúaktól elválasztotta. A gyermekek is ilyenek. Már folyékonyan beszélnek, akkor közlik velük, hogy milyen nyelven beszélnek. Esetleg később, eszmélkedő korukban hallanak egy nyelvet, nem értik s ráocsúdnak arra, hogy őket sem értheti meg mindenki. Különböztet természetesen tartják, hogy mindenki megérti őket. Egy színmagyar vidék kisdédóvjában azt kérdeztem a kisfiúktól és kisleányoktól, akik között voltak háromévesek, de hatodfél évesek is, hogy mi az a nyelv, melyet beszélnek. Százhetven gyermek közül egyetlenegy tudta, hogy magyarul beszél. De ennek az apja tanító volt és levante-oktató.

A művelt felnőttek életében is hány nap múlik el, hány hónap és sokszor hány év is, a nélkül, hogy ügyet vetnének nyelvük élettani működésére és elszigeteltségükre az idegen népek társaságában. Természetesen az írók meg a nyelvészek kivételek. Öneik ez úgyszólván egyetlen gondjuk és szenvedélyük. De még ők is hányszor megfeledkeznek magukról. Víták hevében aligha figyelik mondataik rendjét és csengését.

Anyanyelvünk ösztönös. A közlési vágy tanít meg bennünket, hogy mikor és hogyan mondjunk valamit. Úgy beszélünk, mint ahogy lélegzünk. Ha végletekig tudatosítanók, hogyan kell lélegzenünk s előzőleg orvosoktól kérdeznők meg, milyen izmainkat kell megmozgatnunk, mi-

ilyen idegelinket kell bekapcsolnunk erre a célra, aztán ezeket az utasításokat pontról-pontra követni igyekeznők, valószínű, hogy elakadna a lélegzetünk. Így vagyunk a nyelvvel is. Ha minden pillanatban vizsgálgatnók, hogy milyen bonyolult testi és lelki folyamatok mennek végbe bennünk beszéd és írás közben, megbénulna a nyelvünk és a tollunk. Legjobb vezetőnk az ösztön.

Ennek az ösztönnek azonban nem árt, ha klasszé megismerkedünk anyanyelvünkkel. Kíváncsiságunkat is csigázhatja, hogy mi rejlik ebben a láthatatlan kincsben, melyet magunkban hordozunk. Őseink milliói és milliói, akik már rég porrá váltak, szájról-szájra adták ezt. Most elérkezett hozzánk, évezredek messzeségéből. Bennünk lüktet, folytatja a múltat és a jövőbe igyekszik. Micsoda történet lappang minden szavában. Micsoda ódon, nemesi családja lombosodik fölötte. Micsoda törvény köti össze mondatait. Az itt következő cikkek ezzel foglalkoznak.

II.

Két szótárat foglal magában ez a könyv. Az első, *A helyes magyarság szótára*, betűrendben közli azokat a hibákat, melyek leggyakrabban éktelenítik el a mai beszédet és írást. Talpraesett, derék szavakat és kifejezéseket ajánl a rútak és idegenszerűek helyett, de megrója a hibás hibáztatásokat is, melyek az évek során hívekre találtak nemcsak a nagyközönség, hanem az írók körében is. Aki nek fogalmazás közben kétsége támad, az itt a főbb kérdésekre szabatos, határozott választ kap. Természetesen a nyelv szakadatlanul ezer és ezer új lehetőségeket teremt s mindegyikre a szótár nem felelhet. A nyelv végtelen. A szótár véges.

Hogy mikor beszélünk és írunk helyesen, arra esetről-esetre, gyakorlatban könnyebb felelni, mint elméletben. Egy szempontot mégis hangsúlyoznunk kell. Valamilyen nyelvi jelenség jogos vagy jogtalan voltát nem szabad a pusztán értelmünkkel eldöntenünk. Aki csak erre hallgat, az hamarosan ellenmondásba keveredik önmagával.

A nyelv nem mindig következetes, nem mindig észszerű. Következetessége is inkább lélektani, mint értelmi.

Sokszor úgy fejezzük ki magunkat, mint a gyermekek, messzire mutató célzásokkal, merész és laza utalásokkal. Az ilyen kifejezések az értelem fényében talán esztelenségek, de azért nyelviileg helyesek lehetnek. Hamlet gondolkozásáról azt mondták: „örület, de van benne rendszer“. A nyelvről ezt mondhatjuk: „rendszer, de van benne örület“. Sok emberi örület, szeszély és következetlenség van benne, melyet csak a lélektan segítségével lehet megmagyaráznunk, értelemmel vajmi ritkán.

Egy meg egy a földgolyó minden pontján kettő s kétszer kettő négy a délen lakó, ősalapított bantu-négereknél s az északon lakó, művelt angoloknál egyaránt. Számtani alapigazságok megítélésénél az emberi elme csodálatos egyöntetűséget tanúsít. Ez a nyelvek területén megszűnik.

Ha az emberiség nyelvelt csupán az értelem teremtetten volna meg, akkor talán csak egyetlen nyelv volna, akkor mindenütt volna a névszóknak nemük, akkor mindegyik nyelv vagy hajlító volna, vagy ragozó. De nincs így. Amit egyik nép szükségesnek tart, a másik nem tartja annak. Az indogermán népek (a németek, a franciák, az oroszok stb.) ezt mondják: *két emberek*. Úgy gondolkoznak, hogy két ember több ember, ennél fogva a jelzett szót többesszámba teszik. A finn-ugor népek (a magyarok, finnek, vogulok stb.) ezt mondják: *két ember*. Úgy gondolkoznak, hogy mikor két embert említene, már jelezték, hogy több emberről van szó s udvariasan föltételezik, hogy ezt nem is felejtjük el, míg a jelzett szó végére nem érünk. Mi a helyes, vagy a helyesebb? Mind a kettő helyes a maga keretében, mind a kettő más-más szemléleti forma megnyilatkozása.

Az angolok a havat *mély*-nek látják, mert felülről nézik, mi *magas*-nak, mert alulról nézzük. A franciák közelednek valaki-től (nem pedig: valaki-hez). A németek követnek valaki-*nek*, mi követünk valaki-t. Arról beszélünk, hogy *semmink sincs*, holott nem semmink sincs, hanem *valamink nincs*. Mégis az előbbi a helyes. Miért? Mert így szoktuk mondani.

Még ugyanegy nyelv területén is tapasztalhatók hasonló

ingadozások. Ami tegnap szabálytalanság volt, ma szabály. A nyelv állandóan hullámszik, mozog, változik, mert él. Forradalma új igazságokat fogadtat el, melyek azelőtt képtelenségeknek látszottak. A többség akarata előtt végül meg kell hajolni. Olyan eszköz, melyet naponként milliók és milliók használnak, még pedig nemcsak az okosak és ízlésesek, hanem az ostobák és ízléstelenek is, akikből az emberiség zöme kitelik, okvetlenül megcsempül és eltorzul. A szavak elhomályosulnak és fölragyognak. A XVI. században azt írták, hogy félünk valami-n (és nem: valamitől), a XVIII. században pedig még *Faludi* is azt írta, hogy aggódunk valami-ről (nem pedig: valami miatt).

Mi dönthet arról, hogy egy nyelvben mi a helyes és mi a helytelen? Néha az ösztön, néha az ízlés s néha — legtöbbször — a nyelvszokás. A jelenkori Európa vezető nyelvészei azt a nézetet vallják, hogy azok a fordulatok, melyeket a remekírók és a művelt emberek többsége elfogadott, helyesek. Be kell érünk ezzel a szerény, gyakorlati mértékkel. A nyelv hatalmas kifejezése egy nép lelkének, de van benne valami nagyon bensőséges is. Léggöre meleg, szinte családi. Egy családi körben gyakran megütkeznek egyes szokásunkon. Amikor érdeklődünk, hogy milyen hibát vagy bűnt követtünk el, a család tagjai egymásra pillantanak s elmosolyodnak. Azt felelik, hogy nem hiba az, nem is bűn, de náluk ilyesmi furcsa, idegenszerű, röviden: „nem szokás”. Ez alkalmazható a nyelvre is. Tisztelnünk kell annak a nyelvi családnak érzékenységet, hagyományait, melynek körében élünk. Ez a nyelvi család joggal elvárhatja tőlünk, hogy nagyjában úgy beszéljünk és írjunk, ahogy náluk szokás. Ami pedig szokás, az — e szó ősi jelentése szerint — erkölcs is. Ez a nyelvhelyesség erkölcsé.

III.

Másik szótárunk: A *tiszta magyarság szótára*, az elburjánzott idegen szavak magyar megfelelőit sorakoztatja föl.

Ha valaki kétkedik abban, hogy megokolt-e az a mozgalom, melyet teljes hittel és meggyőződéssel szítunk,

annak csak át kell futnia e szótár címszavalt. Az olvasó majdnem mindegyikben meghitt ismerősét köszönheti. Viszont sokszor már csak alig emlékszik azokra az eredeti szavainkra, melyeket kiszorítottak. E testes szótár idegen szókincse nemzeti nyelvünk tehertétele.

Hogy fogtak gyökeret ezek a szavak a közbeszédben és az irodalomban? Pár évtizeddel ezelőtt egy fonák és nyegle nyelvújítás kezdődött, mely magyar szavainkat is angolokkal, franciákkal, németekkel, latnokkal helyettesítette. A körkérdésből, az értekezletből, a vitaestből *ankét* lett, az újító, a forradalmi, úttörő művészből *avangardista*, a pirosítóból *rúzs*, a kirándulásból *weekend*, az enyelgésből, dévajkodásból, szerelmeskedésből *flirt*, a szerelemből kizárólag *sex appeal*. Az a helyzet, hogy nyelvünkre hovatovább minden nyelv hat, kivéve a magyart. Annakelőtte azok a fogalmak, melyek hozzánk kerültek, megmagyarosodtak. Most ők is szavaink is idegenné vedlenek. Úgy rémlik, mintha nyelvünk újabban elvesztette volna sarjadjóz képességét, életerejét.

Azt kérdezik, miért látunk oly nagy veszélyt az ilyen szavakban, miért küzdünk ellenük. Első sorban elrúttítják, felemássá és korcsná teszik nyelvünket. Minden nép küzd ellenük, még a francia, a német is. Nekünk, akik rokonságtalan népek gyűrűjébe zárva beszéljünk elszigetelt nyelvünket, kétszeres okunk van félteniünk önállóságunkat. Gyöngye érv ez ellen az, hogy az angol nyelv csupa jüvevényyszókból ragasztódott össze. A hódító normannok, a meghódított kelták, meg angolszászok a történelem során egy néppé váltak, nyelvük, ez a három indogermán nyelv, szervesen összeolvadt. Ha az angol és a francia a latnból vagy a görögből kölcsönkér egy szót, akkor mintegy „rokon kölcsönt” vesz föl. De a mi finn-ugor nyelvünkkel nem szeretik az ő szavakat. Gazdálkodásnak is rossz, hogy derűre-borúra befognadjuk őket. Szállást adtunk nekik, de aztán kivernek bennünket a házunkból. Nem maradnak vesztve. Kenyeret kérnek. Nem gazdagodást jelentenek, hanem szegényedést. Hasonértékű magyar szavainkban előbb-utóbb fogalmi hasadás támad, jelentésük bővül, vagy szűkül, kirekednek az élet vérkeringéséből, panganak, lassan-

ként fölöslegessé és tartalmatlanná válnak, elsorvadnak és meghalnak.

Az idegen szavak nemcsak afféle külső szépséghibák, nemcsak afféle pörsenések a nyelv testén. Belső betegségekre vallanak. Ha kerüljük és irtjuk őket, akkor magát a belső betegséget is kezeljük, mert a renyhe nyelvalkotó ösztönt munkára serkentjük. Ha nem törődünk velük, akkor az ártatlannak látszó pörsenések esetleg befelé is hatolhatnak, általános vérmérgezést is okozhatnak.

Azt is kérdezik, hogy van-e teljesen „tisztá” nyelv? Teljesen „tisztá” nyelv nincs és nem is lehet. Döreség is volna hadat izennünk azoknak a több száz éve meghonosult ó-bolgár, török, vagy szláv szavainknak, melyeknek már polgárjogot adtunk. A nyelvőr nem csendőr. Még azt se veszi zokon, ha valaki jobb híján, vagy a festőiség kedvéért helyel-közzel idegen szavakkal is él. Csak azt kívánja, hogy ne használjuk őket ünos-üntalan fölöslegesen, mikor helyettük seregestül akadnak különb, kifejezőbb szavaink.

Sokszor követelik tőlünk, hogy mondjuk meg ennek vagy annak az idegen szónak a pontos magyar megfelelőjét. Ezeknek azt szoktuk válaszolni, hogy egy szó sohasem jelenthet annyit, mint egy másik szó. Csak rokonértelmű szavaink vannak, azonos értelmű szavaink nincsenek, még tulajdon nyelvünkben sem. A *lepke*-t *pilló*-nek is hívjuk, *lepé*-nek is, *pillangó*-nak is. Ki meri azonban azt állítani, hogy ezek a fogalmilag egyező szavak teljesen egyértékűek is, ki nem érzi, hogy más az *éjjeli lepke* s más az *éjjeli pillangó* és hogy amikor valaki *pillé*-t irt, semmi körülmény között sem írhatta azt, hogy *pillangó*, *lepke*, vagy *lepe*? Minden szónak megvan a maga külső idoma, zenéje is. A hangulati velejárók szinte végtelen mellékterülete kapcsolódik hozzájuk. Éppen ezért egy szót se lehet „lefordítani”. Mostani nyelvi betegségünk gyökere az, hogy idegen nyelven gondolkozunk. Magyarul kell gondolkodnunk s akkor mozgalmunk máris diadalt aratott.

Az a kitűnő szótár, mely a *Pesti Hírlap Nyelvőre-*

nek javarésze, nem is végleges megoldás. Orvosság ez a beteg nyelvalkotó-ösztönnek. „Használati utasítás“-ul néhány megjegyzést teszünk. Az idegen szó mellett rendszerint több magyar szó van, amely a fogalom finomabb, közelebbi árnyalatait jelzi. Aki például a *fantasztikus* magyar megfelelőjét keresi, az egész bőségszarut talál maga előtt. Ebből kell kiválogatnia azt, amelyikre éppen szüksége van. A *fantasztikus*-t nálunk mindenre alkalmazzák. Jókat *fantasztikus* költészete tehát: *fellejjáró*, de *Poe* Edgar költészete, mely szintén *fantasztikus*, már nem *fellejjáró*, hanem: *idércecs*, *kiscéreties*. *Hoffmann* Amadé *fantasztikus* költészetei *boszorkányos*, *kiscéreties*, *Swift* Jonatán *fantasztikus* gúnyja: *elképesztő*, *háborzongató*, *döbbenetes*. Egy *fantasztikus* kínai szertartás: *mesebeli*. A *fantasztikus* kelet: *déliábrós*, *regényes*, *regeszerű*. Hogy mi a *fantasztikus* szépség? Talán: *képrázatos*, *várzásos*, *elbámuló*, *tündöklő*, vagy csak *csodálatos*. Az a hölgy, aki barátnője izléstelen ruháját *fantasztikus*-nak nevezi, azt gondolja, hogy ez a ruha *képtelen*, *lehetetlen*, *otromba*, *síldny*, *gyatra*. Ha valaki egy váratlan, de nem kellemetlen hírre fölkiált, hogy *fantasztikus*, nyilván csak azt érzi, hogy: *hihetetlen*, vagy pestiesen szólva: *örüsi*. A *fantasztikus* ravaszság tetszés szerint: *agyafúrt*, *körmondforgó*, vagy *csavaros* ravaszság. Egy *fantasztikus* színpadi bonyodalom esetleg: *csillogó*, esetleg: *tótágastálló*, esetleg: *badar*. A *fantasztikus* néha: *megrökönyítő* is lehet, néha: *hökkenető*, néha: *örvendetes* is. Egy *fantasztikusan* buta ember: *bődületesen*, vagy *egyetlenül* buta. A pénzhlány *fantasztikus*, tehát *rémítő*, sőt *rémisztő*. Amint látjuk, állítólagos szegénységünk mögött voltaképp gazdagság van.

Tudjuk, hogy a szótár forgatói gyakran úgy fogják „érezni“, hogy az ajánlott szó „nem egészen fűdi a fogalmat“ s a szokatlan vagy új szavakat bizalmatlanul nézegetik, mint az imént kibocsátott pénzeket, melyeknek még nem ismerik árfolyamát. Valóban egy fogalmat csak olyan szó fűdhet egészen, melyet már sokszor, hosszú ideje takargattak erre a fogalomra. Használunk kell a szót s akkor megeléged.

IV.

Egyesek túlföntül sötétén ítélk meg nyelvünk mai állapotát.

Rémlátásukban azt képzelik, hogy most egy csalódott nép öntudatlanul szabadulni igyekszik nyelvétől, lebontja azt, amit ősei alkottak, szavalt fokozatosan idegekkel cseréli ki s egy nemzetközi keverék-nyelvet terem magának. Ezeknek nincs igazuk. Irodalmunk virágzása is rájuk cáfol. Aztán még mindig ezekben és ezekben él nyelvünk lelkiismerete és szeretete. Annyi bizonyos, hogy olyan zagyva nyelvnek, melynek szókinccse idegen szavaktól tarkáll, eredeti szerkezete, mondatfűzése pedig napról-napra satnyul, csak kevés tartóereje van. Azok, akik ilyen nyelvet beszélnek, máról-holnapra átnyergelhetnek egy másikra, csak épp hangsúlyukat kell némiképp megváltoztatni.

Meg kell tehát kérdeznünk önmagunktól becsületesen, hogy mit akarunk. Ha magyarok akarunk maradni, ragaszkodnunk kell nyelvünk helyességéhez és tisztaságához. Ez érdemes föladat. Más nyelvet sohase tanulhatunk meg tökéletesen, legföljebb értelmünkkel, az pedig egy hajítófát sem ér. De anyanyelvünket valamennyien könnyűszerrel megtanulhatjuk. A bridge megtanulása több fáradtságba kerül. Anyanyelvünk pedig dúsan megjutalmaz fáradtságunkért. Úgy szeret bennünket, hogy mindenét nekünk adja, ami az övé, hiszen anyánk. Viszontszolgálat fejében mindössze azt kéri tőlünk, hogy mi is törődjünk vele egy kicsit.

Ez kötelességünk is. Gyermeki kötelességünk, hogy megtanuljuk anyanyelvünket.

Kosztoldnyi Dezső.

A magyar nyelv.

Irta: Négyesy László dr.,

a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvművelő
Szakosztályának elnöke.

Európa közepén szigetként áll a magyar nyelv, körülnyaldosva a germán, latin és szláv nyelvtengerek hullámaitól. Hangalakjára, szerkezetére, szellemére nézve különbözik mindeniktől. Hasonló kelméjű és szerkezetű nyelvek csak Európa északi és keleti széléin találhatók.

De rokonaltól is messze eltávolodott fejlődésében. Legközelebbi rokonához is sokkal kevésbé hasonlít, mint a szláv nyelvek egymáshoz, vagy a germán nyelvek egymáshoz, vagy egyik latin nyelv a másikhoz. Csak mai hazánkban jó ezer éve él nyelvünk, de már azelőtt legalább annyi idővel elszakadt legközelebbi rokonaltól. Európa művelt nyelvvel közt, a görögöt kivéve, leghosszabb idő óta él önálló életet. Ez idő alatt megőrizte családí jegyeit is, de tovább is fejlődött.

A honfoglaláskor már egy nemzettő szervezett nép nyelve volt, tudatos nemzeti lélek szerve; régóta külön egyéniség volt a nyelvek közt, folyama zárt mederben áramlott. Megkülönböztette nemzetünket szomszédaitól és összetartotta a magyarságot. Nemzetünkbe a honfoglaláskor és azután egy csomó keleti nép olvadt bele: kabarok, besenyők, kunok. Az itt talált indo-európai népelemekből is sok beolvadt, s mindemellett a magyar nyelv, egész tekintélyes földrajzi területén, bünulatosan egységes maradt. Ugyanaz a népdal ma is dalolható a stájer határszélen és a csiki havasok alatt.

Két nagy hatóerő szabályozza életét: szífvósága és fejlődő ereje. Szífvósan őrzí sajátosságait, tartja fenn azonosságát önmagával, amint a századok egymásután hulladnak. Feltűnő a képzésmódok sokasága. Hogy ki tudjuk fejteni egyetlen hangnyí alakításal a történeti folyamatoságát (gynkorlágát), kezdőlévét, hirtelen végbe menését (csörög, csörögl, csörren)! Hány gyakorító lgénk van, hányféle klesinyítő képzőnk! S milyen áldás a rövidségre nézve a mi ható lgénk, műveltető lgénk, hirtokos névragozásunk, tárgyas igeragozásunk!

A szívósságot és a tenyészet gazdagságát szépen szemlélteti legrégibb szöveges nyelvemlékünk, a több mint hétszázéves Halotti Beszéd. Meglephet, hogy hétszáz év óta aránylag mily kevésbé változott el az, ami akkor megvolt; a Halotti Beszédet igen kevés felvilágosítással ma is megértjük. Megfordítva, ha a Halotti Beszéd szövegéhez feltámadna, nem értené meg a mi beszédünket, annyit gyarapodott a nyelv, főleg pedig bonyolultabbá fejlődött az akkor még aránylag egyszerű jelentésrendszer.

Híven őrzí nyelvünk a hangzók összhangjának törvényét. Így-egy szó hangzói egy hangrendbe tartoznak: vagy mind magasak, vagy mind mélyek. Egész szókincsünk (az egyszerű szokat értve) két hangtartományra oszlik, mlutegy dūr- és mollskálára.

Határozottan megkülönbözteti nyelvünk a hosszú és a rövid magánhangzókat (kar — kár, képék — képek). Ép-úgy a rövid és hosszú mássalhangzókat is (vető — kettő). Ezért alkalmasabb a mi nyelvünk a görög-római versmértékekre, mint a mostani nyugati nyelvek. Tisztán megkülönbözteti kiejtésünk a kemény és lágy mássalhangzókat (pap — bab). Ezt a német nehezen szokja meg, mikor magyarul tanul; a németben a lágy hang többnyire zöngétlen is, míg a mi lágy hangjaink kiejtésekör a mellkas is zeng.

De meg is felelteti egymásnak az így megkülönböztett hangokat. Minden rövid hangzónak megfelel egy hosszú hangzó. Minden mélyhangnak megfelel egy magashang (jártak-keltek járunk-kelünk), az o-nak kettő is; minden kemény hangnak egy lágy hang.

Szótagképzésünkre jellemző, hogy noha kezdődhetik a szótag hangzóval is, mássalhangzóval is (e-ke), általában szeret a szótag mássalhangzóval megnyitni, de csak egygyel. Nyelvünk nincs is annyira megterhelve mássalhangzókkal, mint a germán vagy a szláv nyelvek, jóval folyamatosabb. Szótagolásunk általában sokkal tisztább, mint például a német vagy a francia; ezekben ugyanis a hangsúlyos szótag kiejtése a fő, a többi aránylag mellékes.

Hangsúlyrendszerünk is sajátos. A hangsúly mindig a szó első tagján van (szállidogál) ukkor is, ha ez csupán

igekötő (*leszáll*). Még sajátosabb, hogy nyomatékokat rendszerint nem az egyes szók kapnak, hanem az egész szólam (pl. jelzős főnév): *fehér rózsa*, *piros rózsa*, *szőke leány*, *barna*; míg pl. a németben a főnév mindig hangsúlyos (*rote Rose*, *blondes Mädchen*). Hibás beszéd az, mikor a jelzős kifejezésben a főnevet rendszeresen nyomatékozzák.

A mondatszerkesztésben szereti a magyar az egyszerűséget és világosságot. Ahol választhat, inkább választja az egyszerű mondatot, mint az összetett, inkább a mellérendelést, mint az alárendelést, az alárendelésben igen takarékos; a nagyon bonyolult mondatszerkesztést kerüli. A magyar próza e tekintetben közelebb áll a francia stílushoz, mint a némethez.

Jellemzi nyelvünket a takarékoskodás a kifejező eszközökkel. Haligatag elve: nem mondani többet, mint ami elég. A magyar nem ragozza a jelzőt a főnévvel együtt. Számnév után nem teszi a főnevet többes számba (három alma, tizenkét kőmíves). Nem következetlenség ez, mint néha mondták az indogermán nyelvekből kiindulva. Minek a főnéven is megjelölni a többséget, mikor a jelző már számszerint is megadta a dolog mennyiségét?

Szórendünk is sajátos, ez is a nyelv alapfelfogásán nyugszik. Legfőbb szó a mondatban az állítmányszó; ha ige van a mondatban, az ige. Azon van rendszerint a főnyomaték. (*Lajos elfoglalta Zárát.*) Ez a főszólam a mondatban. De szükség lehet rá, hogy a mondatnak valamely más, tetszésszerinti szavát emeljük ki legnyomatékosabban. Ezt nyelvünkben úgy intézzük el, hogy az illető szót a mondat gyújtópontjába helyezzük, az állítmány szólamába tesszük, az ige mellé, mégpedig eléje az igeének, mert a hangsúly előre mozog s az ige hangsúlyát arra a kiemelendő szóra toljuk előre. Ilyenkor az igekötőt is ki-szorítja helyéből a kiemelendő szó s az igekötő hátraszorul. (*Lajos foglalta el Zárát. Zárát foglalta el Lajos. A velenceiektől foglalta el Lajos Zárát.*)

Szókincsünk eredeti gazdagságát az egyszerű föld népének nyelvében is tapasztalhatjuk. Müller Miksa, az Angolországban működött német nyelvtudós az egyszerű emberek szókincsét néhány százra, az angol munkásét

körülbelül 300-ra becsülte. A magyar pásztornak csak az emberi és állati testrészekre, a különféle állatok élettanára, a légköri és évszaki jelenségekre ennél jóval több szava van, a mellett használja az általános szókészletet.

A magyar szereti a tárgyi gondolkodást, de nyelvünk a gondolati elvonásokra is igen alkalmas és bőségesen vannak lelki jelentésű szavai. Egy nyelvbúvárunk, a hazai német születésű Volf György, rámutatott, hogy a honfoglaláskori magyar szókincsben olyan elvont jelentésű szók egész sorával találkozunk, amelyekből már akkor minden érzéki jelentés elpárolgott, mint *okni* (= okulni), *elme*, *gond* (gondolkodás), *ügy* (figyelem), *bölcs*, *eszmél*, *ítél*, míg pl. a németben a *Verstand*, *Vernunft*, *Gefühl*, *Aufmerksamkeit*, *Empfindung* még mind magán hordozza az érzéki jelentés tojáshéját. Egy mai bölcselelnk, *Pauler* Akos, nyelvünket kiválóan alkalmasnak ítéli bölcseleti gondolkodás közegéül. Mikor az ő magyar nyelven írt tudományos logikáját német nyelvre fordították, a német fordítás több mint tíz százalékkal hosszabb lett a sok körülírás miatt.

Hogy a költői szólásra mennyire alkalmas nyelvünk, azt egyaránt bizonyítja népköltésünk és költői irodalmunk. Háromféle versrendszer egész ritmikai lehetőségeit meg tudjuk szólaltatni magyarul. Mi a görög tragikusokat és lírikusokat eredeti versformáikban tudjuk tolmácsolni, míg a francia prózában fordítja. Mi a német, angol, francia, olasz és spanyol költészet minden termékét eredeti ritmusában tudjuk nyelvünkön tükröztetni, *Shakespeare*-t épűgy, mint *Calderon*-t, *Danté*-t, *Goethé*-t épűgy, mint *Hugo* Viktort.

A magyar költői nyelv és a széppróza századokon át alakult és fejlődött. Egészen tudatosan Kazinczyék óta. De a nyelvteremtő génusz sem hallgatott el a tudatosság mellett. Vörösmarty költészetében valódi nyelvteremtő képzelet nyilatkozott meg, ő a magyar nyelvet a nyelv szellemében tovább költötte. Nagy művésze volt a költői nyelvnek Petőfi is, de legművészebb Arany költői nyelve: jellemzetes, hangzatos, színmagyar. Világraszóló művésszel vannak a magyar prózának is. A folyó század jelképes

költői iránya, mely a nyelv hangelemével különösen is sugalmazó hatásra törekszik, a maga művészi céljainak kiváló eszközét találja nyelvünkben, nyelvünk jelképiségében épűgy, mint sajátos zenelségében.

Napjainkban nagy rohamát érezzűk az idegenszerűségeknek; a tudományos, a művészeti, a műszaki, az ipari és kereskedelmi, a sportélet, a társasélet nyelvét a mai hatványozott forgalom elárasztja idegen szűkkal és szűlásokkal. De nyelvűnk roppant szívűssága ezt a teherpróbát is el fogja bírni. Kűltűk, tudűsok, politikusok és ujságírűk, a művelt kűzűnség kűpviselei, az Akadémia, a szépirodalmi intűzműnyek, a sajtű és az iskola szűvetkezett az űj nagy nyelvtűisztűtű mozgalomra. Ez a lelkes mozgalom fel akarja rázni, mint lelkiismeretet, a magyarság nyelv-érzűkét, meg akarja menteni nyelvűnk eredetűségét.

A szeretet, mellyel edes anyanyelvűnkűn mindnyűjan csűggűnk, fel fog lángolni és biztosítani fogja továbbra is a magyar nyelv eredeti űpségét, sajátos szépségét.

Rokonaink.

Irtű: Zsira Miklűs dr.,
egyetemi tanár (Budapest).

A lengyel iműgy-aműgy megértű az oroszűt is, bolgárt is, csehűt is, az olasz meg menten észreveszi, hogy a francia is, spanyol is kűzel áll az ő nyelvűhez. A lengyel, az olasz tehát sohasem lehet kűtségben a felűl, kik beszűlnek az űvével testvér-nyelvűt, kik a nyelvrokona. Ellenben mi magyarok űvszázadokon át tűprengtűnk az atyafi-ság kűrdűsén. Megjártuk keletűt és nyugatot, próbáltunk szerencsűt az őkor nagy hűdűtűinál és napjaink sorvadű neptűredűekelnél, s mikor a tudomány végre megtalálta a kűrdűs nyűtűjűt, a kűzvéleműny idegenkűdű fordult el tűle: nem hitte el az igazságot, mert nem találta meggyűzűnek vagy szájafe szerűnt valűnak.

Mik a nyelvrokonság ismertűtű jelei, bizonyítűkai? — vetűdik fel a kűrdűs. Imű az egyszerű válasz: azok az egyezűsek, amelyek nem a véletlen szeszűlyébűl származnak, nem is kűlcsűnzűsen alapulnak, hanem egy ősi kű-

zösségre, egy közös alapnyelvre utalnak. Nyilvánvaló ilyenformán, hogy a magyar is olyan nyelvekkel rokon, amelyekkel rendszerbe foglalódó őseredeti egyezéseket tüntet fel.

A magyarban *én*, a mande-négerben *en* az elsőszemélyű névmás. Meglepő egyezés, mivel azonban a két nyelv között egyéb kapcsolat nem mutatható ki, bajosan következtethetne az ember rokonságra. A magyar *bor* pontosan egyezik az ó-csuvas *bor* szóval. Ez már nem véletlen összecsengetés, mégsem bizonyít magyar-csuvas rokonság mellett, mert bebizonyosodott, hogy a szó a magyarba a *szőlő*, *seprő*, *szűret* stb. szavakkal együtt az ó-csuvasból került át, mégpedig a Kr. u. VI. század táján, a Kaukázus északi lejtőjén.

A magyar *tél* szónak nem találjuk megfelelőjét sem a négerben, sem a törökben, sem az indogermánságban, de még a kaukázusi nyelvekben sem; fölösleges is volna keresni, mert rég előkerültek az egyező alakok: vogul *ā* osztják *tal*, zürjén és votják *tol*, cseremis *tel*, mordvin *tele*, finn *talvi*, lapp *talv*. Sőt hamarosan az is kiderült, hogy nemcsak a főszavak azonosak, hanem a ragozásuk is egy csapáson halad: magyar *télen* = vogul *tālen*, osztják *tālen* stb.

Természetes, hogy ennek az egy szónak és egy alak-tani elemnek sokat sejtető egyezése korántsem volna perdöntő bizonyíték, ámde a felsorolt s összefoglalóan finnugornak nevezett nyelvekben a fontosabbnál fontosabb egyezések egész tömege tornyosul elénk. Ezúttal be kell érnlünk egy kis szemelvénnnyel.

A magyar szókészlet elemei közül finnugor eredetűek: Névmások: *én*, *te*, *ő*, *mi*, *ti*, *ők*; *ez*, *az*; *ki*, *mi* stb.

Testrész-nevek; *fej*, *haj*, *szem*, *fül*, *száj*, *fog*, *nyelv*, *torok*, *mell*, *szív*, *ér*, *vér*, *épe*, *máj*, *lép*, *kéz*, *szár*, *ujj*, *iz* stb.

A természet világából: *ég*, *menny*, *hold*, *csillag*, *felhő*, *köd*; *víz*, *tó*, *ár*, *hab*; *eb*, *ló*, *nyúl*, *róka*, *nyuszt*, *céger*, *kigyó*; *lúd*, *holló*, *fajd*, *fogoly*, *fecske*, *varjú*, *daru*, *hattyú*; *méh*, *lepke*, *féreg*, *nyíl*, *szű*; *szarv*, *szőr*, *toll*; *fészek*, *mész*; *fa*, *gyökér*, *tő*, *kéreg*, *ág*, *levél*; *fenyő*, *fagyal*, *szil*, *nydr*,

nyír-, hársfa; fű, rügy; kő, vas, arany, ezüst ólom, ón; tűz, hamu; ősz, tél, tavasz.

Cselekvés és állapot jelölésére: *van, lesz, él, hal, eszik, iszik, hál, alszik, kél, ad, tesz, vesz, visz, jön, megy, mond, hall, néz, tud, ül, áll, esik, jut, kap, hagy, jár, fel, fon, sző, varr, mos, süt, főz, szel, szül* stb.

Tulajdonság jelölésére: *vén, ó, új, kemény, lágy, könnyű, hosszú, lassú, jó, édes, keserű, savanyú* stb.

Számnevek: 1—1000-ig valamennyi.

Rokonság: *férő, nő, fiú, leány, ipa, napa, vő, meny* stb.

Nem folytatom a szóadatok felsorolását, hisz az egyezéseknek nem annyira a száma, mint inkább a súlya bizonyít. Az eddigiekből is kitetszik, hogy a magyar szókincsnek éppen az alaprétege finnugor eredetű, hogy azoknak az elemi fogalmaknak, tárgyaknak, ismereteknek és cselekvéseknek kifejezői vallanak a finnugor rokonság mellett, amelyekre egy kezdetleges műveltségű nép igényei kiterjednek. Más nyelvcsaládok példája is hasonló tanulsággal jár, tisztán elméleti elgondolás alapján sem várhatnánk egyebet.

A gondolatok továbbfűzése további követelményeket állít elénk: a nyelv, ha még olyan fejletlen is, nem elszigetelt szavak halmazata, hanem a szükséges viszonyításoknak és módosításoknak határozott módjával és eszközivel rendelkező rendszer; ha tehát a magyar csakugyan a finnugor nyelvcsaládból szakadt ki, a közösség korából nyilvánvalóan nemcsak szavakat hozott magával, hanem bizonyos szerkezeti sajátságokat, elemeket is. Könyvű meggyőződünk, hogy effajta egyezésekben nincs hiány. Elegendő lesz azonban megint csak egy-két példát kiragadnunk:

magyar *kelni, adni* = zürjén *kelni, udni*,

magyar *nyelni, tudni* = votják *nelni, todni*,

magyar *hal*: *halak* = lapp: *guolle: guollek*.

magyar *ház, házam* = mordvin *kudo, kudom*,

magyar *kéz, kezéd, kezetek* = lapp *gietta, giettad, giettadek*,

magyar *fonom, fonod, fonja* = cseremisz *punem, punet, puna*.

Íme, ez a találomra kiragadott pár példa is bizonyítja, hogy a magyar a többi finnugor nyelvvel egyezően képezi a főnévi igenevet, a többesszámnak is azonos a jele, a birtokviszonyt is hasonló módon, sőt szakasztott egyazon elemmel jelöli, az igeragozás is egyforma. Akit pedig netalántán még ez sem győzne meg, egész mondat-egyezéseket szegezhetünk a mellének:

magyarul = *Hal úszik elevenen víz alatt,*
 finnül = *Kala uiskelee elävänä veden alla.*

A vogulból, amely mindenestre sokkal közelebbi rokonunk:

Hürem-sät-häs hulaoh-sam ämpen viten äli =
Háromszázhusz holló-szemű ebem vízen él;
 avagy:

Nötal upem tälen pili paul-joli-päit =
Nőtlen ipam télen fél falu-al-félt (a falu végén).

Nem kevésbé elmemozdítók ezek az osztják mondatok sem:

Pegte lav lašihen manl tov silna
'Fekete ló lassan megy a tó szélén',

vagy például:

Lont, tareh, hotaη: jiväti kev-hat hozal
'Lúd, daru, hattyú: jöjjetek a kőházhoz!'

Vannak persze makacs hitetlenek, akiket a bizonyítékok pergőtűze sem képes megtántorítani. Ez az ő dolguk. Mi csak az alábbi két megjegyzést ajánlhatjuk figyelmükbe:

1. Mi több ezer évvel ezelőtt váltunk el finnugor nyelvrokonainktól, amikor műveltségi állapotunknak megfelelően nyelvünk is szegény és fejletlen volt. Természetesen következik ebből, hogy ősai nyelvörökségünk korántsem lehet akkora, mint a sokkal, de sokkal később szétszakadt szlávoké vagy a román nyelveké.

2. Sem okunk, sem jogunk nincs arra, hogy a „halzsíros“-nak csúfolt finnugor atyafiságot restelkedve le akarjuk tagadni. A nép — éppúgy, mint az egyén is — magában hordja értékeit, nem az ősök sugározzák rá. Kétszeres elismerés jár ki annak, akit szerény környezetből emel ki a magasabbra hivatottság ereje.

A nyelvújításról.

Irta: Tolnai Vilmos dr.,

egyetemi tanár (Pécs).

A *nyelvújítás* szóra a legtöbb ember homályos iskolai emlékek nyomán valami furcsaságra gondol; torz szavakra, ferde kifejezésekre, végeérhetetlen tolcsatákra. Talán felmerül egyikben-másikban egy cím, egy név is: *Mondolat, Kazinczy, Bugát*... de azután napirendre tér a dolog fölött. A legkevesebb ember sejti, hogy a szavak vitája mögött eszmék harca rejtőzött; hogy a lesajnált nevek viselői is sokszor hősök voltak a maguk módján; hogy a nyelvújítás küzdelmei, kivált a XVIII. és a XIX. század fordulóján, a nemzet élet-halálharcának kísérő mozzanatai és részei voltak, amelyekben arról volt szó, akar-e, bír-e a magyar európai lenni, magába olvasztja-e a keleti erő a nyugati lelket, hogy új életet kezdhessen; vagy észrevétlenül elmerül-e a semmisségbe, ahogyan nyugaton megjósolták.

A nyelv élete hű tükrö a nemzet életének; amint ez megújul, meg kell újulnia annak is. Zavartalan időkben a nyelv lépést tart az élettel; ahol azonban, mint a mi történelmi életünkben, a sors megszakítja, megbénítja a nyugodt fejlődést, ott a pihenés rövid szünetelben a szellem élete erőszakosan előretör, magával ragadja a nyelvet is és mesterségesen teremti meg azt, ami természetes uton nem bírt megteremni. Ilyenkor az élet megduzzad új eszmékkal, új fogalmakkal, a külföld szellemi termése elárasztja az elmaradt nemzeti életet, úgyhogy a nyelv nem bírja utólélni, szűknek, szegénynek, elégtelennek bizonyul, amint írták akkor a magyar nyelvről:

... az ám a dolog bökkenője,

Hogy rövid a magyar nyelvnek lepedője!

Ilyenkor egyes emberek: költők, írók, tudósok mesterségesen pótolják a nyelv hiányait; szavakat, kifejezéseket teremtenek, s mint a kertész, ráoltják a természetes nyelv ágaira, törzsére. Ez a mesterséges fejlesztés a *nyelvújítás*. Megteremtője és igazolója a szükség.

A nyelvújításnak háromágú a működése: *nyelvbővítés*, az új fogalmak kifejezésére szolgáló szükséges új szavak alkotása; *nyelvtisztítás*, a nyelvet szeplősítő, idegen nyelvekből betódult szükségtelen szavak kiszorítása, saját anyagunkból készült új szavakkal; *nyelvszépítés*, a nem szép, kivált szertelenül hosszú és egyhangú szavak helyettesítése rövidekkel, jóhangzásúakkal.

Rögen az *aquatort* magyarul így mondták: *égnek két felé osztó kereke*, ma csinos rövidséggel: *egyenlítő*; nem volt szó az *úri magaviselettel* és az *emberi nemes érzésekkel* felruházott egyénre, megcsinálták az *úrias* és *emberies* szavakat; az *író* hosszallották a *diadalom*, *türelem*, *üdvösség*, *cikkely*, *percenet* szavakat, szépen megnyesték, összerántották őket és lett belőlük: *diadal*, *türelem*, *üdv*, *cikk*, *perc*.

Sokszor a buzgóság túl is lőtt a célon. Kazinczyt bántotta, hogy legédesebben szóló madarunknak görög a neve, bár az eredeti *filomela* magyar ajkon már rég *fülemile* lett; bánthatta a ma is élő diáknóta:

Ha a tyúknak fülle vóna,

Mindjárt fülemile vóna...

ezért lágy, csalogató óneke után *csalogdny*nek nevezte; harmluc évvel később csattogásáról *csattogdny*nek. Ezt kevesellette a finomlelkű Vajda Péter és a *dalabdj* nevet ruházta rá. Egy természettudós pedig, aki tudta, hogy minden természeti lénynek, mint a törvénytisztelő polgárnak, Istené szerint két nevének kell lennie, elnevezte *bdj-dalú zsnórnek*. Már ezt nem bírta el a közönség, s a régi, meghonosodott *fülemile* mellett bevette még a *csalogdnyt*, de a másik kettőt elvetette.

Ilyen apró furcsaságokon túl azonban a nyelvújítók arra törektek, hogy a szók, idegenséggel tarka, terjedősségében nehézkes nyelvet bővé, tisztává és könnyűvé tegyék. Ez természetesen nem ment könnyen. Hosszú idők munkája kellett hozzá, s mivel avatott és avatatlan egyaránt saragott rajta, a hírhedt nyelvharcokkal tell évtizedekre volt szükség, míg a közszokás megállapodott a megfelelő szókinésben, a halvaszóltatott és nem életrevaló elemeket pedig kirostálta.

A szócsinálás különben nem könnyű dolog. Bartza-
falvi Szabó Dávid, a szófaragók atyamestere, így ír róla:
„Mondhatom, hogy ugyan fürödtem az izzadságban, míg
egy szót kicsináltam.” Nem is csoda, ha efféle csinálma-
nyait nézzük:

Minnyájság, Evemény, Bőr-öndő, Feltület, Előzmény,
Szákszaka, Művedelem és Veteményedelem.

De voltak „szóköltők” is, kik fáradság nélkül, egy
pillanat ihlete alatt teremteték meg a nevezetlen vagy
idegen forgalom magyar köntösét. Ilyen volt a fürgeeszü
és örökkéifjú Szemere Pál, aki öccsének, Szemere Bertalan
útirajzaiban olvasva a *litteratúra* szót, kihúzta és menten
odaírta kitűnő magyar kifejezőjét: *irodalom*. Megtörtént
vele, hogy megálmodott egy puszta szót s aztán reggel
azon törte a fejét, mire is lehetne ezt használni.

Valóban, a jó új szó olyan, mint a jó ötlet; parancs-
szóra, kényszerítve nem akar megteremni. Mutatja a sok
szócsináló társaság, hírlapi szópályázat, melynek ezernyi
ficamodott, izzadsággal koholt szörnyetege közt csak alig-
alig akad elvétve egy-egy életrevaló, csinos, használható
ötlet.

Volt olyan szócsináló, aki módszeresen fogott
hozzá és eleve kiagyalt egy „rendszert”, mellyel bármikor,
tetszés szerint ezerszámra lehet szavakat csinálni, mint a
villanyos esztergán a gyöngyházgombot. Bugát Pál, a hal-
hatatlan érdemű természettudós, először 40.000 szót gyűjt
Természettudományi Szóhalmaz című könyvébe s el-
árasztja vele a természet- és orvostudományt. De nem éri
be ezzel. Kicszeli a *Szókincstan* nevű tudományt, mellyel a
végtelenig lehet fokozni a „termelést”. Ebben a „rendszer”-
ben minden meg van engedve: hangok helycseréje, keve-
rése, szó megfordítása, csonkítása, keverése, összeforrasz-
tása, képtelen képzés, szóval „szócsigázás”, ahogy ő
maga nevezte. Például, ha valami jót szánunk valaki-
nek, akkor egyszerűen *nekelünk* valamit; ember: az em-
ber; ha kiváló, egyszerűen megkettőzzük az elejét; *emem-
ber*; a kolera nyilván: *korgó kór*, csinos rövidséggel:
korgór; az üres hordó nagyot *kong*, tehát *hordong* annyi
mint: kongó üresség, stb. Már erre a legedzettebb szó-

faragók és legkonokabb újtók is ezt mondták: ne tovább! és Bugátnak fiókjába kellett rejtenie kitűnő rendszerét.

Az új szó sorsa mindig attól függ, amittől általában az ember sorsa: a *sikertől*. Beveszi-e a közszokás, vagy sem. Akadt akárhány okos ember, aki okosan, a nyelvtan szabályai szerint csinált új szót, de a közszokás nem fogadta el; holott máskor a legtvénytelenebb módon teremtetőköt korcsot mingyárt pártul fogta és beléiktatta a szókincs teljesjogú tagjai közé. Így nem volt a világegyetememet betöltő *materidra* magyar szó; most így okoskodtak: a latin *materia* alapja a *mater*, az *anya*; a föld pedig legtöbbsnyire *agyag*; vegyük tehát az *anya* előtagját, ragasszuk hozzá az *agyag* utótagját s lesz belőle: *anyag*! Hajmeresztő tvénytelenségl de a közszokás nem törődik vele, szükség van rá és elfogadja s ma e szó nélkül nem tudánk megenni. A XVIII. század végén *klavír* mellé énekelték a könnyfakasztó, érzelmes dalokat; ez a *klavír* úgy szól, mint a *zengő* tambura, lett belőle *zengura* s a hangokat szépen klegyenlítve: *zongora*. Rettenetes korcs! De milyen szép, hogy most már nem idegen *klavíron*, hanem magyar *zongorán* játsszuk a „cserebogár, sárga cserebogár”-t és Beethoven szonátáit!

Csapnivaló rosszak, tvény és szabály ellen született az, *dílam*, *elnök*, *főnök*, *hivatalnok*, *iroda*, *nyugdíj*, *titkár*, *ügyvéd*, (óvást emelünk: csak a szavak!), de hogy boldogulna ma nélkülök, és száz társa nélkül a jogász?

A lelki életben nem volna *ábránd* és *fölény*, *egyed* és *egyen*, *elv* és *elmélet*, sem *eszme* és *fogalom*, sem *jelle*g és *jellem*, sem *lényeg* és *szabdly*, sem *szellem* és *tudat*.

A művészetnek le kellene tennie a zenéről s az ütemről, a dallamról s a futamról, az összhangról s a szólamról; nem volna *színház*, *fölvond*s, *jelenet*, *páholy* és *karzat*; *fénykép* nem versenyezne a *festmény*nyel, a *képtár* alkotásain nem volna *távlát*, a *képműs*nak nem volna *kerete*, nem volna sem *rajz*, sem *minta*, egyáltalán *művészet* sem volna!

Kereken *tíz*ezer szó hiányoznék mai szókincsünkől a nyelvújítás nélkül, *tíz*ezer olyan szó, mely nélkül mai éle-

tünk legfontosabb fogalmait sem tudnók megnevezni. Pedig egymagában *tlcszer* szó akkora szókészlet, hogy csak igen művelt ember él annylal beszédében, a szerényebb és egyszerűbb életű ember beéri 800—2000-rel.

Másfél század nyomta rá a nyelvújítás szabálytalan termékeire is a szükséges bélyegét, másfél század gyakorlata törvényesítette őket sok kifogástalan alkotás mellett.

Egy igen szigorú nyelvtudós ezt mondta rájuk: „Hagadhatunk, hogy lettek, de örüljünk, hogy vannak.”

Nyelvújítás azóta van, hogy az ember írásban rögzíti meg lelke tartalmát; lesz is addig, míg irodalom lesz. Volt is, lesz is valamennyi nyelv történetében. A magyar nyelvújítás minden hasonló külföldi jelenségnél mélyebben járó s az egész nemzetre ható mozgalom. (Talán csak a most folyó török nyelvújítás fog nemzetátalakító hatásában mérkőzhetni vele.) Az a száz esztendő, a XVIII. század közepétől a XIX. század közepéig, a magyar nyelvújítás dereka, vitte végbe a nagy munkát. Ahogy a magyar nyelv más volt a XVIII. század közepén, mint a XIX. század derekán, a nemzet maga is más volt politikailag, társadalmilag, erkölcsében és műveltségében is. Tették ezt gondviselés-adta írók, költők, tudósok, akik súlyos harcokat vívtak érte. De az egyéneknek sokszor egymással ellentétesnek látszó munkáját a nemzeti lélek egysége klegyenlítettette és egybeforrasztotta.

A klejtésről.

Irta : Nagy J. Béla dr.,

a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvművelő
Szakosztályának előadója

Egy magyarul nem tudó angol ember azt figyelte meg nyelvünkön, hogy a magyar beszéd gyakran ilyenféle hangbenyomást kelt az idegen hallgatóban: *raaavaa, reeevee*, például: *aparakat, egereket*.

Mi magyarok persze azt mondhatjuk erre, hogy az angolban is akad ám efféle *urururu, reeevee*. Itt van mindjárt a *haa du ju du* (*how do you do? hogy van?*), az-

után a *kecs ez kecs ken* (*catch as catch can*; fogd, ahogy foghatod; a több fogást megengedő „szabadstílusú birkózás” neve), *báj nájt dj fájnd* (*by night I find*... Éjjel talállok...) stb.

Annyl igaz, hogy a magyar nyelv szigorú rendet tart a magánhangzók között, nem keveri őket össze-vissza. De például az *e* hang gyakoriságából eredő kiejtésbeli egyformaságot enyhíti az, hogy meghatározott esetekben a legtöbb magyar ember zártabb ajakkal ejti az *e* hangot, olyanféleképp, mint a francia ember ebben a szóban: *télégramme*. Például a *megemelem* és az *emlegetnek* szót legtöbbször nem úgy mondjuk ki, hogy mindegyik *e* hangot egyformán ejtjük, hanem az *é*-vel jelölt hangot zártabban mondjuk: *mögemelem*, *emlégetnek*. Így nem olyan egyhangú *e* szavak kiejtése, mint ha minden *e*-t egyféleképpen mondunk.

Az elfogadott helyesírásban persze nem jelöljük ezt a zártabb *é* hangot. Nem is kívánhatjuk, hogy jelölni kellene, mert akik csupa egyforma *e*-vel beszélnek, sohasem tudnák megtanulni, melyik *e* hangot kell zártabban ejteni, tehát sohasem tudnák megtanulni a magyar helyesírást.

Nem is olyan egyszerű dolog ez! Lám, az *ember* szóban a második *e* a zárt *é*: *ember*, a *lehet* szóban pedig az első: *lēhet*, a *köréssz* szóban mind a kettő: *kōrēssz*, az *ereszt* szóban pedig egyik sem: *ereszt*. A magyar kiejtésnek ezt a sajátosságát könnyből ugyan meg nem tanulja senki fia! Ezt csak az tudhatja, aki olyan vidéken tanult meg magyarul, ahol úgy beszélnek, hogy némelyik *e* hangot zártabban ejtik.

Olyan vidékek is vannak, ahol *ö*-t mondanak a zárt *é* helyett; de csakis a zárt *é* helyett ám, a másik, úgynevezett nyílt *e* helyett soha! Ézeken a tájukon így ejtik az előbb említett szavakat: *mögemelem*, *emlégetnek*, *embör*, *lēhet*, *kōrōssz*; az *ereszt* azonban *ereszt* marad. Sőt az *é* hangot is megtartják néha, nem mondanak helyette *ö*-t. Például az *egy* Szegeden vagy Kérskeméten is *ēgy*, nem *ögy*; a *le* ott is *lē*, nem *lö*; a *betyár* pedig *bētyár*, nem *bötyár*.

Ez is olyan dolog, hogy csak az tudhatja, aki arra a vidékre való. Petőfi például tudta, mert a Kiskunságban

így beszélnek; ezért ő vállalkozhatott is arra, hogy alföldesen — „Tisza-Duna közti tájbeszéd szerint“ — beszélgeti a betyárt:

*Hírös város az aaföldön Kecskemét,
Ott születtem, annak őszöm könyverét.
A búzját magyar embör vetötte,
Kakastéjje szép mönyecske süttötte...*

De nevetni kell rajta, ha Budán olyan hirdetményeket ragasztanak ki, amelyeken *szűröti* mulatságra hívogatják az embereket. *Szűröt* ugyanis nincsen, csak *szület*; úgyszintén *Köcskemét* sincsen, csak *Kecskemét*. Aki nem tud arabusul, ne beszéljen arabusul!

Nyelv és lélek.

Irta: Gombocz Zoltán dr.,

egyetemi tanár (Budapest).

Egyes tudósok a népek szokásainak összevetésével igyekeznek az ősember gondolatvilágára fényt deríteni. Mások a legkülönbözőbb, egymással történeti kapcsolatban nem lévő nyelvek vizsgálata alapján állapítják meg az emberi nyelv és gondolkodás kifejlődésének főbb állomásait. Hasonló meglepő eredményekre jutunk akkor is, ha egy nyelvben belül maradva, a magyar és finnugor szófejtések eredményelt próbáljuk meg a történeti lélektan számára értékesíteni.

Abban a szó- és szóláskészletben, amelyet a mindennapi életben használunk, tudattalanul is régi jogszokások, babonák, társadalmi berendezkedések, tárgyfejlődések, egy-szóval egész történeti multunk emlékeit őrizzük. Nyelvünk, szinte megcsontosodott elnevezésével, szólásaival, a tágabb értelemben vett művelődéstörténetnek egyik legértékesebb forrása. De még tovább is mehetünk. A magyar nyelvtörténet és a finnugor nyelvhasználat világánál megelevenedik az avatott nyelvész szeme előtt a magyar és finnugor ősember egész lelki világa is, azok a kezdetleges embert jel-

lemző sajátosságos gondolati formák, amelyekbe a sajátmagáról s a környező világról való megfigyeléseit foglalta. Hadd idézzek taláalomra néhány adatot, sem teljességre, sem rendszerességre nem törekedvén.

A személyes névmások: *én, mi* stb. jelentése a finn-ugor őskor óta nem változott, a finnben szintén *minä, me*, a lappban is *mon, mi*; eredeti jelentésüket nem ismerjük. Mégis számos nyoma van a finnugorságban annak, hogy a magaérzés, az énség fogalma ősi fokon a test (vagy a lélek) és a testrészek szemléletéhez kapcsolódott. A magyar *magam, magad* visszaható névmás eredetileg a *mag*, régen „test” értelemben használt szó személyragos alakja s ez a kifejezés: *megölte magát* azt jelentette, hogy „megölte a testét” olyanformán, mint a régi német is azt mondta, megölte a testét, azaz magát. A *személy* a *szem* szó kicsinyített származéka; hasonló kifejezések még a mai nyelvben is vannak: pl. *jaj szegény fejemnek!* (vagyis: jaj nekem!) *Lélek az ajtón se be, se ki!* (azaz senki sem mehet se be, se ki.) A magyar *íz*, (mely ma is él ebben a kifejezésben, *vigyen el az ízt*), eredetileg a betegség démonát jelentette, épúgy, mint a vogul *is* „bolygólélek, kísértet, lidérc” jelentésű szó. Megfelelője a finn és az észtnben, mint visszaható névmás él. A finn *itse*-, észtn *ise*- azt jelenti már, hogy „maga”.

Az ősember a környező természet tárgyaiban sajátmagára ismer, a természet holt tárgyait megeleveníti, megtölti a természetet saját cselekvésével, vágyaival és szenvedésével. A hegynék *lába, dereka, háta, gerince* van, a korszónak *nyaka, füle, szája, ajka, talpa*. A híd lábakon *áll*; a felhők *jönnek, mennek*, a nap *lenyugszik*. Az általános térbeli viszonylatokat olyan ragokkal és névutókkal fejezi ki, melyek eredetileg testrészek ragos alakjai. Ilyen módon jelöli a magyar nyelv a térbeli viszonylatokat is, úgy, hogy magát az embert teszi a szemlélet központjává. A *fölött, fönn, fölül, fölé*, mind a *föld*-ből származtak. Viszont a „föl” a *fő* „fej” szó -l képzős származéka. A *mellett, mellől, mellé* névutó a *mell*-ből jön a -ben, -ből, -be

rag a *bél*, „helsőrészt“ jelentő szóból, a *szemben*, *szembe* a *szemből* s a *háttul*, *hátra* a *hátból* ered.

Az ősallopotú ember a lelket vagy a testhez tartozónak, vagy árnyékának, feljáró kísértetnek tekintli. Hogy a magyar ősember is ismerte a testlélek fogalmát, bizonyítja a *lélek* szavunk. Ennek alapszava a *lél*. Az Árpádkorban még személynév: *Lél*, *Lehel*. Ez *léleklzik* származéka. A rokonnnyelvekben hasonló alakokra bukkanunk: a finn nyelvben *löyly*, az észt nyelvben *leil* gőzt, párást jelent.

A mai magyar ember *tud*, *ért*, *tapasztal*, *érez*, *akar*, *aggódik*, *retteg*, *töpreng*, *elkeseredik*, *fanyalog*. Számára a felsorolt igéknek csak lelki vonatkozása van. A primitív ember a lelki folyamatokat a kísérő testi változással azonosítja s a lelki állapotot is a kísérő testi változás nevével jelöli. Néha a jelentésváltozás újabb keletű s a népnyelv és a régi nyelv ismerete elég ahhoz, hogy eredeti jelentésüket megállapítsuk.

Könnyű rájönni arra, hogy az *elkeseredik* ige a *keserű* melléknév származéka s hogy a *fanyalog* a *fanyar* szó családjába tartozik. A *tapasztal* a régiségben és a nép-nél „megtapint“ jelentésben is előkerül s természetesen a *tap-int*, *tap-ogat* igék *tap* alapszavának származéka. Az *aggódik* és *töpreng* régi jelentése „összeszorul“: a népnyelvben a *tej* túróva *aggik* vagy *aggódik*, a *szőlőszem* a *szárazsgtól* *megaggódik*.

A *töpreng* eredeti jelentését a *töpi*k, *tüporódik*, „összszeaszik“ származékok mutatják.

A *retteg* ige régi jelentése „reszket“: a rezgő nyárfa régi magyar neve *rettegyő fa*.

Az *ért*, *érez* ige lelki jelentése igen régi; eredeti testi jelentését nem is tudjuk nyelvenlékelünkből kimutatni, pedig világos, hogy az *ért* az *ér* „hozzányul“ ige mozzanatos, a cselekvésből csak a hirtelen befejezés mozzanatát jelölő, az *érez*, valamint az *érdekel* ugyanazon alapszó gyakoroltóképzős származéka.

A magyar *tud* megfelel a rokonságban a zürjón-votjában: *tođ* („tudni, ismerni“), a finnben: *tunte-*, a lappban: *tomto* („érezni, ismerni“), tehát lelki jelentése

a finnugor őskorba nyúlik vissza. De a finn *tunte*- ige *tunusta* származékának még megvan eredeti érzéki értelme: „hozzányúl, hozzáérni“.

Az *akar* talán a vogul *ankver*- „nézni, pillantani“ jelentésű szó megfelelője s a magyar szó olyanforma jelentésváltozással jutott mai értelméhez, mint a latin *spectare*, mely eredetileg azt jelentette, hogy „nézni“, későbbi értelme pedig „törekedni“, vagy a német *Absicht*, „cél, szándék“ jelentésű főnév, mely a *sehen*, „nézni“ ige származéka.

Csak találomra idéztem a gazdag anyagból, amelyet a magyar szófejtés felhalmozott, néhány példát; de talán ez a pár példa is elég lesz annak a bizonyítására, hogy a nyelvtudomány — természetesen csak a módszeresen dolgozó nyelvtudományra gondolok — milyen meglepő fényt deríthet a magyar lélek őstörténetére.

Néhány szavunk eredete.

Irta: Horger Antal,

egyetemi tanár (Szeged).

Igen tisztelt Hölgyeim, tudják-e Önök, hogy miért nevezzük mi, magyar férfiak, Önöket *hölgy*-eknek? — E szónak mai nyelvünkben „úri nő“ a jelentése, de tulajdonképpeni eredeti jelentése — „hermelin“! Mai jelentése hasonlóságon alapuló olyan átvitel, mint amilyen pl. az, hogy a legény a neki kedves leányt *galamb*-jának mondja, vagy hogy a ravasz nőt *kigyó*-nak, a nagyon is naivat pedig *hód*-nak mondjuk. Eleinte bizonyára csak a hófehér bőrű, karcsú külsejű, kecses járású és mozdulatú nőt nevezték el kedveskedve hölgynek, de mivel ilyenek leginkább az úri körökben voltak nagyobb számmal, ezért idővel általában „úri nő“ jelentése lett e szónak. Eredeti „hermelin“ jelentése ma már teljesen kiveszett a köznyelvből s csak a néha még hallható *hölgyeményét* összetétele őrzi a nyomát.

Azt hiszem, hogy a *férj* szó eredete is érdekelni fogja az igen tisztelt — hermelinöket. Ez ugynevezett elhomá-

lyosult összetétel, vagyis olyan összetett szó, amelynek összetétel volta különféle nyelvtörténeti változások következtében ma már teljesen elhomályosult, úgyhogy már csak egyszerű szónak érezzük. A *férj* szó első felében a ma is meglevő *fi* szó rejlik, második felében pedig egy olyan magyar szó, amely már nagyon régen elavult, de amikor még használatban volt, körülbelül *erjü*-nek hangzott. Ez több rokon finnugor nyelvben még ma is megvan és ott „legény” a jelentése. A *férj* szó tehát valamikor kb. *fi-erjü* alakú volt és „fiu” és „legény” jelentésű két szónak olyan összetétele volt, mint amilyen rokonértelmű összetételek pl. ma is a *hírnév*, *bűbálat*, *huza-vona*, *sírdás-rívás* stb. szavak.

A *férj* szón kívül még számos más elhomályosult összetétel is van nyelvünkben. A *bölmöbika* madárnév pl. a *bölmény* és *bika* szavak összetétele; azért nevezték el ezt a madarat így, mert olyan mély hangja van, mint volt egykor a bölménybikának. *Hézag* az eredetileg „üres” jelentésű *hü* melléknévnek és a *szak* főnévnek az összetétele, tehát tulajdonképpen jelentése „üres szakasz”. *Holnap* első fele az önálló használatában már elavult „hajnal, reggel” jelentésű *hol* főnév; *holnap*-nak tehát azt a napot nevezték, amely *hol*-lal, vagyis a következő hajnallal kezdődött. A „Monat” jelentésű *hónap* szó azonban más eredetű, mert ennek az első felében a *hold* főnév régebb *hód* alakjának a képző nélküli *hó* alapszava rejlik; *hó-nap* tehát eredetileg azt jelentette, hogy „Mond-periode”, vagyis a hold változásának időszakasza. *Ünnep* régebb alakjai *innep*, *innap*, *idnap*, *igynap*, s ennek előtagja, a „szent” jelentésű *ösi* magyar *igy* szó, melyet azonban idővel kiszorított a használatból a szláv eredetű *szent* szó. Az egykori *igy* ma már csak a „templom” jelentésű *egyház* szóban van meg. *Ünnep* eszerint a. m. „szent nap” és *egyház* a. m. „szent ház”. A *pajtás* szó nem a *baftárs* romlása, mint sokan gondolják, hanem régebb *pajktárs* elváltozása. Ennek elavult *pajk* előtagja „gyermek” jelentésű volt (vö. ma is: *pajkos!*), úgyhogy az összetételnek „gyermek-társ” volt a jelentése. A *harmino* számnévnek régebben *harmio*, *harmmic* alakja volt; ennek előtagja a *három*-nak ősi alakja,

utótagja pedig egy „tíz“ jelentésű már elavult szó, úgy-hogy tulajdonképpen a. m. „három tíz“. *Kengyel* valamikor *kengy-al* volt és előtagja csizmaféle lábbelit jelentett. *Keztyű* valamikor *kez-teű* volt; előtagja a *kéz* szónak, utótagja pedig a *tevő* szónak régebbi alakja és a *kez-teű* összetétel eredetileg azt jelentette, hogy „kezet alkotó, formáló, ábrázoló“ (t. i. ruhadarab). — Sok ilyen elhomályosult összetételt lehetne még felsorolni, de mutatónak legyen ebből elég ennyi.

Gyönyörű szép szó ugyebár az *andalog* ige. Ma a költői nyelv szavai közé tartozik és gondolatokba való boldog elmerülést, kellemes melázást jelent. De nem jelentett mindig ilyen szépet. Régebben egyszerűen csak szórakozottságot jelentett, még régebben azt, hogy „esztelenül, dőrén cselekszik“. A nyelvtörténeti kutatás kiderítette, hogy az *Antal* keresztnév származéka, amely egykor a dőreség, esztelenség, bolondság képviselője volt, mint mai nyelvünkben a *Pali* s a vele azonos *pali*. Sok más esetben is észlelhető, hogy a tulajdonnévből idővel köznév lesz. A kedves kis *fruska* pl. nem egyéb, mint *Fruska*, vagyis a *Fruzsina* (lat. *Euphrosina*) keresztnév becéző származéka és *pete* nem egyéb, mint *Peti* (a *Péter* keresztnév becéző származékának) változata. Az *aggastyán* szónak nincsen semmi köze az *agg* szóhoz, hanem csak népetimológia útján kapta ezt a mai alakját; régebben *agostyán*-nak hangzott, ez pedig csak egyik régi változata az *Agoston* keresztnévnek. A *kaján* szónak régebben *kajan*, *kajon*, *kajin* alakjai voltak, ez pedig azt bizonyítja, hogy azonos a bibliai gonosz *Káin* nevével. *Fukar* szavunk végeredményben nem egyéb, mint a XVI. sz. híres bankárcsaládjának, a *Fugger*-eknek a családi neve. A megbélyegző *pecsovics* szó pedig eredetileg Festetich Rudolf gróf egyik tolnai tisztartójának volt a családi neve, aki a múlt század negyvenes éveiben bőségesen etette, itatta az aulikus párt korteselt.

Magyar szóban magyar mult.

Irta: Kertész Manó dr.

Nemcsak az anyaföld fogadja ölébe a multat: a nyelv is nagy temető, letűnt nemzedékek életéből sok minden szunnyad benne. De olyan temető, amelynek halottai életrekelthetők.

Első tekintetünk a végbeli magyar vitézre esik, aki vérének bőséges áldozatával igyekszik gátat vetni a barbár keleti hatalomnak. És mesébe illő hősségének jutalma Bécs jóvoltából a legnagyobb nyomorúság volt. Hába ír fel a magyar várkapitány, hogy katonái semmiféle járandóságot nem kapják meg, rongyosak, éheznek, kenyérben sem ehetnek eleget, segítség csak nem érkezik. Ennek az évszázados hadak ínségének emlékéért őrzik a *szegény legény* kifejezésünk. A XIX. században már a dúló-fosztogató betyárnak a neve, de a kuruc tábori dal még Rákóczi szabadságharcának katonáiról éneklé, hogy „szegény legénynek olcsó a vére”; a XVI. század végbeli vitéze pedig nem egy levélben büszke önérzettel nevezi magát *szegény legénynek*.

Az az öltő ruha, melyet vitézelnek meg nem kaptak, névszerint is máig hirdetője egy másik szólásunkban a végvárak nyomorúságának. *Se pénz, se posztó* — mondjuk akkor, ha többféle várandóságunk van, de reményünkben megcsalatozunk, mert üres kézzel maradunk. Magyaráztul azt kell tudnunk, hogy a véghelleknek fizetésük egy részét pénzben, egy részét ruhára való posztóban kellett volna kapniuk, de csak kellett volna, mert néha esztendőnk multak el minden fizetés nélkül és a magyar vitéz irigykedve nézhette a jól táplált és jól fizetett német zsoldosok tisztes ruháját. „Nem küldtek *se pénzt, se posztót*” — hangzik ki minduntalan a XVI. század elsárgult leveleiből a panaszos jajkiáltás.

Nem a katonák nyomorúsága, hanem a határvédelem ősi módja elevenedik meg előttünk, hogyha az *útfát vagy* szólásunkat elemezzük; mai jelentése az, hogy valakit szán-

déka véghezvitelében megakadályoz, célja előrészben megátol. Régen is a szándék megakadályozásának kifejezése volt, de csak egyetlen veszedelmes szándék, az ellenséges támadás elhárításáé. Mert valóban „útját vágták“, vagy ahogy hajdan még szemléletesebben mondták: „bevágták az útját“ az ellenségnek, hogyha át akart törni azon a természetes védelmi vonalon, melyet a határ mentén levő ropant erdőségek alkottak. A természetnyújtotta védelem erejét azzal fokozták, hogy az erdőknek az ellenség behatolást megkönnyítő vonalain mesterséges akadályokat emeltek. Ezek a *gyepük*nek nevezett mesterséges akadályok legtöbbször kidöntött hatalmas szálfákból állottak. *Bevágták az útját az ellenségnek* — a XVI. század magyarja csakis ilyen értelemben használja szólásunkat, mert a gyepük védelmi rendszere még ekkor sem multa egészen divatját, bár igazán nagy jelentősége az Árpádok idejében volt.

Ki gondolná, hogy a várak és kastélyok hadiéletre való felkészülésének egy mozzanata rajzolódik szemünk elé, hogyha a *feltett szándék* kifejezés mélyére nézünk. Pedig a XVI. század magyarja még mindig csak *feltett tárgy*ról beszél, mikor a hamisan okoskodóról azt mondja, hogy *nyíla messze esik a feltett tárgytól*, vagy hogy *nem lövöldözi a feltett tárgyat*. Még csak azt kell tudnunk, hogy a *tárgy* szónak azidőtájt „cél tábla“ az egyetlen jelentése, akkor a *feltett szándék* tükrében ott látjuk a cél tábla előtt lövőgyakorlatot tartó hajdani magyar fiatalságot. Maga a „cél tábla“ jelentésű *tárgy* szó is csak egy folyvást hadiiskolát járó nép nyelvében válhatott olyan sokszínűvé, hogy ma nemcsak szeretetünk és törekvésünk, hanem a tanácskozás és vitatkozás *tárgyáról* is beszélünk. Fontos kérdésekről *tárgyalunk*, pedig eleink csak nyíllal, puskával „tárgyaltak“, amint még ma is bárki megállapíthatja, hogy ha erre az ismert közmondásra gondol: *ha máddrra tárgyalasz, tégedet ne pengesd!*

Nincsen nép Európában, amelyik olyan gazdagon ömlesztette volna nyelvébe a lövőszerszámmal való bánás átvitt értelmű kifejezéseit, mint a magyar, de nem is volt e téren egyiknek sem olyan gazdag szemlélete. Mikor ki-

sültünk valamit, mikor *kisül*, vagy *kipattan* a dolog, mikor *bensülünk* valamiben, nem gondolunk már a puskára, ám a régiek még elevenen érezték a tűzfegyverrel való kapcsolatot, mert így beszéltek: *süsd ki, ha vagyon porod!* vagy *süsd ki, hadd pattanjon!* Szólásunk „pora” a puska-por, a „pattan” pedig az ágyu, puska dörrenését jelenti, hiszen tudjuk, hogy hajdan az ágyut is *pattantyúnak* hívták.

Ha a magyar katona élete csupa szenvedés, a föld népének sorsa sem volt fenékig tejfel. Hiszen még ma is emlegetjük a jobbágy röghözkötöttségét, mikor *földhöz ragadt szegény* ismerőstünkről beszélünk. És ezt a *földhöz ragadt szegénységet* mindenféle súlyos adók nyomták, többek között a rovásadó, melyet csak egésztelkes jobbágyok fizettek. Mikor ezt az adót megszavazták, királyi *rovókat* küldtek ki, akik a kerületükbe eső falvakat *rovatalba vették*, azaz kettéhasított fapálcikákba vésték az adóköteles porták számát. Ilyenkor azt mondták, hogy a *rovó rója a falut*, persze házról-házra járva, mert akkor még telekkönyvek nem voltak. Ilyen emléket idézünk, amikor azt állítjuk valakiről, hogy mindig a *falut* vagy az *utcdt rója*. Egyébként a számadásnak és számvételnek ez az ősi módja más kellemetlen nyomokat is hagyott nyelvünkben; még félszázaddal ezelőtt is járta némely vidéken, hogy a kocsmáros, mészáros meg az adósa, a munkaadó meg a munkása rovás segítségével számolt el egymással. Azért mondja az ismeretes magyar nóta: *nem iszom én senki rovására*, — azaz más számlájára. Régen anyagiakkal volt adós, ma erkölcsi a türlesztelivalója annak, akinek *sok van a rovdson*. A tartozás *le-rovása*, az iskolai *rovd*, az adó *kirovása* (kivetése) mind erről az ősi elszámolási módról beszél.

De akárhová nézünk, mindenütt letűnt századok nyomait fedezhetjük fel. Ugyan miért „vetik ki” az adót? Azért, mert az írástudatlan korban minden számolási műveletet úgy végeztek, hogy az összeget, különbséget, szorzatot kavicsokkal, vagy kukoricaszemekkel valóban *kivetették*, vagy *felvetették*. Ezért *vetünk számat* még ma is a vizsnyokkal, ezért beszélhetünk *számvetésről*. Idegen szóval

Is ezért hívjuk a számjegyet *kalkulusnak*, ezért *kalkulálunk*, pedig a latin *calculus* „kövecskét” jelent.

A XVI. és XVII. század magyarja már nemcsak a földet túrta; volt itt kereskedelem is, különösen élénk volt a marhakereskedelem, amelynek hasznát nagyuraink sem vetették meg. A magyar tőzsérek a hajtóknak egész seregével messze országokba is elhajtották a szarvasmarhák ezreit. De mennyi bajjal, vesződséggel járt ez a foglalkozás is! Az ország tele volt a városok és nagybirtokok vámhelyeivel és mire a határra ért egy-egy ilyen küldemény, négyszer-öttször is kellett róla igen jelentékeny vámot fizetni; aztán a folyók átkelőhelyein sem szállítottak ingyen embert-állatot. Nem csuda, hogyha útutak keresésével igyekeztek arra, hogy „elszökjék a vámot”, máskor meg vámosokra, révészekre fegyverrel támadtak, hogy a nagy adótól megmeneküljenek. Egyszer sikerült, máskor nem, de végeredményében nagy fizetség nélkül az ilyen üzleti utak meg nem eshettek. Ezeknek a viszontagságoknak az emléke szól hozzánk, mikor valaki arról panaszkodik, hogy *amit a vámon nyert, elvesztette a réven*. Maga a *réven* névutó is közlekedésügyünk hajdani állapotáról beszél: kevés volt a híd, minduntalan a révész segítségére szorultak, emlegetik is igen sűrűen régi írásaink a réven való átkelést. A köznyelvi használat már nem elég elevenen figyelmeztet bennünket a folyón való átkelésre: *bardtom révén ismerkedtem meg vele*; ám a népi használat sokszor egészen szemléletes képet rajzol: *a te réveden tánt el a jószág; az ördög révén jött ez a tündö*; nem igaz szerzemény.

Ha nem is volt nagy ipari élet a régi Magyarországon, de Istenáldotta földünk némely terményeinek feldolgozásához eleink is értettek. Különösen híres volt már a középkorban Európaszerte bőrgyártásunk. Persze nem voltak nagy gyártelepeink, hanem a magyar főurak és cserzővargák kis üzemekben, szinte mindenkinek szemeláttára dolgoztak, ezért kelhettek szárnyra és válhattak közszóvá mesterségük szak kifejezésel. *Cserben hagyja* a hamis barát embertársát, mikor veszedelmes körülmények között elpártol tőle. Eredetileg a cserzővargával történt meg, hogy a

csersavas lével, cserrel tell mély gödörben, amelyben az állati bőrt két hónapokon keresztül maratta, érlelte, a legalsót hennfeledte; az ilyen „cserben hagyott“ bőrt aztán a maró folyadék egészen tönkretette. A tímár timsót használ a bőr kikészítésére; a timsós lé, a *cadva* éppen olyan maró folyadék, mint a *cser*. Ezért igen találó a kifejezés a bajba jutott emberre, hogy *benne van a cadvában*.

Am az élő magyar szó a régieknek nemcsak az étellel és az életért való küzdelméről beszél, hanem lelküknek titkosabb rezdüléseire is rávilágít. Még az újkor első századaiban is általános volt az a meggyőződés, hogy a csillagoknak különösen a születés pillanatában való állása, a *konstelláció*, az ember sorsára döntő fontosságú; ezért beszélünk még ma is *szerencsés*, vagy *szerencsétlen csillag alatt született emberről*. Ezért fejezzük ki sorsunk balrafordulásától való félelmünket ilyenformán: *jó órában legyen mondvá*.

Az ördöggel szövetséges boszorkányok ártó hatalmában való hit talán még ma sem tűnt el egészen; de régi vészes erejét egész sereg szavunk és szólásunk hirdeti. Nagy költőnk már az édes álom *bűvös-bájos mézéről* beszél, de régi magyar írók, meg a boszorkány-perek ránk maradt jegyzőkönyvei *bűvös-bájos ördöngős bábát, bábbajos vén szatyort* emlegetnek. A nagy Pázmány a *bájos asszonyok* hatalmával szembeállítja Isten rendelését. Ime, a XVII. század „bájos asszonyát“ megégették, míg a ma bájos asszonya a földi élet szépséggel közé tartozik. 300 esztendővel ezelőtt senkinek sem volt volna imádottjának *igéző szépségét* magasztalni; mert aki bűvös szóval, „varázsligével“ *igézn* tudott, az „tüskére való“, vagy „tűzre való boszorkány“ volt. Dehogy gondolnánk erre az ősl babonára, mikor azon panaszkodunk, hogy *meg van kötve a kezünk, a nyelvünk*, vagy örömmel állapítjuk meg valakiről, hogy *megoldódik a nyelve*. Pedig hogy itt van e szólásunk gyökere, arra nemcsak régi szótáríróink figyelmeztetnek, akik a *megköt* igét a „megbabonáz“ szóval is értelmezik, hanem a hajdani boszorkányperek jegyzőkönyvei is, amelyekben gyakran felhangzó vád, hogy az ördöggel cimboráló gonosz

személy tollból, lószőrből, rongyból, asszonyi hajszálból csomót köt s annak, akinek ártani akar, a párnájába varrja, vagy a küszöbe alá rejti. Így *köti meg a kezét* a haragosának, hogy meg ne verhesse, a *nyelvé*t, hogy néma legyen, vagy legalább is rá ne vallhasson. Ma is hallunk a boszorkányok csudálatos utazásairól: seprőn, vasvillán, szénvonón nyargalnak az ördöggel való mulatozásaik színhelyére. De volt nekik tökéletesebb lovagló alkalmatosságuk is: embereket tudtak *lóvd tenni* és *megnyergelni* olyanformán, hogy a kantárt fejükhöz vágták, vagy a nyakukba dobták; ma is főképpen asszonyról mondjuk, hogy *lóvd teszi, megnyergeli* azt a férfit, akit elbolondít és a maga akarata alá hajt.

Régi képek egész seregével lehetne igazolni, hogy mikor *elcsigázott* emberről, *felcsigázott* várakozásról beszélünk, vagy valakit *kérdőre vonunk*, akkor tulajdonképpen a csigán való vallatás kifejezéseivel élünk; ha pedig falun azt halljuk, hogy úgy *megnyujtottak* (megvertek) valakit, hogy lepedőben vitték haza, vagy azt látjuk, hogy a gyermek *feszült figyelemmel* hallgat, akkor a vallatásnak másikkal kegyetlen módjára: a vízszintes nyújtásra, feszítésre kell gondolni. A *kicsapott dúknak*, vagy *elcsapott* tisztviselőnek ma már semmiféle verésben sincs része, ám a kártevésük, hogy erkölcstelenségük miatt eltávolításra ítélt embereket hajdan a hóhér valóban *kicsapta*, amikor a város kapujáig korbácsolta, vesszőzte, vagy seprőzte. A bűnöst sokszor *szégyen-szemre, világ csúfjára*, a község legforgalmasabb helyén való szégyenfához kötötték: *pellengérra állították*; sokszor még szégyentáblát: *cégért* is akasztottak a nyakába. Ezt a szégyentáblát még ma is emlegetjük a *cégéres tolvajról*, *cégéres gazemberről* szólva. Sőt ilyen cégér az a *lúd* is, amelyet *te vagy a ludas* szólásunk emleget. Pázmány Péter még egy sorban emlegeti a paráznát, a gyilkost, meg a *ludas embert*; nem csuda, mert Werbőczyből tudjuk, hogy *ludas* az esküszegőnek, hamisan esküvőnek jogi műszava volt, még pedig azért, mert az ilyen bűnösnek a pellengéren ludat ábrázoló szégyentáblát akasztottak a nyakába.

Nemzeti öntudat a nyelvben.

Irta: Zolnai Gyula dr.,

egyetemi tanár (Budapest).

Raffay Sándor püspök 1921-ben egy fővárosi bizottsági ülésen így fakadt ki: „Nálunk a nemzeti öntudat rongyolódott le legjobban, sokkal jobban, mint a határaink.” A *nemzeti öntudatnak* ezt a nagy hanyatlását az irodalmi nyelvben s a művelt köznyelvben évtizedek óta elszomorodva látom. A nemzeti öntudat szunnyadásából lehet ugyanis elsősorban megérteni azt, hogy mind több és több *eredeti magyar* szavunkat hagyjuk kipusztulni, hogy egyre nagyobb arányban hozuuk divatba *idegen szokat* olyan fogalmakra, amelyeket eddig magyar szóval tudtunk kifejezni, nem gondolva meg, hogy eredeti szavainknak idegenekkel való szűkségtelen fölcserélése nyelvünket lassanként kivetkőzteti a maga jellegéből. Csak egy-két példát jegyezhetek ide az olyan magyar szók százalból, amelyeket egyre jobban elhanyagolunk, úgyhogy ma holnap elavultaknak fogjuk tekintetni. Ma mindenkinek csak *ambíciója* van, *becserdopyunk* eltűnt, és mind *ambíciózusak* vagyunk, ahelyett hogy *becserdopyók* maradtunk volna. Alig beszélünk már *jellemről*, többre *becsüljük* a *karaktert*, és amit eddig *jellemezni* szoktunk, azt ma *karakterizáljuk*. *Különbözet* helyett mindenki *differenciát* mond; *következmények* helyett *konzekvenciákat* vonunk le; a *jeles tulajdonságot* és *kiválóságot* *qualitásnak* nevezzük. A *székesegyházat* *katedrálisnak*, a *bíbornokot* *kardinalisnak*, a *tábornokot* *generálisnak*, a *szabadelvűt* *liberalisnak*, a *társadalmi kérdéseket* *szociális problémáknak*, a *művelődési célokat* *kulturális céloknak*, sőt fölig német szóval *kultúrcéloknak* mondogatjuk (hiszen önállóan *kultúr* nincs is a magyarban). Az *üggyitelt* és *ügykezelést* az egész vonalon *adminisztráció* váltotta föl, s ennek tervezett és elrendelt *egyszerűsítését* *racionalizációnak*, sőt talán *racionalizációnak* is nevezgetjük. Az *előadók* és *jelentés-terők* *referensek* lettek, és nem *előterjesztések*et vagy *fontosításokat*, hanem *referátumokat* készítenek. Az *írdly*, *fűj-kép*, *széptan*, *könyvtudomány*, *könyvtudomány* stb. kihalt szók

tekinthetők. helyükbe a *stílus, típus, esztétika, bibliográfia, bibliofil* stb. léptek. Az orvosok egy sereg jó magyar szót juttattak sírba: a *gümőkórt*, amelyből *tuberkulózis* lett; a *hátgerincsovradást*, amely *tábcasszé* alakult át; a *fertőzést*, amely helyett csak *infekciót* ismernek; a *befecskendést*, amelynek helyében *injekciókat* kapunk, stb. Legújabbán a *százados évfordulót centenniumra* kereszteltük, s aztán minden *századévi* dolgot *centenniumnak* mondunk már. Az *emberbaráti mozgalmakat karitatív akciókkal* cseréltük föl, s a nemes *cselekedeteket gesztusoknak* nevezzük, ami deakoskodó volta mellett színészies kifejezés is és mindig a dunaparti Rótvös-szobrot juttatja eszembe. Már a magyar *látóhatárnak* és *szemhatárnak* is befellegzett. helyében a görög-latin *horizont* tárul ismét eléink. szomorú *perspektívt* nyitva a nemzeties fejlődés *távlata* helyett, stb.

Csak a latin-görög szók közül soroltam itt elő néhányat, amelyek kitérni készülnek szókincsünk eredeti elemeit. Vége-hossza nem volna panaszomnak, ha azokra a szükségtelen német és francia szókra is ki lehetne terjeszkednem, amelyek szintén eredeti magyar szóknak jogait bitorolják. És ha kérдем: mi az oka ennek a *nemzetietlen* nyelvhasználatnak, főokul a *nemzeti öntudat* elhomályosulását kell vallanom, azt, hogy ma nem a *nemzetiesség* korát éljük, hanem a *neonacionalizmus* érdjét.

A szoros érintkezés a nemzetek nyelvében folytonos üsztönszerű szóátvételekkel jár, s a műveltség kezdetleges fokán, a nyelvi öntudat kifejlődését megelőző korokban ez a folyamat minden tudatosság és ellenérzés nélkül megy végbe. Példa rá a magyar nyelv történetében egyebek közt a *bolgártörökséggel* való ősi keveredés esete. Az ilyen őskori átvételek az átvévő nyelvben csakhamar annyira bozzá is hasonulnak a régebbi szókincshez, hogy csak szorgos nyelvtudományi kutatás tudja őket ennek elemeltől megkülönböztetni. Az eredeti és idegen szó közti különbség érzete, vagyis az *idegenszó tudata* csak magasabb műveltségi szinten, csak az *irodalmi élet* korszakában ébred föl. Ez a kor a *nemzeti öntudat* korszakának nevezhető, amelyben már minden nép föltékenyen kezd

őrizni a maga szókincsét, és nyelve újabb szükségleteiről eredeti szavak alkotása útján iparkodik gondoskodni. Már halikarnassosi Dionysios a Krisztus születése előtti kor végén megütközik a görög színműírók idegen szavain. Caesarról és Ciceróról tudjuk, hogy gondosan kerülték a görög szókat. Seneca és Quintillianus meg egyenesen küzdöttek a görög nyelvnek a latinra való befolyása ellen. Pedig a görög és latin egymással közeli rokonnyelvek. Nálunk is már irodalmunk hajnalán fölébred a *nyelvbeli öntudat*, első bibliafordítóinkban. Nem lehet eléggé értékelnünk azt a nemzeti érzést, amely e fordítókat a szentírásbeli fogalmaknak új magyar szókkal való tolmácsolására sugallta. Mikor még ma is vannak *tezaurdóink*, a XV. századi Tamás és Bálint szerzetesek a biblia *thesauriso* szavát magyarul *kéncsezéssel* fordították. A *titulust*, amelyről most sem tudunk még lemondani, ők *cimerletnek* mondják. Az *imperiumot*, amellyel a jelenlegi oláh, cseh és szerb *uralom* szépítéseként annyiszor találkozunk, a magyar öntudatú barátok *országúrlatnak* nevezték, stb.

És mit találunk ma a *nyelvbeli öntudat* szempontjából a fordítás és általában a nyelvhasználat terén? Két visszás, egymásnak ellenmondó, de nemzetletlenségben egybehangzó eljárást: egyrészt, hogy *fordítatlanul* hagyjuk az idegen szöveg szavait, legföljebb átdeákosítjuk, amennyire tudjuk; másrészt, hogy amit *magyarul* készen kapunk, vagy amit több mint egy évszázadja ki bírnak magyarul fejezni, nagyképpen latinra fordítjuk, illetőleg, hogy hasonló nagyképszerűséggel visszaülítjük régebbi deák-szavú kifejezéseiket.

Az előbbi sajnálatos jelenséggel a tudományban, a közéletben és a naplajtóban egyaránt találkozunk; az utóbbi főképp hírlapírásunkat teszi napról-napra nemzetletlenebbé. A lefordítás elmulasztásának példái, hogy csak néhányat említsék: az *Anschluss* szó, amellyel hírlapjaink Osztrákországnak Németországhoz való *csatlakozását* fejegetik ki, nem merve magyar nevén nevezni az ügyet; ilyen volt nemrégiben a *Mittleeurópa* fogalom, amelyet magyarul *Középeurópa* eszméjének mondhattak volna; ilyen az évtizedeken át forgalomban volt *perszondlúnió*

(ném. *Personalunion*), amit *személyi államkapcsolatnak* nevezhetnénk; ilyen legújabbán az amerikai közleményekben sűrűn olvasható *prohibíció* (angol *prohibition*), amelynek pedig megvan a jó magyar neve: *szesztilalom* (itt fokozatos hanyatlást is észlelhetünk: a *szesztilalomból* előbb *alkoholtilalom* lett, majd merőben latin *prohibíció*). Arra, hogy a készen adott jó magyar szót a hírlapok nyomban latinra fordítják, szintén több példát említhetek. A világháború alatt a kormány időközönként rendeletileg megállapította némely cikkeknek *legmagasabb* árát. Ezeket az árakat hírlapjaink nyomban *maximális* árakra fordították le, mintha ez érthetőbb volna, mint a hivatalos és egyúttal eredeti magyar kifejezés. Ennek aztán az lett a következménye, hogy az árakat nem *megszabták*, hanem *deákosan maximálták*. Mikor 1930-ban a törvény a *gabonajegy*-rendszert elrendelte, a lapok ezt a jegyet *bolettára* keresztelték el. Egyik miniszterünk egyszer a génauai *értekezlet*ről szóló nyilatkozataiban magyarosan mindig az *értekezlet* és *világértekezlet* szókat használta, a lap azonban, amelyben olvastam (1922 jan. 29., 2. l.), génpai *konferenciát* mondott, amint hogy az azóta tartott egyéb *értekezleteket* is csaknem mindig *konferenciáknak* nevezgetjük. Miniszteri rendeletünk „az ílelmények *csökkenése tárgyában*” jelentek meg, és hírlapjaink ezeket a keserű labdacsokat „*fizetésredukció*” címe alatt adogatják be nekünk, érdekelteknek. Ha a kormány a *rögtönbíráskodást* elrendeli és *rögtöntitő bíróságot* állít föl, a lapok *statdriumot* hirdetnek és a bűnöst *statdriális bíróság* elé állítják, stb., stb.

Hogy a meglevő szép eredeti szóknak deákos szavakkal való általános visszacserélésére is mondjak példát: hiába van nekünk négy egyetemünk, *bölcsészeti* és *hármukon hittudományi* karral, egyre csak *filozófiai* és *teológiai fakultások*ról hallunk. (Megérjük, hogy pl. a német *medizinische Fakultät* kaptafájára egyszer csak az *orvosok* kar is *medikai* vagy *medicinikus fakultás*sá változik át, hiszen hallgatónál már is *medikák*, köztük sok félnémet-félangol külsője *Műdykével*.) Egyeteminken (amelyek idővel talán *univerzitások*ká alakulnak vissza) *tanszökek*

helyett természetesen *katedrákat* állítunk föl, azaz hogy *kredlünk*. A hallgatóknak hiába adunk *leckékönyveket* és *végbizonyítványokat*, ők *indexeket* és *abszolutóriumokat* kérnek. Nem doktori *értekezéseket*, hanem *disszertációkat* írnak; doktorrá nem *avattatják*, hanem *promovédltatják* magukat, és természetesen nem *doktoravatásra*, hanem *promócióra* hívják meg ismerőseiket. A *vegytani* és *élet-tani* intézetek *kémiai*, illetőleg — Tihany lábánál is — *biológiai* intézetekké váltak. Egy lépés, és valamennyien *intitútumokká* is lesznek, hiszen a német is *Chemisches, Biologisches Institutot* mond. Első egyetemi tanári eskümet emlékezetem szerint még arra tettem, hogy többek között az egyetem *önkormányzatát* és *kiváltságait* is tiszteletben tartom. Tizennégy évvel később kormányunk már arra eskettetett föl, hogy az „Erzsébet-egyetem *autonomiáját, privilegiumait, törvényeit*... mindenkor tiszteletben tartandó”. Ezt az egy eskümet azonban meg kellett szegnem; én továbbra is az egyetem *önkormányzatát* és *kiváltságait* tartottam és tartom holtomig tiszteletben.

De nem szaporítom az eldeákosodás és *elnemzetköziesedésnek* (magyarul: *internacionalizálódásnak*) napról-napra tovább burjánzó példáit. Véget nem érhetne valamennyinek a felsorolása. Csak azt kérdelem: mi szükség milderre? Miért mondunk le egymásután annyi jóra való magyar szavunkról? Miért szeretjük jobban az idegen szót, mint a saját nyelvalkotó szellemünktől lelkezett eredetieket? Szegény nyelvújító Kazinczyink! Mennyi szép magyar szót alkottál rajongó társalddal együtt, csak azért, hogy *centendriumod* tiszteletére sorra lemondjunk róluk, s hogy még a *Tusculanumod* nevét viselő folyóirat is mellőzhesse őket! Hiába mondottad: „Az idegen szó tarkít, 's elárúlja szegénységünket, 's a' nemzeti bliszkeséget igazságtalanul alázza.”

Nyelvhasználatunknak ezt a súlyos és allig gyógyítható betegségét, amint mondtam, a *nemzeti öntudat* hanyatlása magyarázza meg első sorban. Föl kell hát ráznunk ezt az öntudatot mai aléltóságából, s mindent elkövetnünk, hogy eredeti szókincsünknek pusztulását és elnemzetköziesedését lehetőleg meggátoljuk.

A magyar nyelvjárásokról.

Irtta: Horger Antal dr.,

egyetemi tanár (Szeged).

A nép nyelvéről, az úgynevezett *nyelvjárásról* (vagy *tdjszólásról*) a legtöbb ember azt hiszi, hogy romlott nyelv, a nemzet műveltebb osztályaitól beszélt „művelt“ nyelvnek a tudatlan parasztoktól való elrontása. De ez nagy tévedés, mert a nyelvészeti kutatás már rég kiderítette, hogy a népnyelvnek szinte minden egyes sajátága a nyelvi élet természetes fejlődése útján keletkezett, míg ellenben az úgynevezett *irodalmi nyelv* sok tekintetben mesterséges fejlesztésnek az eredménye.

A nyelvjárások keletkezését azon két körülmény magyarázza, hogy a nyelv egyrészt folyton változik ugyan, de másrészt nem változik egyformán az egész nyelvterületnek minden egyes pontján. Általában azt mondhatjuk, hogy mennél kisebb területen és mennél sűrűbben lakik egy nép, annál kevesebb és annál kisebb mértékben eltérő nyelvjárása fejlődik és viszont mennél nagyobb területen és mennél ritkábban eloszolva lakik, annál több és annál nagyobb mértékben eltérő nyelvjárása fejlődik. A magyarok által lakott területen persze szintén fejlődtek az évszázadok folyamán nyelvjárások. Ezek általában nem különböznek ugyan annyira egymástól, mint pl. egyes német vagy olasz nyelvjárások, de már a legszélsőbb vidékek lakói, mondjuk pl. egy göcseji paraszt és egy moldvai csángó paraszt, alig-alig értenék meg egymás magyar beszédét.

A nyelvtörténet folyamán itt vagy ott keletkezett egyes nyelvjárás sajátágok elterjedtségének földrajzi határát általában eléggé pontosan lehet meghatározni (pl. azt, hogy mely székely községekben használják a köznyelvi *húzzam, húzzad, húzza, keressek, kereszen, hosszú-féle* hangalakok helyett a *hújzam, hújzad, hújza, kerejssek, kerejszen, hojzú-féléket*), de már nehezebb pontosan megállapítani a nyelvjárások földrajzi határait, mert a szomszédos nyelvjárások között legtöbbször lassú, fokozatos átmenetek vannak. Ezért az igen nagyszámú, kisebb-nagyobb

mértékben eltérő magyar nyelvjárások között nyolc *nyelvjáróterületet* szoktunk megkülönböztetni. Ezek a következők: 1. a nyugati (Moson, Sopron, Vas, Zala megyék területén), 2. a dunántúli, 3. az alföldi (ennek középpontja a Duna-Tisza közének középső része, körülbelül Cegléd és Kiskunhalas között, de innen keletre és nyugatra is még messzire elnyúlik; kelet felé a Maros-Temes közén a magyar nyelvterület széléig, nyugat felé Dunántúl délből vidékein át Zala megye legdélibb csücskéig), 4. a duna-tiszai (Bihar megyétől kezdve lenyúlik Bács megyébe, a nyelvterületnek Duna-Tisza közötti legdélibb széléig, közben, Pest megyében, áttörve az alföldi ö-ző területet; hogy a Duna-Tisza közén ilyen tarkán összekeveredtek az alföldi és a duna-tiszai nyelvjárást beszélő közösségek, annak a törek közt kiűzését követő tömeges települések és telepítések az okai), 5. az észak-nyugati (a Trianon előtti Felsőmagyarország nyugati felében Pozsonytól Zemplénig, délen körülbelül Ráckeve, Cegléd, Abonyig), 6. az észak-keleti (Hajdu megyétől északra és keletre), 7. a királyhágóntúli (Erdélynek nem-székely magyarsága) és 8. a székely-csángó nyelvjáróterület.

Eredetük szerint kétfélék lehetnek a nyelvjárási sajátosságok: 1. *megőrzött régiségek*, vagyis olyan nyelvi sajátosságok, melyek valamikor közhasználatuk voltak az egész magyar nyelvterületen, ennek nagyobb részén azonban idővel elavultak s csak itt-ott maradtak meg, és 2. *külön fejlődések*, melyek sohasem voltak közhasználatúak, hanem a nyelvtörténet folyamán keletkeztek itt vagy ott és terjedtek el kisebb-nagyobb vidéken. Megőrzött régiségek pl. a palóc és székely nyelvjárások -nott, -nól, -ní határozóragjai (pl. a szomszédnál = *szomszédnott*, a szomszédtól = *szomszédnól*, a szomszédhoz = *szomszédni*), külön fejlődés pl. a vas megyei Örvideken a -nunk, -nünk igel személyrag (pl. eszünk = *eszünk*, iszunk = *iszunk*, táncolunk = *táncoununk*, hintünk = *hintenünk*).

Minőségüket tekintve a nyelvjárási sajátosságok a nyelvi elemek és jelenségek bármely csoportjába tartozhatnak. Vannak tehát közöttük fonetikai sajátosságok, pl. egy-

egy olyan hang használata, amely a köznyelvben nincsen meg (ezeknek leírására a nyelvészek egészen különleges betűtípusokat használnak, úgynevezett fonetikus írásjeleket), vagy ellenkezőleg, valamely köznyelvi hang hiánya (pl. a Nagyküküllő megyei Datk község nyelvében teljesen hiányzik az *ü* hang); hangtörténetiek, pl. olyan hangváltás, amely a köznyelvben egyáltalán nem, vagy nem ilyen nagy mértékben történt meg (pl. az úgynevezett *t*-zés főleg a duna-tiszaí nyelvjárásterületen: *kik, níz, kíp, kír, mír, tít, mireg, viték, tnek, víkon, edín, kökín, szomazid, ebéd* stb., vagy az *ö*-zés az alföldi nyelvjárásterületen: *önni, öttem, öszök, hügy, könyér, röggel, embör, kendör* stb.) továbbá alaktaniak és mondattaniak.

A szókészlet tekintetében tapasztalható eltéréseket *tájszavak*nak nevezzük. Ezek háromfélék lehetnek: 1. tulajdonképpeni tájszavak, melyek a köznyelvben teljesen ismeretlenek, pl. *afang* = restel, *szégyell*, *átall*, *barkacs* = furó-faragó, ügyeskező ember, *cucca* = lándzsa, stb.; 2. jelentésheli tájszavak, melyek a köznyelvben is megvannak ugyan, de egyes nyelvjárásokban a köznyelvitől eltérő jelentésük van, pl. *aggódik* = turóvá képződik (a tej), *apró* = himlő vagy kanyaró, *szigoru* = sovány, stb.; 3. alakszerinti tájszavak, vagyis a köznyelvi szavaknak bizonyos hangalakbell változatai, pl. a *osaldn* szónak más-más vidékek nyelvjárásában *osana, csand, osend, osthdny, osildn, ostndi, csóvdny, szúldn* alakja van. A magyar tájszavaknak eddig leggazdagabb gyűjteménye *Színnyel József*nek Magyar Tájszótár című kétkötetes munkája. Ebből nemcsak az egyes tájszavaknak különféle jelentéssel tudhatók meg, hanem az is, hol, mely vidékek nyelvjárásában használatosak.

Befejezésül egy-egy kis mutatóványt adunk három vidék beszéd módjáról. Csak néhány mondatot, kifejezést, szót, szólakot. De a finomabb hangtani árnyalatok jelöléséről e helyen le kell mondanunk.

Vas és Zala megye nyugati szélein így beszélnek: *Husfitko* (húsvétkor) *gydrt itt éty hoszi* (hosszú) *kódlu bérát* (kolduló barát). *Naon mörgea vuat, mer a leginyek osúfukottak velé s egyukták* (eldugták) *ak kalaptyát*.

*Evültő (elvitte). Eszü (össze) vuat kötő. Vides a ruhám. Tanitu (tanító), kaszalu, borsu, gyedzü (jegyző), esü, föihü. Kaptyam (kapjam), kaptyad, kaptya, dobgyam, (dobjam), dobgyad, dobgya. Hozu (hozol), mászu, iszu, tészü (teszel), vészü, lészü, keresü. Asztalank, kertenk, ökre-
renk. Lábotmak (lábulm), láboidak. Házolnkak (házalnk). Kertnd (kertnél), embérnd, erdünd. Kapdje (kapával), kaszaje, villdje.*

Nyltra vidékén így: *Aj juó Isténke ádosza szodllyon mtnnyodjunkturé, jaz egidész vilodgré. Szegién, ich, kiér. Züöd, erdüö, kendüö. Szomaruoó, ajtuó, vuót. Vodr, kodsa, lodno. Tyinuó (tinó), tylznóra, ütji, gyicsér, prégyikod, verékégyik, nagybelyü, pruszlyik, hazunnyi, jcsüökönnnyi, pörönyi. Ispöny (ispán), hatór, szóz, más, mór, Mórku. Hao-
oér (hatszor), szdászér, sokszér. Szurokkie, sójé vodt, nagy urrie lét, ofanné. Nyitrodre, magoaré, útré, potydré. Magyarel, némétél. Faért, buzáért, markaba, tsztaba, óraig, odaig, mógoraé, drpaja pinceje, kezebe. Szarvodja (szarva), madarodja, szekeriéje. Váruk (várjuk), kérük, foguk (fogjuk), szokuk, szabuk, lopuk, szövik, ütük, vészük, iszuk, hozuk. Járott (járt), nyerött, folott, mégölött, csalott, vomott, fojott.*

A magyar nyelvterület legkeletibb szélén lakó mold-
val csángók: így: *Az isztennek nem vala mit csdnnyon (csináljon), csdntán (csinálta) e földet. Csdt embereket, kuosdkat, magdrakat (szamarakat), is (és) mindont. Mi-
kor halta (hallotta) embér, ke (hogya) csak harmino évig kel éljen, rint (rítt), sze (és) nagyon köveasseltin (keve-
selte). — Ökér, döglött, szökött, tömlöc, kölcsönöz, külén, püspék, búdész, tärök. Sülag (csillag), sëndes, savar, sëtérték, paradisom, kuma, maska. Madzsar, dzsormék édzs, özvidzs, dzsere, mädzsäk, tudzsä. Szok (hok), elszö (elsö), vaszalni, ellenszig, arasszak. Zidó (zsidó), zëndely, roz, mozd, morza. Hëzzä, hësszu, tärndo, përipa, èjtu (ajtó), szëru (saru). Hosztän (hozta), mondëttän (mondta), irjän, latogassän, szeretin (szereti), értin, bë-
tëttin (betette), elkültin, hittin. Lábik (lábuk), kezik, fe-
jik, lovik, magik. Szokobb (több =), tojidd (tovább).*

Mit mondanak nyelvünkéről a külföldiek?

Vélemények 960-tól 1981-ig.

Az első ránk maradt nyilatkozat a magyar nyelvről *Liutprand*-é. A jámbor krónikairó püspök 960 táján riadtan írja: „Mihelyt a csata megkezdődik, a magyarok részéről ama rút és ördögi szó (vox turpis atque diabolica) hűj, hűj, sűrűn hullatszlik.”

Sokkal szebb képet fest a magyar nyelv szépségéről a Szent Gellért-legenda. *Gellért* püspök éjjel énekszót hall, egy örlőleányának a dalát; csodálkozva figyel és a különös, lágy hangokon, bár nem érti őket, könnyekre fakad.

Jó 400 év múlva *Galeotti*, a Mátyás udvarába szakadt tudós humanista, csodálkozva jegyzi meg: „A magyarok akár urak, akár parasztok, mindnyájan majd egyazon szavakkal énekel.”

Diderot ezt mondja híres *Encyclopédiájában*: „A magyar nyelv egy szláv nyelvjárás.” *Leibniz*, a XVII. századi bölcselet és matematikus azonban már megsejtette a finn-magyar rokonságot, sőt hivatkozik is egy helyen a magyar nyelvre Zoroaszterrel kapcsolatban: „A szerda a keletieknél Zerdust nap, melyet az északkeletről származó magyarok Zerdának hívnak.”

Még korábban, 1600-ben írja *Polanus Amandus*, a tudós késői humanista Baselben, *Szenci Molnár* Albertnek nyelvtana megjelenésekor: „Akadtak, kik kétségbevonták, hogy a zabolátlan magyar nyelvet nyelvtani szabályokba lehetne foglalni; Te azonban kiváló munkáddal alaposan megcáfoltad őket.”

A XVIII. század folyamán külföldön az a vélemény terjedt el, hogy a magyar nyelv kihalóban van. Ennek a legismertebb megfogalmazása *Herder* (1744–1803) híres jóslata: „Ott élnek a magyarok, szlávok, németek, oláhok és más népek között a lakosság gyenge kisebbségétől és pár század múlva talán nyelvüket is alig lehet majd megtalálni (wird man kaum ihre Sprache finden)” (1787.)

Herder rövidesen visszavonta nyilatkozatát. Elismerte, „kiváló írók akadtak Magyarországon II. József alatt”.

Belátja, hogy nagy kincs a magyar nyelv. „Van e népnek kedvesebb valamije, mint nyelve? Benne él egész gondolatvilága, múltja, története, hite, életalapja, egész szíve, lelke.” (1790.)

Helyesebben látja meg a magyar nyelv rejtett lehe-
tőségét *Schott Vilmos*, a kiváló német tudós.

„A magyar nyelvben, mint minden eredeti nyelvben, olyan úde, gyermeki természetszemlélet él, hogy előre nem is sejthető fejlődés csírái rejtőznek benne. Olyan sok szép lágy mássalhangzója van, például bizonyos hangok oly jóleső jésítése (ny). Magánhangzóit tisztábban ejti, mint a német. Egyaránt képes velős rövidsége és hatá-
sos szónoki nyújtottságra, szóval a próza minden nemére. Összhangzatos felépítése, csengő rímel, kifejezésbeli gaz-
dagsága és zengő hangjai viszont kiválóan alkalmassá tes-
zik, mint a tapasztalat is igazolja, a költészet minden ágára.” (1840.)

Mezzofanti (1774—1849), a világ legnagyobb nyelv-
csodája (élete végén állítólag 103 nyelven tudott), meg-
tanult magyarul is, 1817-ben magyar nyelven üdvözölte
József nádort olaszországi útjában, de kárbaveszett a fá-
radsága, mert a nagyszámú kíséretben csak egy ember
beszért magyarul. Hagyatékában két kis magyar verset is
találtak. Így álmodta meg régi foliánsok között „Vörös-
martyt dallamos orkánjaival és égig zengő szenvedélyé-
vel, így jósolt Petőfőről, Aranyról és így látta meg a ma-
gyar nyelv végtelen, soha meg nem szakadó útját”:

„Tudja, — mondotta Frankl Ágoston cseh költőnek
— melyik nyelvet tartom az olasz és a görög után, min-
den más nyelv előtt, leginkább dallamosnak és a verselés
szempontjából leginkább fejlődésre képesnek? A magyart.
Ismerem néhány új költőjüket, néhány versüket, melyek
a dallamosságukkal meglepnek. Úgyeljen, ebben a nemzet-
ben egyszerre csak fel fog tűndökölni egy költő! lángész
és nézetemet igazolni fogja. A magyarok, úgy látszik,
még nem is tudják, micsoda kincs lakozik a nyelvükben.”

Chevalier de Berris meg ezt írja a magyar nyelvről:
„Egészen különös ez a nyelv, kissé talán nehéz is. De
mindennyel nem törődve, megtanultam, mert jólcseggő; az

általam ismert nyelvek közül a legszebbnek és legtisztábbnak tartom. Különösen, ha egy hölgyet hall beszélni az ember, akkor vele együtt a nyelvbe is bele kell szeretni."

Még az osztrák Nagy-Lexicon is kénytelen elismerni a magyar nyelv szépségét, pedig a kamarilla legádázabb nyelvvelnyomó korából való. „Meg kell engednünk, hogy a magyar nyelv jól hangzik, erőteljes, gazdag, finom és még nagyon sok jó tulajdonságot egyesít magában."

Még nagyobb dicsérettel szól róla *Brockhaus* Lexicon. „A magán- és mássalhangzók szép aránya, a hangok finom árnyalása, minden szótag egyenletes és tökéletes képzése és a magánhangzó-illeszkedés harmóniája pompássá és férfilassá teszik ezt a nyelvet."

Machik, a zágrábi egyetem magyarbarát tanára, zenének mondja a magyar nyelvet: „Bizonyára, ki csak hallja, ha nem is érti, lágy hőmpölygését, fenséges zengését, erőteljes hangját, vágyat érez, hogy megértse." (1842.)

Legnagyobb dicsérettel talán *Ebersberg*, akkor világhírné bécsi tanár, halmozta el a magyar nyelvet. „Olyan ennek a nyelvnek a szerkezete, mintha nyelvészek gyűlekezete alkotta volna, hogy meglegyen benne minden szabályosság, tömörség, összhang és világosság és amellet szorgosan került volna minden közönségességet, kiejtésbeli nehézséget és szabálytalanságot" (1840.)

A franciáknál is találunk ilyen dicsérő nyilatkozatokra. *Tissot*, francia újságíró mondja: „A magyar nyelv, mely tele van erővel, felette alkalmas a drámai szenvedély kifejezésére." *Sayous* Ede, történész, ki annyira megszerette nyelvünket, hogy megtanulta, írt is rajta s Akadémianknak kültagja lett, így szól: „Akár a magyar állam a népekre, melyeket magába felvett, a magyar nyelv is rányomta ezekre nemzeti bélyegét." *Desbordes-Valmore*, a híres költőnő, ezt mondja: „A magyar nyelv hősi és dítirambikus; szinte lángol; alkalmas nagy hősök, nagy tettek és nagy szerelmek megénekelésére."

Még a távol angolokhoz is eljutott a magyar nyelv híre. *Bowring* 1830-ban antológiát adott ki. Ennek előszavában írja: „A magyar nyelv messze áll, magában. Egészen sajátos módon fejlődik és szerkezete oly időkre nyúlik vissza, mikor a legtöbb most élő európai nyelv még

nem is létezett." *Simpson* cikksorozatában, „Levelek a Duna mellől” számol be az 1848. márciusi napok mámoros hangulatából a magyar nyelvről: „A magyar nyelv költői, gazdag, hangulatos, — talán egy kicsit túlságosan pompázó és szavaló a közönséges társalgásban, — tele van lelkesedéssel, eréllyel, mindennemű költői célra alkalmatos, bátor s mégis gyöngéd, összehangzatos, dallamos és kiejtése tiszta.” *Szemere* Bertalannak, a 48-as idők belügyminiszterének is nagy sikere volt Angliában a magyar nyelvvel: „Édesen emlékszem egy napra, — írja, — amit *Crum Walter* gyároséknál töltöttem. Este szavalásra kértek fel, miután megtudták, hogy a magyar nyelv sem német, sem tót, sem lengyel, hanem saját eredetű. Válaszolám, válasszák ki négy nyelv közül a legszebbet. Míelőn a latin, német és francia szavakat után a magyarra jött a sor, szívem elkezdett dobogni s elfogódásomban alig bírtam nyelvemmel. Ah, — mondák — ez a lágy s-s-s ez az olasz és hiába. ez a legszebb. De a magyar nyelv, mondtam, nemcsak lágy, mint e szonett, hanem ott, hol kell, férfias, szilárd és kemény és hexamétereket szavalék Csokonaytól és Vörösmartytól. Vélék, van benne méltóságos ünnepi valami és óhajtották újra hallani, nem a gondolat miatt, azt nem érték, hanem muzsikájáért s zengzetéért.”

De sehol sem találjuk nyelvünknek oly áhítatos megbecsülését, mint a rokon Finnországban. Petőfi verselt mindenütt szavalják. Költeményekben, regényekben dicsérik a magyar nyelv szépségét. *Järventaus*, a Magyarországon is járt híres finn regényíró Maahantulo (Honfoglalás) című regényt írt. Szerepel benne egy odavetődő finn harcos is, az beáll az erdőirtók közé és csodálkozva hallja Szeménny parancsát: „Tyveen! Tövét, a tövét!” „Úgy tett nekí, mintha apját hallaná odahaza.” Érdeklődik tovább: „Mit jelent: eleven hal? — kérdi Hős. Elvél kula. Szarv? Sarvi. Víz? Vesi.” „Ha nem tudám. — mondja a finn harcos — hogy Szlittyaországban vagyok, azt híném, otthon vagyok az aranyos északi földön.”

Végezetül álljanak itt *Jules Romains*-nek, korunk egyik legnagyobb francia költőjének szavaival 1927-ből, mikor meglátogatta Magyarországot:

„Mivel a magyar nyelvet nem értettem, minden erőmmel azon iparkodtam, hogy megérezzem. A színházban, ahol két estét töltöttem, az idegen szavak áradatát nemcsak közönyös zajként engedtem magamra hatni. Tőlem telhetőleg figyeltem, amint zenét hallgatunk, vagy helyesebben, amint a vadember végigtapogat egy érmét, hogy legfinomabb körvonalait is megkülönböztesse. Aztán mivel jól tudtam, hogy nyelvészeti atyátság fűzi össze a finn meg a magyar nyelvet, emlékezetembe idéztem egyik hasonló kísérletemet, melyet Helsinkiben tettem s próbáltam rájönni, vajjon ez a nyelvészeti rokonság megnyilatkozik-e az én fülemnek érezhető hasonlóság által. Be kell vallanom, hogy ilyesmit nem észleltem. A két nyelv zenéje különleg merőben másnak tetszett. A finn nyelvnek van valami sajátos varázsa; állandóan úgy cseng, mint a drágakőfüzér, melyet egy kéz mozgat a mellen, vagy a fűrges csermely, mely kavicsokat görget. Csilingelésében van valami semmihez sem hasonlítható frissesség. Minden nyelv közül, melyet hallottam, a finn nyelv érzékelteti meg leginkább a gyermekkor kellemét, egy ősi tavaszi ünnep vidámságát. Ezzel ellentétben, úgy éreztem, hogy a magyar nyelv csupa erő. Nem ismerem ehhez fogható férfias nyelvet. Szenvedelmesen férfias. Az önök szótagjaiban van valami az izmok kemény nekiduzzadásából; néha rekedt és rövid lihegés emeli fel őket, amint a szilaj indulat felemeli a mellkast. Hát én legalább is ezt éreztem, amit egy másik kísérletem is megerősített, mikor meghitt társaságban elszavaltattam magamnak a klasszikus és jelenkori költészet néhány darabját.”

Lotz János.

Bőségszaru.

Hogy hány szó van egy nyelvben, hogy hány szóval tudjuk egy nagy író, költő vagy szónok gondolatait kifejezni, arra nehéz számszerűleg pontos feleletet adni. Akik megfigyelték a gyermek nyelvének fejlődését, megállapították, hogy egy kétéves gyermek szókészlete már 200 körül mozog, a háromévesé a 600-at is elérheti. A berlini Langenscheidt-cég kiadásában megjelent magyar-német szótárát kb. 32.000 szót tartalmaz. Ez tehát az a szókészlet, amelyet egy átlagos műveltségű ember ismer; a fele, tehát kb. 15.000 szó, amit mindennapi életében, hivatása közben, társas érintkezésben használ. Az egyes írók nyelvkincséről a következő néhány adat szolgáljon felvilágosítással: A héber ószövetségben, melynek nyelve elég egyszerű, 5642 szó fordul elő. *Milton* műveiben kb. 8000, *Shakespeare*-ében kb. 15.000 szó van. A mi íróink közül leggazdagabb *Jókai és Arany* János szókincsé, a régi írók közül *Pásmány Péteré*. A művelt nyelvek közül leggazdagabb az angol. A legnagyobb angol-német szótárban (Muret—Sanders) kb. 300.000 szó van, *Littre* francia szótárában 80.000 cikk. A magyar nyelv szókincsét a következő adatok világítják meg: Czuczor—Fogarasi szótára (1862—1874) 110.784 cikkből áll. De innen nagyon sok olyan szó hiányzik, amely azóta került használatba. Az Akadémia egy Címeszó-jegyzékben kiadta az eddig megjelent fontosabb szótárak címszavait; ez a jegyzék 122.000 szót tartalmaz. A magyar nyelv szókincsé ennél sokkal nagyobb. Itt néhány adatot sorakoztatunk föl arra vonatkozólag, hogy milyen gazdag a szókincsünk.

100 szó a verekedésre.

Jókai 100 szót sorolt föl a verekedésre:

Harcolni, ütközni, hadakozni, viaskodni, tülekedni. Megverni, megütni, megvágni, megdöngöztetni. Eldöngöztetni, elpáholni, elabajgatni, kinángorolni, lehuzatni. Elcsépelni, megöklözni, megtapogatni, megpofozni, megtépázni. Birkózni, huzakodni, csatázni, vívni, marakodni. Megolbálni, megtérdelni, kiporolni, lepüfölni, megtenyerelni. Megkommantálni, megdöfölni, főbeteremtetni, képere mászni, meggyomrozni. Megpaskolni, végig-
rakni, helybenhagyni, megrugdálni, megtaposni. Meggázolni, földhöz verni, letiporni, megfejezni, eldarakálni. Rászedegetni, lecsíptetni, megsújtani, megrakni, megtörögtetni. Dulakodni, cseleptézeni, nyergotni, elhagedülni, kicsavázni. Végig nyújtani rajta, felképelni, poflovesezni, kikapatni, meglökdödni. Lefülni, elögyengetni, megkutyaporoizni, megbubolni, megolincálni. Megtaszlagálni, megkapanyelezni, megfurkóbotozni, megdorgálni, ellőhálni. Elfenekolni, megnyakalni, megadordítítani, megnyaggatni, ellassenakolni. Főbeverni, agyonverni, guzba osavarni, derékát leütni, mogyoróhájjal konni. Lesuhintani, lokalabintani, leteremteti, meggyümöszölni, megmarokolásni. Főbekölöntani, klebrudálni, mognáspágozni, elagyabugyalni, kitéglázni. Elvakodni, hajbakapni, odaszólni, besavanyítani, megugratni. Megapritani, falhoz másolni, kirugni, felrugni és értokozni stb.

120 szó a haladásra.

Maday Gyula a debreceni nyelvjárás szókincséből az alábbi

120 szóból álló gyűjteményt tette közzé a járás-keelés kifejezésére: jár-kél, jön, megy, bandukol, osámborog, halad, ballag, csavarg, mászkál, tekereg, ténfereg, iszkol, inal, illan, tévelyeg, botor-kál, ödöng, támolyog, baktat, caminog, térdül-fordul, löstet, lohol, kutyagol, kocog, kullog, sandal, sündörög, oldalog, sertepel-tél, sürminkedik, fut, vánszorog, osászkál, tib-láb, russzan, löfol, elküllőfelez, köntörfarol, sullárog, sunnyog, bitangol, bukdácsol, vonul, csöszög, totyog, csüszköl, ögyecog, kereket old, odább áll, szédeleg, gyalogol, kasmatol, lép, lejt, surran, szökdöcsel, somfordál, sompolyog, lábol, olazelel, bódorog, kóvályog, esetlik-botlik, rohan, iramodik, sürít, típeg-topog, kóringyál, vándorol, cank-lózik, csoszog, szágnul, lódul, andalog, koporcol, bolyong, törtet, kísér, követ, vezet, cserké-szik, bujdosik, bujdokol, szöklk, bloeg, blökel, futkároz, igyek-szik, tart (vlinire) slet, kalandoz, szalad, oson, kószál, eltakarodik, kotródik, kotrocel, távozik, el-límel, lókhceel, csatangol, baran-gol, kujtorog, settenkedik, kufer-cel, alpiroel, kastat, szádorog.

322 szó a buta emberre.

Bánocsi József a különféle uyalvjáráásokból 322 szót szedett össze a buta ember megjelölé-sére:

Átabota, bahó, baksí, balga, balgata, balustya, bolyókás, banga, bangó, bangula, bambá, barom, bárédok, bárgyu, bángó, bámszokdó, bárdolatlan, bászil, baranyaiember, beszerdes, bíbasz, bíbaszt, binda, bival, birka, blik-tri, bódl, bohó, bohókás, bolyo-kás, botor, bodorga, boztikó, boztóhó, botrinász, bónás, boca, bolondos, bódult, bódl, bolond Miska, bolond Istók, böske, bösze, böszme, böcce, buta, butuj,

buszma, buszla, bumfurdí, bon-fordí, buksó, buksi, buksi fejd, bulyuta, buta kés, buta ló, búkk-fa-kolomp, csoszka, csacsi, csajbó-kos, csajbatag, csába, csipisz, csite-bota, csököll derde, dőre, ergója, ergójas, ergelős, ergellős, etentők, esetlen, éhetetlen, együgyű, értetlen, eszelős, eszelőkös, eszte-len, eszeveszett, eszefogyott, esze-fordult, eszement, eszén túl van, eszelesamodott, fajankó, faragat-lan eszű, fataró, fojes, féleszű, futó eszű, ftyerteseszű, ferde eszű, fúrt velejű, füstös agyvelejű, fű-les, fűvos, fura, furcsa osont, futó bolond, félbolond, fél eder, fél ineder, félkegyelmű, félhangű, fél-nótás, félkerékű, félkeréken, fél-türkű, gaborja, gaborgyás, ga-gyula, gendeboja, gányó, gaj-batag, guba jakab, góbé, goné, gónó, golyhó, gyáva, gyánolta-lan, gyász, gyetra, gyetval, gyen-ge, gyöngé-clinőjű, gyűge, gyűgyű-gyűgyű, gyegye-gyűgye, hajne-szes, hangos, habogós, haszon-talan, hasznavehetetlen, hájfejd, háványos, három fortályos, herge, hetrepila, hetrefüles, hogvelejű, holdos, horpasz eszű, hóbortos, hóborkás, hőböldi, hógöli, hűle, hűlve, húsfejd, idomtalan, izviz eszű, iceg böcs, isten taszította, isten lova, jámbor, jó tehetetlen, kalabala, kalakótya, kajla, kaj-neszes, kamuta, kamutyi, kar-onueszű, kába, kálík, kerge, kerge birka, kele-kóla, kom, kolontos, koplegyem, kóbor eszű, korpa eszű, ködös eszű, kevés eszű, kötni való bolond, könnyelmű bolond, kókós, kukkó, kuburo, lassú, lé-hűtő, léhas, líha, lídóces, lúd, ló, löfej, löcsörtes, lutyakos, majla, mamuka, mainasz, makacs, man-ka, marha, mafla, malészájű, meg-feledkezett, megháborodott, meg-gondolatlan, megkerült, meg-szelesedett, megkergetegesedett, megkotyagaszodott, megszédült, megbomlott, melák, Mlhók, mi-

haszug, mofó, móda, módotlan, mumák, mula, mutuly, mussmák, natrahörös, natragulyás, náboozl, netentók, neszere, nehéz fejd, nyaladék, nyáfil, nyámádi, nyamándi, nyivászka, nyüge, nyán-nyám, nyete-nyűte, okló, oktontó, oktalan, ostoba, ostoba számár, orbánofogta, önfejd, ökör, ökördi, ököröndi, ökörtérő, ököllel ütött, pikó, pimasz, pupák, ragy-ivatlan, rigójas, rigója-bolond, rövid eszd, semmi ember, susák, sült bolond, sületlen, süsü, számár, számári, szájabakó, szájkó, szük eszd, széles eszd, szeles, szelekajla, szürke-kapcs eszd, szél-hordta eszd, széllel bélelt, szilimák, szilimány, szusza, szuszma, szótlan, szesze-szusza, szusel-musz, tahó, tatar, tabajdok, tájbász, tápész, tejbász, tákos, ták-ember, tátil, tátöndi, tátó, tátógó, tácsó, tátó, téboiya, teddide-teddoda ember, tehetetlen tompa eszd, totomi ember, tombár, totya ember, totyalagos, tökfesd, tökkolop, tökfikó, töksi, tököli, tökületlen, tilibogyi, tudatlan, tezo-tusza, tutyi-mutyi, tyipi-tyapa, ügyetlen, ügyefogyott, üres fejd, változó eszd, vizeszd, vakai, vany-nyogó, vigyázatlan, zápszó, zohoi.

3000 szó a részeg emberre.

Lehr Albert 3000 magyar szót írt össze a részeg emberről. Ebből a gazdag gyűjteményből csak az alábbiakat közöljük, ismétlőül:

Áporodott, ásiógos, azott (fejd), belga, beteg, hibás, bilboros, bóbítás (fejd), borbetegje, borbírója, boritalos, borittas, borjózanja, borókás, borongós, boros, boroskás, borszennyes, borvakja, borverte, bósás, bozás (fejd), burdlás, butykos, osámporodott, csapodár, csapos, csáva, onkotai kántor, dalmahodott, dülöngös, cecetes, farsangi, félboros, félittas, félkötő, félmármoros, félnotás, fél-részeg, földfia, frenta, fúntos, ga-

bógyás, gagyabugvás, gagyala-gos, gyagys, gagyógos, gajdinas, gajdos, gané, gangos, gazos, gezi-buzi, godémusz, gódés, gögyés, habokos, halál, hamus-ruha, hely-re-pipacs, hervadt, himpókon-esszd, holdas, hordókarácsonyja, hordómester, hordótagos, hóbölygős, issákos, isskányos, iszos, itakos, italosos, itas, itkányos, itókás, itos, ittas, jó-kárvallott, jókedvd, káferkás, káfertos, kajbókás, kajdult, kalantos, kállás, kampis, kámpitos, kancsó-koldusa, kapatos, karcos, kástélyos, kastos, korán-belga, korcsos, korhely, korlón-bibic, kócsagos, kócsagos, kotya-fityés, kótyagos, kótyalagos, kótyás, kótyagos, kótyógós, kótyós, kótyos, krasznya, ködös, latyakos, literátor, lomos, lompos, lócs, lórés, luoskos, macs, macska, maga-bolondja, makutyi, mam-morás, mármoros, mára-viradt, maródi, mások-részegje, maszatos, maszlagos, mátság, mátruhás, mátyos, mokus, morzsás, moslék, moslékos-dézsza, motos, nagyfejd, nél, nemtisztá, nezés, noé, noé-kántora, noé-maszkája, nyifa, pilátus-maszkája, pilledt, pislogó-pitihangos, pitis, pityalagos, pi-tyis, pitykos, pityó, pityókás, pityókos, pityos, pityulás, pityus, pittyes, pókos, prúszki, ragyás, rámpás, részeg, (áporodott-részeg), butarészeg, dísznórészeg, dögrészeg, földrészeg, holtrészeg, sár-részeg, sült-részeg, tennapi-részeg, tökrészeg, részegcsap, részeg díznó, rózműves-gyakornok, ritká-nyos, rozmaringos, rusnya, spicces, szalvátos, szándékos bolond, szek-szinás, szeles, szeszes, színjózan, szopókás, szopornyikás, szorosa-kapóád, tele-hordó, tele-kupa, tennapelótti, tennapmai, tennaposi, totál, trinkos, troppó, tuhás, tuzila, tütüs, vadkás, venyige-virágja, veresgyurkó, zákányos, zandótos, zavaros, zimankós, zintoredott, zolás, zólyán, atb., atb.

BALASSA JÓZSEF dr.:

A HELYES MAGYARSÁG SZÓTÁRA

Ebben a kis szótárban összeállítottuk a mindennapi beszédben és az irodalomban leggyakrabban előforduló hibákat, vétségeket a magyar nyelv szépsége és a helyes magyarság szabályai ellen. Az a célunk, hogy aki törődik magyar beszédének helyességével és szépségével, tanácsot, útbaigazítást találjon, ha kétsége támad, vagy ha bizonytalanul keresi a helyeset és a jót. Nem törvényeket adunk, mert a nyelvnek nincs olyan törvénykönyve, amely örökérvényű szabályokat állapíthatna meg. Az élő nyelv változik az idők folyamán, de minden egyes kornak megvan a maga élő nyelvérzéke, amely küzd az idegenszerű, helytelen, a zavart okozó homályos beszéd ellen. Ebben a szótárban a mai egészséges magyar nyelvérzék irányítása mellett igyekszünk tájékoztatni olvasóinkat a helyes magyarság kérdésében. A helyesség megítélésében fokozatokat kell megkülönböztetnünk. Megmondjuk, hogy egy szó vagy kifejezés helytelen, rossz, tehát feltétlenül kerülendő. Ilyen esetben a helytelen kifejezést vagy mint címszót közöljük, vagy a szövegben *dőlt betűvel* szedjük és utána kettősponttal elválasztva következik az ajánlott helyes szó vagy kifejezés. Pl. *beképzelt*: elbizakodott, öntelt, önhiitt. (De nem minden dőlt betűvel szedett szó rossz, mert így jelöljük a szövegből kiemelő egyes szavakat, ragokat, képzőket is.) Megmondjuk, hogy egy idegenszerű, helytelen kifejezés nagyon elterjedt az irodalomban és a közhasználatban, de figyelmeztetjük a szótár használóját arra, hogy ez is kerülendő és használjuk helyette inkább az ajánlott helyes kifejezést. Gyakran tapasztaljuk, hogy egy szó vagy kifejezés nem rossz, nem lehet feltétlenül elítélni, csak hogy pongyola, gondatlan. Ez esetben azt ajánljuk, hogy komolyabb, gondosabb stílusban ne használjuk. Rámutatunk egyes esetekben arra is, hogy a népies vagy régies, elavult szavakat az író ne keresse és halmozza ok nélkül, hanem csak akkor használja, ha tárgya megkívánja.

A szójegyzékben használt rövidítések: eh. = e helyett; hely. = helyesen; l. = lásd; pl. = például; stb. = és a többi; t. i. = tudniillik; v. = vagy; vö. = vesd össze; vki = valaki; vmi = valami.

A

2. 22. A határozott névelő használatában kétféle helytelenység fordulhat elő. Használják ott, ahol nincs rá szükség és néha elhagyják akkor, amikor nem szabad elhagyni. Ne használjuk a névelőt tulajdonnevek mellett: (a) Blaháné (vagy még rosszabb: a Jászai, a Blaha), a Kovács János. Keresztnevek előtt is jobb elhagyni a névelőt, mert népies vagy pongyola. Tehát ne mondjuk: (a) Pista, (a) Mari; de helyes: a Pista gyerek, mert itt a névelő a *gyerek* szóhoz tartozik.

Ne használjuk a névelőt egyes földrajzi nevek előtt csak azért, mert a német nyelv névelővel mondja őket. Ne mondjuk: (a) Svájc, (a) Törökország, (a) Dobrudssa. Nem helyes ilyen kifejezésekben sem: (az) idogenben, (a) külföldön, (az) Északon (t. i. Skandináviában). Helytelen a névelő használata ebben is: erről van (a) szó. Városnevek előtt nem használjuk a névelőt, de városrészek előtt igen. Az Erzsébetvárosban lakik (t. i. Budapesten).

Személyragos főnév előtt is gyakran feleslegesen használják a névelőt: Láttam (a) szép, új ruhát. Elhozta (a) könyvölt. (A) tévedésben nincs rossz szándék. (A) hivatalos teendőim nem engedik. A névelő használata ilyen esetekben összefügg a stílus szépségével és finomságával, tehát pontos szabályt nem adhatunk, csak irányadó útbaigazítást. Ha a főnév előtt nincs jelző, használ-

hatjuk a névelőt, pl. itt van a könyvem, elhoztam a könyvedet. Ki kell tenni a névelőt, ha a birtokos főnév mellett ott van a -nak, -nek rag. Pl. Ez a könyvnek az ára. Eljött a fiúnak az anyja is. (De: Ez a könyv ára. Eljött a fiú anyja is.) Akkor is odateszük a névelőt a főnév elé, ha elhagyása kétértelműséget okozna. Pl. Andor a testvérével ment sétálni. Ha így mondjuk: Andor testvérével ment sétálni, ezt úgy is lehet érteni, hogy más valaki ment sétálni Andor testvérével. De ha a főnév előtt jelző is van, csak akkor használjuk a névelőt, ha ellentétet akarunk kifejezni. Levette a szürke kabátját; ezt akkor mondjuk, ha az illetőnek több kabátja van, és ki akarjuk emelni, hogy a szürkét vette le. De helytelen: Feléje fordította a kék szemét.

Nem szabad elhagyni a névelőt ilyen esetekben: Elnök megnyitja az ülést, jegyző felolvassa a mult ülés jegyzőkönyvét. (Helyesen: az elnök — — —, a jegyző — — —). Alperes tagadja, hogy... (eh. az alperes). Szerző azt mondja... (eh. a szerző). Írók és közönség óhajta (eh. az írók és a közönség óhajta). Bíráló más nézetet van (eh. a bíráló).

Nem szabad elhagyni a határozott névelőt az ilyen időmeghatározásokban: az idén, a folyó évben, a mult évben. Az évszakok neve mellett mást jelent, ha odateszük a névelőt, mint ha elhagyjuk. Pl.: nyáron meleg van, de: a nyáron (t. i. ezen a nyáron)

nem utaztam el; télen a szobában maradok, de: a télen (t. i. ezen a télen) nem betegeskedett.

A névelővel kezdődő újság és könyvcímek elé nem kell még egyszer kitenni a névelőt, tehát nem írjuk: *az Az Érdekes Újság* közli... , *az A Műveltség Könyvtára*... , hanem: *Az Érdekes Újság* közli, *A Műveltség Könyvtára* eladó.

abban, abba stb. helytelen használatát l.: *az* mutató névadás.

ad, helytelen ilyen értelemben: *darabot, szerepet ad, mit adnak ma?*; *darabot, szerepet játszik, mit játszanak ma?*

aggódik vmi fölött: *aggódik vmin, vmi miatt.*

ágyat őriz, az ágyat őriz: Ágyban fekvő beteg, az ágyban kell maradnia.

agyonlő, agyonver, agyongázol, jelentésátvitellel azt jelenti, hogy úgy meglő, megver, elgázol vkit, hogy belehal. A nyelv természetes fejlődése szülte ezt a jelentést. A jelentésátvitel tovább terjedt és ma már ezt is mondjuk: *agyonútat, agyonfáraszt, agyonhallgatták* stb. Semmi ok sincs ezt a régi, magyaros kifejezést körülni és helyette a németből fordított *haldíra gázol, haldíra ver* kifejezést használni.

ahol, ahova stb. vonatkozó névmásokat, vö. *aki, ami, amely*.

ajánlatba hoz: ajánl, javasol.

akar, es a szó azt akarja mondani: ez a szó azt jelenti.

akarattal, helyesebb: szándékosan, szántszándékkal, kőszakarva.

aki, ami, amely vonatkozó névmásoknak használata gyakran ad okot a megrovásra. Figyelni kell arra, hogy *aki* személyre, *ami, amely* tárgyra vonatkozik. Ez utóbbi két névadás használatában arra kell figyelni, hogy *amely* a főmondatban megnevezett tárgyra vonatkozik, *ami* pedig egy meg nem nevezett tárgyra, egy fogá-

lomra, vagy az egész mondat tartalmára. Tehát helyes a névmások használata ezekben a mondatokban: Ő az, akivel tegnap találkoztam. Ez az a könyv, amelyet elvesztettem. Tégy, amit akarsz. Ne felejtse el, amit ígértél. De helytelen (mert pongyola, népies) az *ami* névmás használata az *amely* helyett. Tehát nem helyes: Ez az a ház, amit eladott (helyesen: amelyet). Keresd meg azt a könyvet, amit tegnap olvastam (helyesen: amelyet).

Még gyakoribb hiba, hogy ezeket és a többi vonatkozó névmást (*ahol, ahova* stb.) akkor is használják, amikor nincs rájuk szükség és használatuk gyakran félreértésre ad okot. A magyarban sokkal ritkábban használjuk a vonatkozó névmást, mint a németben, mert a magyar nyelv jobban szereti az egymás mellé rendelt főmondatokat, mint a mellékmondatok bonyodalmasabb szerkezetét. Az *aki, ami, amely* vonatkozó névmás mindig mellékmondatot kapcsol a főmondathoz, és ez a mellékmondat a főmondatnak egyik szavára vonatkozik. Pl.: Itt van az *az ember, akit* vártál. Megtaláltam *a könyvet, amelyet* egész nap kerestem. Nem helyes tehát ezeknek a névmásoknak a használata, ha a második mondat nem vonatkozik az előző mondatnak egy részére, hanem tartalma szerint mint önálló főmondat csatlakozik hozzá. Helytelen az ilyen mondat: Voltak a kormány tagjainál, *akiket* meg akartak nyerni ügyüknek (helyesen: és meg akarták őket nyerni ügyüknek). Könnyelmű vállalatokba fogott, *amelyek* romlását okozták. (Helyesen: és ezek romlását okozták.) Vagy: N. N. ügyvéd sétaközben találkozott egy úri emberrel, *akire* hirtelen rátámadt. (Helyesen: és hirtelen rátámadt.) — N. N.-tel állították a főkapit-

tánságon, ahol vallatóra fogták. (Helyesen: és ott vallatóra fogták.) — Egyik tüntető megütötte egy rendőrt, *aki* kardját használta. Ez a mondat azt jelenti, hogy a rendőr előbb használta kardját, aztán ütötte meg a tüntető. Pedig a tudósító azt akarta mondani, hogy a tüntető megütötte a rendőrt és a rendőr aztán használta kardját. Nem helyes *ami által, midáltal* használata *esáltal* helyett. Pl: A közönség váltta meg jegyét, *midáltal* elkerülheti... (helyesen: ezzel elkerülheti). — Nagy hiba a vonatkozó névadásoknak halmozása, mert lompossa teszi a stílust. Elrettentő példaul idézzük ezt a mondatot: „Stein Aurél, a világhírű tudós, *aki* a Ludovika Akadémia növendéke volt, *ahol* 1885-ben avatták honvédhadnaggyá, a mai napon felkereste a régi Alma Matert, a Ludovika Akadémiát, *ahol* az Akadémia parancsnokának és tanári karának deputációja fogadta és kalauzolta azon a sétáján, *amelyet* az Akadémia területén tett, hogy fölkeresse *azokat* a helyeket, *ahová* ifjúságának emlékei fűltek.“ A következő mondatban is szebb, ha főmondatok sorakoznak egymás mellé a mellékmondatok helyett: Volt egy barátja, *aki* már meghalt és *aki* nagyon szerette őt. Mind a két mondatban felesleges az *aki*. Volt egy barátja, már meghalt, ez nagyon szerette őt.

alagsor, rosszul képzett szó, helyesebb: pinceosor, alakóhelyiség.
aláépit vmlt, helytelenebben az értelemben: megalapoz, megerősít pl. véleményét.

alapítva, l. Igenevok 4.
alaposan megmondta neki, **alaposan** elverte, németes: jól megmondta, jól elverte.

aláveti magát vminek, nem helyes ebben a jelentésben: meghódol, belenyugszik vmlbe.

aligha használatában ügyelni kell a jelentésárnyalat különbségére: *aligha ment el* jelentés: azt hiszem, hogy nem ment el; *aligha el nem ment* ain. azt hiszem, hogy elment.

alkalmazást nyert, alkalmazták.
áll; nagyon gyakran rosszul használják. Ne mondjuk: *az újságban áll, a könyvben es áll*, hanem: ez olvasható, ez van. *Nem áll hatalmában*; nincs hatalmában; *az ő feladatában állott*: az ő feladata volt. — Nagyon elterjedt, néha alig elkerülhető németesség: *jól, vagy rosszul áll vkinek vmi*. De legtöbbször mondhatjuk: jól illik neki, vagy: hozzá; *jól áll neki a ruha*; jól illik rá, illik neki. De helyes az ilyen kifejezésben: anyagilag jól áll, az ügy rosszul áll. — *Rajta áll*, l. műlik.

állítás, helytelen az ilyen kifejezésben: *a dolgok ilyen állása mellett*: ilyen körülmények között.

állít; *úgy állítja oda a dolgot*: úgy tünteti fel.

álmárétes: alomásrétes.

álmodik; a magyaros szerkezet: vkivel álmodik, ma éjjel voled álmodtam. (V. ö. a közmondást: Éhes disznó makkal álmodik.) De ha megmondjuk, mit álmodtunk, akkor így mondjuk: azt álmodtam róla, hogy...

alól, alul. A két határozó használatában ügyelni kell arra, hogy *alól* honnan? kérdésre felelő névutó, *alul* hol? kérdésre felelő önálló határozó. Pl.: kihúztam a könyvet a pad alól; de: a német könyv alul, legalul van.

alólirott: alulírott.

álszentesködő: álszent vagy szenteskedő.

által, gyakran helytelenül használják. A mai nyelv jobban szereti a -vel vagy -től ragot. Pl. az *asztalos által* készített bútorok, jobb: az asztalos készítette bútorok; *mások által* végzetteti a munkát: másokkal végzetteti; *által*

izenem: vele izenem. Leiratom általa: vele. A szenvedő ige mellett jobb a *-tól* rag, mint az *által* névutó. Pl. A levél általa elküldetett: tőle küldetett el. (Vö. Szenvédő ige, és Névrágok 2.) De helyes az ilyen mondatokban: Az Ur szólt hozzám ált. Al. Az ő karja által tartott meg a Gondviselés. Tolmács által beszélhetett csak vele.

aludni megy (németesség): lefekszik.

alul, vö. alól.

ama, amaz, eme, emez; más-salhangzó előtt *ama*, *eme*, más-salhangzó előtt *amaz*, *emez*. To-hát nem helyes: *ama ember*, *ama út*, *eme erdő*, eh. *amaz ember*, *amaz út*, *emez erdő*. Ezt a név-mást különben is csak ritkán használjuk; csakis akkor, ha el-lentétet akarunk kifejezni. Tehát *amaz az ember* azt jelenti, hogy nem ez az ember, *emez az ember*, nem az az ember. De ne használjuk az *ama(s)* névmást *az olyan* helyett. Nem helyes: *ama tartozások*, eh. az olyan tartozások, vagy: azok a tartozások. Ép így kerüljük a *mindama*, *mindeme* szavakat ehelyett *mindazok a*, *mind-ezek a*... Pl. *mindama kívánsá-gok*, *mindeme okok*: *mindazok a kívánságok*, *mind ezek az okok*. Használhatjuk önállóan: Nem ez, hanem amaz.

amely, ami, vö. akl. Az *amely*, *ami*, *aki* alakok újabb fejlődésűek a régi nyelv *mely*, *mi*, *ki* alakjal mellett. Ezeket ma már csak az irodalmi nyelv használja; leggya-koribb *mely* az újabb *amely* mel-lett.

amennyiben helytelen haszná-latát l. Kötőszók.

aminthogy, gyakori lomposág *mint ahogy* helyett. Pl. úgy tör-tént, *aminthogy mondtam*: *mint ahogy mondtam*.

annak helytelen használatát l. az mutató névmás.

apró, csak több kis dologról mondhatjuk, pl. *apró kavics*, *apró szőlő*, *apróra tör, zúz*. De ne használjuk, ha egy dologról van szó: *apró gyermek*.

aranyhegyeket ígér: eget-földet ígér.

arcot csinál (németesség): fur-osa arcot v. képet vág; *jó arcot csinál*; *jó kedvet tett* v. mutat.

árlejt, vö. számfajt.

arra föl, csunya németesség: erre, e miatt, ezért.

áruda, rosszul képzett szó; bolt, árulás, pl. *dohánydruda*; *dohányárulás*.

-ásí, -ésí végű melléknévek na-gyon elterjedtek, különösen a hivatalos nyelvben s onnan át-mentek a köznyelvbe is, pedig legtöbb esetben elkerülhetők, vagy az ó, ó végű igenévvel vagy pedig birtokos kifejezéssel. Pl. bizonyítási eljárás, építési hiva-tal, bevásárlási és fogyasztási szö-vekezet, fuvarozási és szállítási vállalat, kiindulási pont, meg-rendelési lap, vállalkozási szel-lem; helyesen: bizonyító eljárás, építő hivatal, bevásárló és fo-gyasztó szövekezet, fuvarozó és szállító vállalat, kiinduló pont, megrendelő lap, vállalkozó szel-lem. Az ilyenek helyett pedig: elévülési idő, eljárási mód, meg-előzetési viszonyok, megoldási mód, születési hely, törlesztési terv, mondjuk: az elévülés ideje, az eljárás módja, a megelőzés viszonyai, a megoldás módja, a születés helye, a törlesztés terve. De nem rossz az ilyen melléknév használata akkor, ha azt jelenti, hogy az illető főnév vinéhez tar-tozik, vmire vonatkozik, pl. fo-gyasztási, fényűzési adó, előfizetési felhívás, őrlési forgalom, vá-lasztási mozgalom.

asszony, nem helyes, ha idegen családnevek mellett a német *Frau*, a francia *Madame* fordítá-suként használják, pl. *Curie ass-*

ssony, Piccard asszony, Brown asszony, eh. Curiené, Piccardné, Brownné.

átbeszél vmít, ujabban elterjedt németesség: alaposan megbeszél, megvitat, meghány-rot vinit.

átjött a vizsgán: letette a vizsgát, vizsgálatot, elkerült a vizsgálat.

átmegy, helytelen ebben: *rothadásba megy dt.*, eh. megrothad, rothadásnak indul.

át-tól cettig, németes szólás; magyarul: elojétől végig.

átütő; (siker) németes: döntő, kirobbanó, teljes.

átveszi az egész könyvet: végig olvassa, áttanulmányozza az egész könyvet.

atyafi birtokos személyragozása nem *atyafim*, hanem: atyámfia, atyádfia, atyjafia.

az, ez mutató névmást gyakran szükségtelenül használják. Pl. felesleges az *az* ilyen mondatokban: Jól tudta (*azt*), hogy... Aki nem siet, (*az*) lemarad. Megláttam N. N. új művét és megvettem (*azt*). De ha ki akarjuk emelni, akkor használhatjuk: Aki mer, az nyer. Helytelen a mutató névmás használata ilyen mondatokban is: A meghülés és (*annak*) következményei. Résztvett a kirándulásban és a következőkben számol be (*annak*) lefolyásáról. Az árukat átvizsgálva sajnálattomra azt láttam, hogy (*azok*) nem felelnek meg. Amint (*azt*) már említettük.

Helytelen a mutató névmás (*az*) használata az ő személynévmás vagy ragos alakjai helyett. Ezeket a ragos alakokat (*neki, vele, hozzá* stb.) nemcsak akkor használjuk, ha személyről van szó, hanem dolgokról is. Helytelenül hibáztatják a személynévmás alakjainak ilyen használatát, mert épp ez felel meg a magyaros stílusnak. Tehát nem helyes: Add ide azt a kőt, mert nem tudsz vágni arra! (eh. vele).

Ha megvetted a könyveket, küldd el *asokat* (eh. őket). Ez a szoba János életében *ennek* fogadószobája volt (eh. az ő fogadószobája volt).

azon, ezen névmásokat lehetőleg ne használjuk. A régi nyelv használta, de ma keresett, erőltetett. Tehát ne mondjuk: *azon ember, azon embert, azon embernek, ezen ház eladó, ezen rendelet*, hanem: az az ember, azt az embert, annak az embernek, ez a ház eladó, ez a rendelet. De ha nagyon hosszadalmas lenne a kifejezés, elkerülhetjük *a, e, az, ez* névmásokkal. Tehát helyett: *emiatl a körülmény miatt, az alatt az idő alatt, e felett a ház felett*, mondjuk: e körülmény miatt, az idő alatt, e ház felett.

azonban kötőszót ne használjuk *de, pedig* helyett. Tehát ne mondjuk: Én elmentem, *azonban* ő itt maradt, hanem: de ő itt maradt, vagy: ő pedig itt maradt. Az *azonban* egyszerű szembeállítást fejez ki. Pl.: Ha ért hozzá, jó, ha *azonban* nem érti a dolgot, hallgasson. Ne használjuk együtt a két kötőszót: *de azonban*, mert egyikük is elég.

aztat, eztet, népies szaporítása a ragnak, csak népies szövegben használható.

B

babkává, németes: szemes kává.
-ban, -ben rag, l. Névrágok használata, 4. 5.

-banl, -benl helytelen használatát l. -l mellőknévképző.

bánkodik vmi fölött: vmiin, vmi miatt.

barát, ez a szó jelenthet szerzetest vagy vkinek a barátját. Ebben az utóbbi jelentésben, hogy félreértésre ne adjon alkalmat, vagy személyraggal látjuk el vagy jelzőt teszünk mellé. Tehát nem mondjuk: *A barátok*

megvédték őt, hanem: *Barátai megvédték őt*. Ha azt mondjuk: *két barát találkozott*, kétértelmű a mondat. Tehát mondjuk így: *két jó barát találkozott*.

beállít használat helytelen abban az értelemben: megszüntet, abbahagy. Tehát ne mondjuk, hogy *beállították a munkát*. Egy készüléket, eszközt *bedűlt*, o helyett is jobb: *beigazít*. A sport nyelvben *beállítja a rekordot*; megdönti.

bebeszéli vkinek: elhiteti vele.

Bécs, nem pedig *Wien*. (L. Földrajzi nevek.)

becses: ne írjuk: megkaptuk *tegnapi becsesét*, válaszolva f. hó 10-én kelt *becsesére*, hanem: b. levélét, b. levelére. Mint jelzőt kereskedelmi levelekben szokás használni, de magánlevelekben kerüljük. E helyett is: *becses családja*, *becses neje*, írjuk inkább: tisztelt családja, neje.

befejezést nyer: befejeződik, véget ér; *befejezésre jut*; befejez, bevégez.

behajóz árut (nőmetességg): hajóba rak; *behajózza magát*; hajóra száll. De helyes ebben az értelemben: *behajózta az egész világot*.

behöz helytelen az ilyen kapcsolatokban: *behozta a kárt*; pótolta; *behozta az elmulasztott időt*; kipótolta; *behozta a mulasztást*: helyrehozta; a vonat *behozta a késést*; helyrehozta.

beigazol, eléggennyi: igazol.

beigazolást nyer: beigazolódik.

beképezl vmit: elhitet magával vmit; *beképezl* ember: elbizakodott, önhitt, öntelt, képzelődő.

beköltözhető lakás: helytelen szóképzés. (V. ö. eladható, a m i t el lehet adni, megvehető, a m i t meg lehet venni; kiadható szoba, a m i t ki lehet adni.) Mondhatjuk: azonnal elfoglalható lakás.

belemegy vmibe; helyesebb: *beleegyezik*, *beleenyugszik*, hozzájárul.

beléptl jegy, *belépő jegy*, mind a kettő helyes.

beletalálja magát vmibe: *beleszokik*.

belül, l. Időhatározók.

beomondja magát (pl. ebédre, délutánra): *bejelentí magát*.

bennünket, *benneteket* ugyanazt jelenti, mint *minket*, *titeket*. A használatban a különbség az, hogy ha hangsúlyos, akkor a *minket*, *titeket* alakokat használjuk, pl. *minket vártak oda*, *titeket kerestelek*. *Bennünket*, *benneteket* mindig hangsúlytalan és az állítmány után áll: *Vártak bennünket*, *kerestelek benneteket*.

beszünk a lap: megszünik, nem jelenik meg többé; *beszünteti a lapot*: megszünteti; *beszünteti a munkát*: abbahagyja.

betartja ígérését, szavát, szabályt, törvényt: megtartja; *tarisd a szádát!* fogd be a szádát!

betekintí az iratokat: megtekintí az iratokat, betekint az iratokba; elküldjük *betekintésre*: megtekintésre.

betilt vmit, jobb: *megtílt*, *oltílt*.

betűhű: pontos, szószserintí.

bevezet könyvbe, lajstromba, jobb: *bejegyez*, *beíktat*; *vítáí bevezet*: megindít, megkezd.

bír vmit csak a régi nyelvben használt szerkezet, de ma ne használjuk. Ez a régies szerkezet megmaradt ebben a közmondásban: Szegény ember szándékát boldog Isten bírja. *Bír vmtível*, ezt is kerüljük, mert a helyes, magyaros kifejezés: van valamije. *Nem bír tudomással vmtíróí*: nincs tudomása róla. *Nagy jelentőségígel, fontosságígal bír*: nagyon jelentős, fontos. E helyett: *bírja a német*, *as angol nyelvíel*, jobb, ha azt mondjuk: jól tud, tökéletesen tud németül, angolul. Gyakran összezavarják a *bír*, *tud* és a *ható* ige használatát: *bírok írntí, tudok írntí, írhatok*. A *bír* inkább a testi,

a tud a lelki képességet, tanultságot jelent. Tehát helytelenül használják a *bír* igét a ható ige helyett: Egész éjjel *nem bírtam aludni*; nem alhattam; *nem bírok írni*; nem írhatok; *est nem bírom nézni*; est nem nézhetem. Viszont a *tudok* igét akkor használjuk, ha megvan az illető csodoltságához szükséges tanultság, képesség: a kisgyermek még *nem tud írni*, de ha már *tud is*, *nem írhat*, ha *nincs tolla* vagy *ceruzája*. Valaki *tud beszélni*, de *nem beszélhet*, mert a titoktartás *nem engedi*. Ha *fáj az ujjam*, *nem bírok írni*, noha *tudok*. — Ma éjjel *nem alhattam*, mert egész nap *aludtam*. De: *Nem bírtam aludni* a nagy zaj miatt. — Használjuk a *bír* igét az ilyen mondatokban: Feleségül *bír vkit*. Jól *bírja* magát. És tagadó mondatokban: *Nem bírok vele*. *Nem bírja* az iramot. *Nem bírom* ezt kivárni.

Birtokos személyragozás. A magyar nyelvnek egyik érdekes, jellemző sajátága, hogy a birtokos személyt raggal jelöli meg, nem úgy mint más nyelvek, birtokos névinással: német *mein Haus*, francia *ma maison*, magyar *házam*. A magyarban gyakrabban használjuk a birtokos ilyen megjelölését, mint más nyelvekben. Élő személyek megszólításánál mindig: Kedves atyám, barátom. Tisztelt uram. A testrészek mellé is mindig odatesszük. Kezőbe vesz vmit (nem: *késbe vess*). Szájában tartja (nem: *szájban tartja*).

Az egyes ragok használatában a következőkre kell figyelni:

1. A 3. személy ragja az egyes-számban *-a*, *-e* vagy *-ja*, *-je*, a többesszámban *-uk*, *-ük* vagy *-juk*, *-jük*. Határozott szabály nincs, hogy mely főnevekhez járul a rag *j*-vel, melyekhez *j* nélküli. A régi nyelvben gyakoribb volt az *-a*, *-e* rag, mert ez az

eredeti alak; később mind gyakoribbá válik a *-ja*, *-je*. Bizonyos mássalhangzók (*p, b, f, m, t, d, n, k, g, r*) után, egyes eseteket kivéve, rendszeren *-ja*, *-je* rag áll. Egyes szavak mellett ingadozik a nyelvhasználat; mondják *testvére* és *testvéreje*, *akarat* és *akarataja*, *bánata* és *bánataja*. Néha jelentősből különbség van a kétféle alak között; pl. az ember, az asztal *lába*, de a telek *lábja*; az ember *szeme*, de a gabona *szemje*. Ilyen megkülönböztetés az is, hogy a tehénnek *borja* van, a gazdának *borjúja*, a birkának *gyapja* van, a kereskedőnek *gyapjúja*. A hasonló alakú, de különböző jelentésű szavak ragjában is lehet különbség, pl. a cukor *dra*, de a folyó *árja*.

2. Az *ó, ő* végű szavak nagy része a régi nyelvben a birtokos személyrag előtt *a*, *e*-re változtatta ezt a magánhangzót: *apró* — *apraja*, *telő* — *teleje*. Ma már sok ilyen szóhoz a rendes *-ja*, *-je* rag járul, vagy pedig ingadozik a használat: *adó: adaja, adója; ajtó: ajtaja, ajtója; dísznő: dísznaja, dísznője; erdő: erdeje, erdője; mező: mezeje, mezője; szőlő: szőlője (csak a szőlőbirtok), szőlője; vessző: vesszeje, vesszője; érszőlő: érszálaja, érszőlője; sejdő: sejdája, sejdője*. De oszaki így mondjuk: *ideje, cseje, beleje, külseje*.

3. A többesszámban 3. személyben a ragnak kétféle alakja van: *-uk*, *-ük* (*-juk*, *-jük*), vagy *-ok*, *-ök* (*-jok*, *-jök*). A régibb alak az *-ok*, *-ök*, s egyes vidékeken ma is így ejtik, de elterjedtebb az *-uk*, *-ük* alak és az irodalmi nyelv ezt fogadta el és tette általánossá.

4. A *hossz*, *belé*, *mellé*, *kösz* stb. határozókat a 3. személyben használhatjuk a *-ja*, *-je* személyraggal vagy anélkül: *hossza*, *hossza*, *beléje*, *beléje* stb. A teljesen ragos alakot akkor használjuk,

ha rá akarunk mutatni a személyhez tartozásra, pl. melléje csatlakozott, odalépett hozzája, beléje dőtte a tört. De ha pl. falról beszéltünk, csak így mondjuk: mellé állt.

5. A birtokot jelentő szó több birtokos mellett is egyesszámban marad: A szegény emberek szerencséje. A szomszédok háza. A katonák bátorsága. (Nem: szerencséjük, házuk, bátorságuk.) De ha elválasztjuk a birtokost jelentő szót a birtoktól, a többesszámu személyragot kell használnunk. Pl.: A szomszédoknak leégett a házuk (nem: háza). A szegény embereknek nincs semmi szerencséjük (nem: szerencséje). A katonáknak nem volt annyi bátorságuk (nem: bátorsága). Az embereknek az volt a törekvésük (nem: törekvése).

6. A világos szerkezetű, laza összetételek, mint: születésnap, névnap, lábfej, kézfej, szájj, csizmaszár, ládakulos stb. kettőválnak, ha birtokos személyraggal látjuk el őket. Tehát így mondjuk: lábam feje, kezod feje, szájjunk feje, csizmánám szára, ládánk kulosa (nem pedig: lábfejem, kézfeje, szájjaink, csizmaszáram, ládakulcsunk). A névnap, születésnap szavakat is így mondjuk: novon napja, születésod napja; de ma inár elterjedt használatú így is: névnapom, születésnapod. Ellenben így mondjuk: agyvélóm, s csak tréfásan mondhatjuk: agyvélófeje. Ezeket: magaviselet, magatartás mind a két módon ragozhatjuk: magaviseletem, magatartásunk, vagy: magamviselete, magunktartása.

7. A magum, magud stb. névnapok mellett a birtok mindig 3-ik személyben van. Tehát nem így mondjuk: a magum házam, a magunk akaratunk, hanem: a magam háza, a magunk akaratá.

bírvágy, rosszul képzett szó: kapzsiság, pénzvágy.

bíztonság, bíztonosság. A két szó jelentése között különbség van. Bíztonságban vagyok, bíztonságban érzem magamat. Bíztonosság a. m. vmi-nek a bízton volta, bíztonossága.

bízton, melléknév, bíztonan, bíztonosan, határozó; tehát ne mondjuk: bízton ott lessek, hanem: bíztonan, bíztonosan ott leszek.

bocsánat mást jelent, mint engedelem. Bocsánatot kérek, ha vmi helytelen, mag nem engedettet követtem el; engedelmet kérek, ha olyasmit akarok tenni, amire vki másnak a hozzájárulása, beleegyezése szükséges; pl. engedelmet kérek, hogy elmehessek hazulról, de bocsánatot, nem pedig engedelmet kell kérnem, ha vkit véletlenül meglökök, megbántok.

borhordó: boroshordó.

bosszankodik vmi fölött: vmin, vmi miatt.

bő-, németes az ilyenösszetételekben: halbő; halban gazdag, vízbő: bővízű.

brassóí, brassai l. -imelléknév-képző.

bridzsel vagy bridzsos. Mind a két alakot használják; a bridzssel képzés kedveltebb, mint bridzsos. A két képző (-l és -s) egyformán szolgálhat főnévből ige képzésére: énekel, hegedűl, dobol, táncol, de: songordz, kártyáz, sakkoz, bilárdos = a kártyajátékok általában: tarokkoz, alsós, ferblis. Ez utóbbiak mintájára mondjuk inkább: bridzsos.

bűvkör, rosszul képzett szó: varázskör.

C

cóloz, es azt cölözze: ennek az a cílja, ezzel azt cölözze: ezzel az a cílja.

cím és rang jelölésének sorrendje, l. Szórend 6.

cipész, mondjuk és írjuk inkább: varga.

cukrázsda, rosszul képzett szó, jobb: cukrászbolt, cukrászat.

cserecsznerétes: cserecsznyés rétes (vö. Melléknévképzés).

csillagda, rosszul képzett szó: csillagvizsgáló (intézet).

csinál, egyes szólásokban gyakran németesen használják; rossz arcot csinál: vág; nagy szemeket csinál: mereszt; jó üzletet csinált: kötött; hosszú utat csinált: tett; tűzot csinál: gyújt; szerencsét csinált: sikerült a dolga, jól járt; késre csinálja magát: elkészül.

csír, rossz szó az orvosi nyelvben: csira; csírmentes; csíráltan.

csirág, rossz szó, étlapokon még előfordul, de a közönség meg sem érti: spárga (étel).

csőre, rossz szó az orvosi nyelvben: beöntés.

csuk, zár. A két ige használatában a köznyelv nem tesz mindenütt határozott különbséget. A zár ige kulccsal zárást jelent, a csuk ige rendszeren csak kilincsel betevést; helyes ezt a különbségtételt figyelembe venni a két ige használatában.

csuklik ragozása l. Igeragozás.

D

-da, -de képző használatát l. Nyelvújítás.

dacára, németes; jobb: ellenére; pl. parancsa dacára; parancsa ellenére; minden igyekezete dacára sem tudott eredményt elérni: minden igyekezete mellett sem, bárhogya is igyekezett.

dacára annak, hogy... csunya németesség; azért is rossz, mert kiszorítja a nyelvből a jó magyar kötőszókat: noha, amiből, jóllehet. Elment, dacára annak, hogy megtiltottam: noha megtiltottam.

dag, rossz orvosi műszó: daganat.

darab, sokszor szűkegtelenül használják, pl. három darab szemelye, csak négy darab jegy van, eh. három szemelye, négy jegy.

de, hanem használatát l. Kötőszók 2.

dics- összetételei rosszul képzett szavak: dicsfény: fénykör, sugárkoszorú; dicseltetés: dicső, dicsőséges; dicsvágó: hirtvány, dicsőség vágya.

díjmentes, jobb: díjtalan, ingyenes.

Dívatyzók. A múló dívat és az újdonság keresése sokszor forgalomba hoz új szavakat, szólásokat s az ír és az öt utánzó olvasó felkapja ezeket a kérészt életű dívatyzavakat. Ezek nem mindig ellenkeznek a helyes magyarság szabályaival, de mivel ok nélkül gyakran fordulnak elő ott is, ahol nincs rájuk szükség, egyhangúvá, pongyolává, lomposá tesszik a stílust. A nagyítás jelölésére egy időben a túl szó volt dívatban (túlnagy, túlsók, túlmezzo, eh. nagyon nagy, nagyon sok stb.); később a rém, írto (az írtozatos rövidítése) jött dívatba (rém sokan, írto nehéz stb.), a diáknyelvben klassz, cukt stb. Ilyen gyakran használt henye szó: valahogy. Valahogy úgy érsem. A diáknyelv kap fel könnyen és terjeszt el efféle dívatyzavakat. Ilyen dívatyzó az óss- mindenféle összetételben: Ott voltak óssztismerőseim. Voltam az ósszkávéházakban és elolvastam az ósszlapokat. Ilyen, a stílust lomposá tevő dívatyzavak a szépen / úgy-e, te jó Isten, direkt, pont (akkor). Így terjeszti el a gondolkodás lustasága a lessöges, jelszem, kívüli vmit, ki van száva, leépt, sds sdsaléktig, egy nevesőre hoz, maradéktalanul, haldíra gdsol stb. kifejezéseket. (L. ezeket egyenként.)

dolgozda, rosszul képzett szó: dolgozó szoba v. terem, mőhely.

Don-kozákok: doni kozákok. (L. Melleknévképzés.)

dugáru: csapnépészaru.

Dunántúl, Dunán túl. Mind a két alakban használhatjuk. Ha egységes szónak vesszük, akkor így mondjuk: Voltam a Dunán-túlon, de ha két szónak tekintjük, akkor két szóba is kell írni: Voltam a Dunán túl. A belőle képzett melléknév: *dunántúli*, vagy: *túladunai*. A népnyelvben a főnevet is mondják így: *Túladundn. dörzsőlék, dörzsszörej*, rosszul képzett szavak: *dörzsolófék, dörzsolózrej*.

durrgáz, durrlég stb., rosszul képzett szavak: *durranó gáz, durranó lég.*

dús, németos az ilyen össze-
tételekben: *érdemdús, szellemdús*
stb.: *érdemes, szellemes; haldús:*
halban gazdag.

E

-e kérdőszócska. Ez a kérdőszócskát mindig az állítmányhoz kapcsoljuk. Tehát nem helyes: *meg-e tette? oda-e adta? nem-e volt itt?* (L. Szórend 3.) Ne hagyjuk el a kérdőszócskát, ahol szükség van rá. Pl. Az a kérdés, *less elég agyúja?* Helyesen: *lesz-e elég agyúja.*

e mutató névmás, vö. az, ez; e ház, e kettő helyett jobb: *ez a ház, ez a kettő.*

éberen, ébren. Különbség van a két alak jelentőse között: *éberen alszik, de: ébren van.*

egészen jól, egész jól, az utóbbi ragtalan alak sem hibáztatható.

egy. A határozatlan növelőt a magyarban sokkal ritkábban használjuk, mint a németben s a határozatlanságot inkább a névelő elhagyásával fejezzük ki. Tehát helytelen az *egy* növelő használata az ilyen mondatokban: A ló (egy) házi állat. Ő (egy) nagyon

jó ember. Ez (egy) rossz szokás.
— De nem szabad elhagyni az *egy* névelőt, ha nyomatékos, vagy ha azt jelenti: egy valamely. Tehát szükséges az *egy* az ilyen mondatokban: Volt egyszer egy ember. Találtam egy könyvet. Írd fel egy papírlapra. Tégy rá egy kevés cukrot. Tedd bele egy üvegbe. És akkor sem szabad elhagyni az *egy*-et, ha számnév; tehát nem helyes: *óráig tartott, óra múlva, órahosszat, éves korában, percet sem akart mulasztani, darabig csak tűrt, negyedóráig vár, eh.: egy óráig, egy óra múlva, egy órahosszat, egyéves korában, egy percet sem ... egy darabig ... egy negyedóráig. Keveset alszom, mást jelent, mint: alszom egy keveset.*

egyben: egyidejűleg, egyúttal.

Egybeírás. A szavak egybeírására és külön, két szóba írására nem lehet megállapítani határozott szabályt. Irányadó elv, hogy egy szóba írjuk az olyan összetett szavakat, amelyek egységes fogalmat jelölnek: *vaddalít, kisasszony, fahéz, agyonült, nemtudás.* A nagyon hosszú szavakat, vagy ha kétértelműsége adhatna okot az egybeírás, alkalmas helyen választjuk kettő és kötőjelet tegyünk közéjük: *keményfa-bútor, ingyen-kenyér-kiosztás, gyász-istentisztelet, csavarmenet-táblázat, árvalányhaj-bokréta.* Kötőjelet tegyünk közéjük akkor is, ha idegen szót kapcsolunk össze magyarral: *di-amatőr, si-verseny.*

egyedül nem helyes *magam, maga* helyett; pl. *egyedül is elvégzem* helyett jobb: *magam is elvégzem; megleheted egyedül: megleheted magad is.* A tisztviselő *egyedül állította ki* a végonyt, helyesen: *maga állította ki.* Helytelen az *egyedül* használata *csakis* helyett, pl. A költségek *egyedül* (oh. csakis) a vevőket terhelik.

egyenesen mint nyomósító szó rossz, eh. nagyon, erősen, igazán. Pl. ez *egyenesen* túrhetetlen; igazán túrhetetlen; *egyenesen* az *ellenkezője igaz*: éppen az ellenkezője.

egyenlőre rossz, eh.: egyelőre. egyhamar, egykönnyen; csak tagadó mondatokban használjuk: *nem egyhamar, nem egykönnyen*. Tehát nem helyes: ettől *egykönnyen* kaphat gyomorgörösöt (eh.: könnyen).

egyhangúan, egyhangúlag, ez a két szó nem ugyanast jelentí; vö. *-lag, -leg* rag.

egyívású, helyes, régi magyaros kifejezés, a. m. egykorú. Hosszú í-vel kell írni, mert az ívík (a hal szaporodik) ígóból származik. Tehát nem *egyívású* (rövid í-vel), sem *egyivású*.

egyszer, helytelen az ilyen kifejezésekben: *ez egyszer bizonyos!*; ez aztán bizonyos; *ez egyszer megadta neki*: most aztán megadta neki.

egyszersmind: egyszersmind.

egyszerűen, németes, eh.: valóban, igazán. *Es egyszerűen lehetetlen*; ez igazán, teljességgel, valóban lehetetlen.

előárul, helytelen az ilyen kifejezésekben: külsője *egészséget árul* el; egészségre inutát v. vall.

előjön, előhalad: előjön, előhalad.

előbe néz vminek: vár, remél vmit.

életbe hív, léptet: létesít, alapít, megteremt; *életbe lép*: létesül, megalakul.

életteljes: eleven, friss, csupa élet; *életvidám*: jókedvű, vidám, örül az életnek.

elfekszik a melléklet: csatolva, mellékelve van.

elírta magát: tévedt, hibát követett el az írásban.

elidegenít, jobb: ellop, elosen, eltulajdonít.

elkési a vonatot: lekésik a vonatról, elszalasztja a vonatot.

elkezel a jegyet, rossz, mert *elkezel* azt jelenti: elsikkaszt. A kálauz kezeli a jegyet, nem *elkezel*.

ellenében, *hisztl vmi ellenében*: fizet vmire (pl. nyugtára); *elcsérélt vmi ellenében*: elcsérélt vmiért.

ellenére, annak ellenére, hogy...: ámbár, noha (vö. dacára).

ellopták neki: ellopták tőle.

elmagyarosodik, nem helyes a mi szempontunkból, mert az *el* igeekötővel a saját nemzetünkől eltávolodást jelöljük: *elnémetesedik*. Aki magyarrá lesz, arra azt mondjuk: *megmagyarosodik*.

elmesél. Ha nem meséről van szó, mondjuk: *elbeszél*, *elmond*.

elnéz, helytelen abban az értelemben, hogy nem vesz észre vmit. Elnézte a hibáját, azt jelenti, hogy meghocsátotta neki, nem pedig azt, hogy nem vette észre.

előadja magát: megesk, megtörténik.

előbbkelő: előkelőbb.

előfizet a lapot: előfizet a lapra, megrendeli a lapot.

előhoz vmit: szóba hoz, megemlít.

előír vmit, németes; helyesebb: megszab, elrendel, megállapít; *adót előír*: kiró, kivet.

előírás: szabály, rendelet, utasítás.

előítélet, helyesebb: elfogultság.

előjegyzésbe vess: előjegyez.

előjön, helytelen ebben az értelemben: előfordul, megesk, megtörténik; *nekem úgy jön elő*: úgy látom, nekem úgy tetszik...

elől, elül (v. ö. *alól, alul*). Ebben a két határozó szóban elhalványult a különbség érzése és *elől*-t használjuk hol kérdésre fe-

lelve is: elől jár, legelől megy, előljáró.

előny, nagyon elterjedt nyelvé-
űjtási szó; de gyakran helyettesít-
hető jobb kifejezéssel: *előnyt ad*
vkinek: többre becsül, jobban szo-
ret vkit; *előnyben részesít vkit*:
kedvez vkinek; *előnyére válik*:
javára válik, szolgál; *előnyös*:
kedvező, hasznos; *előny-dr*: ked-
vezményes ár.

előnyár: nyár eleje.

előnytelen: nem előnyös.

előszeretet, nagyon elterjedt
németesség; könnyen elkerülhető:
különös v. kivételes szeretet; *elő-
szeretettel viseltetik vki, vmi iránt*:
nagyon szeret vkit, vmit, jobban
szereti őt v. azt; *előszeretettel fog-
lalkozik vmivel*: zártan, különös
szeretettel.

elővezet, **elővisz** vmit új lapra,
új számlára, jobb: átír, átvisz.

elővigyázat, elterjedt németes-
ség, helyesen: óvatosság, körülte-
kintés.

első; helytelen ilyen használá-
lata: Péter *első* jött be, *első* szó-
lalt fel: *elsőnek*; *első január*:
január elseje.

elszámította magát: rosszul szá-
mított, tévedett.

elszoktat, nagyon csunya néme-
tesség ebben a jelentésben: el-
kényeztet; *elszoktatott gyermek*:
elkényeztetett.

eltanul, nagyon csunya néme-
tesség ebben az értelemben: el-
fojelt vmit. Eltanulok vkitől vmit
magyarul azt jelenti: megtanu-
lok, elisek vkitől vmit. *Egészen*
eltanulta az uszást: elfojeltette.

eltekinve attól, hogy ... na-
gyon elterjedt németesség: nem
tekintve, figyelmen kívül hagyva,
hogy ... mellőzve azt, hogy ...
azonkívül, hogy ...

elválaszol (levelet): válaszol,
felel a levélre.

el van utazva, l. Igenevok 4.

elvárom feleletét, rendelőt,
helytelen, mert a magyarban az

elvárni ige követelést, parancsot
jelent: elvárom tőled, hogy ez
tedd meg. Tehát így kell írni:
várom feleletét stb.

elvhű: elveihez hű, következe-
tes.

eme, emez, l. ama, amaz.

enerzsia, helytelen kiejtés, eh.
energia.

engedelmet kérek, vö. bocsánat.
engem, engemet, téged, tégedet,
mind a két alak használható; de
a ragos *engemet, tégedet* csak köny-
nyebb stílusban.

enyimé, pongyola, népies, eh.:
enyém.

érdemdús: érdemes, nagyér-
demű.

eredménydús: eredményes.

erőtéljes, jobb: erős, nagy-
erejű, izmos.

erre fel, csunya németesség:
erre (támaszkodva).

ért vmit vmi alatt: vmin; *es*
alatt azt értem: ezen azt értem.

érzik, hallik, ezeket az ikes igé-
ket helyesen használjuk a vissza-
ható ige jelentésében is, t. l. ér-
ződik, éreztetik, hallatszik.

és, néha helytelenül használják
meg, még helyett; egy meg egy
az kettő (nem: *egy és egy*): *és pedig*
helyett jobb: *még pedig*; *és azután?*
és én? magyarosabb: hát azután?
hát én?

eseménydús: eseményekben gaz-
dag.

esik, helytelen az ilyen kapoco-
latban: ennyi pénz, ez az összeg
esik rá: ennyi jut rá.

eskór: nyavalyatörés, nehézkör.

eszközl, helytelen az ilyen ki-
fejezésekben: *javításokat eszközöl*:
végez; *végrehajtást eszközöl*: fog-
natosít, *fizetést eszközöl*: fizet, ki-
fizet.

étkező, rosszul képzett szó: ét-
torem, étkező (hely).

ezen névmas használatát l. azon.
esztet, l. aztat.

F

faláda a. m. fából készült láda, amiben a fát tartják, az *fásláda*.

fáradtság a. m. fáradozás, fáradalom, ellenben *fáradtság* a. m. fáradt állapot. Tehát ne mondjuk: nagy *fáradtság* volt rajta erő, hanem: fáradtság. Viszont nem helyes, ha azt mondjuk: *nem sajnálta a fáradtságot*, eh.: a fáradtságot.

fehérnye, jobb a ma már általánosan használt: fehérje.

fejébe vesz vmit: fölteszi magában, elhatározza.

fekbér, jobb: helybér, raktári díj.

fekszik, helytelenül használják az ilyen kifejezésekben: *szíven fekszik*: szívemen hordom; *köszel fekszik az a gondolat*: önként kínálkozik, nyilvánvaló. Ne mondjuk, hogy egy város a Duna mellett *fekszik*, hanem: van, terül el.

féli Istent, régies, tehát csak a maga helyén használható; *féli a büntetést*, helytelen: fél a büntetéstől.

felad, németes ebben az értelemben: abbanhagy vmit; pl. *feladta a küldelmet*, *a harcot*: abbanhagyta; *feladott minden reményt*: lemondott minden reményről.

felé, fölé; a *felé* névutó irányt mutat és merre? kérdésre felel, *föle* hova? kérdésre felel. Mászt jelent a *hás felé* megy és a *hás fölé* repül a madár.

főlegyházi: főlegyházi (l. -i mel-léknévképző).

felfedez, feltalál. A két szó jelentése közötti különbségre vigyázni kell. Felfedezhető az, ami megvolt, de még nem ismerték, pl. Kolumbus felfedezte Amerikát, felfedezhetünk egy új melegforrást; ellenben egy új gépet, új orvosszert feltalálnak.

felfekszik könyv, irat: ki van téve, megtekinthető; *felfektet*: kitessz, közszemlére tesz; *felfektet*

egy új üzleti könyvet: használatba vesz, használni kezd, új könyvet nyit.

felhagyja az üzletet: megszűn-teti, abbahagyja.

felhoz példát, jobb: megemlít.

felhúz vkit; csunya németesség: ugrat, megtréfál.

fellép, nem helyes az ilyen kifejezésben: *betegség lépett fel*: jelentkezett, támadt.

feltételez helyett jobb: feltesz vkiről vmit.

felől, felül (vö. *alól, alul*). A *felől* névutó irányt jelöl és merre? kérdésre felel. A *felül, fölül* vmi fölött levő helyet jelent és hol? kérdésre felel. Ezt a határozót honnan? kérdésre így mondjuk: *felülről, fölülről*.

felügyeli a munkát: felügyel a munkára.

felül rá, csunya németesség: azonfelül, még.

felültet vkit: becsap, rászed, lóvá tesz; *felült neki*: lépre ment.

felült könyvet: kinyit.

felveszi a munkát, a készpénzfizetést: megkezdi.

felveszi a harcot: szembeszáll, harcra kel.

felzár: kinyit.

fénylik ragozása, l. Igeragozás. *férfl*; mélyhangúan kell ragozni: *férfinak, férfihez*. (L. Hangrendi illeszkedés.)

férhely, rossz képzés: férőhely.

férjhez megy. A személy megjelölése nélkül azt mondjuk, hogy a leány férjhez ment. De ha azt is megmondjuk, hogy kihez, akkor így kell mondanunk: feleségül ment Nagy Jánoshoz.

feszegyet vmit, mindig kissé gúnyos értelmű, tehát a tudós előadó nem feszegeti a kérdést, hanem tárgyalja, boncolja.

feszező, rossz képzés: feszítő-erő.

fogadom, hogy...: fogadok, hogy...; még helyetlenebb az

újabbán divatba jött szólás: *lefogadom, hogy...*

fogadtatás nem helyes, elég: fogadás.

fogda, rosszul képzett szó: fogház.

folytán, eredetileg időhatározó szó, a. m. folyamán. Nagyon elterjedt okhatározó jelentéssel: *az ő ajánlása folytán*, de helyesebb ilyenkor: *az ő ajánlására*, ajánlása következtében.

folytat, nem helyes ezekben a kifejezésekben: *beszélgetést, tárgyalást folytat*; beszélget, tárgyal; *vmilyen életet folytat*: éli.

fonoda, rosszul képzett szó: fonórúhely, fonógyár.

földdel egyenlővé tesz, németből fordított szólás, jobb: földig lerombol.

Földrajzi nevek. Az idegen városnevek használatában nem helyes, ha az olyan városokat, amelyeknek régi magyar elnevezésük van, az illető idegen országban használt névvel nevezzük. Tehát ne mondjuk *Wienbe megyek*, *wieni hajó*, *leipzig-i vásár*, *Venezia-ban voltam*, hanem: Bécsbe megyek, bécsi hajó, lipcsei vásár, Velencében voltam. Ilyen magyar nevek még: *Boroszló, Drezda, Prága, Bukarest, Róma, Nápoly, Párizs, Varsó, Belgrád, Zágráb, Kopenhága, Hága*. Az ilyen régi magyar városnév a magyar nyelv szokásához tartozik, tehát épűgy használnunk kell, mint ahogy a francia *Venise-t*, *Vienne-t*, a német *Venedig-et*, az angol *Venice-t* mond. Az idegen név használatának tudálékosságon alapuló szokása hamar meg is akad a közönség körülött földrajzi és nyelvismeretén, mert *Lemberg* helyett már nem mondják *Luow*, *Kopenhága* helyett *Kjöbenhavn*, *Hága* helyett *'S Gravenhage*. De hogyha csak német neve van egy olasz városnak, használjuk inkább az olasz

nevet, tehát nem *Florenz*, hanem: *Firenze*. De nem használjuk már a köztudatból kiveszett régi magyar városneveket: *Agosta* (Augsburg), *Norimberga* (Nürnberg), *Nándorfehérvár* (Belgrád), *Jászvásár* (Jassy). *Konstantinápoly* helyébe most mint hivatalos név *Sztambul* (Istanbul) lépett. A *Frankfurt am Main*-féle német helyneveket, *Balatonfüred*, *Duna-földvár* stb. mintájára így kell fordítani: *Majna-Frankfurt*. Megjegyezzük még, hogy *Argentina* a helyes név, nem *Argentína*.

fősz, rossz szó: gipsz.

főszerkeszt l. számfest.

futni hagy valakit, németből fordított szólás: elereszt, szabadon bocsát.

G

géperejű jármű, felesleges a gépkocsi helyett.

gondatlan, gondtalan. Ügyelni kell a két szó jelentésére: *gondatlan*, aki hanyag, rendetlen, nem gondol arra, amire kellene; *gondtalan*, akinek nincs semmi gondja. *gondolkodik* vmi fölött: vmin. A *gondolkodik* ige helyett rosszul használják néha a *gondoskodik* igt.

gondtelt, gondokkal telt, nagy gonddal járó.

göngyöly: burkolat v. göngyölét súlya.

görredőny: ablakredő, gördülő redőny (roletta).

gúnyáron, németből fordított rossz szó: potom áron, nagyon olcsón.

gyakorol, helytelen az ilyen kifejezésekben: *befolyaszt gyakorol vmire*: befolyással van vmire; *bírálatot gyakorol*: meghírál, bírálatot mond; *hatást gyakorol vmire*: hatással van.

gyermekleány a. m. fiatal leány, növendék leány, nem pedig dajka, száraz dajka.

gyanánt, a régi nyelvben gyakori, de ma már ritkábban használt névutó. Jelentésében néha van valami szándékos meglepetés. Rossz pénzt adott ki jó gyanánt. Használható akkor is, ha helyettesítést jelent. Pl.: A nyomtatvány szolgál kézirát gyanánt. De ne használjuk ilyen mondatokban: *Szélvész gyanánt* száguldott: úgy mint a szélvész. *Oroszlán gyanánt* harcolt: úgy mint az oroszlán, oroszlánként. *Kísérő gyanánt* ment vele: kísérelül.

gyógy-, nagyon sok használatban levő szó előtagja, a nyelvújítás rossz szóalkotásai. Teljesen meghonosodott ezekben: gyógyszer, gyógyszerész, gyógyforrás, gyógyfürdő. De kerüljük, ha jobb szót használhatunk helyette: *gyógyulj*: fürdődj, *gyógyverő*: gyógyító erő, *gyógymód*: gyógyító eljárás.

gyógyász, rosszul képzett szó, e h.: orvos; nagyon elterjedt ezekben: *nőgyógyász*: nőorvos, *elme-gyógyász*: elméorvos.

győz vmi felett: legyőz vmit, győzedelmeskedik vmin.

gyű- összetételül rossz képzések: *gyűanyag*: gyűlölköny anyag, *gyűpont*: gyűjtőpont, gőcpont. De *gyufa* egészen elterjedt, elfogadott szó.

gyűlőhely: gyűlekező hely.

H

ha — úgy, l. kötőszók.

hagy, használata nem helyes a műveltető ige helyett. Ne mondjuk: *le hagytam írni*: leírtattam; *házat hagy építeni*: házat építtet; mindig csak *kérni hagyja magát*: kéreti magát; *ne hagyja magát*: *kinélni*: ne kínáltassa magát; *ez a szövet jól hagyja magát mosni*: ezt a szövetet jól lehet mosni. jól mosatja magát, jól mosódik. Még rosszabb, ha a

művelhető ige mellé teszik, pl. *fát hagy vágatni*: fát vágat; *hagyja magát kéretni*: kéreti magát.

haj, egyesszámban használjuk: vő. Többszám 3.

halálra gázolta, rossz e. h.: *agyongázolta*; *halálra sebesítette*: halálosan megsebesítette. De jó ebben: *halálra korcsain*.

hall-, rossz, németes az ilyen összetételekben: *hallcső*: hallócső; *hallérzék*: halló- v. hallásérzék, hallás; *hallideg*: hallóideg.

hallgat vmilyen névre, németes: ért vmilyen névről, az a neve.

hallik, l. érzik.

hamis, kerülendő az ilyen kifejezésekben: *hamis haj*: álhaj; a régi nyelvben: *vendéghaj*; *hamis hír*: álhír.

hanem, de használatát l. Kötőszók 2.

Hangrendi illeszkedés. A magyar nyelvnek egyik törvénye a magánhangzók illeszkedése; t. i. hogy a ragok és képzők legnagyobb része a szó magánhangzói szerint vagy magashangú, vagy mélyhangú: *házbán, kertben, házban, képes*. Ingadozást csak az *i, é* okoz, mert ezek a magánhangzók előfordulnak egyaránt magas- és mélyhangú szavakban. Néha egy-egy szó átcsap az egyik hangrendből a másikba. Ujabbán nagyon terjed a *férfi* magashangú ragozása: *férfinek, férfihez*, e h.: *férfinak, férfihoz*; a szó mélyhangú (a *férfi* rövidítése) és a többesben csak így mondjuk: *férfiak*. A budapesti Vigaszínház rövidítése is magashangú a közhasználatban: *a Vigbe megyek*, pedig a *víg* mólóknév mélyhangú: *vigan, vígat*.

Az idegen eredetű vagyoshangú szavak hangrendje gyakran ingadozó. Mondják *püderes* vagy *püderoz*, *progressívek* vagy *prograszívek* tsb. Az ilyen szavak

ragjainak és képzőinek az utolsó szótág magánhangzójához kell illeszkedni, tehát így mondjuk: *púderes, mágneses, mágnesség, parlamentben, progresszívok, irde- rek, kilométerrel, októberben; s a tulajdonneveket is: Agneshes, Albertnek, Jósseftől.* Ha azonban mélyhangú szóban az utolsó szótág magánhangzója é vagy í, ez közömbös és mélyhangú rag járul a szóhoz: *ankétok, ankétos, pozitívna, áprilisban, Szalonikiba, Fiumében, Mussolininak.*

Az idegen szavak és tulajdon- nevek hangrendje a kiejtés, nem pedig az írott betűk szerint igazodik; tehát *Shakespeare-nek, entente-nak.*

haroképes, harcokész: harora- képes, harcrakész.

hasonlít vkinek vagy vkire, egy- aránt helyes. De *rossz, németes* szólás: *es hasonlít rá:* ez rá vall, kitelik tőle.

hasztalan melléknév, de hasz- nálják határozóul is: hasztalan kértem, e h.: hasztalanul. Épigy: hirtelen harag, hirtelen meghara- gudott; nesztelen lépett be.

hatály, rosszul képzett szó: ha- tás, érvényesség; *haldíyon kívül helyez:* megszűntet, érvénytelenít.

határoz vmi felett: vmiről.

hátrány, rosszul képzett szó, könnyen elkerülhető; kár, kelle- metlenség, baj; *hátrányos:* káros, kellemetlen.

hátsógondolat, németből fordít- tott kifejezés; utógondolat, rejtett gondolat.

hazafi, birtokos személyraggal: *hazámfia, hazánkfi.*

heg: forradás, hegedés.

hegymenet (hajón, síklón), né- metből fordított kifejezés; he- lyesen: felfelé menet, vizellené- ben.

hegypálya, **hegyvasút:** hegyi pálya, hegyi vasút.

Helyesírás. Minden nyelv írás- módja megegyezés eredménye és

sohasem lehet teljesen következe- tes, mert a kiejtés időben és he- lyenként változik, az írásmódnak azonban egy nyelvtérületen egy- formának kell lennie. Mi a M. T. Akadémia helyesírási szabályait követjük.

Kerülni kell a helytelen egyéni kiejtés követését az írásban. Ilyen a mássalhangzók ok nélküli kettőz- tetése. Ne írjuk: *cikkadik, csitít, csorbítatlan, tarttat, elképpeszt, heggeszt, sáppad, lábbad* stb. ha- nem: *cikázik, csitít, csorbítatlan, tarttat, elképeszt, hegeszt, sápad, lábad.* Ne írjuk: *papagály, mu- szály,* hanem: *papagáj, muzáj.* Ne írunk hosszú ó-t ezekben: *körüi, árbcé, pallós, pósta, elődás, töl, lakós, lakosság, utóljára,* ha- nem körút, árbc, pallos, posta, tol, lakos, lakosság, utoljára. Ne írjuk *fölény,* e h. *fölény;* nem helyes *radikálizmus, genézis,* e h. *radi- kalizmus, genezis.* Az idegen sza- vakban is gyakran írnak hosszú ó-t, ahol a rövid o van helyén. Ne írjuk *autóbusz, autómobil, kómitum, aposztrofális, katasztrofá- lis, szimbólum,* hanem: *autobusz, automobill, kornikum, komikus, katasztrofális, szinbolum.* Az idegen szavakat, ha még nem honosodtak meg, az illető nyelv írásmódja szerint írjuk, a meg- honosodottakat magyarosan. (Az egyes esetekben a helyesírási szó- tárak legyenek irányadók.) De nem szabad követni ugyanegy szóban az idegen és a magyaros írásmódot. Tehát ne írjuk: *gym- názium* vagy *gimnastium, gypsz* vagy *gipsz, cokus* vagy *kooks,* ha- nem: *gimnázium, gipsz, koks.*

Nem szabad elhanyagolni írás- ban és nyomtatásban a hosszú í, ú, ü hangok jelölését, mert ezzel megnehezítjük a magyar kiejtést. A hosszú hang jelölésének elha- nyagolása gyakran értelmetlensé- get szül. Mást jelent: *A dalnok búja,* vagy: *a dalnok buja.* Mást

jelent: *irt és irt* (az *irni* igéből); *kint* volt az utcán, *kint* szenvedett; *birokra* keltek, nem *birok* vele; *hurok* (egyeasszámú főnév), *húrok* (húr többesszáma); *szurok* főnév, *szúrok* ige; *fűzel* főnév, *fűszel* ige.

helyt ad a kérésnek: teljesíti, figyelembe veszi a kérést.

hiányzik, hibázik, két, egymástól eltérő jelentésű szó: hiányzik, ami nincs meg, ellenben: hibázik, aki hibát követ el.

hihetetlen, hitetlen, nem mind-egy; **hihetetlen,** amit nem lehet elhinni; **hitetlen,** aki nem hisz, kételkedik. Tehát nem mondhatjuk: *hihetetlenül* csóválta a fejét, hanem: *hitetlenül*.

hivatkozott rendelet: az idézett, említett rendelet.

hívek, hívők, fontos jelentésbeli különbség van a két szó között. Valamely politikai vezérnek, párt-nak vagy tudós-nak hível vannak, akik ragaszkodnak hozzá, ellenben hívő az, aki hisz vmiben, tehát mondhatjuk, hogy vki hívő keresztény.

hízlelek magamnak azzal, hogy..., németes, jobb: azzal kecségettem magamat, azzal büszkélkedem.

hízalda, oroszul képzett szó: (sertés) hízaló.

hódolatteljes(en), orosz, németes összetétel: hódolattal, hódoló tisztelettel. (Az ilyen megalázkodó kifejezést jobb egészen kerülni.)

hóna alá nyúl vkinek, csúnya németes kifejezés: megsegít, támogat vkit, segítséget nyújt vkinek.

hordágy, hordaszék, oroszul alkotott összetételek, jobb: hordozható ágy, szék, gyalogszék, kerek szék, tolószék.

horderő: fontosság, jelentőség: *nagy horderőjű:* nagyon fontos, jelentős, megsejtható.

hoz, sokszor németes kifejezésben használják, pedig könnyen elkerülhető: *oly helyzetbe hozták:* juttatták; *javaslaiba hoz:* javasol, indítványoz; *a kérdést tisztába hozta:* tisztázta, elintézi; *vkinek vmit tudomásra hoz:* tudtára adja, közli, értesíti; *cikket hoz:* közöl; *határozatot hoz:* határoz; *ítéletet hoz:* mond, ítéel. Ne használjuk a *hoz* igét a *visz* helyett, pl. *hozd oda,* helyesen: *vidd oda; majd oda hozom* a könyvet: *oda viszem*.

hörög, orosz szó az orvosi nyelvben: tüdőcső; *hörghurut:* tüdőcsőhurut.

hungarikák. Ebben a szóban kettős többesszám van. A latin szó *hungaricum*, többese *hungarica*, tehát vagy megtartom a latin többesszámot, vagy helyesebb, ha így mondjuk: *hungarikumok*. Épígy nem helyes azt mondani *amfibliák, infuzóriák, reptiliák,* hanem: *amfibliumok, infuzoriumok, reptilek;* vagy még helyesebb, ha a magyar elnevezéseket használjuk: kétélűek, ázalékállatkák, húllók.

hű, németes az ilyen összetételekben: *hűtől, kűldyhű:* hűtéshez, királyához hű. (V. ö. *betűhű*.)

hűdés: bönulás, bönültség; *hűdött:* bönült.

I

-l melléknévképző. Ez a képző nem járulhat ragos főnévhez s a múlt század közepén gyakran használt ilyen kifejezések, mint a *házbani tartózkodás, a társadalomhoz viszony, a táncbani ügyesség,* ma már alig fordulnak elő; jobb író munkájában sohasem. Csak egy-két kifejezésben él még tovább: *természetbent ellátás, lakás:* eh. mondjuk inkább: *természetbent ellátás, ellátás természetben, hivatalos lakás; részbeni megoldás* helyett: *nem teljes megoldás; nagy-*

bani, kicsinybeni eladós, helyesen így mondjuk: eladás nagyban, kicsinyben; *szádtólí* helyett: százalék, percent. De határozószó és névutó mellett használhatjuk ezt a képzőt, tehát nem hibáztatható: *délelőtti, délutáni, közelit, utáni, melletti, szerinti, iránti* stb.

Néha elhagyják ezt a képzőt ott, ahol szükség van rá. Ne mondjuk: *Don-kozákok, Ceylon-kávé*, hanem: doni kozákok, ceyloni kávé. Viszont felesleges az -i ezekben: *emberi csont, női vendég, ázsiai kutató*, eh.: embercsont, nővendég, Ázsia-kutató.

Az óvégű helynevek a réginyelvben az -i melléknévképző előtt a-ra változtatták a szóvégi magánhangzót, s ez a családnevekben meg is maradt: *Brassai, Liphthay, Makay, Monoszlai, Kállay*. A köznyelvben ma már nem ragaszkodunk ehhez a változott alakhoz, és így mondjuk: *brassói realiskola, lipthói turó, makói hagyma, üllői út* stb.

A -háza, -hálsa, -vádsra össze-tételű helynevekhez ez az -i képző úgy járul, hogy az a személyrag elmarad; tehát: *Félegyháza, Nyíregyháza, Jánoshalma, Páljafalu, Pétervádsra* helynevekből képzett melléknévek: *félegyházi, nyíregyházi, jánoshalmi, pálfalvi, pétervádsrai*, nem pedig: *félegyházai* stb. Az i végű helynevekhez úgy járul ez a képző, hogy a szóvégi i elmarad: *Piskál, a piskálcsata, Portlál, a portlál néma, Pompéjl, a pompéj emlékek, Assisi, Assisi Szent Ferenc. A falu* szóhoz és a vele összetett helynevekhez így járul: *falusi, Nagyfalu: nagyfalusi*.

Idény, használjuk inkább helyette a jó magyar szavakat: évad, évszak, időszak.

Idő, nem helyes ebben a kifejezésben: *nincs időm*, helyesen: nem érek rá; *időben ott lesz*, nem helyes, e h.: idejében ott lesz.

Időhatározók. Nem helyes, ha azt mondjuk: *két év előtt, három nap előtt*, hanem: (most) két éve, három napja, vagy: két évvel, három nappal ezelőtt. Az sem helyes, ha azt mondjuk: *két év után, három nap után*, hanem: két év múlva, három nap múlva. — Nem helyes az *egy éve, egy hete* kifejezés, ha mióta, meddig? kérdésre felel; tehát rosszak az ilyen mondatok: *A láz egy hete gyötörte; egy hét óta. Több hónapja* vidéken szerepelt: több hónapig.

A nap szó mellől elmaradhat az -on rag, ha határozóul szolgál: *Egy nap megbetegedett. Mindig elmarad ez a rag a másnap, vasárnap, és gyakran az ünnepnap* összetett szavakban: *másnap eljött, vasárnap kirándulunk (de: hétfőn, kedden stb.)*, a legközelebbi ünnepnap meglátogatlak.

A *napokban*, (helyesebben: *a minap, nemrég*) csak elmúlt eseményre vonatkozhatik, nem pedig jövőre, tehát nem helyes: *a napokban meg foglak látogatni*: legközelebb, vagy: a legközelebbi napokban.

Kerüljük a *belül* névutót az ilyen időhatározókban: *egy éven belül* tiz baleset volt: *egy év alatt, egy év leforgása alatt. A nyolc éven belül*, amíg iskolába járt... a nyolc év alatt. *Tizenöt napon belül* fellebbezhet: *15 nap (leforgása) alatt*. De helyes a használata az ilyen mondatban: *A seb két héten belül meggyógyul*. Itt nem azt jelenti, hogy két hét alatt, hanem bizonytalan időtartamot jelent, melynek végső határa a két hét.

Igekötők. Egy idő óta nagyon gyakran feleslegesen vagy helytelenül használják az igekötőket. Felesleges az igekötő ezekben: *ké-készre, leköszöl, lecsökken, le-redukál, leigazolatl, megmarasztja a vendéget, megvádol vkít*. Helytelenül használják az ilyenekben:

betart vmit, becsúnik, becsúntat, elkezdte a jegyet, levált vkit, lead előadást, költsémenyt, leépít, lefogadom, lemondta az előadást, leszólít vkit, kivisszavitt vmit, (i. eze- ket egyenként.).

Az olyan igék, mint *befolyásol, feltételez, kifogásol*, nem igekötőből és igeből állanak, hanem a *befolyás, feltétel, kifogás* főnevek továbbképzésével, tehát az igekötő nem választható külön. Csak a *feltételez* szétválasztása terjedt el nagyon: *Ezt nem tételezhetem fel róla*, helyesebb: *Ezt nem lehet róla feltennem*, vagy: *est nem tehetem fel róla*.

Az igekötő szórendjét 1. Szórend 2.

Igen. A magyarban sokkal ritkábban használjuk egyenes feleletül, mint más nyelvekben; rendszeren a kérdészett részt, vagy az igekötős állítmányból az igekötőt ismételjük. Akarod látni? (Igenis) akarom. Megtetted? Meg. Elhozod? Ei.

Igenevek. A magyarban az igeből háromféle igenevet képezhetünk: 1. a főnévi igenevet (járni. kérni), 2. a melléknévi igenevet (*vádr, kérd: várt, kért* és a kevéssé használt *vdrandó, kérendő*), 3. a határozói igenevet (*vdrva, kérve, vdrván, kérvén*). Az igenevek használatában gyakran vétonek a helyes magyarság ellen.

1. A főnévi igenevet nem szabad, a német nyelvet utánözva, parancsolásra használni: *Feldúnt! Leúnt! Indúnt!* hanem: *Állj fel! Úlj le! Indulj!* Vagy udvariasabban: *Tessék felállni! Tessék leülni!*

2. Nem helyes a főnévi igenév használata az ilyen mondatokban: *Kéretik az ajtót becsúkní, hanem: szíveskedjék, vagy tessék az ajtót becsúkní. Kérem holnap eljönní: szíveskedjék holnap eljönní. Legyen szíves a levelet meg-*

írni; helyesen: szíveskedjék a levelet megírni, vagy: legyen oly szíves és írja meg a levelet. — Az ő feladata megírni a szükséges lépéseket. Helyesen: *Az ő feladata, hogy megtegye... — Nem remélem önt itt találni: Nem remélem, hogy önt itt találom.*

3. *A kell, lehet, szabad* és néha *a van, nincs*, az igeik mellett is személyragos alakban használjuk a főnévi igenevet: *el kell mennem, nem lehet (vagy: szabad) elutasítia, van mit halgatnia, nincs mit ennem, adj ennie*. De ha más kifejezéshez vagy más igékhez tartozik az igenév, nem helyes a személyragozott alak; pl.: *Jóhiszeműségében nincs okunk kétkednünk* (e h.: kétkedni). A cikket nincs módunkban közölnünk (e h.: közölni). — Kötelessége jó példával előljárnia (e h.: előljárni).

Az erdélyies *el kell hogy menjek*, vagy a székelyes *el kell menjek, meg kell legyen* szerkezet nem hibáztható és gyakran alkalmasan helyettesíthető a nehezekebb *nekem el kell menni* vagy *el kell men-nem* szerkezetet. Csak az a baj, hogy aki nem ismeri jól ezt a szerkesztésmódot, rosszul használja; pl. helytelenül mondják így: *nekem el kell (hogy) menjek*, vagy: *kell hogy elmenjek*.

4. A határozói igenév önálló használata németes az ilyen kifejezésben: *alapítva 1880-ban*; helyesen így mondhatjuk: *az alapítás éve 1880*, vagy: *alapították 1880-ban*.

A *ki van físzelve, el van adva* szerkezetek nem mindig hibáztatandók. Ha valóban tartós állapotot fejeznek, akkor mondhatjuk: *a ruha el van szakadva, a pad be van másolva, a munka be van fejezve*. De kerüljük, ha más módon is alkalmasan kifejezhetjük, amit mondani akarunk. Pl. e helyett *el van utasva*, mondhatjuk:

elutazott, nincs itthon. De helytelen a *lett* (lőn) és *less* igékhez kapcsolt igenév. Ne mondjuk: *As indítvány el lett* (vagy: *less*) *fogadva*, hanem: az indítványt elfogadták, el fogják fogadni. — *Meg lett neki mondva*: megmondták neki. — *Ételekről és italokról gondoskodva less*: gondoskodni fogunk.

5. Az -*andó*, -*endő* képzős igenév eredetileg jövőben történő cselekvést vagy eseményt fejezett ki s ilyen jelentésben maradtak meg: *halandó*, *jövendő*, vagy pedig tartós, folytonos cselekvést fejeztek ki: *dllandó*, *maradandó*, *kelendő*, *hajlandó*, *forgandó* szerencse; és ebben: *vessendőbe megy*. A mai nyelvben ez a régi jelentés elavult s ezekben a megállapodott és közhasználatú szavakon kívül csak abban az értelemben használjuk, mint élő képzőt, hogy valamit el kell végezni: megírandó levél, fizetendő összeg, elérendő cél; és mint főnév: *teendő*, *hírtelendő*. De nem helyes: *kiadandó lakás*: kiadó lakás.

Igény, a jogi és a hivatalos nyelvben nagyon elterjedt. Ahol csak lehet, kerüljük és e helyett: *igénybe vess vmit*, mondjuk inkább: *él vmivel*, felhasznál vmit, lefoglal, elfoglal (pl. lakást), e h.: *igénylőtart vmire*, mondjuk inkább: számot, jogot tart v. formál vmire.

Igényel vmit; helyesebb: követel vmit, jogot tart vmire.

Igényjogosult, jobb egyszerűen: jogosult, várományos.

Igeragozás.

1. A magyar igeragozásnak egyik érdekes sajátága a *tárgyas ragozás*, vagyis a magyar nyelvnek az a sajátága, hogy az ige ragjával rá tud mutatni a határozott tárgyra: *látok egy madarat*, de: *látom a madarat*. Ez ellen magyar anyanyelvű író vagy beszélő nem véthet, de van

a tárgyas ragozásnak is egy-két finomsága, amire rá kell mutatnunk.

A birtokos személyraggal el látott főnév határozott tárgy: *elviszem a könyvedet*. De fontos jelentésbeli különbség van a mondatok között, midőn használhatjuk a tárgyas vagy a tárgyatlan alakot: *Elloptak két lovamat*, azt jelenti, hogy két lovam volt és ellopták, de: *Elloptak két lovat*, azt jelenti, hogy lovaim közül kettőt elloptak. Ugyanígy mondjuk: *Elvitt három libám*, ha több libám közül vitt el háromat. Akkor sem a tárgyas alakot használjuk a birtokos személyragos főnév mellett, ha a névszó egyseges összetett szó: Tégy bele tojássárgáját. Főlépítettek egy szép városházát. Kérek combját, szárnyát, máját, zúzáját. Arany írja: Fődeléből egy-egy lécközét lefűnek. Az *ast* névmás mellett is a tárgyatlan alakot használjuk, ha a kifejezés határozatlan: Azt viz el (nem: *viszi*), ami keze ügyébe akad. Azt tess (nem: *teszi*), amit akar. Tégy (nem: *tedd*), amit akarsz.

2. **Ritka**, elavult igealakok. Elavult alak az elbeszélő mult: *ira*, *kéré*, *meglédá*. Ezt a köznyelvben nem használjuk, csak a költői nyelv él vele. Ilyen elavult alak az -*and*, -*end* végű jövő (*irand*, *kérend*) és az összetett alakok: *írl vala*, *írl volt*. Csak Erdélyben él még a nép ajkán. Ezeknek az igealakoknak a használata keresett, erőltetett. A *fog* igével körülírt jövő idő (*írní fog*) használata nem hibáztatható, noha a magyar nyelv az egyszerű jelen idővel is ki tudja fejezni a jövő időt. Holnap elutazunk. A jövő évben visszajövök. A *fog* igével képzett jövő idő rámutat a cselekvés kezdetére, beállítására: Holnap meg fogom írni a levelet.

Ilyen, a köznyelvben csaknem elavult alak a *-nök, -nök* ragos ige: *írnök, kérnök*. A köznyelv inkább a tárgyatlan alakot használja: Megírnánk a levelet. Megkérnénk őt. Az emelkedettebb, irodalmi stílus ragaszkodik a *-nök, -nök* rag használatához.

3. *Az íkes igék ragozása*. Az íkes ragozás sok vitára adott okot, mert az élő nyelvhasználat nem alkalmazkodik a nyelvtan szabályaihoz. Az irodalmi nyelv nem ejtette el ugyan a külön íkes ragozást, de nem ragaszkodik merev szabályokhoz. Az írott nyelvben, nyilvános előadásban jobban ragaszkodunk az íkes igék külön ragozásához, mint a mindennapi beszédben. A szokás ma az, hogy a változó íkeseket, mint *bomol—bomlik, foly—folyik, szop—ssopik, vdi—vdik, megjelen—megjelenik, kárttyás—kárttyasik* stb. az 1. és 2. személyben az iktelen igék szerint ragozzuk. Az állandó íkeseknél az 1. személyben terjed ugyan a *-k* rag, de az írott nyelvben még ragaszkodunk az *-m* ragos alakhoz: *essem, alsom, jássom* stb.; a 2. személyben *ss, s, s* végű igék mellett, akár íkesek, akár nem, az *-l* ragot használjuk: *eszel, jdsol, lessel, tessel, keresel, hosol* (inkább mint: *lessess, tessess, keresss, hosass*). Az íkes igékből képzett ható igéket iktelenül ragozzuk: *ehetek, ehetsz, ehet* (vagy *ehetik*), *alhatok, alhatsz, alhat* (vagy *alhatik*). A felszólító és a feltételes módban annyira elterjedt az iktelen alakok használata, hogy az irodalmi nyelvben is általánossá vált az iktelen alak az 1. és a 3. személyben. Tehát a köznyelv inkább az *egyek, egyél, egyen, ennék, ennél, enne* alakokat használja a szabályos *egyem, egyél, egyék, enném, ennél, ennék* helyett.

Néhány íkes ige ragozásában a mássalhangzótorlódás okoz ne-

hézséget, pl. *fénylik, sínylik, csuklik, iszik*, szabályos felszólító módja volna: *fényljen, sínyljen, csukljon, iszjen*. Ezt a nehezen kimondható alakot úgy kerüljük el, hogy vagy egy magánhangzót szúrunk közébe, vagy másforma képzést használunk: *fényeljen* vagy *fényeskedjen, sínylődjön, csukoljon* vagy: *csuklódjon, iszjen*. Hasonlók: *villámoljon, lélekszjen, reményeljen, reméljen*.

4. *A feltételes és felszólító mód használata*. Gyakran német mintára helytelenül használják az ige feltételes és felszólító módját a bizonytalanság, kételkedés kifejezésére. Ne mondjuk: Azt hallottam, *hogy ő elutazott volna* (a volna felesleges). Ez a regény *nagyon érdekes legyen*. Helyesen: Hallottam (vagy: azt mondják) hogy ez a regény nagyon érdekes. Azt mondják, hogy az élet ott *nagyon drága legyen*. (A legyen felesleges.) Helytelen a szintén német mintára használt *legyen* az ilyen mondatokban: Mindenki eljőhet, *legyen gazdag vagy szegény*. Helyesen: akár gazdag, akár szegény. *Legyen igaza vagy nem, én nem követem*. Helyesen: Akár igaza van, akár nincs.

5. *A szenvedő alak használata*. Az ige szenvedő alakját (*íratik, kértik, olvastatik*) a mai magyar nyelv nem kedveli és kerüljük, amikor csak lehet. A régi nyelvből megmaradt két szenvedő ige általános használatú: *születik és dicseressék*. Mondjuk még: *méltostatik*. A szenvedő alakot a legtöbb esetben elkerülhetjük cselekvő alakú mondattal, vagy viszszaható igével. E helyett: *a ház felépítetett* mondjuk: a házat felépítették, a ház felépült; *a munka befejeztetett*, helyesen: a munkát befejezték, a munka véget ért, befejeződött. (Ezek között is van finomabb jelentésbeli különbség.) Még rosszabb a szenvedő alak

használat, ha megmondjuk, ki a cselekvő személy: *A vár az ellenség által elfoglaltatott*, helyesen: Az ellenség elfoglalta a várat. A hivatalos stílusban is jobb a személytelen szenvedő alak helyett a világosabb cselekvő alak: *Megvizsgáltatott és helyesnek találtatott* helyett: Megvizsgáltam (megvizsgáltuk) és helyesnek találtam (találtuk). De használható a szenvedő alak akkor, ha a cselekvés határozatlanságát akarjuk kifejezni. Pl. Az áru már elküldetett. Megadatott neki az az öröm, hogy... A visszaható igével sem lehet mindig helyettesíteni a szenvedő alakot. E helyett: az ügy elintéztetett, nem mondhatjuk: *elintéződött*, sem pedig: *el lett intézve*, hanem vagy a szenvedő alakot használjuk, vagy azt mondjuk: az ügyet elintézték. E helyett: a hivatal ott helyeztetett el, nem mondhatjuk: *ott helyeződött el*, hanem: a hivatal ott helyezték el.

Nem szükséges a szenvedő alakhoz ragaszkodni az -ás, -és képzővel alkotott főnevekben. Ne mondjuk: *megvadásztatás, fogadtatás, kineveztetés* stb., hanem: megválasztás, fogadás, kinevezés stb.

Illdomos, nem azt jelenti: illedelmes. Eredeti jelentése és a régi magyar irodalomban így is használják: okos, eszes.

Illetőleg, illetve, illetően, hivatalos írási szavak; jobb, ha azt mondjuk helyettük: azaz, vagyis. Indoház, rossz szó: pályaudvar.

Indok, nagyon elterjedt, rosszul képzett szó, hegyesebb: ok, indító ok; a belőle képzett *indokol, indokolatlan* szavak helyett is jobb: megokol, megokolatlan.

Inferiális, a latin *inferior* átvétele, rossz latin továbbképzés. Az ilyen formátlan idegen szót nem szabad használni. Ma-

gyarul: alacsonyabb rendű, alantasabb.

Iránt, v. ő. szemben.

Írásbelileg: írásban.

Iromba; ma nem helyesen használják; a régi nyelvben azt jelentette: szürkés tarka, pl. iromba macska. Tehát ne használjuk abban a jelentésben, hogy: egyetlen otromba.

-íroz, a németből átvett rossz képző; ne mondjuk: *asszfaltíroz, betoníroz, parkíroz, manővíroz, delíroz*, hanem: asszfaltoz, betonoz, parkoz, manőverez, delirál (vagy magyarul: félrebeszél).

Is szórendjét, l. Szórend 4.

Ismerni tanul vkit, németből fordított kifejezés: megismer vkit, megismerkedik vkivel.

Ismérv, rosszul képzett szó: ismertető jel.

Ítéi vmi fölött: vmiről.

Izen vki által: vkivel, vkitől.

Izlónes, ami jó izlésekről tanusodik, *izletes* lehet az étel.

Izlik, maga az ige azt jelenti, hogy jó, kellemes, tehát szószaporítás azt mondani, hogy vmi jól *izlik*.

Izzadság más, mint *iszadság*; ez utóbbi a. m. izzadt állapot.

Izzlap; rosszul képzett szó: hóalij-lap (a ruhán).

J

Járatos, jártas különböző jelentésű két szó: járatos vhoza, aki oda el szokott menni, pl. egy családhoz; jártas vmiben, aki ért vmilhez.

Játszik. Ne mondjuk: *songordít, hegedül játszik*, hanem: zongorán, hegedűn játszik, vagy: zongoráz, hegedül. Németes kifejezések: *játssza az urat*: adja az urat; *es ndiam nem játszik szerepet*: ez nekem nem fontos, ez nekem semmi.

Jegyex, rossz kifejezés a kereskedelmi nyelvben a levél végén:

fejezek tisztelettel: vagyok; N. N. úr fejezes: N. N. úr aláírása.

Jelenleg, ne használjunk mindig a most, mostandában szavak helyett.

Jelentőségteljes: jelentős, nagy-jelentőségű, messzeható (fontos-magú).

Jelzem, hogy..., unalmassá vált divatszó, kerüljük.

Jobb, jobban, a ragtalan alak is általános használatú mint határozó: jobb szeretném, ha...

Jogar, rosszul képzett szó: királyi páloa.

Jólét más, mint jóllét; jólét a. m. jó mód, gazdagság; jóllét, jó, kellemes állapot, ellentéte: rosszul-lét.

Jóllehet, néha rosszul használják, mert azt hiszik, hogy nyomósító jelentésű. Pl. jóllehet, hogy ő is ott volt, nem azt jelenti: bizonyos, hogy ő is ott volt, hanem: noha ő is ott volt.

Jón, megy. E két ige között határozott különbséget tesz a magyar nyelv: jón a beszélő felé közeledő, megy tőle távolodó mozgást fejez ki. Ha tehát azt kérдем vkitől: Eljössz holnap! A felelet nem: eljövök, hanem: elmegyek. Ha vkinek azt mondom: Gyere már! A helyes felelet nem: jövök már! hanem: megyek már. Jössz velem? A felelet nem: jövök, hanem: megyek. Jövök már haza, helyesen: Megyek már haza.

Sok kifejezésben helytelen, mert németes a jón ige használata. Ne mondjuk: *es onnan jón*, hanem: *es onnan van*, ennek az az oka. Ilyen helytelen kifejezések még: *Ha pénshes jössz*: jutsz. *Essembe jött*: eszembe jutott. *Nem jövök hozzá*: nem érek rá. *Szóba jött*: szóba került. *Ez sokba jón*: sokba kerül. *Mozgásba jón*: mozogni kezd, megindul. *Most én jövök*: rajtam a sor, én kerülök sorra. *Hogy jövök én ahhoz?* Miközben hozzá!

— Megye ez a vonat? — kérdezte valaki a kalauzt a pályaudvaron. — Nem megy, — felelt a kalauz, — hisz áll, hanem majd indul.

Jut, helytelen az ilyen kifejezésekben: *Hogy jutok hozzá? Mi közöm hozzá? Nem jutottam hozzá*: nem értem rá. *Ritkán jutok hozzá*: ritkán van módomban.

Juttat; kifejezésre juttat: kifejez, elmond.

K

karbantartás. A helyes kifejezés: jó karban tart, jó karba helyez vmit, jókarbantartás. Ezekből hagyta el a mai nyelvcsokás a jó jelzőt és így mondják: *karban tart, karba helyez vmit, karbantartás*. A gondos író nem osonkítja értelmetlenné ezt a kifejezést.

kebelbarát, magyarosabb: testilelki jóbarát, szívbeli jó barátom (Arany).

képes, nem helyes az ilyen kifejezésekben: *nem képes megtenni vmit*: nem tud, nem bír. (V. ö.: bír.)

képez, német mintára gyakran feleslegesen használják, pl. *az előadás tárgyat képezi*: az előadás tárgya; *megfontoltság tárgyat fogja képezni*: meg fogjuk fontolni. Gyakran az alkot igével lehet helyettesíteni. Ez a két rész *egy egész*: képez: alkot. Vagy: Ez a két rész egy egész.

képezde, rosszul képzett szó, helyesebb: képzőintézet, tanító-képző.

képvisel, v. ö. számfejt. **kér,** helytelen az ilyen igenévi kifejezésekben: *kérem a fejezkeket megváltani*, helyesen: tessék v. szíveskedjék... (V. ö.: Igenév 2.)

kérdés nélkül, németes: kétségkívül, kétségtelenül.

kérdőjel. Csak egyenes kérdő mondatok végén használjuk. Tehát ne írjuk az ilyen függő kér-

dések végén: Megvártam, mit mondanak a többiek (?). Nem tudom, ki küldte (?). Az ilyen mondatok végére pontot kell tenni.

keresztülvisz vmit, németes: elvégez, végrehajt, megvalósít vmit; **keresztülvitel**: végrehajtás, elvégzés.

kész van, nincs kész, nem helyes; vagy azt mondjuk: készen van, nincs készen, vagy pedig: a levél kész, nem kész. Helytelen kifejezés: *késre csatolta*: elvégezte, befejezte.

két, kettő. A két számnevet jelzőül, a *kettő*-t önállóan használjuk. Tehát ne mondjuk és ne írjuk: *kettőséds, kettősezer, kettőjegy, kettőpengő*. Csak előszóval mondhatjuk, az esetben, ha attól kell tartanunk, hogy összetévesztik a *hét* számmal.

kendőtét vessz, i. vessz.

kézen fekszik, németes: világos, nyilvánvaló, magától értetődik.

ki, mi, v. ő.: aki, ami.

kiadja magát vminek: vminek mondja, hazudja magát.

kiadandó lakás: kiadó lakás.

kibeszéd, németből fordított osznya szó: kifogás, mentés, ürügy.

kicsinált dolog, németes kifejezés: elintézt, bevégezt dolog; *kicsináltak egymás közt*: elintézték, előre megbeszélték.

kicsinybeni eladás: eladás kicsinyben.

kifejezetten, németes: határozottan.

kifizeti magát: kifizetődik, haszonnal jár, meghozza hasznát.

kifolyólag vmből, helyesen: vmi miatt; *abból kifolyólag, hogy...*: amiatt, hogy.

kismeri magát (vhol), jobb: könnyen, jól tájékosódik, eligazodik.

kijátssza magát vminek, v. ő.: kiadja magát.

kijön a fizetéséből: beéri vele, elég neki; *ennyivel kijön*: ennyit elég neki, ennyivel beéri; *nem tud kijönni vktől*: nem férnek össze, nem fér meg vele; *egyre jön ki*: egyre megy, mindegy; *a könyv kijön*: megjelenik; *a parancs kijött*: kiadták.

kimegy, helytelenül használják néhány kifejezésben: *egyre megy ki*: mindegy; *a kérés oda megy ki*: a kérés célja az, a kérésnek az a célja; *a szövegnek kimegy a színe*: színet hagyja.

kikérbeest: az igekötő felesleges: kérbest.

kimenet (ajtón); jobb: kijárás, kijárat.

kimenetele vminek, németes: befejezése, eredménye.

kimondottan németes: határozottan.

kinés, nagyon elterjedt németesség; *jól v. rosszul néz ki*, gyakran helyettesíthető a jó, gyagyas kifejezéssel; *jó v. rossz színben van*. Mindenesetre kerülendő: *szépen nézünk ki*: szépen vagyunk; *a dolog úgy néz ki*: a dolog olyan-nak látszik, úgy látszik, hogy...

kinézés, jobb: külső, szín.

kitesz; *es sokat tess ki*: sokra rúg.

kivessz, helytelen az ilyen kifejezésekben: *jól, szépen vess ki magát*: szépet mutat, jól illik vmihez; *rosszul vess ki magát*: osznya, kellemetlen.

kivitel, rossz, eh.: végrehajtás, elvégzés.

kivizsgál vmit: végig vizsgál, alaposan megvizsgál.

kívülről tanul, tud: könyv-nélkül tanul, betéve tud.

kizár, rossz ebben: *ki van sárga!* az lehetetlen, olyan nincs.

kizárólag, jobb: csupán, csak.

komolytalan, nem hibáztatható, mert a *talán* képső melléknévhez is járulhat: *boldogtalan, hűtelen, bátorítalan* stb.

korhű, jobb: korszerű.

körísmo: körjelzés, körhatározás.

kölcsonöz, kétértelmű szó, jobb ha kerüljük és világosan megmondjuk: kölcson ad, kölcson vess. Ne használjuk az ilyen kifejezéseket: *erőt, bájt kölcsonöz neki:* erőssé, bájossá teszi.

költségmentes(en), jobb: ingyen(es), díjtalan(ul), költség nélkül(i)

körülnézi magát: körülnez, körültekint.

köszön, köszönt, ügyelni kell a két ige jelentésére; köszönök vkinek, megköszönök vmit; ellenben köszöntünk, felköszöntünk vkit ünnepélyes alkalommal, ráköszöntöm a poharat.

Kötőszók. Helyes használatuk ellen gyakran vétenek.

1. A *hogv* kötőszó halmozása árt a stílusnak, az értelem zavarása nélkül gyakran elhagyható. Pl. Nem tudja, mit csináljon. Ugy látszik, elfeledte ígéretét. Nagy hiba, ha a *hogv* kötőszót *misserint*-tel helyettesítik, amint a hivatalos nyelvben szokták.

2. Ügyelni kell a *de* és *hanem* kötőszó használatára. Állító mondat után a kötőszó *de*, tagadó mondat után *hanem*. Pl. Nem téged vártalak, hanem az öcsédet. Nemcsak olvasni kell a könyvet, hanem meg is kell érteni. — Tagadó mondat után csak akkor használjuk a *de* kötőszót, ha a második mondat nem teljes ellentétet fejez ki. Pl: Nem szívesen tette, *de* (mégis) megtette. — Ne használjuk együtt a két kötőszót: *de azonban*.

3. Ne használjuk a *noha, ambdár, holott* kötőszó helyett az ilyen németes körülírásokat: *dacára annak, hogy...*, *annak ellenére, hogy...*

4. Ne használjuk az *amennyiben* kötőszót *ha* helyett; ilyenkor a főmondatban felesleges az *úgy*.

Pl. *Amennyiben* megfelelő ajánlatok nem érkeznek, *úgy* új pályázatot hirdetünk. Helyesen: Ha megfelelő ajánlatok nem érkeznek, új pályázatot hirdetünk. A *ha* kötőszóval kezdődő mellékmondatához tartozó főmondatban felesleges a németes *úgy*: Ha elfogadják, (*úgy*) őt is bíróság elé állítják.

5. *Amíg (míg)* — *addig* időhatározást, egyidejűséget fejez ki, tehát ne használjuk ellentét kifejezésére. Pl. *Amíg* a hajótöröttek bőséges élelmiszerkészlettel rendelkeztek, *addig* petróleumnak szűkében voltak. Helyesen: A hajótöröttek bőséges élelmiszerkészlettel rendelkeztek, azonban petróleumnak szűkében voltak.

6. Ne használjuk a *minthogy*, mivel kötőszókat, ha a megelőző főmondat cselekményét okoljuk meg; ilyenkor a kötőszó *mert*. Tehát nem helyes az ilyen mondat: Azért büntették meg, *minthogy* engedetlen volt. Helyesen így kell mondani: ... mert engedetlen volt. De helyes a *mint-hogy*, mivel használata, ha a megelőző mellékmondat van elől: *Minthogy* (v. mivel) a feltételeket nem teljesítette, elvesztette minden jogát.

A *miután* kötőszó időt jelent és időhatározó mellékmondatot kezd, de a mai nyelvhasználatban gyakran áll okhatározó mondatok élén a *minthogy*, *miel* helyett. Ez németes, tehát kerüljük. *Miután* (helyesen: *minthogy*, *miel*) minden áron el akart menni, nem is marasztottam.

7. A *pedig* kötőszót kétféle jelentésben használjuk. Ha ellentétes jelentésű, második helyen áll a mondatban, pl. Én elmegyek, *ti pedig* itt maradtok. De ha jelentése megengedő, első helyen áll: Én elmentem, *pedig* *ti még* ott maradtatok. Elésett, *pedig* mondtam, *hogy* vigyázzon.

8. *úgy* — *mint*, használata németes a *mind* — *mind* helyett. Tehát ne mondjuk: Érti a mai nehéz helyzetet *úgy* *gazdag*, *mint* a *szegény*; mind a *gazdag*, mind a *szegény*. *Úgy én, mint te*: Én is, te is. De helyes, ha összehasonlításként szolgál: Ő is *úgy* élt, *mint* barátja.

L. még külön: *azonban*, *és*.

Közepette névutót csak régies stílusban használjuk.

Középfok, felsőfok. A középfok képzője -bb (*nagyobb*, *erősebb*), mássalhangzó után egy b-vel írjuk (erősb, idősb, magasb). Csakhogy jobb, ha ezt a rítkán előforduló, rövidített alakot nem használjuk a köznyelvi stílusban.

A magyar nyelv a főnevet is fokozhatja, mert a magyarban nincs oly határozott különbség a főnév és a melléknév között, mint az indogermán nyelvekben. Tehát mondhatjuk: *emberebb*, *rókébb* a *rókánál*, költői nyelvben: *róssább* a *róssánnál*.

Nem hibáztatható a felsőfoknak ilyen alakja: *a legszebbike*, *legjobbika*, *legnagyobbika*, de mivel osznya, hacsak lehet, ne használjuk. Mondjuk inkább: *a legszebbje*, *legjobbja*, *a legnagyobb közöttük*.

A **kétszeres középfok** helytelen az ilyen szólásokban: *Erdekezebbnél érdekesebb* hozzászólások, helyesen: *érdekesnél érdekesebb*... *Bolondabbnál bolondabb* megjegyzések: *Bolondnál bolondabb*... De helyesek az ilyen állandó kifejezések: *sebbebbnél szebb*; *jobbabbnál jobb*, *rosszabbabbnál rosszabb*.

Központ, használata nem kifogásolható a német *Zentrale*, *Zentralstelle* jelentésben; mást jelent mint: középpont. Nem mondhatjuk pl. Pénzüntézeti Központ. A burgonya középpont más, mint a Burgonyaközpont.

kutasz: kutató (oszköz).

küllem, küllem, rosszul képzett szó: vminek külseje, külső színe, alakja.

különböző, különféle. Úgyelni kell e két szó közötti finomabb jelentésárnyalatra: *különböző* a. m. egymástól eltérő, másféle; *különféle* a. m. sokféle. Gyakran *különféle* helyett is *különböző*-t mondanak. Helyes: *különböző* izlós emberek; de: *különféle* okok játszottak közre. *Különféle* (nem *különböző*) ételek voltak az asztalon.

küteg, rosszul képzett szó: kiütés.

küzdte, rosszul képzett szó: küzdötte.

L

-lag, -leg. Ezt a ragot sokan kerülik, abban a hiszemben, hogy ez rossz és *állítólag*, *egyhangúlag*, *folytatólag*, *tudvalevőleg*, *ellenkezőleg* stb. helyett azt mondják: *állítóan*, *egyhangúan*, *folytatóan*, *tudvalevően*, *ellenkezően* stb. A *-lag, -leg*rag ilyen használata ellen semmi kifogást sem tehetünk; a régi nyelvben még gyakoribb volt, mint ma, és a népnyelv is használja. *Egyhangúan* mást is jelent, mint *egyhangúlag*. Valaki *egyhangúan* beszél. De: *egyhangúlag* szavazták meg a javaslatot. De helytelen ebben *rendkívülileg*, mert elég: *rendkívül*. Nem helyes: *levélileg*, *szóbelileg*, *okiratilag*, *jegyzőkönyvileg*, *végzésileg*, a h.: *levélben*, *élszóval*, *okirattal* v. *okiratban*, *jegyzőkönyvben*, *végzésben* v. *végzéssel*.

lakályos, rosszul képzett szó: barátságos, kényelmes.

laktanya, rosszul képzett szó; ma már csak a hivatalos katonai nyelvben használják, jobb a rég meghonosodott *kassárnya*.

látátság, jobb: látóhatár, szemhatár.

lát-összetételei rosszul képzett

szavak; *látsszög, látideg, láttáv, láttengely* helyett jobb: *látásszög, látóideg, látástávolság, látástengely; látképes* levelezőlap helyett elég: *képes levelezőlap; látlelet,* orvosi lelet.

lázmentes, rosszul képzett szó; *lázta*lan.

le, ezt az igekötőt használják leggyakrabban feleslegesen vagy rosszul. Felesleges ezekben: *le-köszöl, lehos* cikket, *lecsökkent, le-redukál, leigazolhat, lefogadom, le-bíztostól, lefedezt* magát. Rosszul használják ezekben: *lenyomoz:* ki-nyomoz, *leváltják* a kalauzt: fel-váltják; *ledől* a malom: megáll; *ledőlítják:* megállítják; *lesszerző-dik:* elszerződik; *leköti* a szerző-dést: megköti; *lessólit* *vkil* az utcán: megszólit. *Le* a *kalappal* helyett magyarosabb: *le* a *kalap-pal*, de amaz sem kifogásolható.

lead, újabban gyakrabban használják helytelenül: *lead hírt, közleményt:* közöl, közzé tesz; az egyetemen mondják, hogy a tanár *leadja* az anyagot, a tárgyát, eh. előadja. Van ebben a *lead* igében valami gúnyos kisbebités. Lövést *lead:* lö; egy-két *lövést le-adott:* egyet-kettőt lött, a régi katonai nyelvben: lövést közölt. *lecsökkent,* felesleges az igekötő: *csökkent.*

lepi, csunya németesség. Noha nagyon elterjedt, kerülni kell, mert mindig pótolható jó magyar kifejezéssel: tisztviselőt elbocsát, a létszámot csökkenti, az árakat lefaragja, a vállalatot kisebbíti vagy lassanként, fokról-fokra megszűnteti.

lefut a határidő: lejár.

légmentesen, jobb: légszároan.

legyen németes használatát l. Igeragozás 4.

leigazolhat, felesleges az igekötő: *igazolhat.*

lekés! a vonatot: lekésik a vo-natról, elszalasztja a vonatot.

leközl vmít: közöl, közléstesz. *lel hely,* rosszul képzett szó: *lelőhely.*

lemondta az előadást: lemondott (az előadásról), nem lép fel.

lerakódik vmi a földre, a folyó fenekére; de: *lerakódik* vki a kocsiról.

leredukál, felesleges idegen szó, és szükségtelen az igekötő: *osök-kent, apaszt.*

lereferál: előad.

lerögzít: megrögzít.

lesz, lett nem helyes a mellék-nevek mellett, ha kifejezhetjük külön igével: *sánta lett:* meg-sántult, *vak lett:* megvakult, *sötét lesz:* besötétedik, *világos lett:* ki-világosodott.

létére. Kétféle, egymással ellen-tetes jelentésben használják. A gyakoribb, helyesebb használat, hogy ellentétet és ezzel kapcsol-atban megengedést fejez ki: Sze-gény ember *létére* sokat költ. Al-földi ember *létére* rosszul beszél magyarul. De használják okhata-rozó értelemben is: Tanult ember *létére* jól ismeri az ügyet. Művelt ember *létére* nem beszélhet ilyen gyerekes dolgokat. Magyar ember *létémre* nem állok be a román hadseregbe. Mivel az ilyen hasz-nálat kétértelműséget okoz, ne használjuk ebben az utóbbi je-lentésben. Ilyenkor mindig he-lyén van a *lévén* igealak. Tanult ember *lévén* ... stb.

*létez*ik nem helyes, amikor a van igét kell használni: Ez az útlet május 1-től ... utcában *lé-tezik:* lesz v. az ... utcába he-lyezzük át.

levált, *vkil:* felvált.

levonásba hoz: levon, leszámít.

lő-, összetételekben lehetőleg kerülni kell: *lőfegyver* helyett jobb: *lövőfegyver, puska; lögya-korlat:* lövőgyakorlat; *lőpor:* pus-kapor; *lőrés:* lövőrés; *lőseb:* lött seb; *lő távolság:* lövő- v. lövéstávolság; *lőverseny:* lövőverseny.

lő ige. A *meglő, lelő, agyonlő* mindegyike más-más jelentés-árnyalatot fejez ki. A *meglő* azt jelenti, hogy a lővés nem volt halálos. A *lelő* szándékos agyonlővést jelent, az *agyonlő* lehet véletlen is.

lőveg maga az ágyú, *lővedék* amit kilőnek belőle.

lővőide, rosszul képzett szó: *lővőház, céllővő (ház), lővőtér*.

M

maga, használata nem helyes az ilyen kifejezésekben: *kinyújtja magát*; nyújtózkodik; *előadja magát*; előfordul, megtörténik; *megbossulja magát vkín*; bosszút áll. *Megnézem magamnak*, ez is németes, e h. jól megnézem.

magánál van: eszméletlén v. eszen van.

magas, németes az ilyen kifejezésekben: *a magas uraságok*: az előkelő uraságok; *a magas pap-ság* helyett jobb: a főpapság; *a magas miniszterium*: nagyméltóságú; *magas bíróság*: nagytiszteletű bíróság. Mint jelző gyakran *nagy* helyett áll: *magas véleménye van róla*: nagyra tartja, jó véleménynel van róla; *magas kor*: nagy, élemedett kor; *magas lóról beszél*: lóhátról beszél; *magas kamatra*: nagy kamatra.

magatartás, magaviselet ragozva: magamtartása, maganviselete, magunktartása, magunkviselete, stb., vagy: magatartásunk, magaviseletem.

magyarán, magyarosan. A két szó jelentése között van különbség; *magyarán* a régi nyelvben is azt jelentette: világosan, érthetően; *magyarosan* a. m. a magyar nyelv szabályai szerint, helyesen magyarul.

máma, a *már ma* népies kiejtése, csak népies szövegben használható.

maradéktalanul, újabban divatba jött németesség: teljesen, egészen, hiánytalanul.

mart, a régi nyelv és némely vidéken a népnyelv szava; a. m. part, magasabb vízpart vagy egy földterület emelkedettebb része.

meghagy, rossz ebben a kifejezésben: *azt meg kell hagyni*: el kell ismerni.

megházasodik csak férfiról mondhatjuk; a nő férjhez megy; mind a ketten egybekelnek, házasságot kötnek.

megkegyelmez vkit: vkinek.

megmarasztja a vendéget: ott marasztja, nem engedi el.

megóvja a győzelmet, a sportnyelvben rossz, e h.: óvást emel, tiltakozik ellene.

megtiszteltetés: megtisztelés, tisztességek.

megválaszolja a levelet: válaszol a levélre.

megy nem helyes a jár ige helyett ezekben: az óra *nem megy*: nem jár; a beteg *nem tud menni*: nem tud járni. V. ö. Elmegyek az iskolába. De: a tanuló az iskolába jár. Németes ezekben a kifejezésekben sein: *Es nem megy*: ez nem járja. *Jól (rosszul) megy neki*: jó (rossz) dolga van. (V. ö. jön.)

Melléknévképzés. 1. Az -i melléknévképzőt l. külön.

2. Az -s és -ú, -ű melléknévképzők használatában ügyelni kell arra a különbségre, hogy az egyszerű főnévhez az -s képző járul, összetett vagy jelzős főnévhez rendszeren -ú, -ű, pl. hatalmas, de: nagyhatalmú; bajszos, szakállas, de: nagybajszú, kocsakosakállú; híres, de: nagyhírű, világhírű. Ha ruházatról van szó, vagy ha a jelző számnév, összetett főnevek mellett is az -s képzőt használja a nyelvszókás: *darutollas, ezüstgombos, sárgapitykés, kétkezlős, háromemeletes, ötcselendős*.

3. A főnévi jelzőt -s képzővel kell használni az ilyen kifejezésekben: fáskamra (nem: /akamra), fásláda (amiben fát tartanak; faláda, ami fából van), szemetesláda (nem: szemétláda), ruháskosár (nem: ruhakosár); nem: borhordó, borpohár, vízpohár, hanem: boroshordó, borospohár, vízespohár; nem helyes almarétes cseresznyerétes, káposztarétes, darametelt, darakocka, eh.: almásrétes, cseresznyés, káposztásrétes, darásmetelt, daraskocka. Mákrétest senki sem mond mákosrétes helyett.

mellett, nem helyes az ilyen kifejezésekben: változatlan árák mellett: árákon; zárt ajtók mellett: mögött; készfizetés mellett 3 % engedmény: készfizetés esetén; olyan feltétellel mellett: olyan feltétellel.

mely l. aki, ami, amely.

menház, menhely, jobb: menedékház, menedékhely.

mérlegképes könyvelő: mérleghez értő, mérlegkészítésben jártas.

mérték után készült ruha: mérték szerint.

mérv, helyettesíthető más szóval: mérték, kiterjedés, terjedlem; nagy mérvben: nagyon, rendkívül; nagy mérveket öltött: nagyon elterjedt, elharapódzott; mérvadó: irányadó, mértékadó, illetékes, döntő.

mi, amil l. aki.

miatt, végett, ért. Gyakran összezavarják az ok- és a célhatározót. Az okhatározó névutója miatt, a célhatározóé végett. Tehát nem mondhatjuk, hogy a tanuló betegség végett nem ment iskolába, hanem: betegség miatt. Az üzlet nem haldieset végett, hanem miatt van zárva. Viszont nem mondhatjuk, hogy a diák tanulás miatt megy az iskolába, hanem tanulás végett. Az -ért rag első sorban célhatározót jelent, de a mai nyelvhasználat az ok kifejezésére is használja, ha ítéletről,

büntetésről van szó: Elítélték becsületsértésért, párbajvétségért stb. De helyesebb, ha azt mondjuk, hogy becsületsértés, párbajvétség, sikkasztás miatt ítélték el. Helyes, ha azt mondjuk, hogy az ítélet ellen az ügyész súlyosbításért, a védő enyhítésért fellebbezett. Az okot mindig így is kérdezzük: Miért? (Nem: mi miatt?)

mg, gyakran helytelenül használják pedig helyett: János elment, mg András itt maradt: András pedig itt maradt. Mg – addig l. Kötőszók 5.; mg ... nem, l. nem használata.

mikénti elintézés, nem szép kifejezés. Az úgy mikénti elintézéséről beszéltek: az úgy elintézésének módjáról beszéltek, arról beszéltek, hogyan intézzék el az ügyet.

mindössze, azt jelenti: összesen, de az a mellékértelem is benne van, hogy keveseljük az összeget, mennyiséget. Pl. Mindössze három halottja volt a vasúti szerencsétlenségnek. Csak akkor mondhatjuk ezt, ha a három halottat nem tartjuk soknak a szerencsétlenség nagyságához képest.

minthogy, mivel, miután, l. kötőszók 6. Két szóba kell írni: mint hogy, ha nem okhatározó kötőszó: Nem tehetett egyebet, mint hogy hazament.

miszerint, ne használjuk hogy helyett; l. kötőszók 1.

mosoda, rossz szó: mosóintézet.

mosolyog vmi fölött: vmin.

mozgásba hoz, jobb: megindít; mozgásba jön: megindul.

műlik vkin; gyakran helytelenül használják azt a kifejezést. Rajtam műlik, nem rajtam műlik, azt jelenti, hogy én vagyok az oka, vagy pedig nem vagyok az oka vminek. De nem helyes, ha olyankor használjuk, midőn azt kellene mondani: tőlem függ, rajtam áll. Pl. Csak rajta műlik, hogy mikor kapjuk meg ezt, helyesen: csak tőle függ, X-en műlik, hogy

sikerül-e tervünk. Holyesen: X-től függ.

mulva, mától számított időjelölésre használjuk. Tehát nem helyes: *Húsz év mulva* fogták el a gyilkost; hanem: húsz évvel később, húsz év múltán.

munkaképes, munkaképesség, jobb: munkabíró, munkabíras.

művek, ilyen összetételekben: *gdművek, acélművek* stb. a német *Werke* fordítása, és némi nagyozás van benne, ha csak nem igazán nagyterjedelmű ipartelepről van szó.

Műveltető ige. A magyar nyelv a műveltető igét *-at, -et* vagy *-tat, -tet* képzővel fejezi ki. Nem szabad a német nyelvet utánozva a *hagy* vagy *enged* igét használni erre a célra. Tehát nem helyes: *El hagyja hozni*: elhozatja; *sejteni engedi*: sejteti. Még rosszabb, ha a műveltető igehez tesszük a *hagy, enged* igét: *sejteni engedi, nem hagyja magát félrevezettetni*.

A *t* végű igék mellett ne írjuk két *t*-vel a műveltető igét: *sejtet, bonttat, hajttat, értet* stb., mert ezekben a képző *-at, -et*: *sejtet, bontat, hajtat, értet*.

N

nagyban eladás: eladás nagyban.

nap; *egy szép napon* németből fordított kifejezés; magyarul: egyszer, egy alkalommal.

nálamnál, nálánál, a ragnak ezt az ismétlését csak akkor használjuk, ha összehasonlításra szolgál: nagyobb nálamnál, jobb nálánál.

naponta, reggelente, estente, éjente eredetileg azt jelentette: *nappal, éjjel, reggel, este*, de ma már nagyon elterjedt és nem hibáztatható ebben a jelentésben: minden nap, minden éjjel.

negédes, eredeti jelentése: büszke, rátartó, elbizakodott; nem helyes ebben az értelemben: kényeskedő, édeskés.

nélkülöz vmit, jobb: hiányzik neki vmi, hiányát érzi vminek; **minden alapot nélkülöz**: nincs semmi alapja.

nem, ne használata mellékmondatban.

A tagadást, tiltást, akadályozást jelentő főmondat mellett a mellékmondat tagadó alakú, tehát a magyaros stílus megköveteli ott a *ne* szócskát: Megtiltom, hogy oda ne menjen. Tagadja, hogy nem vitte el. Megakadályoztam, hogy tervét el ne árulja. Aranynál: Lajos ezt megtiltá, hogy el ne temessék. Ma már az irodalmi nyelv, hogy elkerülje a kétértelműséget, inkább az állító mondatot használja: Tagadja, hogy megtette, stb.

De nem szabad elhagyni a tagadó szócskát az ilyen mellékmondatokból: Nem mulaszthatom el, hogy köszönetet ne mondjak nekik. Addig jár a korsó a kútra, míg el nem törik. Maradj ott, míg érted nem megyek. Addig légy türelmmel, míg a seb be nem gyógyul. Ment, mendegélt, míg oda nem ért.

A *nem* szócska használata ingadozó ezekben a kifejezésekben: Régen láttalak, vagy: rég nem láttalak. Majd elesett, vagy: majdnem elesett. Egyik sem hibáztatható.

nem-e volt ott? rossz, l. Szórend 3.

Németességek. A magyar stílusnak egyik nagy betegsége, hogy a magyar nyelv századokon keresztül ki volt téve a német nyelv hatásának. Szavakat, kifejezéseket, egész szólásokat fordítottak le németből, és a nyelvújítás korában a szóképzés, különösen az összetett szavak alkotása, német mintát követett. A némettel

egyező kifejezéseket nem lehet mindig hibáztatni, mert gyakran egyforma szemlélet, egyforma fel fogás az oka, hogy két nyelv kifejezőmódja egyezik. De kárára van a nyelvnek, ha valamely idegenből fordított kifejezés vagy szóhasználat régi, eredeti, magyaros kifejezést vagy szólást szorít ki.

A kerülendő németességeket a következő csoportokba oszthatjuk.

1. Németes szóképzés. Megcsönkített előtaggal alkottak összetett szót: *bírvágy, bonckés, dicsvágy, eskór, fekbér, járszalag, gyűlhely, kötsző* stb. Másik módja a németes szóképzésnek az ilyen összetétel: *vérbő, vízbő, haldús, betűhű, alakhű, szindús, sríngasdag, kenetteljes, munkaképes*, stb. Ezeket mind helyettesíthetjük magyaros képzéssel. (L. ezeket egyenként.)

2. Német mintára alakultak az ilyen kifejezések: *bíztöltési díj, clévülési idő, megélhetési viszonyok* stb. (L. *-ási, -ési* végű melléknevek.)

3. Németes szólások fordítása: *eltekintve attól, dacára annak, hogy...*, *felhagyja az üzletet, ismerni tanul vkit, bebeszéli neki, hogy jövők én ahhoz? kijátssza magát vminek*, stb.

4. Igék, melléknevek németes kapcsolata: *előfizesi a lapot, lekési a vonalat, határoz vmi fölött, előre örül vmire*, stb.

5. Ezós szólások fordítása: *Hóna ald nyúl vkinek: megsegíti, segítségére van.*

Itt van a kutya eltemelve: ez a dolog bökkenője.

A tero vízbe esett: füstbe ment, meghiúsult.

Fekete a fehéren: írva, nyomtatásban.

Váll váll mellett: vállvetve, neveltetés, elég: nevelés. nevet vmi fölött: vmiin.

Névragok használata.

1. Gyakran használják helytelenül a *-ndí, nél* ragot. Ne mondjuk: A szám' összegét az áru *átvételenél* kell fizetni, hanem: *átvételekor. A könyv olvasásánál* észrevettem, hogy... A könyvet olvasva..., vagy: A könyv olvasása közben... *Nevénél* szólítja, helyesen: *nevén* szólítja. Nem: az *előadásnál, felolvasásnál* voltam, hanem: *előadáson, felolvasáson*. Nem: az *előadástól, felolvasástól* jövők, hanem: *előadásról, felolvasásról*. — Színházi előadásról beszélve nagyon elterjedt német mintára a *-ndí* és *-hoz* ragok használata: *Bánk bándnál voltam. Elmegyek a Bizáncos*. Ilyen esetekben a *-ban, -ben, -ba, -be* ragokat használjuk: *Bánk bánban* voltam. *Elmegyek a Bizáncba*. De mivel ez a szerkezet gyakran furcsa, mondjuk inkább így: *Megnéztem Bánk bánt. Megnézem a Bizáncot*.

Helytelen a *-ndí* rag használata ilyen kifejezésekben is: *A vádlott-nál megállapították, hogy nem terheli felelősség: a vádlott-ról*. — Őt ember veszette életét *a tűzvész-nél: a tűzvészben*.

2. A *-tól, -től* ragot ne használjuk olyan kapcsolatban, amely kétérteelműséget okozhat. Pl.: *az oroszoktól elfoglalt falu*, jelentheti, hogy az oroszok foglalták el (ha kerüljük a németes *által* névutót), és azt is, hogy az oroszoké volt a falu és tőlük foglalták el. Mondjuk ilyenkor inkább: *az oroszok által elfoglalt falu; vagy pedig: A falu, melyet az oroszok elfoglaltak*.

Az *utca, tér* nem valakitől (pl. *Dedk Ferenc-től*) kapja nevét, hanem vkiről (Deák Ferenc-ről) nevezik el.

3. A helységnevek mellett háromféle helyragot használunk. Hol? kérdésre: *-tt (-t), -ban, -ben* vagy *-on, -en, -ön*; hova? kérdésre:

-á, -é, -ba, -be vagy -ra, -re; honnan? kérdésre: -ból, -ből vagy -ról, -ról. A -t és -d, -é rag a régi nyelvből maradt meg néhány *vár, hely* szóval összetett városnév mellett: *Kolossvárt, Kolossvárrá, Vádsárhelyt, Vádsárhelyé*; továbbá a városok neve mellett: *Győr, Pécs, Vác; Győrött, Pécsen, Vácott*. Azonban ez a helyrag mind ritkább használatúvá válik és a hova? kérdésre a köznyelv már nem is használja, hanem így mondjuk: *Kolossvárra, Szekeşfehérvárra, Marosvásárhelyre, Győrbe, Pécsre*. A hol? kérdésre felelve is használhatjuk az -on vagy -ben ragot: *Kolossváron, Fehérváron, Győrben, Pécsen*.

A másik két helyrag használatára nézve nincs pontos szabály. Külföldi városnevek mellett mindig a -ben, -be ragot használjuk: *Bécsben, Münchenbe, Londonba*. Magyar helynevek mellett majd az egyiket, majd a másikat. Magánhangzó után mindig az -n, -ra, -ról ragot használjuk; egyáltalán ez a gyakoribb. De sok helynév mellett a -ben, -be, -ból az elfogadott használatú. Ebben a tekintetben az illető vidék szokása legyen irányadó. Ha a megyének és a városnak egyforma neve van, néha a megye nevéhez -ben, a város nevéhez -n ragot osztatunk: *Csongrádban, Csanádban, Nyírában* (t. i. a megyében), de: *Csongrádon, Csanádon, Nyírádon*. Egyformán a -ban, -ben ragot használjuk a megye és a város neve mellett: *Komáromban, Sopronban, Veszprémben*.

4. A -ban, -ben és a -ba, -be rag között a népnyelv nem tesz különbséget, mind a kettőt -ba, -be-nek ejti. A köznyelvben is általános ez a kiejtés; az írott nyelv azonban megőrzi a különbségtételt, tehát hol? kérdésre -ban, -ben-t kell írni. A költői nyelv szükség

esetén hasznát veheti a kiejtés e szabadságának.

5. -val, -vel rag. Ne mondjuk: *hajóval, vonattal, kocsival, repülőgéppel utazik*, hanem: *hajón, vonaton, kocsin, repülőgépen*.

A -val, -vel rag használatában gyakran megrótták az ilyen kifejezéseket: *Ott állott kalappal a fején. Kirohant az utcára karddal az oldalán, mentével a vállán. Kijött tollal kezében*. Az igaz, hogy magyarosabb és élénkebb a stílus, ha így mondjuk: *Ott állott, kalap a fején. Kirohant az utcára, kard az oldalán, mente a vállán. Kijött, toll a kezében*. De az előbbi szerkezetet sem hibáztathatjuk.

Nagyon elítélendő az orvosi nyelvben szokásos kifejezés: *Vakbéllel, idlyoggal, kiütéssel* kezeltek a beteget. A beteget kezelhetik hideg vízzel, villamoszással stb., de a betegséggel nem. Úgy kell mondani: *vakbél, tályog* vagy *kiütés* miatt kezelik.

6. A módhatározó ragja: -an, -en vagy -ul, -ül. Nem mondhatunk szabályt, hogy milyen melléknévhez melyik rag járul; ezt a nyelvszokás dönti el. Néha mind a kettő egyformán használatos, pl. *finoman, kacéran* vagy *finomul, kacérul*. — Az ó, ő végű melléknévek mellett ne hagyjuk el az -t az -n rag előtt; ne mondjuk: *sokatmondón, semmitmondón, feltűnőn*, e. h.: *sokatmondóan, semmitmondóan, feltűnően*.

7. A *lag, -leg* rag használatát l. külön.

néz vminek eléje v. elébe, németes szólás: *vár, óhajt, remél vinit. nézpont: nézőpont, szempont. nincsen, nincstelen, nem hibáztatható szó.*

Nőnem. A magyar nyelv nem ismer nemi különbséget, s a hivatal, állás, foglalkozás nem kívánja meg a nem megjelölését, tehát orvos, tanító, író, elnök,

igazgató lehet akár férfi, akár nő. Csak akkor tesszük mellé a *nő*, *asszony*, *kisasszony* szót, ha rá akarunk mutatni arra, hogy nem férfi, hanem nő. Vagy udvariaságból mondjuk: *elnök asszony*, *doktor kisasszony*.

A *nő* és *né* egyeredetű és jelentésű szavak, de a nyelvhasználat néha különbséget tesz közöttük: *királynő*, aki maga uralkodik, *királyné* a király neje. Épúgy *orvosnő*, *tanítónő*, aki maga az orvosné, *ügyvédné*, *tanítóné* az orvos, ügyvéd, tanító neje. De így mondjuk: *mosóné*, *varróné*, *szakácsnő*.

nővelde, rosszul képzett szó: nevelő intézet.

nyák, *nyákhártya*, *nyákos*: *nyálka*, *nyálkahártya*, *nyálkás*.

Nyelvújítás. A XVIII. század végén és a XIX. elején lezajlott, nyelvújításnak nevezett irodalmi mozgalom erőszakosan megváltoztatta a magyar nyelv szókészletét. Nagyon sok jó és hasznos szóval gazdagodott ekkor a magyar nyelv. Az új szók alkotása azonban gyakran a magyar nyelv szabályainak és szellemének megsértésével történt. Hosszabb szavakat elmetazettek (pl. *dbra*, *ima*, *árny*, *geny*, *kecs*, *pír*, *tan* stb.); nem létező képzőkkel (-*da*, -*de* -*anc*, -*enc* stb.) alkottak új szavakat. Némotes összetételekkel gyarapították a szókincset. A rosszul képzett szavak, idegen mintára készült szófűzések és szólások ellen többen felszólaltak, legelőtudatosabban Szarvas Gábor indította meg ellenük a harcot folyóiratában, a Magyar Nyelvőrben. Ez az újabb irodalmi harc tisztázta a kérdést, útját állta a további erőszakos újításnak és kiküszöbölte a használatból a rosszul alkotott felesleges szavakat, mint *tanoda*, *vigarda*, *kóroda*, *küteg*, *gyurma*. De a nyelvújítás számos szava ma nélkülözhetetlen

része a magyar nyelv szókészletének. A helyesinagyságnak ebben a szótárában rámutatunk azokra a rosszul képzett, de még most is használatban levő szavakra, amelyeket könnyen lehet jó magyar szavakkal helyettesíteni.

nyer, sok kifejezésben helytelenül, feleslegesen használják: *be-fejezést nyer*: befejezték; *elintéztét nyer*: elintézték; *felvilágosítást nyer*: kap; *ez a hír nem nyer meg-erősítést*: ezt a hírt nem erősítették meg.

nyírk, **rossz** orvosai műszó: nyírok.

nyomdakész: sajtó alá v. nyomtatásra kész.

nyug-, összetételekben **rossz**: *nyugágy*, *nyughely*, *nyugpont*: *nyugvóágy*, *fokvőszék*, *nyugvóhely*, *nyugvópont*. De a *nyugdíj*, *nyugdíjas*, *nyugdíjaz* már nagyon elterjedt és elfogadott szavak. Felesleges mellettük a *nyugellátás*.

nyújt, **nyúl**: helytelen egyes kifejezésekben: *elégített nyújt*: ad; *cselez nyúl*: folyamodik, *fegyverhez nyúl*: fegyvert fog.

I

oda, németes az ilyen kifejezésekben: *oda nyilatkozott*: úgy nyilatkozott; *oda céloz*, *törekszik*: arra céloz, törekszik; *a javaslat oda megy ki*: azt célozza, azt akarja elérni.

okol, **okoz**. Az *okol* ige azt jelenti, hogy vkit vmoly csemény okának, okozójának tekintenek. Őt okolják a szoronségtelenség miatt. Ellenben *okoz* azt jelenti, hogy vki valóban okozója az eseménynek. Pl. Ő okozta szoronségtelenségemet. Az *okos* ige csak valami kellemetlennel, rosszal kapcsolatban használjuk, ellenben vmi kellemeset, jót nem okoz, hanem *szerez* vki. Ne mondjuk tehát: Nagy örömet okoztál nekem, hanem: *szereztél*.

oly, újabb divatszó, erőltetésül, kiemelésül: oly szóp, oly nagy. Főnév helyett is használják így: *nem látok olyat*, e. h.: olyasmit.

olybá vessz!, népies szólás. használata nem kifogásolható.

ornamens, egy latin szónak rossz alakja; használjuk a magyar szót: dísz, díszítés.

ordas, a. m. fekete, tarkás szőrű (kutya, farkas) és a farkas népies neve.

oszt, helytelen az ilyen kifejezésekben: *osztom nézetét, fölfogását*, stb.: osztozom nézetében, esatlakozom nézetéhez, fölfogásához.

óvintézkedés: óvintézkedés.

óvoda: kisdedővő, népiesen: dedő.

óvszer, jobb: óvószor.

ömleny, rosszul képzett szó: ömlés, vérömlés.

öntöde, rosszul képzett szó: öntőműhely, örcöntő.

öreg, csak élőlényről használjuk. Tehát ne mondjuk: *öreg bútor, öreg ruha, öreg ház*, hanem: régi v. ócska bútor, régi v. viselt ruha, régi ház. A régi nyelvben és a népnyelvben az *öreg* melléknév nagyot is jelent: öregseni borsó, öreg betű, az öreg hiba, öreg este van már.

örzemes rendőr, eltorzult helyeség, e. h.: ügyeletes vagy: szolgálatos rendőr.

örül: *előre örül vmire*: vminek.

össz- helytelen használatát l. Divatszók. Mint összetett szó előtagja németes és lehetőleg körülendő: *összköltség*: az összes költség; *összesúly*: teljes v. egész súly; *összvagyon*: az egész vagyon; *összbenyomda*: teljes benyomda.

összes helyett legfőbbhözr helyesebb a *minden* szó használata: *Eloszlatta összes gondjait*, jobb: *minden gondját*. *Elovlakom az összes lapokat*: minden lapot. De helyes ebben: *Petőfi összes költeményei*. *Vörösnaray összes munkái*, a *Vladó összes termékei*.

— **Összes** után a főnév többes számban, *minden* után egyes számban áll.

ötet, a tárgyrag felesleges ismétlése; csak népies stílusban használható.

özés. A magyar nyelvterületnek egy részén (Szeged, H.-M.-Vásárhely, az alsó Tisza vidéke, Kecskemét, s a Székelyföld egy része) a zárt *e* helyén *öt*-t ejtenek: *embör, könyér, tölte* stb. Ezt nevezzük özésnek. Sok szóban a magyar nyelvterület más részén is váltakozik ez a két hangzó: *fel és föl, per és pör* stb. A jóhangzástól függ, hogy mikor ejtünk és írunk ilyen szavakban *öt*-t, főleg azért, hogy elkerüljük a sok e egyhangúságát. Pl. *fel-öt, felölel, de: fölemel, föleszmél*.

P

pádimentum, latin eredetű, népies szó; a szoba padlója, nem pedig mennyezete.

padmaly, népies szó; a folyó oldalán, partjában kimosott üreg, nem pedig a szoba padlója vagy mennyezete.

palló, kis híd, lefektetett deszka a patak vagy csatorna felett; *padló* a szoba padlója.

pasztörizált tej: pasztörözött.

pedig, l. Kötőszók 7.

pénzverde, rossz szó: pénzverő.

poro: porcogó.

pormentes: portalan; *pormentessé*: portalanít.

pörköldö, rosszul képzett szó: (kávé)pörkölt.

R

rájön a sor, helyesebb: rákerül a sor, ő kerül sorra.

rak-, helytelen összetételeit kerüljük; *rakbér, rakdíj*: helybér, raktári díj; *rakjegy*: raktári jegy. *rendelkezik vmi fölött*: vmivel.

részbeni: részben való; **részbent** **törlesztés:** résztörlesztés; v. ö. -i melléknévkepző.

réssemről, németes az ilyen kifejezésben: **réssemről tehát, amit akarás:** én felfőlem, miattam.

révén. Vki-nek révén helyes, ha azt jelenti, hogy vki által, vkinek segítségével történik vmi. Pl.: Az ő révén jutottam jó álláshoz. De gyakran használják akkor is, ha más névutó vagy rag volna helyén. Pl. Egy beküldött cikk révén értesültem róla: cikkből. A miniszter révén történt intézkedés: a miniszter által. Vagy még jobb: a miniszter intézkedett.

röviddel azután, németből fordított kifejezés: nemsokára, rövid idővel azután, nem sokkal utána. **ruggyanta,** rossz szó: gumí.

S

sajnálkozik vmi fölött: vmin. se, sem; a se tiltó szócska, a sem tagadó; azonban a köznyelv és az irodalmi nyelv a se szócskát is használja sem helyett. O se volt ott. Én se tehetek róla. Egy szót se szóltam.

senyv: senyvedés.

síel, síz, sístik. Más hasonló képzésű igék mintájára (*korcsolyáz, ródliáz, szánkós(ik), karttyáz, son-góds stb.*) helyesebb a *síelni* ige, de nagyon elterjedt a *síelni* is.

sok, sokakat, l. Többszám.

sörfőzde, rossz szó: sörfőző, sörgyár.

sörfőzde, rossz szó: sörház, söröző.

súlyt helyez, fektet vmire, németből fordított kifejezés: fontosnak, jelentősnek tart vmit.

sütőde, rossz szó: pékműhely, sütőműhely.

szabad, melléknév, de a köznyelv néha ige-nak is használja: **szabadott, szabadna, szabadjon**

e h.: szabad volt, volna, legyen szabad. Csak könnyebb, népies stílusban használható.

szabadságot vess magának, németből fordított kifejezés: bátorodik.

szagolni vmit, helytelenül használják ebben az értelemben: érezni a szagát: *Szagolod est?*

számára. Helytelen használata -nak, -nek helyett. Örömmel szerezett számra: neki. Nehéz számomra nyilatkozni: nehéz nekem nyilatkozni. De helyes az ilyen mondatban: Az ő számára gyűjtöttem ezt az összeget.

számfejt, erőszakos elvonás a számszfejt főnévből, ugyanilyen a képvisel ebből: képviselő, közigazgat ebből: közigazgatás, gondvisel, ebből: gondviselés. Ez a néhány szó általánosan elterjedt. Újabban sok ilyen erőszakos elvonás jött divatba, pedig ezeket kerülni kell. Ilyenek: *driszt, fősszerkeszt, gyorstr, tanfelügyel, műkedvel, népoktat.*

Számnévek. Ne használjuk a tőszámnevet sorszámnév helyett. Ne mondjuk: *hal kerületben lakik,* hanem: a hatodik kerületben. V. ö. még: *két, kettő.*

számol, rosszul használják néha számit helyett. Pl. Nem lehet számolni az ő segítségével: nem lehet számítani rá.

szavak, szók egyforma jelentésű többszámú alakok és nincs köztük az a különbség, mint a németben *Worte* és *Wörter* között.

száz százaléki, egy idő óta elterjedt felesleges divatszó, kiszorítja a helyesebb *egészén, teljese*n szavakat és üzletszerű hangot ad a stílusnak.

száztóli, rossz szó: százalék. **szellemdús,** rosszul képzett szó: szellemes.

szemben. Nagyon gyakran összetévesztik e két névutó használatát: *vkivel szemben* és *vki iránt.* Az előbbi mindig valami ellensé-

geskedést, támadást jelent. Lehetünk haragosak, kihívóak, ellenséges indulatúak kívül szemben, de jók, kedvesek, jóindulatúak csak vkiránt lehetünk. Helytelen tehát: *A gyermekekkel szemben* (helyesen: iránt) érzett részvét. A nemzet fejezzo ki báláját a *bősökkal szemben*: a bősök iránt.

személyazonosság. Használata nem helyes, midőn valakinek kilétéről van szó. A Dunából kifogott holtestnek, a bűntény áldozatának nem személyazonosságát, hanem kilétét kell megállapítani. Személyazonosságról csak akkor lehet beszélni, ha két vagy több néven szereplő egyénről állapítjuk meg, hogy ugyan az a személy.

szenvedő alak. L. Igeragozás 5. szeretni tanult vkit, németes: megszeretett vkit.

szerez, v. ő. okoz.

szeszifözde, rossz szó: szomszifözö.

színvak, színvakság, jobb: színtévesztő, színtévesztés.

színte, színté; mind a kettőt használhatjuk is, hasonlóképpen jelentésben. Ekkor hangsúly van rajta. O színtén (v. színte) eljött. Csaknem, majdnem jelentésben csak a *színte* alakot használjuk, csakhogy ekkor hangsúlytalan: Színte elesett (a. m. majdnem elesett).

szívélyes, jobb: szívos, nyájas, kedves.

szófukar, németes szólás: kevés-szavú, szűkszavú.

szóhíven: szószerint.

szoktam. Ezt az igét bizonyos jelentéssel csak a múlt időben használjuk: nem szoktam sófálni. ebéd után aludni szokott. Tehát nem jó: *Nem szokok kártyázni.*

szolgáltatkozás, jobb: szolgáltatás-kész, szívos, készséges.

szomorkodik vmi fölött: vmi miatt.

Szórend. A magyar szórend nem olyan kötött, mint pl. a német

vagy a francia. Ezekben a nyelvekben az egyes mondatrészek helye pontosan meg van szabva; a magyarban az író könnyebben, szabadabban mozoghat és ép ezáltal a gondolatnak finomabb árnyalatait is ki tudja fejezni. A magyar mondat legfontosabb része az állítmány, e köré csoportosul a többi mondatrész. A magyar szórend legfontosabb szabálya az, hogy a legjobban kiemelt mondatrész mindig az állítmány elé kerül. Mindenki érzi a különbséget a következő mondatok tartalma között: Tegnap nálatok voltam. — Tegnap voltam nálatok. — Nálatok voltam tegnap.

A szórend ellen elkövetett leggyakoribb vétségek a következők:

1. Az állítmányt nem szabad a német mellékmondat mintájára a mondat végére dobni. Helytelen az ilyen mondat: A bizottság az indítványt, miután a tagok a kérdést minden oldaláról megvitaták, *elfogadta*. Helyesen így kell írni: A bizottság *elfogadta* az indítványt, miután... stb.

2. Az igekötő helye. Ha az állítmány igéjéhez igekötő (*el, le, föl, meg* stb.) is tartozik, ez az ige előtt marad, ha nincs más kiemelt mondatrész. (A tagadó és tiltó szócaka, *nem, ne,* mindig kiemelt mondatrész.) Tehát: a fiú, elment; de: a *fiú* ment el, a fiú nem ment el. Ne menj el. Ha az állítmány két részből, ragozott igéből és igenévből áll, a kiemelt rész a ragozott ige előtt áll a az igenév után következik. Tehát nem helyes az ilyen szórend: *elmenni kell*. Az ítéletet *helybenhagyni kellett*. Ezt *elkerülni akarjuk*. Hanem így kell mondani: El kell menni. Az ítéletet helyben kellett hagyni. Ezt el akarjuk kerülni.

Néha az igekötő mellett még egy másik határozót is ki akarunk

emelni, mert ez fontosságra nézve vele egyenrangú. Ezek a határozók mindig állító, negatívó, összefoglaló jelentésűek. Ilyenkor ez a határozó megelőzi az igekötőt. Pl.: Nagyon megszerette. Gyakran felkerestem. Jól elverte. Sokszor megmondtam neki. Ilyen az *is* kötőszóval kapcsolt mondatrész: Én is bemegyek. Őt is meglátogattam. — Érdekes sajátossága a magyar szórendnek, hogy az ezzel ellenkező értelmű határozók mellett az igekötő az ige után kerül. Pl.: Nem nagyon szerette meg. Csak néha kerestem fel. Csak egy kissé verte meg. Ritkán mondtam meg. Én sem megyek be. Őt sem látogatom meg. Arany János néhány jellemző példával világította meg a magyar szórendnek ezt a sajátosságát: Sokszor megmondtam neki, de ritkán fogadja meg a jó tanácsot. Ma jókor felkeltem, pedig este későn feküdtem volt le. Könnyen megalkudtunk, de nehezen fisegett meg.

A magyar szórendnek ezt a finomságát egy idő óta kezdik el hanyagolni, és igen gyakran találkozzunk lapokban és könyvekben olyan szórenddel, hogy az igekötőt az ige után vetik, mikor előtte volna a helye. Pl.: Az olvasók napok alatt kapkodják szét könyveit, e helyett: napok alatt szétkapkodják. Az előbbi szórend csak akkor helyes, ha szembe akarjuk állítani, hogy nem hetek, hónapok, hanem napok alatt kapkodják szét. A termet szűfolasig töltötték meg a vendégek: szűfolasig megtöltötték. Máshol is ismételtén fordul elő ez a szó: ismételtén előfordul. A rossz helyre került igekötő néha megváltoztatja a mondat értelmét. Pl.: Elitelték, mert a felesége orrát harapta le. Nem azért itelték el, mert ép az orrát harapta le, hanem mert leharapta az orrát. — Tettét száz-

szor bánta meg. Nem azt akarjuk kiemelni, hogy ép százszor bánta meg, hanem hogy százszor megbánta.

3. Az *-e* kérdőszócskát mindig az állítmányhoz kell csatolni. Ha ige van a mondatban, ehhez csatoljuk: Eljössz-e hozzám? Látad-e az új könyvet? Megtetted-e, amit parancsoltam? Ha nincs ige a mondatban, a kérdőszócskát a melléknévi vagy főnévi állítmányhoz csatoljuk: Jó-e ez az alma? De semmi esetre sem szabad az igekötőhöz vagy egy határozóhoz kapcsolni. Tehát vét a helyes, magyaros szórend ellen az a nagyon elterjedt rossz szokás, hogy az igekötőhöz, a tagadó szóhoz vagy egy határozóhoz függesztik az *-e* szócskát: *El-e ment? Meg-e tette? Nem-e volt itt? Haza-e ment már?* Helyesen: Elment-e? Megtette-e? Nem volt-e itt? Haza ment-e már? De egyes esetekben, ha a mondatban nincs állítmány, a kiemelt másik mondatrészhez csatolhatjuk a kérdőszócskát. Tehát mondhatjuk: Töprengék, megtegyem-e, nem-e. Ugyanígy mondhatjuk ilyen csonka mondatban: Megteszem. — Meg-e? — Nem megyek el. — Nem-e!

4. Az *is* helye a mondatban. Ha az *is* nem egyvalamely mondatrészt kapcsol a másikhoz, hanem megengedő mondatban áll, az ige, illetőleg az állítmány után van a helye. Tehát nem helyes: Bármilyen hozzáférhető helyen is van: ... helyen van is. Akármilyen tragikus is legyen ez a csapás. Ebben a mondatban felesleges a *legyen*, sőt az *is*-re sincs szükség: Akármilyen tragikus ez a csapás. *Ha meg is történt:* Ha megtörtént is. *Ha külföldi példák után is indul* (t. i. nemcsak bel-földi példák után). Ez mást jelent, mint: *Ha külföldi példák után indul is, mégsem ... stb.* Legyen igazság, még ha a világ is belc-

pusztul: ha belepusztul is a világ. Bármilyen *költő is volt* Léway: bármilyen költő volt is. *Ha nem is mondom*: Ha nem mondom is.

5. Gyakran rossz helyre teszik a *csak*, *már*, *még* határozószókat. Mint minden kiemelt határozószónak, ezeknek is vagy az állítmány előtt van a helyük, vagy pedig a velük kiemelendő mondatrész előtt. Nem helyes az ilyen szórend: *Ő honvággyal gondolhat csak* reá. (Helyesen: *Ő csak honvággyal gondolhat reá.*) — *A kegy a kiválasztottakra száll csak* le. (Helyesen: *A kegy csak a kiválasztottakra száll le.*) — *Aki látott már* ilyen embereket. (Helyesen: *Aki már látott ilyen embereket.*) — *Ő nem hallott még* ilyesmit. (Helyesen: *Ő még nem hallott ilyesmit.*)

6. A kötőszók helye. A mondatokat kapcsoló kötőszók rendszeren a mondat élén állanak, de egy teljes mondatrész után, második helyre kerülnek *azonban*, *ugyanis*, *gyakran ellenben*, és *pedig*, és ellentétes jelentésű.

7. A címek, rang- és méltóságjelző szók helye. A magyar nyelv szabályai szerint a hivatalt, méltóságot, rangot jelentő szavak a tulajdonnév után következnek: *Kis Endre orvos*, *Nagy János igazgató*, *Takács főhadnagy*; tehát helytelen az ilyen sorrend: *Főherceg Sándor utca*, *főhadnagy Takács*. De a pusztán címet jelentő szók: *herceg*, *gróf*, *báró*, *vitéz* és a *doktor* a latin és német nyelv mintájára a mai közhasználatban a név előtt állanak. Ez nem hibáztatható, noha igaz, hogy magyarosabb az ilyen szórend: *Estorházy Pál herceg*, *Apponyi Albert gróf*. Ha csak a keresztnévet mondjuk, mindíg utána következik a cím: *János gróf*, *Pál báró*. De az ilyen szórenddel nagyon nehézkes a

feleség megjelölése: *Apponyi Albertné grófné*.

szőnyegre hoz vmit, *szőnyegre kerül* vmi, németből fordított szó-lások: *szóba* hoz vmit, említést tesz vmiről; *szóba* kerül vmi.

szúrpróba, rossz szó; *találom-próba*.

T

Tagadás. A magyar nyelvnek egyik érdekes sajátága, hogy a kettős tagadás nem jelent állítást. *A senki, senmi, sehol* stb. névmások után mindig a tagadó *sem* szócska következik: *Senki sem* volt itt. *Semmit sem* láttam. *Sehol se* találtam. Sőt ha *nem* szócskával kezdjük a mondatot, hármas tagadás is következhet egymás után: *Nem volt itt senki sem*. *Nem találtam őt sehol se*. A harmadik tagadás el is maradhat: *Nem volt itt senki*. *Nem találtam őt sehol*.

talál, nem helyes az ilyen kifejezésekben: *jól találja magát*: jól érzi magát; *megtalálja a számadást*: nyeresége, haszna van vmiből; *úgy találom, hogy...*: úgy látom, azt tartom, vélem; *nem találod?*: nem gondold?

támpont, rosszul képzett szó: támasztó pont, támaszpont, támaszték.

tan-összetételel rosszul képzett szavak, de elterjedtek és általánosan használtak: *tanári*, *tanfelügyelő*, *tanönyv*, *tanítárgy*, *tanúgy* (ehelyett jobb: oktatásügy), *tanintézet* (jobb: iskola). A *tanoda* már egészen kiesett a használatból, s a *tanonc* helyett is jobb visszatérni a régi, magyaros *inas* szóra.

tanulság, **tanuság**; gyakran összetévesztik ezt a két szót. *Tanulság*, amit vmiből tanulunk, pl. Ebből az a tanulság, hogy... Szóljáljon ez tanulságnál. *Tanulságos*, nem pedig: *tanuságos*. *Ta-*

nuság a tanu szóból származik: Tanuságot tesz vki mellett.

táplál. Az evvel szerkesztett kifejezések helyett jobb, ha egyszerű igéket használunk: *Gyanút táplál:* gyanakszik; *reményt táplál:* remél, reménykedik; *haragot táplál:* haragszik.

Tárgyas Igeragozás, 1. Igoragozás 1.

tart; *bessédel tart,* jobb: mond; *lapot tart:* járát.

táv, rosszul képzett, de különösen a sportnyelvben elterjedt szó; *távgyalogás:* versenygyaloglás; *távcső,* jobb: messzelátó; *távírat,* *távíró* közhasználatban van, ellenben az újabb *távbeszélő* nem tud elterjedni a *telefon* mellett. A *távírda* kétszeresen rossz szó, jobb: *távíró hivatal;* *távírni* helyett pedig mondjuk inkább: *távíratozni, sürgönyözni.*

távol áll tőlem, németes kifejezés: eszem ágában sincs, nem is gondolok rá, szó sincs róla; *távolról sem:* éppen nem, semmi esetre sem.

tegez, nem a nyílvevő, hanem a nyilakat tartó tok; más neve: *puzdra.*

tegez, csak így mondhatjuk: tegeztek egymást, tegeződtek, de nem mondhatjuk, hogy *ti tegeztek.*

Te jó Isten! németből fordított divatszó. Magyarul: Uramisten! Boldog Isten! Istenem!

tekintettel arra, hogy... *tekintve, hogy...* nehézkessé, hosszadalmassá teszi a stílust az egyszerű *mert, mivel* helyett.

telefonál, telefonoz, mind a kettő helyes.

teljes, németes összetételekben kerülni kell; *méltósággteljes:* méltóságos; *örömteljes:* örvendetes; *tiszteletteljesen:* nagy tisztelettel; *titokteljes:* titokzatos; *életteljes:* élő, eleven, friss; *reményteljesen:* tele reménnyel.

teljesedésbe megy, németből fordított kifejezés: beteljesedik.

tényálladék: tényállás.

tényleg, egy idő óta nagyon elterjedt divatszó, gyakori használata a stílust lomposá teszi. Használhatjuk helyette: valóban, igazán, csakugyan.

természetbeni, 1. -t melléknév-képző.

tesz magát, mintha...: úgy tesz, mintha.

Tiszántúl, 1. Dunántúl.

tisztába jön vmivel, németből fordított kifejezés: világosan megérti, átlátja.

további; minden további nélkül, németes: minden okoskodás v. teketória nélkül, se ezó, se beszéd.

Többesszám.

1. A magyar nyelv számnév és mennyiséget jelentő egyéb szavak után is egyesszámot használ. Tehát így kell mondani: számos, számtalan vendég, (nem: *vendégek*), némely ítélet (nem: *ítéletek*), a többi levél (nem: *levelek*), minden munkája (nem: *munkái*). De *összes* mellett többesszám van: *Vörösmarty összes munkái.* A *Vigadó összes termelben.* A többesszám csak egy-két régies kifejezésben maradt meg számnév mellett: *Háromkirdlyok napja. Mindenszentek.*

A mondatban több egyesszámú alany után rendesen egyesszám-ban van az állítmány: *Péter és Pál elutazott.* A lapot Nagy János és Kis István szerkeszti. Borjú, bárány béget. Eldőlt az asztal és a szék. Ha élőlényről van szó, használhatjuk a többesszámot is: *Szerkesztik Nagy János és Kis István.* De szokottabb és helyesebb az egyesszám. A többesszámú újság, könyv, szindarab stb. címek mellett az állítmány egyesszám-ban marad: *A Fővárosi Lapok írta...* A Pogányok itt kapható. Az Amerikai Egyesült Államok hozzájárult az indítványhoz.

2. Néhány szónak kétféle többesszáma van; ezeket egyformán használhatjuk jelentésbeli különbség nélkül: *sók* és *szavak*, *faluk* és *falvak*, *sátorok* és *sátrak*, *mocédrok* és *mocsarak* stb. Egyes szavaknál van jelentésbeli különbség a két alak között; *hamu*, mint anyagnévnek nem használjuk a többes alakját (*hamuk*), *hamvak* más jelentésű; *daru* mint gép, többesszáma *daruk*, a madáré *darvak*. Ilyenek még: *só* többese *sók* és *savak*, *jó* többese *jók* és *javak*. A *savak* és *javak* alakból vonták el a *sav*, *jav* tudományos műszókat.

3. A német nyelvhasználatból eltérően egyesszámban használjuk a gyümölcs- és virágneveket: *almát drul*, *szőlőt szed*, *rózsát ültet*. Épígy mondjuk: *Tojást drul*. De mondhatjuk: *nyúlnak a virágok*, *rózsákat ültetett*, ha különféle fajtáról van szó. Egyesszámban használjuk a *haj*, *szőr* szavakat: Lenyíratta a haját. Továbbá az összetartozónak érzett tárgyakat: *bútorl vett*, *szép ruhában jár*, *tiszta fehérneműt váltott vagy vett magdra*.

4. Ha több személynek egy-egy birtokáról van szó, ezt mindig egyesszámban mondjuk: Magukkal hozták feleségüket (nem: *feleségeiket*). Öröm hatja át szívűnket (nem: *szívűnkeit*). Lerakták fegyverüket (nem: *fegyvereiket*). Feltették kalapjukat (nem: *kalapjaikat*).

5. A páros testrészeket a magyar nyelv egynek veszi. Saját szememmel láttam. Kezébe vette. Ha csak egyik testrészről van szó, ezt főinek tekintjük: *félkesű*, *féldobú*, *félszemű*, *félvállról* vesz vmít. A páros testrészekhez tartozó ruhadarabokat is egynek vesszük: Felhústa a harisnyát, cipőt. Egy fél kesztyű maradt a zsebemben. De többesszámban mondjuk, ha rá akarunk mutatni,

hogy két testrészről van szó: Az ágy alól kilátszottak a lábai.

6. Többesszámú alany után az állítmányhoz tartozó melléknév egyesszámban marad, ha egységes tulajdonságról van szó. Pl. Ezeket a hibákat nem tartották nagyknak. Az ilyen egységes fogalom a birtokviszonyban is egyesszámban marad: Regényeinek szerkezeete. Verseimnek tárgya.

7. Egyesszámban marad a határozó, ha a többesszámú főnév, amelyre vonatkozik, utána következik. Pl.: Elébe vágott a veszélyeknek (nem: *elébük*). De: Láta a veszélyeket, elébük is vágott.

8. A *sok* szónak jelentésének megfelelően nincs többesszáma. De egyes esetekben, különös jelentéssel, mondhatjuk *sokak*; pl. Ő sokakat szeretett, t. i. nem egyszerre sokat, hanem különböző időben sokat. Ez sokakat érdeklő kérdés.

tömöntöde, többszörösen rosszúl képzett szó: tömöntő műhely, lemezöntő.

törökszik vmi után, németes: vmire.

tud, l. *bír*.

tud-összetételeit kerüljük: *tudvagy*: tudásvágy; *tudvagyó*: tudni-vágyó.

túl-, nagyon elterjedt, de kerülendő divatszó, a *nagyon*, *túlsgosan* helyett; pl. *túlboldog*, *túlerős*, *túlnagy* stb.; *túlerő*: nagyobb erő; *túlcsúfol*: telozsúfol; *túlcsúfol*: zsúfol; *túllap*: túlsó lap, *túlodal*: túlsó oldal; *túlhajt*: túloz; *túllátás*: messzelátás; *túlsúly*: súlytöbblet, nagyobb erő; *túlsúlyban van*: erősebb, hatalmasabb; *túlsúlyra jut*: felülkerelkedik; *túllessz* magd! *vmín*: nem törődik vmivel.

Tulajdonnevek. A magyar nyelv a személyek nevében előre teszi a családnevet, ezt követi a keresztnév. Az idegen nyelvű, külföldi egyének nevét tehát a magyaros

sorrend szerint át kellene alakítani és a keresztnévet is kellene fordítani. Ez azonban sok nehézséggel jár, mert gyakran rá se lehetne ismerni az idegen egyén igazi nevére. Leghelyesebb tehát, ha az ismert nevű külföldi egyének, különösen írók, költők, művészek, államférflak nevét, az élőkét is, változatlanul megtartjuk. Tehát ne írjuk: *Shakespeare Vilmos*, *Rousseau Jakab János* (se: *János Jakab*), *Goethe Farkas János* (se: *János Farkas*), *France Anatól*, *Shaw Bernát*, hanem: *William Shakespeare*, *Jean Jacques Rousseau*, *Johann Wolfgang Goethe*, *Anatole France*, *Bernard Shaw* stb.

Az asszony a magyar jog és szokás szerint nem teszi a férje családneve mellé a saját keresztnévét, hanem megtartja leánynevét a férje neve mellett. Midőn *Zrínyi Ilona Rákóczi Ferenc* felesége lett, nem lett belőle *Rákóczi Ilona*, hanem: *Rákóczi Ferencné Zrínyi Ilona*.

túros; közös lónak túros a háta; ezt a közmondást nem szabad így mondani: *túrós*, mert benne a *túr* szó sebet, feltört bőrt jelent, tehát *túros* a. m. sebes.

tűnik, helytelen, mert németes, ha a *látszik* ige helyett használjuk: *szépnek tűnik*: látszik; *akkor úgy tűnt, hogy...*: úgy látszott; *úgy tűnik*, itt van a hiba: úgy látszik, úgy tetszik, úgy römlik, úgy tűnik föl...

tűnődik vmí felett: vmin.
tűzbiztos, tűzmentes: tűzálló.

U

úgy, felesleges a feltételes mondat mellett: Ha ma nem találom otthon, *(úgy)* holnap ismét felkeresem. (V. ö. Kötőszók 4.)

úgy-e, az előszódban nagyon elterjedt divatszó, a beszédet unalmassá, egyhangúvá teszi.

ügy — mint, l. Kötőszók 8.
újbolí; ismételt; v. ö. -í mel-
léknévképző.

ural vmit, legtöbbször rosszul használják. A szó igazi, régi jelentése az, hogy úrnak tart vagy mond valakit. Ma ép ellenkező jelentésben mondják, a német *beherrschen* fordításaként; uralkodik vkin, vmin. Nem helyes: *A hegy uralja a vidéket*. Helyesen: *A hegy uralkodik a vidéken*. *N. N. uralja a helyzetet*, helyesen: *ura a helyzetnek*.

úridivat, **úriszabó** stb., helyesebb: **férfidivat**, **fértiszabó**.

úrrá lesz vmí fölött: uralkodik vmin, felülkerekedik, leküzd vmit.

útban van. Gyakran hibáztat-ták ezt a kifejezést: Az igazság útban van. Atyám útban van. Azt mondják, hogy így kellene mondani: út-on van, jön. Csak-hogy a hibáztatott kifejezés sem rossz, és mindegyik más jelentés-árnyalatot fejez ki. Nem zavarja a kifejezés megértését az *útban van* másik értelme, mert akkor rendszeren bírtokos személynéppal használjuk: Ez a kő utamban van. Nem vagyok útjában. Utad-ban van ez?

utolsó divat, helyesen: legújabb divat; **utolsó farsangkor**: farsang utóján; **utolsó december**: december utolsó napja.

uzsonna, csak a délutáni étkezés, a délelőtti: tízórai vagy villásreggeli; **uzsonna** csak délután; **délelőtti tízórai** vagy villásreggeliz.

űtér: verőér.
űzletet csinál: köt.

V

vág, nyír. Nem mindegy vágni vagy nyírni. A fa ágát levágjuk, egy hajfűrtöt is levágunk, de a haját lenyírjuk, megnyírjuk. Tehát így mondjuk: hajnyírás, nem: hajvágás.

vágyódik vmi után: vmire: de helyes: vágyódik vki után.

vajmi, utána a jelző valami kellemetlen, sajnálatos dolgot jelent: vajmi nehezen szabadultam tőle. De nem mondhatom: *Vajmi jó es. Vajmi könnyen el.*

válaszolólag levélre: válaszola.

váll váll mellett: vállvetve.

való; felesleges használata nehézkessé teszi a stílust; csaknem mindig elkerülhető magyárosabb szerkezettel. Például: *A gyermekeknek a szüleik iránt való kötelessége helyett szebb és jobb, ha azt mondjuk: A gyermekek kötelessége szüleik iránt. — A mindennapi megélhetéssel való küzdelem, jobb így: A küzdelem a mindennapi megélhetésért.*

városnevek, l. Földrajzi nevek.

varroda, rossz szó: varróiskola, varróműhely.

vasár- és ünnepnap, helytelen rövidítés; vasárnap és ünnepnapokon.

véd-, összetételekben: *védangyal, véderő, védgát, védászny, védssent, védvám* stb., helyesebb: *védőangyal, védőerő, védőgát, védőszárny, védőszent, védővám; védköteles: katonaköteles.*

végett, l. miatt.

végleg meggyógyít: egészen, teljesen meggyógyít.

vény, rossz orvosi szó: rendelvény.

vérbő: vérmes, bővérű; *vérzegény*: kevés vérű, vértelen.

vess, sok kifejezésben helytelenül használják; *eredetét vessi rhonnan*: ered, származik; *kezdetét vessi*: kezdődik; *fáradtságot vess magának*: nem sajnálja a fáradtságot; *jól vessi ki magát*: szép, kellemes, csinos; *rosszul*

vess ki magát: nem oda illő nem szép.

visszavárolag: visszavárva.

viszér: vívőér.

viszont, gyakran helytelenül használják azonban, ellenben, *de, pedig* helyett. Pl.: Angliában drága a bor, viszont itthon eladatlan a jó bor: itthon pedig eladatlan a jó bor.

vítór, rossz szó: vívőtör.

vízdinnye, fordítás németből; magyarul; görögdinnye.

vizhatlan: vízálló.

vizsgál, vizsgál, vizsgálást; néha összetévesztik ezeket a szavakat. A tanuló vizsgál(ik), a tanár megvizsgál, vagy vizsgál-tat.

volna, lenne között a mai nyelvhasználat nem tesz határozott különbséget. Használatukat néha a jóhangzás dönti el. Arra figyelhetünk, hogy a *lenne* ige inkább a jövőre mutat, a *volna* inkább a jelen állapotra. Szeretném, ha volna pénzem (most). Csak valami baj ne lenne belőle (a jövőben).

volna helytelen használatát l. Igeragozás 4.

vonserő: vonzóerő.

völgymenet (hajón, síklón), németből fordított kifejezés, helyesen: lefelé menet, vízmentében.

Z

zárbeszéd, jobb: záró- v. befejező beszéd; *zárszó*: végszó, zárószó.

zenede, rosszul képzett szó: zeneiskola.

zúda, rossz szó: zúzó(műhely). *zsongit* azt jelenti: frissít, izgat, nem pedig: kábit.

(Vége.)

TOLNAI VILMOS dr.:

A TISZTA MAGYARSÁG SZÓTÁRA

Az idegen szavak általában magyar átírásban sorakoznak; tehát nem *chablon*, *combinatio*, *zug* stb., hanem *sablon*, *kombináció*, *cűg* stb. alatt keresendők. Csak néhány, csupán idegen alakjában használt szó és kifejezés maradt meg eredeti alakjában. A szótár nem mindig adja a címszók eredeti, szakszerű jelentését, hanem azt is, amint a közhasználat sokszor tévesen rájuk ruházott.

A

a: egyenként, darabonként. darabja; pl. vettem tíz darabot a két pengő: két pengőjével, darabja két P; — a-tól: ettig: elejétől végéig.

aboué: le vele! vesszen! ki vele! eláll!

abougol: lepisszeg, lehurrogat.

aberráció: 1. eltérés, eltérülés, elhajlás; — 2. (erkölcsi) elv. megtévelyedés, fonákság, viaszasság.

abnormális, abnormis: 1. szabályellenes, szabálytalan, rendellenes, nem rendes; — 2. természetellenes, természetellen, nem természetes, kivételes; — 3. fonák, viaszás, tökéletlen, torz, zavart, beteges.

abonnál: bérel (pályolyt), megrendel, járat (lapot), előfizet (étkezésre).

abortál: elvetél.

ab ovo: elejétől, kezdetől (fogva), legelejétől, eleve; ab ovo beszéli el a dolgot: nagy feneket kerít neki.

absteigekvartír: szállólakás.

abszolúció: fölmentés föloldozás, bűnbocsánat.

abszolút: 1. teljes, tökéletes; — 2. önálló, független, örök (érték); — 3. általános (szó: többség, magasság); — 4. (meg)változhatatlan; — 5. föltétlen (engedelmesség); — 6. való tiszta (igazság); — 7. korlátlan teljes hatalmú, önkényes (uralkodó), kényúr, zsarnok; — 8. tiszta (szesz).

abszolúte: 1. teljesen, teljességgel, tökéletesen; — 2. föltétlenül, függetlenül; — 3. egyáltalán, önmagában véve; — 4. minden bizonynyal, éppen, éppen séggel (nem), teljességgel (nincs). lehetetlen); — abszolúte nem; semmiképpen nem.

abszolútizmus: 1. önkényuralom; — 2. kényuraság, zsarnokság, önkénykedés, jogtiprás.

abszolvál: 1. fölment, föloldoz (ígéret, kötelezettség, bűn alól); — 2. bofejez, elvégez (tanulmányt, iskolát); — 3. végigjár, végigtanul (iskolát, tanfolyamot, tudományt).

abszorbeál: 1. fölész, magába ész, fölemészt, fölhasznál; — 2. elnyel (gázt a faszén); — 3.

elfoglal, lefoglal, elveszi (idejét elfoglaltsága); eltereli (figyelmét); — 4. fogyaszt, leköt (erőt).

abasztenenoia: 1. tartózkodás vmitől, őrizkedés; — 2. önmeztartóztatás; — 3. méréséklés, méréséklés.

abasztenens: 1. vmitől tartózkodó; — 2. bornemissza, szeszt nem ivó.

abasztrahál: 1. elvon, levon (elméletet, következtetést); — ettől abasztrahálva: ettől elvonatkoztatva, ezt nem tekintve v. mellőzve, ezt nem véve figyelembe, e nélkül is, ezenkívül is.

abasztrakoio: 1. elvonás (művelete); — 2. elmélet, gondolat.

abasztrakt: 1. elvont (fogalom); — 2. fogalmi, elméleti, gondolati; — 3. képzeleti; — 4. nehezen érthető v. felfogható; — 5. különálló, magábanálló, általános, tiszta (pl. elmélet).

abszurd: 1. képtelen; — 2. esztelen, ostoba.

abszurditás, abszurdum: képtelenség; — ad abszurdum: képtelenig, képtelenségig (viszi a dolgot, bizonyít vmit).

abúzus: 1. visszaélés; — 2. túlkapás, szabálytalanság, rendellenesség, jogtalanság; — per abusum: visszaélésképpen, rend- v. szabályellenesen, törvény ellenére, törvénytelenül, jogtalanul.

ahromatizált (lencse): színtelenített.

ad akta tesz: félreterez, mel- lőz.

adaptál: 1. illeszt, alkalmaz, alkalmassá tesz, színre alkal- maz, hozzá igazít — 2. módosít, átalakít, újjáépít, újra be- rendez.

adekvát: 1. teljesen megfelelő, egybe- v. összevágó, azonos v. egyértelmű, egyrangú; — 2. kelő, találó (kifejezés).

adagio (adadzo): lassu zene; nagyon lassan.

ad hoo: alkalmi, egy esetre, v. alkalmra szóló, ideiglenes.

ad hominem: meggyőzően, megdönthetetlenül, kétségbe- vonhatatlanul; csattanósan, vaskosan (bizonyít, kimutat).

à discretion: tetszés szerint.

adjunktus: 1. segéd, segítő; — 2. segédtanár.

adjuzstál: 1. megigazít, átala- kít; — 2. felszerel, fölkészít, fölruház; — 3. elbárik vkivel, elver, elpáhol.

adjutans: segédítisz.

adlatus: hadsegéd, szárnyse- géd.

adminisztrál: 1. vezet, igaz- gat, kormányoz, rendelkezik, el- látja hivatalát; — 2. kezel, bá- rik vmivel; — 3. adminisztrálja magát: tud érvényesülni, árulja a portékáját.

adminisztráció: 1. igazgatás, (ügy-)vezetés; — 2. közigazga- tás; — 3. kezelés; — 4. (ujság) kiadóhivatala.

admirális: tengernagy.

adoptál: 1. örökbe fogad; — 2. elfogad, magáévá tesz.

adorál: bálványoz, istenít, imád.

adressz: 1. (lakás-, levél-) cím, címzés; — 2. fölirat (feje- delemhez); üdvözlő irat; — 3. ajánlás (könyvé, művé).

adresszál: 1. címez; — 2. meg- szólít, intéz (vkihez szót, be- szédet); — 3. ajánl (művet).

adrett: takaros, rendes.

adu, adut: ütőkártya, tromf.

ad vocem: igazsági igaz is!; ami ezt illeti; — ad vocem N.: N. dolgában; — ad vocem ez a dolog: e dologról jut eszembe, erre ezt kell megjegyeznem.

aeroplán: repülőgép.

affektál: tetteti magát, szín- lel, mestorkél, mutat tetszeleg, szenveleg, negédel, úgy tesz, mintha teszi magát, tetszeleg,

illegeti magát, kényeskedik, finnyáskodik, teketóriázik, maj-moskodik, erőltet.

affektált: 1. tettetés, mester-kélt, színlelt, nem valódi, csinált, kényszeredett, erőltetett, kényeskedő, negédelt, mutatott, hamis; — 2. modoros, feszes hamis; — 2. modoros, feszes.

affektus: 1. érzés, indulat, fölhevülés, gerjedelem, szenvedély; — 2. hev, hevület, tűz (előadásban).

affer: 1. ügy, dolog, eset [vö. kázus]; — 2. becsületbeli ügy, lovagias ügy; — 3. párbaj; — 4. összeütközés, csatapaté (hadi műszó); — 5. össze-tűzés, összekülönbözés; vita; kellemetlen eset, kellemetlenség. baj, pör, botrány.

affiliál: hozzávesz, csatol, be-fogad.

affront: sértés, sérelem. bán-talom, megbántás, gyalázás gyalázat.

aforizma: gondolattöredék, eszmeforgács; velős v. elmés mondás, ötlet.

agál: 1. taglejtéssel beszél, jártatja tagjait, hadonázik, motollál [kézzel-lábbal] [vö. gesztikulál]; — 2. handabandázik; — 3. érvel vmi mellett, bizony-kodik, buzgólkodik.

agenda: 1. teendők jegyzéke; — 2. szertartás-könyv.

agens: 1. ügyvivő, cégképvi-selő, ügynök, üzletközvetítő; — 2. ható erő, működő erő, indító ok, hajtó erő.

agent provocateur: beugrató, csalogató (rendőrugynök), föl-bérelt bujtogató, föl-hajtó.

agglutinál: hozzáragaszt.

agí, agit ad: felbízta, felbá-torít, kezd, kikezd, okot v. al-kalmat ad (magaviseletével), felhatalmaz, megteszi az első lépést, reményt ad v. nyújt.

agilis: 1. tevékeny, serény; — 2. ügyes, élelmes, életrevaló; — 3. mozgékony, eleven, fürge.

aglio: 1. ázsio.

agitál: 1. izgat, lázít, bujtog-at, kontat, uszít; — 2. moz-gat (vmi dolgot), mozgolódik, tevékenykedik, mozgalmat in-dít, működik; — 3. korteske-dik (vki mellett), dolgozik (vki ellen); — 4. buzgólkodik (vml-ben), terjeszt.

agitátor: 1. lázító, bujtogató, izgató, kolompós; kortes; — 2. vmely mozgalom feje, vezetője. ügy mozgatója.

agnoszkal: megállapítja a kilétét azonosít, felismer.

agónia: 1. haldoklás, halál-tusa; — 2. önkivület, öntudat-lan állapot, tehetetlenség; — 3. vonaglás, vívódás.

agorafóbia: tériszony.

agrár, agrárius: 1. földmí-velő, mezőgazda; — 2. földbir-tokos; — 3. földművelést v. me-zőgazdaságot illető; — 4. gaz-da- (társadalom stb.)

agresszív: 1. támadó, támadó jellegű, sértő, éles (hang); — 2. ellenséges, erőszakos, köteke-dő, békétlen (természet).

a jour: 1. aszúr.

akadémia: 1. főiskola; — 2. akadémia, tudós v. tudomá-nyos társaság.

akadémikus: 1. főiskolai hallgató; — 2. akadémiai tag, tudós társaság tagja; — 3. elméleti, elvont, nem gyakorlati (kérdés, vita); hivatalos (fölfogás).

akcentuál: 1. hangsúlyoz; — 2. nyomatékosan ejt v. mond. kiemel (szót), megnyomja a ezót; — 3. kiejt (beszédet).

akcentus: 1. hangsúly, nyomaték, hangnyomat; — 2. ki-ejtés, ejtés, hanghordozás, hangzás, beszéd mód; idegen ak-centus; idegen ejtés, árnyalat.

mellékszöng: — 3. ékezet (betűn), hangsúly jele; hangjelek.
akceptál: 1. elfogad (föltételt, ajánlatot, rááll vmire, elvállal); — 2. helyesel, jóvá hagy, magáévá tesz, elősmer, osztozik (a nézetben); — 3. befogad (vkit a társaságba).

akció: 1. részvény, részjegy; — 2. nem jól állanak az akciói: ügyei, körülményei, dolga, állapota.

akcidentális: esetleg, esetlegesen, véletlenül, történetesen.

akció: 1. cselekvés, tevékenység, működés, munkálkodás, tett, ténykedés; — akció embere: tették embere; — akciót fejt ki: működést, buzgalmat, igyekezetet, munkásságot fejt ki, dolgozik, munkálkodik; — akcióba lép: működni kezd, neki kezd, működésnek indul, megindul, tettere kél, cselekvéstörő lép, érvényesülni kezd, beleavatkozik; — akciót indít: mozgalmat indít; — 2. művel, eljárás, folyamat, történet; — 3. intézkedés, rendelkezés, vállalkozás, vállalat, tárgyalás; pl. erőyes akcióra szánja el magát: intézkedésre, lépésre, közbelépésre, elhatározásra; — akciója megdőlt; vállalkozása. — 4. törekvés, szándék, próbálkozás, kísérlet; — 5. kezdeményezés; — 6. hatás; — 7. küzdelem; — 8. (színesz) mozdulatai, taglejtése, jártka; (színdarab) cselekvénye.

akció: (áru, ruha, jegy stb.): kedvezményes, alkalmi, olcsó, jutányos.

akcióképes: tetteképes, cselekvőképes, tetterelő; tud munkálkodni, cselekedni, működni; harcrakész (sereg).

akció-rádiusz: hatósugár.

akklímáztat: 1. meghonosít; — 2. hozzászoktat; — akklímáztatódik: 1. meghonosul. — 2. hozzászokik, megszokik; — 3. alkalmazkodik, hozzásimul.

akkord: 1. összhang, zenelhangzat; — 2. egyetértés, megegyezés; — 3. szerződés, egyezés, alku.

akkord-munka: szakmáymunka, darabmunka (nem nap-szám); — akkord-munkás, akkordra dolgozik: szakmáymba, darabszám, megegyezés szerint, szakmáymunkás, szakmáymos.

akkreditál: 1. megbíz, felhatalmaz (követet); — 2. hitelt nyit vkinek; — 3. hitelesít, igazol; — akkreditált követ: meghatalmazott, megbízott.

akkumulál: halmoz, fölhalmoz, gyűjt.

akkumulátor: erőgyűjtő (készlék).

akkurátus: 1. gondos, pontos, szabatos, rendes, rendszerető, lelkiismeretes; határozott; hibátlan; — 2. kényes, aggályoskodó, szőrszálhasogató, akadékoskodó, aprólékoskodó; — akkurát, akkuráte: 1. gondosan, pontosan, szabatosan; — 2. szorosan (véve), szó v. betű szerint (véve); éppen, éppenhogy; alig, alighogy.

akontó: 1. számlájára, le-számlolásra, törlesztésül; — 2. hitelbe.

akrobat: 1. kötéláncos, lég-művész; — 2. erőművész.

akti: 1. meztelen v. ruhátlan test; — 2. testtanulmány, alakrajz (a festésben).

akta: 1. írat, ügyirat, ügydarab, okirat; — 2. íromány, munkálat; — 3. följegyzés, jegyzőkönyv; — 4. történelem; — 5. tárgyalás, értekezés.

aktív: 1. cselekvő, tevékeny, működő; — 2. dolgoz, munkás, erőny; — 3. valóságos, valódi (érték), tényleges (szolgálat); önként való, önkéntes (mozgás); valóságos, meglévő (vagyon).

aktívák: 1. készpénz, vagyon; — 2. követelések.

aktívai: 1. ténylegesít, működésbe helyez; — 2. megvalósít; — aktiváltatja magát: végleges v. tényleges szolgálatot kezd, véglegesített v. ténylegesített magát.

aktivitás: 1. tevékenység, munkálkodás, működés; — 2. tényleges szolgálat v. állapot; — 3. elevenség, élet.

aktuális: 1. alkalmi, alkalmi érdekű, alkalmoszerű, időszerű, korszerű; — 2. mai, napi, napi érdekű, napirenden lévő, közérdekű, napi jelentőségű, mostani, jelen, jelenlegi, ez idő szerinti, amiről most szó van; fennálló, meglévő, tényleges (állapot); — 3. érdekes, jelentős, divatos, ami az érdeklődés középpontjában van; — 4. sürgős, szükséges, döntő; — 5. érett (kérdés); — 6. pillanatnyi, mulékony értékű; — 7. esedékes.

aktualitás: 1. alkalom; — 2. alkalmoszerűség, alkalmiság; — 3. napi érdek v. szükség, napi érdekesség v. jelentőség; — 4. napi érdekű dolog v. eset, a nap eseménye, divat.

aktualizálódik: megvalósul, valóvá válik, életbe lép.

aktus: 1. tett, cselekedet, cselekvés, tény; — 2. eljárás, művelet, ténykedés, cselekmény, végrehajtás; — 3. folyamat; — 4. (ez bosszú műve (volt)); — 5. szertartás; ünnep(ély); — 6. fölvonás (színdarabban).

akusztikai: 1. jó akusztikája van a teremnek: jól adja a hangot; — 2. hangtan.

akúti: 1. áles, hegyes; — 2. heves, heveny; — 3. veszedelmes, végzetes, válságos; fenyegető, súlyos, reménytelen; akút stádiumba lépett; válságosra fordult, válságos helyzetbe került; — 4. égető, sürgős, időszzerű (kérdés).

akvarelli: vízfestés, vízfestmény.

akvirál: szerez, szert tesz valamire, vesz, vásárol.

akvizíció: szerzemény, beszerzés, vétel, vásárlás; — 2. nyereség, vívmány.

à la... szerint, módja szerint, módján, ahogy N. N. szokta; ételek: (francia) módra, (francia)-sam, (angolo)-san; à la carte: étlap szerint.

alarmíroz: 1. riadót fú v. ver; — 2. fölriaszt, fölver, föllármáz.

album: 1. emlékkönyv; — 2. fényképkönyv; — 3. anyakönyv (régí főiskolákon).

alfabétum: ábécé, betűrend; — alfabetikus: betűrendes.

álíráz: 1. máskép, másatlónban; — 2. más néven, igazi nevén; — 3. azaz, más szóval.

alibi: másuttal, máshollet.

alkoholista: iszákos.

alkóv, alkoveni: hálófülke.

vak-szoba.

alléi fasor.

allegória: képes beszéd, képzet, példázat, képbe öltöztetés.

allianca: szövetség, egyesülés.

all right: (aal rájt): 1. helyes; — 2. rendben van.

allúzió: célzás, példálódzás, utalás.

allűr: 1. magatartás, modor, viselkedés, állás, fellépés; — 2. hajlam, hajlandóság, beállítottság, kedvtelés, szokás.

almanach: évkönyv.

al pari: egyenlő értékű, egyenlő értéken, névértéken.

alteraóió: 1. változás, változtatás, módosítás; — 2. rosszullét, gyengélkedés, ljedelem, bosszúság, izgalom, fölindulás, zavar, nyugtalanság.

alterál: 1. változtat, módosít; — 2. rosszabbít, megront; — 3. izgat, bosszant, fölindít, bánt, zavar, megzavar, megijeszt, zavarba ejt, nyugtalanít.

alteregó: 1. másra vkinék, másik énje, hasonmása; — 2. helyettes.

alternatív: kettős, kétféle (kérdés indítvány), két lehetőséget, két megoldást mutató.

alternatívai: 1. kettős választás, kettős eshetőség, két megoldás v. lehetőség, két módozat; — 2. kétség, kényszerűség.

altruista: 1. önzetlen, ember-szerető.

amalgám: 1. foncsor; — 2.

keverék

amatőr: 1. műkedvelő, mű-szerető; — 2. nem hivatásos; — 3. (könyv-, kép-) kedvelő, gyűjtő, könyvbarát.

ambíció: 1. vágy, törekvés, igyekecs, iparkodás, buzgalom, buzgóság, lelkesedés; — 2. becsvágy, nagyravágyás, dicső-ség-szomj, nagyratörés.

ambícionál vmit: 1. vágyik vmire, törekszik, igyekezik, pályázik vmire, utána jár, el akar érni vmit, követel; — 2. jogot v. számot tart vmire.

ambíciózus: 1. nagyravágyó, becsvágyó, nagyratörő; — 2. buzgó, iparkodó, törekvő, lelkes.

ambivalencia (lélekelemzés-ben): kétlakiság.

ambulanciai: 1. mozgó kórház, bejáró kórház; — 2. bejáró rendelés.

amneszia: 1. bűnfeledés; közbocsánat, közkegyelem, megkegyelmezés; — 2. büntetlen-ség.

amorális: erkölcsnélküli, erkölcsileg semleges.

amortizáció: (tőke)-törlesztés.

amortizál: (tőkét) törleszt.

ampelológia: szőlészet, szőlőtermeléstan.

amplifikál: bővít.

amulet: bűvös tárgy (baj ellen).

anachoréta: remete.

anakronizmus: kortévesztés, korszerűtlenség.

analfabéta: 1. írástudatlan; — 2. tudatlan, járatlan, tájékozatlan [vö. laikus, ignoráns].

analízis: 1. elemzés; — 2. részeire bont, boncolgat, taglal; — 3. bírál [vö. kritizál].

analízis: 1. elemzés; — 2. részeire bontás, taglalás; — 3. bírál.

analóg: 1. megegyező, megfelelő; — 2. hasonló, hasonlóságon alapuló.

anarchia: 1. uratlanság, vezérelenség, uralom hiánya; — 2. törvényténélküliség; — 3. fejtelenség, fejvesztettség; — 4. rendbomlás, rendtelenség, bomlás, felfordultság, felfordulás, zűrzavar; — 5. zabolátlanság, féktelenség.

anoiia: 1. anszien.

anógi: öltözet (ruha).

ándungi: sejtelen, szimat.

anekdota: 1. adoma; — 2. apró, érdekes történet, eset; — 3. mendemonda.

aneroid: dobozos légsúly-mérő.

anesthézia: 1. érzéketlenítés; — 2. érzéketlenség, érzéketlen állapot.

angarsál: 1. szerszódott, szegődött, föl fogad, alkalmaz; — 2. fölker, lefoglal; — angarsálva vagyok: eligérkeztem, foglalkoztam; — 3. leköt, lekötölex; lekötöttem magam, érdekelve vagyok, részem van benne.

animál, animíroz: 1. éleszt, elevenít, élénkít; — 2. kedvet kelt, jókedvre gerjeszt, fölvidít, vidámit; — 3. biztat, buzdít, lelkesít, sarkal, serkent, rábeszél.

animális: állati.

animózus: 1. ingerült, ingerlékeny, szenvedélyes; — 2. rosszindulatú, ellenséges, ked-

vetlen; — 3. feszült (viszony); — 4. elkeseredett, elégedetlen; — 5. elfogult, nem barátja vki-nek.

ankét: szaktanácskozás, értekezlet; — körkérdés.

annektál: 1. bekebelez, hozzáv. átszatel (országot); — 2. elfoglal, magához ragad; — 3. csen, lop, eltulajdonít [vö. plagiarizál].

anno: esztendőben, évben; — anno dazumal; régen, régente, annakidején, hajdan, az én időmben.

annonsz: hirdetés, újsághirdetés.

annuitás: (évi) törlesztés, évi részlet.

annulál: megsemmisít, érvénytelenít.

anomália: 1. szabályellenesség, szabálytalanság, törvénytelenesség [vö. abnormitás]; — 2. rendellenesség, rendetlenség; — 3. visszasság, ferdeség, hiba, visszaélés; — 4. eltérés, rendhagyás.

anonim: 1. névtelen, megnevezetlen; — 2. ismeretlen; — 3. gazdátlan, uratlan, ismeretlen szerzőjű.

anorganikus: 1. szervetlen, nem szerves; — 2. nem bale illó, idegen (test, rész, részlet).

anregend: gondolatébresztő, eszméltető, ösztönző (fejtegetés), eleven, élnékitő (társalgás).

anszambi: 1. ensemble.

anstandezvizi: illemlátogatás.

ansziennitás: rangelsőség, hivatalos elsőbbség; rangsor, korrend, koridősebbség.

antagonizmus: 1. ellentét, ellentétesség, ellenkezés; — 2. ellenkező gondolkodás; — 3. ellenséges viszony, harc.

antant: 1. egyetértés, meg egyezés; — 2. szíves viszony; — 3. (államok) szövetsége; an-

tanthatalmak: szövetséges hatalmak.

antartikus: délsarki, déli sarkvidéki (táj, éghajlat, állatvilág).

antarktisz: déli sarkvidék.

antedatál: előbbre v. előbbről keltez.

anti: ellen-, ellenes, vmit gyűlölő, -faló.

antiohambiroz: előszobáz(-ik). kilincsel, koptatja a küszöböt, házal (vmi állásért, haszonért).

antik: 1. ókori (görög, római [vö. klasszikus]; — 2. ódon, régi (ízlésű, stílusú).

antikvárius: 1. régiségkereskedő; — 2. régi- v. ódonkönyvkereskedő; — 3. régész.

antikvitás: 1. régiség, ódon-ság; — 2. ócskaság, idejemúlt dolog.

antipatikus: 1. ellenszenves, visszatetsző; — 2. visszataszító, kiálthatatlan, szenvedhetetlen, elidegenítő, tűrhetetlen, kellemetlen; — antipatikus nekem: idegenkedem tőle, nem állhatom, nem szíválhatem, nem szenvedhetem, nem szeretem.

antiszeptikus: fertőzésmentes.

antológia: versgyűjtemény, szemelvények, versbokréta, költeményes gyűjtemény, koszorú.

antré: 1. entrée.

antropológia: embertan.

antropomorfi: emberaszabású.

anzagol: füllent, tódit, lódit, nagyot mond, elveti a súlykot.

anikszi: képes levelezőlap, képes lap.

apache: apacs, jassz.

apanázs: 1. havipénz, hónapénz; — 2. évdíj, évi járulék. járandóság; — 3. segélypénz.

apart: eredeti, feltűnő, szembeötöl, különös, különleges.

apátia: 1. érzéketlenség, el-tompulás, eltompultság, közöny, közömbösség, egykedvű-ség, részvétlenség, nemtörő-

dés, nemtoródómság, fásultság: — 2. levértés, tespedés.

aperitív: étvágygerjesztő (pálinka).

aperszú: 1. észrevétel, megjegyzés; — 2. elmesziporka, elmes, megjegyzés, ötlet.

aplomb: biztos v. méltóságos föllépés; — aplommal: önérettel, méltósággal, fontossággal, nagy garral.

apodiktikus: megcáfolhatatlan, kétségbevonhatatlan, ellenmondást nem tűrő, kétségtelen, szükségyszerű, föltétlenül biztos, határozott; — apodiktice: 1. cáfolhatatlanul, kétségtelenül; — 2. biztosan, határozottan, kereken, kerülő nélkül, kurtán, egyenesen.

apokrif: ismeretlen szerzőjű, nem hiteles, becsúsztatott, el nem ismert, kétséges v. ismeretlen eredetű; ál, hamis, koholt (írások); nemismert, névtelen, rejtett, titkos, kéteshírű (szerző).

apológia: védő beszéd v. írat.

apoztata: 1. hitehagyott; — 2. elvtagadó.

apoztrofál: 1. megszólít, felszólít, szavakat intéz vkihez, (szóval) hozzáfordul; — 2. megnevez, nevét említi, céloz, célzást tesz vkire, hivatkozik vkire, idéz vkit, említ, főlemlít vkit; — N-t aposztrofáló része a beszédnek: N-re vonatkozó, célzó, utaló.

apoteózis: 1. istenítés, dicsőítés. — isteníülés, megdicsőülés.

apparátus: 1. készülék, szerkezet, berendezés; — 2. szerv, szervezet; — 3. készültség, készség; — 4. felszerelés, segédeszközök, hozzávaló; — 5. személyzet, hivatalnokai kar, segédszemélyzet, hivatalos gépezet, segítség.

apartment: lakosztály, lakás.

appellál: 1. föllebbez, (fel-)folyamodik, föllebb viszi ügyét; — 2. megkérdez, fordul vkihez,

hivatkozik rá, hozzáfordul, szavát intézi valakihez; — 3. segítségért hív, tanuul hív, fölhív segítségért kéri; — 4. int, óv; — becsületére appellál: becsületére hivatkozik, becsületét hívja híróul.

appendiciális: vakbélgyuladás.

appendix: 1. féregnyúlvány a vakbélben; — 2. függelék, pótlék, toldalék.

appetitus: 1. étvágy; — 2. vágy, kívánság, kedv.

applanál, applaníroz: 1. kiegyenget, egyenesít (területet) [vö. nivellál]; — 2. kiegyenlít, eligazít, elsimít (viszátkodást), áthidal (ellentéteket).

applikáció: 1. alkalmazás; — 2. (kézimunka) rakott varrás.

applikál: 1. illeszt; — 2. hozzá v. reá alkalmaz, ráfordít; — 3. érvényesít, érvényt szerez.

appréciál: értékkel, megbecsül, méltányol, tudja vminek az értékét.

apprehendál: megsértődik, nehezten, érzékenykedik, rossz néven vesz, zokon vesz, bántja valamit, orrol, megorrol, duzog.

apprehenzió: neheztes, érzékenység, érzékenykedés, sértődés, harag.

apprehenzió: érzékeny, hamar sértett, ingerlékeny, hőrsökös, kényes, könnyen bosszankodó.

approbál: 1. jóváhagy, helybenhagy; — 2. helyesel, javall, elismer, engedélyez, megpecsétel.

appropriacionális: fölhatalmazás (vita, tárgyalás, törvényjavaslat).

approximatív: megközelítő; — approximative: megközelítően, megközelítőleg, hozzávetőleg, körülbelül.

a priori: előre, eleve.

a propos: 1. jókor, jó időben, alkalmasan, kellő időben, kapóra; — 2. igaz! igaz is! igazság! most jut eszembe! hogy el ne felejtsem!; — 3. evvel kapcsolatban, ez alkalommal, egyúttal; — 4. egy kis ápropos: véletlen, közbejött eset.

aquarium: 1. víztartó, hal-tartó, halkalitka (a kicsiny); — 2. vízpalota (a nagy: a nápolyi v.)

archeológia: régiségtan, régészet, régiséghúvárlás.

architektúra: 1. építészet, építőművészet; — 2. fölépítés, szerkezet; — 3. épület.

archívum: 1. levéltár; — 2. oklevelek gyűjteménye.

aréna: 1. küzdőtér, porond; — 2. színpódium, nyári színház; — 3. közélet, nyilvánosság, nyilvános pálya, az élet színpada.

árenda: 1. haszonbér, bérosz-szeg; — 2. bérlet.

arendái: bérrel, kibérel, haszonbérbe vesz (földet, kocsmát).

árendás: bérlő, haszonbérlő.

argot: tolvajnyelv, titkosnyelv, osztálynyelv, saját nyelv (vmely osztálynak), jassz, csibésznyelv.

argumentái: 1. bizonyít, megokol, igazol, érvel; — 2. okoskodik, következtet; — 3. kardoskodik vmi mellett, pártját fogja.

argumentum: bizonyíték, bizonyító adat, okadat, erősség, érv, tanúság, támaszték, bizonyosság igazolás; — argumentum ad hominem: döntő bizonyíték; — argumentum ad oculos: szemmel látható bizonyíték.

árim: 1. dal, dana, nóta; — 2. dallam.

arisztokrata: 1. főnemes, főúr; — 2. előkelő.

arkádi ívboltos v. boltos folyosó, bolt.

arkánium: 1. titkos szer; — 2. csodaszer, orvososság.

arktikus: sarki, (északsarki (vidék, éghajlat).

arktiszi: északi sarkvidék.

aróma: 1. zamat; — 2. íz, mellékíz; — 3. illat.

arranzsiroz, arranzsál: 1. rendez, elrendez; — 2. berendez, elhelyez; — 3. elintézt, eligazít; — 4. szervez, intézkedik; — 5. eligazít, egyeztet, kiegyeztet, elsimít (ellentéteket).

arranzsman: 1. rendezés, elrendezés, csoportosítás; — 2. berendezés, elhelyezés, elhelyezkedés; — 3. elintézés, eligazítás; — 4. intézkedés, szervezés; — 5. egyezés, egyeztetés; — 6. művésziileg rendezett virágkosár, szépen elrendezett gyűmölcsöstál; — 7. letét, feldolgozás, alkalmazás (zene).

arrivé: elismert, beérkezett (író, művész).

arrogancia: önhittség, fennhéjázás, hivalkodás, követelődzés, elbizakodás stb.

arrogáns: önhitt, magahitt, követelődző, fennhéjázó, pöffeszkedő, felfuvalkodott, dölyfös, gögös, hányaveti, hivalkodó, képzelődő, kérkedő, pökken-di, nagyralátó, rátartó, elbizakodott, hetvenkedő, hetyke.

arterioszklerózis: meszkőr, ér-elmeszesedés; — arterioszklerotikus: meszkóros.

artikulált (hang): tagolt. — artikulátlan: tagolatlan, érthetetlen.

aspiráció: 1. vágy, vágyakodás, reménykedés; — 2. törekvés, számítás, szándék, terv; — 3. hajlandóság, irány(-zat).

aspirál: 1. vágyik, áhitozik vmire; — 2. pályázik vmire; — 3. számít vmire.

aspiráns: pályázó, hivatalkereső jelölt, jelentkező, vállalkozó.

aszekurái: biztosít.

asszimilál; 1. hasonít, áthasonít, magáého hasonlóvá tesz; — 2. magáéva tesz, befogad, el-sajátít, magába olvaszt; — **asszimilálódik**; 1. hasonul, áthasonul, hasonlóvá lesz; — 2. beleolvad, hozzásimul, illeszke-dik.

asszisztál; 1. segít, segédke-zik, közreműködik; — 2. jelen van, ott van, résztvesz.

asszisztencia; 1. segítség, se-gédkezés, segédlet, közreműkö-dés; — 2. jelenlét, részvétel. — **rendőri asszisztencia**; rendő-ri segítség, karhatalom.

asszisztens; 1. segéd; — 2. tanársegéd.

asszociáció; eszmefűzés, gon-dolattársulás, képzettársulás.

aszkezis; 1. remeteélet; — 2. önsanyargatás; gyöttrődés, ve-zeklés.

aszpik; finom kocsonya.

asztma; nehézlégzés.

asztrális; csillag-, csillaghoz tartozó.

asztrológus; csillagjós.

asztrolómus; csillagász, csil-lagvizsgáló.

atavisztikus; 1. visszaütő (vo-nás); — 2. öröklött, örökletes, ősi, családi.

atavizmus; 1. visszafajzás; — 2. örökletesség.

atelió; műhely, műterem, dol-gozószoba.

a tempo; éppen jókor, leg-jobbkor, kellő időben, a maga idején.

atlasz; 1. térképkönyv; — 2. képekönnyv.

atléta; 1. bajnok, bajvivó, küzdő; — 2. erőművész [vö. akrobata]; — 3. hatalmas, iz-mos, vállas, tagbaszakadt em-ber.

atlétika; 1. erőművészet; — 2. bajnokoskodás.

atmoszféra; 1. légkör; — 2. környezet, körülmények [vö. milió]; — 3. (köz)hangulat, közérzés.

á-tól oettigi; elejétől végig.

atom; 1. parány; — 2. ré-szecske, íz, porcika, elem.

atomizál; részekre, elemeire bont; szétszór, szétporlaszt.

atonális; bágyasztó, erőtlö-nítö (szer).

atrociitás; kegyetlenség, ke-gyetlenkedés, erőszakoskodás.

attahé; követségi titkár.

attak; 1. (lovas-)roham; — 2. támadás. — 3. roham (hirtelen támadó betegség).

attentátum; merénylet.

attitűd; 1. testtartás, tar-tás, állás; — 2. magatartás, fellépés, megjelenés, állásfoglalás, módor [vö. állúr, póz]; — 3. mozdulat [vö. gesztus]; — 4. szerep.

attrakció; 1. vonzás, vonzó-erő; — 2. érdekesség, nevezetes-ség, látványosság, vonzó szám, földolag.

attribútum; jel, jelvény.

auditor; hadbíró.

auditórium; 1. előadóterem, tanterem; — 2. fogadóterem; — 3. hallgatóság, a hallgatók, kö-zönység.

auf; rá (lóverseny műszó).

au fait van; tájékozva, érte-sülve van, színvonalon van, jártas, lépést tart, tudja a leg-újabbat, halad az idővel.

aufлаг; feltét (főzeléken), rá-való.

aufenájdol; henceg, nagyzol, szájhösködik, hetvenkedik, lódit.

aufzaol; 1. talpas tál; — 2. felsőrész, pártázat (butoron).

aukoló; 1. árverés; — 2. vá-sár (kép-, gyümölcs- stb.).

auktoritás; 1. tekintély, fel-sőbbség; — 2. kiváló v. kitűnő ember, kitűnőség; — 3. szakte-kintély, szakember, illetékes em-ber; — 4. hitel, hitelesség.

aula; 1. díszterem; — 2. (fe-jedelmi, főpapi) udvar.

auszgeroehnet, **auszgetippelt**; éppen, készakarva, szántsán-dekka.

auszuguzsi: kiöntő.
auszpicium: 1. jel, előjel; —
2. remény, kilátás; — 3. párt-
fogás, fennhatóság, védelem, ol-
talom; — 4. fölügyelet, veze-
tés; — sub auspiciis: királyi
kitüntetéssel.

auszusssz: selejt (-áru).

autarkia: önellátás.
autentikus: 1. hiteles, illeté-
kes; — 2. megbízható, szava-
hihető, érvényes, biztos; — 3.
eredeti, hiteles (mű).

autó: gépkocsi.

autobuszi: társas(gép)kocsi.

autocar: társaskocsi.

autochtón: 1. őslakó, benn-
szülött, őshonos; — 2. ősi, tör-
zsekös.

autodidakta: önképzett, ma-
tától tanult.

autógarázs: (gép-)kocsiszín.
gépszín.

autogrammi: kézírás, saját-
kezü aláírás.

automata: 1. önműködő gép;
— 2. báberber.

automatica: (ön)magától.

automatikus: 1. gépszerű; —
2. rendes, magától való (előlé-
pés).

automobil, **autó**: gépkocsi.

autonom: 1. önkormányzatú,
önhatóságú, önkormányzati,
önhatósági; — 2. önálló, kü-
lön-, belső (ügyek).

autorizál: fölhatalmaz, (föl)-
jogosít.

autoszugesztívó: öngézés, ön-
sugallás.

auziagi: kirakat.

avanzman: előlépés, hala-
dás, előléptetés; fizetésjavítás.

avantgárdista: úttörő.

avantür: kaland.

avanzsál: előlép, előbbre jut,
emelkedik, halad.

averzió: idegenkedés; aver-
ziója van: idegenkedik, nem
szeret.

avizál: 1. értesít, tudósít, je-

lez, fölhívja a figyelmet [vö.
informál]; — 2. utasít.

axióma: 1. sarkigazság, sark-
tétel, tétel; — 2. alapelv, ve-
zérelv.

azilum: menedék, menedék-
hely, -ház, mentevár.

ázsioi: értéktöbblet; — nagy
ázsioja van; nagy keletje van,
főlkapták.

aszúr: 1. szabad foglalatú
(drágakő); — 2. áttört (var-
rás), mesterke; — 3. aszúr van:
lépést tart, tájékozva van,
színvonalon van.

aszúrozi: kimesterkélt, áttört
varrást csinál.

B

baby: kisgyermek, kisfiú.
fiúcska (Lindbergh-baby: L.
fiúcska.)

baby-frizura: babafésület, ba-
bafej.

bacchanalia: tivornya, dorbé-
zolás, dárídó.

bacillus, **baktérium**: csíra,
gomba, kórokozó.

bagatell: 1. apró-cseprő do-
log, csekélység, potomság; —
bagatell-ügy: apró peres ügy.

bagázs: 1. poggyász, mál-
ha, holmi, cók-mók, batyu, mo-
tyó; — 2. csöcselék, söpredék,
rongynép.

baissé l. bessz.

baionetti: szurony.

bakfi: fruska, futri, csitri.
süldölány, **növendéklány**, **kis-
lány** **suttyó**, **süldő**.

baksi: borraváló, sáp.

balansz: egyensúly.

baldaohin: sátor, mennyezet.

balikon: erkély.

ballaszt: 1. terhelék, nehe-
zék, holt súly; — 2. kolonc,
kölönc.

ballon: 1. gömb, labda; — 2.
léggömb; — ballon captiv: kö-
tött léggömb.

balneológus: fürdőtudós.

banális: mindennapi, köz-

lapi, közönséges, elcsépeelt, kopott, elkoptatott, ízetlen, untig hallott, útszéll, semmitmondó, lapos.

banketti: társas-, köz- v. dísz- ebéd, vacsora, lakoma, áldomás.

bankrót: 1. tönkrement, csődbejutott, vagyonbukott, bukott [vö. insolvens]; — 2. bukás, tönk, csőd.

bár: ivószoba, kimérés; tán- cos mulató.

barbári: 1. műveletlen, érzés- telen, vad, durva, kegyetlen, nyers (ember); — 2. hibás, romlott, kevert (nyelv).

barokk: 1. barokk; — 2. kü- lönös, furcsa, eszeszélyes, szo- katlan cikornyás.

bartwisch: porolőseprű.

basszen: medence, (víz)gyűjtő.

basztard: 1. törvénytelen gyermek, fattyu, zabi gyerek; — 2. keresztezett v. vegyülék faj; — 3. korcs.

battalion: zászlóalj.

battéria: 1. (ágyu-)űteg; — 2. (villanyos)-telep.

bazen l. basszen.

bazíroz: 1. alapít vmire, ala- pot vet, vmi alapon épít; — 2. alapul, alapszik, gyökerezik.

bázis: alap, alappat, talp, ta- lapzat, láb, lábazat.

bébi: baba.

befuoccol l. fuccs.

beige (szín): nyers, festetlen színű.

bejgli: (diós-mákos) patkó.

be-kasszal: beszéd pénzt.

bekraeholt: megbukott, be- dőglött (vállalkozás, üzlet).

belletrista: szépiró, szépiro- dalmi író, szépprózaíró.

bénó-je van: megvan az a jó tulajdonsága, jó oldala, előnye. haszna.

bessz: árbukás, áresés, ala- csony árfolyam, (pénz-) apály.

bestek: 1. evőeszköz [vö. eszedéj]; — 2. (orvosi, mérnö- ki) műszeres doboz.

bestia: 1. állat, vadállat, ba- rom; — 2. kegyetlen ember; — 3. veszett némbér.

bestialis: 1. állatias, vad- állati, baromi; — 2. kegyetlen, embertelen.

bétise: sületlenség, bolond- ság, ostobaság.

bibliográfia: 1. könyvészet; — 2. irodalom (irodalmi adatok felsorolása).

bibliofil: könyvkedvelő, -ba- rá.

bibliotéka: könyvtár, könyv- vesház.

bioikli: kerékpár, kerék.

bloikliz(ik): kerékpározik, ke- rekezik.

bifurkál: 1. kétfelé választ; — 2. kettőágazik.

bigott: vakbuzgó, vakhitű, tü- relmetlen, szenteskedő.

bilansz: (vagyon-, pénzügyi) mérleg.

bilateralis: 1. kétoldali; — 2. kölcsönös.

bilétai: (belépti, színház-, stb.) jegy.

bilingvis: kétnyelvű.

billard: 1. biliárdjáték, teke- játék; — 2. biliárdasztal, teke- asztal.

biográfia: életrajz.

biológia: élettan.

biplán: kétfedelű (repülő- gép).

bisszigi: harapós, maró, éles, csipős, hegyes (nyelvű).

biszexuális: kétnemű.

biszkvít: kétszersült, piskóta.

bizarr: különös, furcsa, fura, különcködő, szertelen, szokatlan, felöltő, eszeszélyes, hőbortos.

blague: hencegés, lódtás.

blamáli: nevetségesség tesz, szégyenbe ejt, szégyenben hagy, csúfít tesz, szégyent hoz vala- kire, megszégyenít [vö. kompro- mittál]; — blamálija magát: nevetségesség válik, nevetségessé tesz magát, nevetségbe esik, szégyenben marad, pórul jár.

szégyent vall, kudarcot vall, bakot lő, fölsül, megszégyentül, megjárja, csuffá lesz, kimutatja a gyengeségét.

blamáza (blama): fölsülés, kudarc, szégyen, megszégyentülés, szégyenvallás, baklövés, nevetség.

blanki: 1. fehér, tiszta; — magános (kártya); — 3. pénztelen.

blanketta: nyomtatvány(-lap), fehérpap, úrlap.

blatti: 1. kártya; — 2. arc, kép; — 3. jó blatti: jó pipa! jó pofa!

blattoz: lapról énekel.

blau Montag: Szentheverdel napja, korhelycsütörtök (rég Magyar név).

blaustrumpf: tudákos nő.

blazirt: tompa, eltompult, tompalelkű, egykedvű, csömlött, eltelt, magaunt, kelletlen, fáradtlelkű, fásult, sívárlelkű.

blicc: szókik, elszélel, megfőp, megugrik, potyáz (leckéről ízetés elől); elbliccel vmit: elszuvaszt; — megbliccel vkit: rászéd, megmezél, becsap.

bliktri: semmi, potomság.

blindra: vaktában, találomra, látatlanban.

blokádi: ostromzár.

blokíroz: körülszár.

blokki: 1. párt, pártszövetség; — 2. tömb.

blöder: sütő (a tűzhelyé).
jaz; — 2. kártalanít.

blödi: bárgyu.

blöff: szemfényvesztés, elképesztés, elképesztő rászédés meglepetés.

blüzi: subbony, női derék, röpike.

blüetti: könnyű kis színdarab, jelenet.

boai: nyakbavető.

boji: 1. kifutó, küldönc; — 2. (szállodal) inas.

bojkott: kiközösítés.

boletta: (búza, termés) bárcsa.

bombaszt: 1. dagály, fellengés, szóáradat; — 2. cifra, salangos, nagyhangú beszéd, puffogó szölamok.

boni: utalvány, értékjegyzet.

bona nde: jóhiszeműleg, jó hiszemben.

bonboni: cukorka, édesség.

bonifkál: 1. jutalmaz, díjaz; — 2. kártalanít.

bonitás: hitelképesség.

bonmot: 1. ötlet, elmés mondas, elmésesség, élc, találó megjegyzés; — 2. adoma; — 3. szállóige.

bonne: ápolónő, pesztonka (száraz) dajka, óvónő.

bonórum direktor: jószágigazgató.

bontoni: 1. jó ízlés, jó nevelés, finom modor, illendőség, illem; — 2. divat, közszokás.

bonum: kedvezmény, haszon.

bordó: barnás-piros, pirosborszinű.

bordúr: szegély, szegélyezés, széle vminek, keret (szöveten).

bornírt: 1. korlátolt, szűk v. rövidesű. tyúkeszű (vö. stupidus); — 2. sekély, tudatlan, bárgyú.

borovioska: fenyőpálinka v. víz.

bortni: 1. szegély; — 2. rujtás, lapos zsinór.

botanikus: növénytudós, fűvész; — b. kert: növény- v. fűvészkert.

bouillon: húslé, színleves, erős húsleves.

boulevard: körút; — b.-újság: utcai lap.

bóvli: 1. selejt, vacak, ócskaság, szemét, hitvány, alja; — 2. vezyes, alsórendű (közönség).

box: 1. rekesz (lóistállóban); fülke, páholy (kávéházban, villanyos vasúton, kórházban).

box: 1. ökölapadás; — 2. ökölvívás, öklözés; — boxolás: ökölvívás; — boxoló: ökölvívó.

box: cipómáz.
boxer: ökölvás.
boxol: öklöz, öklözre vi.
börze: tőzsde.
bróssa: mélyhegedű.
brans: 1. szakma, szak.
 munkakör, foglalkozás v. hivatal ága, üzletág, iparág; — 2. (az egy szakban dolgozók) osztálya; — 3. csoport.
bravó: 1. helyes! éljen! jó! beszél! úgy van! remek! — 2. bérnyilkos.
bravúr: 1. remeklés, jelesség, derék dolog v. tett, hőstett; — 2. vitézkedés, legénykedés, hősköds (virtus); — 3. merészség, elszántság; — 4. nehéz, súlyos v. nyaktörő vállalkozás.
bremzoi: fékez, visszatar.
brettili: kis v. tarka színpad.
breviarium: szemelvények gyűjteménye; N. N. ígél.
briessessi: sonkanadrág.
briftasni: pénztárca.
brigád: dandár; — brigáderos: dandárparancsnok.
briketti: sajtolt szén, tojás-szén.
briliáns: 1. fényes, ragyogó, csillogó; — 2. kiváló, remek, jeles, kitűnő, fényes, pazar; — 3. gyémánt.
brilliroz: 1. remekel, jeleskedik, kimutatja tudását, kitűnően végez vmit; — 2. tündököl, ragyog, fényeskedik; — 3. csillogtatja magát, díszleg, kérkedik, büszkélkedik, dicsekszik, hanceg, fitogtatja vmijét.
brioche: kerek fonatos, kis kalács.
bronchitisz: légcsőhurut.
bross: mellű, mellosatt, kő-söntyű.
brosúra, brosür: 1. röpirat, alkalmi füzet; — 2. nyomtatvány.
brudert iszik: te-poharat.
brutális: állati(-as), baromi, vad, durva, otromba, bárdolat-

lan, embertelen, kegyetlen, erőszakos, kíméletlen.
brutto: teljes, összes, elegyes, (súly), levonás nélküli, nyers (bevétel).
brüszk: nyers, rideg, érdes, kíméletlen, kurta, sértő, elutasító (modorú).
brüszkíroz: 1. rátámad, ráförmed, durván rászól vkire; — 2. sértőleg mellőz.
bubifrizura: fűs haj, kamaszfürt.
budoár: női öltöző, piperezsoba.
buffet 1. büffé.
büg: (nadrág) éle, vasalása; elre vasalt (nadrág).
buké: 1. virágcsokor, bokréta; — 2. zamat, illat.
bükméker: könyves (lóverse-nyen).
bukolikus: 1. pásztori; — 2. vidéki, mezei.
bulldog: mészároskutya, szelindek.
bumli: csigavonat.
bumliz(-ik): 1. kőszál, lóg, lógérez, lopja a napot; — 2. dőcög, mászik (vasút).
burleszk: 1. bohó, bohókás, mókás; — 2. bohózat.
burzsom: 1. polgár; — 2. nyárpolgár, pugris.
butelia: palack.
butón: gyémántos fülbevaló.
büdzset: 1. költségvetés, előirányzat; — 2. pénztárca.
büffé: 1. tálaló (-asztal, -szekrény); — 2. étkező; — 3. hideg konyha, hideg asztal, hideg ételek.
bürö: 1. írópala, íróasztal (secrétaire); — 2. hivatalszoba, hivatalos helyiség, hivatal, iroda.
bürokrata: rideg hivatalnok.
bürokratizmus: 1. hivatalnokuralom, hivatalszellem; — 2. hivatalos gépezet.
büszk: mellszobor.

C

(Lásd K és S betűt is.)

cache-pot: virágveder.
café chantant: énekes kávéház.

calembourg: szóélc, szóficamítás.

cajú (kézimunkán): csúp (pl. még három csúpot kell horgolnom), csücske.

cakkos: csücskés.

capuchon: csuklya.

cárt: 1. gyengéd, légies, finom; — 2. gyöngö (egészségű), kényes, törekeny, vézna.

causerie: csevegés, elmefuttatás.

causerie: csevegő, jó társalgó.

cavalade: pompás lovas-csoport.

cech: fizetség, (a multság) ára.

cedál: átenged, engedményez, átruház (követelést).

cekker: szatyor

celadon: udvarló.

celebrál: 1. (misét) mond, szolgáltat; — 2. ünnepel.

celebritás: híres személy, híresség, kitűnőség.

centenárius (nem: centennarium): százados ünnep v. évforduló.

centrális: 1. középponti, központi, központos; — 2. fő, legfontosabb.

centralizál: 1. központosít; — 2. egyesít, összehoz.

centrum: 1. közép, központ, középpont; — 2. gócpont, székhely, főhely [vö. empórium]; a betegség fészke, székhelye; (a sereg) dereka; — 3. középpárt.

cenzor: vizsgálóbiztos, bíráló, könyvbíráló, rostáló.

cenzus: adóház, vagyonmérték, népszámlálás.

cero: 1. társalgás (magasrangú személyeké); — 2. kör, társaság.

celebrális: agyhoz tartozó, agyi, kiagyalt, agy.

ceremónia: 1. szertartás [vö. ritus]; — 2. ünnepély; — 3. szokás, illendőség; — 4. teketória, körülményesség, udvariaskodás, formaság.

certifikátum: igazolvány [vö. legitimáció].

cesszió: átruházás, engedmény, átengedés.

cettli: papírszelet, -darab, -rongy.

chambre séparée: külön szoba.

chance l. sansz.

chiromantia: kézjósolás.

chirurgus: sebész.

chronique scandaleuse: botránykrónika, pletyka, szóbeszéd.

cicero: kalauz, vezető, idegenvezető.

cidevánt: előbbi, korábbi, azelőtti; néhai.

cigaretta: szívarka.

ciklus: 1. kör, körforgás; — 2. évkör; — 3. sor, sorozat; — 4. ülésszak.

cikla: (dunya-, párna-) huzat.

cikk-cakk: zeg-zug, kesze-kusza.

ciklon: forgószelel.

cilinder: 1. henger; — 2. magastetejű kalap, kürtőkalap; — 3. boros palack; — 4. lámpatüveg.

cimperlisch: kényes(kedő), nyafka.

cinkus: sivár, rideg (-lelkű), kegyeletlen, elvetemült, léha.

cirada: cífraság, cikornya.

cirkas: körülbelül, mintegy, hozzávetőleg, úgy, vagy.

cirkál: 1. körüljár; — 2. kém- v. kutatóúton van.

cirkulál: 1. körüljár; — 2. kering; — 3. közkezen forog, forgalomban van; (híre) jár, hírlík.

oirkuláció: 1. körforgás, körfutás, keringés; — 2. forgalom.

oirkulus: kör, körvonal, karika; — **circulus vitiosus:** körbenjáró okoskodás.

oiszterna: víztartó, vízfogó, vízgűjtő (-medence).

oitadella: fellegvár.

oitál: 1. felhív, (be) hivat, megidéz, megjelenésre felszólít; — 2. idéz (szavait ismétli); — 3. néven nevez.

oivili: 1. polgár; — 2. polgári; — **civilruha:** polgári ruha (nem katonai v. papi).

oivilizáció: 1. polgárosodás, polgárosultság, műveltség, finom élet, csiszoltság, rendezettség.

oivilizált: 1. polgárosodott, polgárosult, művelt, finom életű; — 2. rendezett (állapotok), emberhez méltó (viszonyok).

oivillista: udvari, udvartartási költségek.

olaque: 1. rugós kalap; — 2. bérlett taps bértaps; — 3. bérlett tapsolók, tapsonc.

olinho: kapocs (birkózásban).

oo-, ooll-, oom-, oon-, oor- 1. ko. alatt.

oolistokk: mérőléc, centiméter.

oomme il faut: 1. amint illik, illő, illendő; — 2. kifogástalan, teljes, tökéletes, példászerű.

oomplet 1. komplé.

oompte rendu: 1. számlálás; 2. összefoglaló jelentés, jegyzőkönyv. — 3. színházi beszámoló, könyvbírálat

ooncern 1. koncern.

oonferencier: csevegő, bemon-dó (a tarka színpadon), előadó, beajánló.

oopf: 1. (haj-)fonat, ág, var-kocs; — 2. ódság, maradiság, vaskalap.

oorpus delicti: bűnjel, bűntárgy.

oorpus juris: törvénykönyv.

ouleur local: helyi szín v. jelleg, helyi hírség

coup: 1. csapás, ütés; — 2. csíny, fogás, furfang, mesterkedés; — **coup d'état:** államcsíny.

osuszpájl: főzelék, vastag étel.

óúg: 1. huzat, légvonat; — 2. gumibetét (cipőn); — 3. korty.

oukkedli: cukorka, édesség, **ourriculum vitae:** rövid életrajz.

ovibak: kétszerstült.

ovikker: orr-csüptető.

D

da capo: 1. elejétől ismétlen-dő, elülről; — 2. újra! még egyszer! hogy volt!

dakli, dakzli: borzeb, tacska, **daktiloszkópia:** ujjnyomatvizsgálat.

dámai: úrhölgy, hölgy; — 2. nember, személy [vö. demi-monde].

dancing: 1. táncolás; — 2. táncpalota, táncos mulató.

dandy: piperkőc, divathős, divatfi, divatmajom, uracs, arszlán.

danse macabre: haláltánc.

datál: 1. keltez, időt megje-lől; — 2. számít, származtat, kezd; — **datálódik:** (onnan v. attól fogva) kezdődik, (onnan) számítható, számítandó, számí-tjuk, keltezzük; az még (1800)-ból való.

dátum: 1. kelet, (levél, irat) kelte (kiállítás) napja v. ideje [vö. terminus]; — 2. adat, ada-lék, bizonyíték valamihez.

dauer-welle: tartós hullám, **debacchál:** hangoskodik, kia-bál, handabandáz.

debatt (débat): 1. vita, vitatkozás, szóharc; — 2. tárgya-lás, megbeszélés, eszmecsere.

début: 1. kezdet; — 2. első fellépés, első kísérlet, első sze-

rep v. szereplés, bemutató, bemutatkozás.

debütál, debütíroz: először lép föl, beköszönt, bemutatkozik, szerepelni kezd.

decennium: évtized, tíz év.

décens: 1. tisztességes, illedelmes, illendő, tisztesség- v. emberségtudó. — 2. tapintatos; finom, tartózkodó, gyöngéd.

decentralizál: központiséget megszüntet, (intézményt) szétoszt, széthelyez.

dechiffriroz: kibetűz, megfejt.

dedikáció: 1. ajánlás; — 2. ajándék, adomány.

dedikál: ajánl, felajánl, szentel, intéz.

dedukció: 1. levezetés, levezető bizonyítás, következtetés. származtatás; — 2. bizonyítás, megokolás, magyarázat.

deduktív: levezető, származtató (módszer, bizonyítás).

de facto: valóságban, valójában, valóban, tetteleg, tényleg.

defekt (melléknév): 1. hiányos, fogyatékos, tökéletlen; — 2. hibás, sérült, rongált; — 3. kopottas, vásott, keshedt, vedlett (ruha), gondozatlan, elhanyagolt (külső, megjelenés).

defekt, defektus (főnév): 1. hiány, csorba, fogyatékoság, fogyatkozás; — 2. hiba, sérülés (defektust kapott: megsérült).

defenzíva: védelem, védelmi állás v. állapot.

deferál: 1. hódol, meghódol, engedelmeskedik, alkalmazkodik, megadja magát; — 2. tiszteletben tart, meghajol (nézet előtt), enged (véleményének). osztozik (aggályaiiban), meghátál.

defetista: csüggedt, reményvesztett, kishitű.

defetizmus: csüggettség. kishitőség.

deficit: 1. hiány, fogyatékos, fedezet- v. vagyonhiány, hiya

valaminek. (vagyon-, üzlet-, vagyon-)vesztesség: — 2. kiadás-többlet.

défilíroz: elléptet, elvonul (valaki előtt); elsétál, sétífkál.

definíál: 1. meghatároz; — 2. valamit pontosan és szabatosan megállapít.

definíció: meghatározás.

definitív: 1. végleges, végérvényes; — 2. bizonyos, határozott.

defláció: bankjegycsökken-(t)és, pénzapály. pénzapasztás.

defraudáció: sikkasztás, hűtlen kezelés.

degenerálódik: 1. elfajul, elfajzik, elkorcsosul, elsatnyul, elcsenöveszedik; — 2. romlik, romlásnak indul, elaljasodik; — degenerál: 1. elfajult, elfajzott, korcs, satnya, csenövesz, leromlott; — 2. aljas, elaljasodott, süllyedt, szentelen, züllött.

dégout: 1. undor, utálat, csömör; — 2. kedvetlenség, ellenszenv, idegenkedés.

dégoutant: 1. undorító, utálatos, csömörletes, visszatetsző; — 2. kedvrontó, ellenszenves, elkedvetlenítő.

degradál: 1. lefokoz, rangjától v. kitüntetésétől megfoszt; — 2. kisebbít, értékét lecsökkent; — degradált; lefokozott, rangjafoztott.

dehonestál: gyaláz, meggyaláz, becsületet sért, kisebbít, megbecsztelenít, becsmérel, meghurcol; — dehonestáló kifejezés; meggyalázó, becsületsértő, becsületbe vágó, megbecsztelenítő, lealacsonyító, kisebbítő, szégyenletes.

déjeunár: 1. reggeli, második reggeli, villásreggeli; — 2. délebed.

de jure: jog szerint, jogilag, jogosan, igazság szerint.

dekadencia: hanyatlás, romlás, züllés, visszecsúszás.

dekadens: hanyatló, romló, vüllo, bomló, fásult, bágyadt.

deklamál: 1. szaval, szónokiasan előad; — 2. nagyhangon beszél.

deklamáció: énekbeszéd (zene).

deklarál: 1. kijelent, kinyilatkoztat, kinyilvánít, kimond, kihirdet; — 2. beismer, bevall.

deklásszál, deklásszifikál: leminősít, lefokoz, lecsúsztat; — deklásszált: helye- v. talajavesztett, gyökértelen, lecsúszott, lezúllott, leromlott, levitézlett, tönkretett v. -ment.

dekoltált: kivágott ruhájú, kivágott ruhában, födetlen nyakkal, vállal, mellal.

dekoltázs: kivágás, födetlenség.

dekonjunktúra: rossz idők, kedvezőtlen helyzet.

dekoráció: 1. díszítmény, díszítés; — 2. (színházi) díszlet; — 3. kitüntetés, rendjel, érdemjel.

dekorál: 1. díszít, földíszít, ékesít; — 2. rendjellel, érdemjellel kitüntet, föltűzi valakinek a rendjelet.

dekorátor: 1. díszítő kárpitos; — 2. díszletfestő, díszletmester.

dekoratív: díszítő, ékesítő; ékítményes (rajz).

dekórum: 1. dísz; — 2. méltóság, becsület; megóvjuk a dekórumot: a becsületet; a láttszatot.

dekrétál: 1. elhatároz. — 2. elrendel, parancsol, rendelkezik, végez, intézkedik, törvénybe iktat, törvénné tesz.

dekrétum: 1. határozat, végzés, rendelet; — 2. (kinevező) okirat, oklevél.

delegáció: küldöttség, kirendeltség, bizottság.

delegál: 1. kiküld, kirendel; — 2. kijelöl valamire, megbíz valamivel.

delegátus: kiküldött, küldött-ségi tag, megbízott, képviselő.

delikát: 1. finom, gyöngéd, kiméletes, kiméletre szoruló; — 2. tapintatos (eljárás); — 3. gyöngé, puha, kényes, törékeny (egészség, természet); — 4. jóízű, nyalánk, finom, ízletes (étel); — 5. kényes, csiklandós, érzékeny, bajos (ügy, kérdés, helyzet).

delikatessz: 1. finomság, gyöngédség, kimélet, tapintat (lvö. díszkréció); — 2. gyöngéreg, törékenység; — 3. ínyeség, ízletesség, csemege, jóízű falat, nyalánkság, finom étel; — 4. kényes-, bajos ügy.

delinkvens (nem delikvens): 1. tettes, bűnös; — 2. vádlott; — 3. elítélt.

delirium: 1. őrület, őrjöngés, eszelősség, háborodottság, hagymáz; — 2. félrebeszélés, lúzas v. hagymázos állapot; — delirium tremens: iszákos hagymáz; — 3. rajongás, imádás.

demagóg: 1. népvész, kolonpos; — 2. népámító, népbolondító, népcsalló; — 3. bűjtogató, lázító.

démarche: diplomáciai lépés, eljárás, jegyzék, parancs-irat.

demarkáció: elválasztó v. határvonal.

dementál: letagad, megcáfol, meghazudtol, megtagad, visszautasít, visszavon, alaptalannak és koholtnak jelent ki.

dementi: cáfolat, visszavonás, meghazudtolás.

demimonde: 1. félvilág; — 2. félvilági hölgy, dáma, szabad személy.

demisszió: 1. fölmentés, elbocsátás; — 2. lemondás, leköszönés, visszalépés, távozás (hivatból).

demokrata: 1. nép barátja, népbarád; — 2. népuralom híve.

demokratizál: néplessé tesz, népiesít.

démon: 1. istenség, szellem; — 2. gonosz lélek, ördög, sátn-boszorkány.

démoni: 1. isteni; — 2. ördögi, sátni; — 3. emberfeletti, büvös, bűbajos.

demonstráció: 1. bemutatás, szemléltetés, mutatvány; — 2. bizonyítás, magyarázat; demonstratio ad oculos: szemmel látható v. kézzel fogható bizonyítás; — demonstratio ad hominem: cáfolhatatlan bizonyítás; — 4. tüntetés, zúvargas, zajongás.

demonstrál: 1. mutat, bemutat, szemléltet; — 2. magyaráz, értelmez, igazol, bizonyít, bebizonyít [vö. dokumentál]; — 3. kimutat, kifejez, feltüntet, jelez, tudat, jelent, kinyilatkoztat, nyilvánít, tanúsít; — 4. tüntet, zavarog, zajong.

demoralizál: 1. erkölcsileg megront, erkölcsét rontja, elerkölcstelenít; — 2. fegyelmet ront, elvadít, fegyelmetlenné, féktelenné, zabolátlanná tesz, zülleszt; — 3. megfélemlít, bátoratlanná tesz, megtántorít.

denunciál: 1. besűg, bemond, fölrad, beárul, följelent; — 2. árulkodik, vádaskodik.

depauperáció: elszegényedés, elvagyontalanodás; elszegényítés, elvagyontalanítás.

dépêche: 1. értesítés; — 2. sürgöny, távirat.

dépendance, dependencia: melléképület, mellékhinteztet, tartozék, fióküzlet, fióküzem

dépilatoire: szőrvesztő, szőrtelenítő szer.

deplacit: helytelenül alkalmazott, fonákul használt, elferdített, kisfklott (mondás).

deponál: letesz, letétbe helyez, megőrzésül átad.

dépôt: 1. raktár, tárház, rakodó, -tár [vö. magazin]; — 2. pálinkásbolt; — 3. letét, bankletét.

depresszió: 1. süllyedés, csés, rosszabbodás, csökkenés, hanyatlás, nyomás; — 2. alacsony légnyomás, légsüllyedés; — 3. (gazdasági) hanyatlás, pangás, árhanyatlás, áresés, el-lanyhulás [vö. bessz]; — 4. talajsüllyedés, földhornadás, süllyedtség; — 5. (lelki, kedélyi) lehangoltság, kedvtelenség, levertség, nyomottság, szorongás, kétséges hangulat, rosszabbodás, csüggedtség; — 6. szorult v. kedvezőtlen helyzet v. viszonyok, válság.

deprimál: lenyom, csüggeszt, lehangol, elkedvotlenít, lesűjt, lever, elszomorít, elkésérít [vö. desperál]; — deprimáló: nyommasztó, leverő, lehangoló, csüggesztő, elszomorító.

deputáció: követség, küldöttség, bizottság.

dérangement: rendetlenség, zűrzavar, zilaftság, romlás.

dermatológus: bőrorvos.

derogál valamit (jogilag): érvénytelenít, érvénytelené tesz; — derogál valakinek valami: restell, átal, szégyell, kevesell, lenéz, nem tetszik, nincs ínyére, nem tartja magához méltónak v. valónak, szégyennek tart.

déroute: 1. (pénzügyi, vagyoni) bomlás, zűrzavar, romlás, összeomlás, bukás, fejtelenség; — 2. vereség, kudarc, szétzúllás.

déserteur, desertor (népiesen: dezentor): 1. (katona-) szökevény; — 2. hite- v. pártjahagyott, hűtelen.

désintéressement: (diplomaciái) érdektelenség, érdeknélküliség.

deskriptív: leíró, ábrázoló.

desperál: 1. reményét vesztí, letesz minden reményről, kétségbeesik; — 2. kesereg, jajgat, bánkodik, búslakodik, sopánko-

dik; -- desperált, desperátus; reménytelen, reményevesztett, csüggedt, elkeseredett, kétségbeesett, kétségbeesítő.

despota: kényúr, basa.

desszert: 1. csemege, nyaláncság; -- 2. utóétel.

deszen: rajz, minta, mintázat (szöveté).

destruál: leront, lerombol, bomlaszt, bont, szilárd.

destruktív: romboló, bomlasztó, pusztító; erkölcsrontó, nemzetrontó.

desztillál: (le-)párol.

détail: 1. részlet, rész; -- 2. egyes mozzanat; -- 3. kis- (kereskedés), részlet- (kérdés); -- 4. lényegtelen, mellékes; -- en détail: 1. kicsinyben; -- 2. részletben, részleteesen, apránként, apródonként.

detonáció: robbanás, kőrülményesen.

detailista: kiskereskedő.

detektív: rendőrkém, titkos v. polgári rendőr.

determináció: meghatározás, elhatárolás, megállapítás.

determinál: meghatároz, megszab.

detonáció: durranás, robbanás.

detronizál: trónustól, uralomtól megfoszt, trónusáról letesz.

detto: ugyanaz, ugyanúgy, ezintén.

devalváció: 1. értékcsökkenés, értékcsökkenés; -- 2. pénzromlás, pénzválság; -- 3. hanyatlás, esés.

devalvál: 1. értékét csökkenti v. leszállítja; -- 2. értéktelennít, leminősít, lesüllyeszt, leszállít, lefokoz, leértékel, lealacsonyít, lejárát; -- devalválódik: süllyed, csökken, hanyatlik, értékét v. jelentőségét veszti, összezsugorodik.

devise: 1. jelmondat [vö. motto]; -- 2. csatakiáltás,

deviza: külföldi váltó; külföldi pénz.

devóció: 1. följajánlás, rendelés; -- 2. áhitat, imádat, hódolat, tisztelet, odaadás; -- 3. alázatosság, alázat, alázkodás, meghunyászkodás, szolgálalkúság, talpnyalás.

dezavual: el-, le-, megtagad, megcáfol, meghazudtol, cserben hagy, leint.

deznál: jelöl, kijelöl, kiszemel.

dezilluzió: kiábrándulás, kijózanodás, csalódás.

dezinficiál: fertőtleníti.

dezorganizáció: rendetlenség, bomlás, zűllés, fegyelmezetlenség.

dezsőné l. déjeuner.

diabetikus: cukorbeteg.

diabolikus: ördögi, ördögies, ördöngös, sátáni.

diadém(a): korona, homlokabroncs; fejdísz, fejék.

diafragma: 1. rekeszizom; -- 2. válaszfal.

diagnosztika: betegségsismerés.

diagnózis: 1. körjelzés, körhatározás, baj megállapítása; -- 2. megállapítás, meghatározás, felismerés.

diagramma: vonalváz.

dialektika: 1. vitatkozás módja v. művészete; -- 2. okfejtés, okvetés, tudományos kifejtés, érvelés; -- 3. vitatkozó ügyesség v. tehetség, észjárás; -- 4. szonoklás, vita.

dialektus: nyelvjárás, tájszólás.

dialogus: 1. párbeszéd; -- 2. beszélgetés.

diametrális: 1. átmérő; -- 2. merőben ellentett, homlok-egyenest ellenkező, sarkalatosan ellentétes, végletes.

diapozitív: átlátszó kép.

diaré: bélhurut, hasmenés.

diárium: napló.

diaszpóra: szórvány (-egyház).

diéta: (A): 1. országgyűlés; — 2. követ v. képviselő nardija, költség; — (B): életrend, étrend, szabott táplálkozás; — 2. mértékletesség.

diffamál: 1. jó nevét rongyontja, híret rongyontja, rossz hírbe kever, rossz híret közli; — 2. megbecstelenít, meghurcol, meggyaláz, lealáz; — diffamáló: meggyalázó, szégyenletes, becsutelen, becsületbe vágó, megbecstelenítő, becsületesértő, becsületfosztó, rút ocsmány.

differencia: 1. különbség, eltérés, egyenlőtlenség, meg nem egyezés; — 2. (pénzbeli) különbség; — 3. ellentét, nézeteltérés, súrlódás, egyenetlenség, neheztelek, harag.

differenciálódik: elkülönül, elkülönödik, külön v. szétválk, külön fejlődik, megoszlik; — differenciált: 1. külön, különáll, különvált, sajátos, egyéni; — 2. megfinomodott, tuflnomult (élet) [vö. raffinált]; — 3. sokágú, sokrétű, bonyolult.

difficilis: ember: nehezen bánható, nehéz ember.

diffikultál: 1. kifogást tesz, kifogásol, nehézségeket gördít v. támaszt; — 2. hibáztat, rosszszall, panaszt tesz, sérelmet lát, sérelmez, fölpanaszol, megró, megvádol.

diffúzió: át-, szétömlés, áttérjedés.

dikasztérium: kormánysszék, helytartótanács.

dikoió: 1. beszéd, szónoklat; — 2. előadás módja, beszédmód, nyelvezet [vö. stílus]; — 3. beszéd ejtése, szőejtés, szővegejtés.

diktál: 1. tollba, gépbe mond; — 2. parancsol, kényszerít; — 3. mond, sugall, tanácsol (a józan ész); — 4. kiszab, rászab (büntetést).

diktátor: parancsoló, korlátlan úr, korlátlan hatalmú államíó.

diktátum: 1. tollbamondás, tollbamondott írás; — 2. jegyzet, följegyzés; — 3. parancs.

diktatúra: 1. parancsnokság; — 2. korlátlan uralom.

dilemma: 1. kettős baj, kettős választás; — 2. kétség, nehé választás, kellemetlen helyzet, szorultság, kényszerállapot v. helyzet, kétéköz(-ben van).

dilettáns: 1. műkedvelő, műszerető, műbarát; — 2. művészkedő, nem szakértő; — 3 nem szakember, avatatlan, kontár.

dilettantizmus: 1. műkedvelés, kedvtelés; — 2. avatatlan-ság, kontárkodás.

diluviális: özönvízkori.

dimenzio: 1. méret, arány; — 2. kiterjedés, térfogat, nagyság, terjedelem.

dinamikus: erős, erőbeli, erő.

dinamo: erőgép.

dinasztia: uralkodó család, ház; család, had.

diné: ebéd, estebéd, nagyebéd, díszebéd.

dinszteli: párol.

dioráma: körkép.

diplóma: 1. okirat, oklevél; — 2. oklevél, képesítő levél; — 3. kinevező okirat, kinevezés; — 4. királyi leirat.

diplomácia: 1. külügyi képviselő; — 2. ravaszság, fuffang, éleseszsűség, ügyesség, ármanýzkodás, csel.

diplomata: 1. államférfi; — 2. ügyes, ravasz, agyafurt, róka, éleseszsű, élesen látó; — 3. cselszövő, ármanýkodó.

direkció: 1. irány, útírány; — 2. igazgatás, irányítás, vezetés; — 3. igazgatóság, vezetőség.

direkti: 1. közvetlen, egyenes; közvetlen (kocsi), legrövidebb (út), rendes (kiadás), egyszerű (bizonyítás), nyílt (kérdés), va-

lóságos (csalás); — direkt, direkte: 1. közvetlenül, egyenest, egyenesen, pontosan, éppen, éppen csak, éppen azért, külön, szándékosan, akarattal, szánt szándékkal; — 2. nyomatékosan, nyíltan, magyarán, kereken (megmond).

direktíva: 1. utasítás, útmutatás, zsinörmérték, eljárás módja, irányadás, rendelkezés, rendszabás, szabályzat, rendtartás; — 2. irányelvek, szempont.

direktor: igazgató, vezető, főnök.

direktorátus, direktórium: igazgatóság, igazgatótanács, intéző v. igazgató bizottság, kormányzóság, kormány.

directio: igazgatónő.

dirigál: 1. igazgat, kormányoz, vezet, irányít, intéz, igazít; — 2. vezényel (zenekart); — 3. rendelkezik, parancsoltat, pórázon tart, ráncba szed.

dirigens: 1. igazgató, vezető, intéző; — 2. karnagy, vezénylő.

diskurzus: beszélgetés, társalgás.

disputál: 1. vitatkozik; — 2. civódik, felesel; — ledisputál: elvitat, letagad; — rádísputál: rábeszél, rávesz, ráerőszakol, rátkmál.

disszidens: pártból kilépett, különvált.

disszimiláció: (hangok) szét-hasonulása, hasonlalanulása.

disszonancia: 1. hangzavar, rosszhangzás [vö. kakofónia]; — 2. egyenetlenség, visszavonás, viszálykodás, torzalkodás, összetűzés, félreértés, elhidegülés.

disszertáció: (doktori) értekezés.

disszonáns: 1. rosszhangzású, fűlsértő, fűlbeesztő, zavaró; — 2. egyenetlen, ellentétes, nem egyező, viszálykodó, bőkebontó.

diszciplína: 1. tanszak, szak, tudományág, tantárgy, tárgy, tudomány, tudományos terület; — 2. fegyelem, fegyelmezés, fegyelmezettség, rend, rendtartás, közrend; — 3. fenyték, fegyelmi büntetés.

diszciplínál: fegyelmez, rendben tart.

diszciplínaris: fegyelmi (vét-ség, vizsgálat).

diszguisztál: 1. elveszi az étvágyát, étvágyát rontja, undorít, csömört v. undorodást okoz, émelyít; — 2. elkedvetlenít, kedvét veszí, szegi v. rontja.

diszharmónia: 1. hangzavar, bántó hang, rosszhangzás; — 2. egyenetlenség, neheztelés, el-lentét, súrlódás, meghasonlás, kedvetlenség, feszültség, széthúzás, nézeteltérés, viszály, visszavonás.

diszkrétio: 1. titoktartás, hallgatás, hallgatagság; — 2. gyöngédség, tapintat, finom érzés; — 3. szerénység, tartózkodás, tisztességtudás, illendőség; — 4. mérséklet; — 5. belátás, méltányosság; — 6. bizalmas-ság; — diszkrétio alatt: titok pecsétje alatt, bizalmasan [vö. sub rosa]; — á discretion: tet-szés v. belátás szerint.

diszkreditál: hitelét rontja v. veszti, tekintélyét aláássza, csor-bát ejt a hírn, rossz hírvé tesz, gyanúba kever, lejárát; — diszkreditált: hitelevesztett, hírevesztett, rossz hírv, hirhedt, gyanús.

diszkrét: 1. titoktartó, hall-gatag; — 2. óvatos, meggon-dolt, tartózkodó (magaviselet), szerény, nem tolakodó (főllé-pés); — 3. gyöngéd, kiméletes, kímélő, tapintatos (eljárás); — 4. finom érzésű v. modorú (em-ber); — 5. finom és egyszerű, szerény és előkelő (megjelenés)

[vö. disztíngvált]; — 6. egyszerű és izléses (ruházkodás); — 7. mérsékelt, halk, nem indulatos (beszéd); — 8. nyugodt, enyhe, nem ríktó (színek); — 9. kellemes, nyájas, nyugodt (fény), halk (hang); — 10. alkalmazkodó, simuló, halk (zene-kíséret); — 11. bizalmas, nem nyilvánosság elé való, személyes (levél); — 12. bizalmas, kényes, titkos (kérdés); — titkos, rejtett (ruhadarab).

diszkutál: 1. megbeszél, megtergyal, tanácskozik, meg-hány-vet; — 2. vitatkozik, megvitat.

diszkvalifikál: 1. képesítését elveszi, képtelensít, képtelennek. alkalmatlannak jelent ki (versenyből) kizár, (versenytől) el-tílt; — 2. lovagias elégtételre képtelennek nyilvánít, lehetetlenné tesz.

diszpanzer: beteggondozó, gondozó (intézet).

diszpenzá: fölment valami alól, elenged valamit.

diszponál: 1. rendelkezik, intézkedik; — 2. elrendez, beoszt, fölcszt; — 3. tervez.

diszponálva van: kedve van, kellő hangulatban van, hajlandó, kész valamire, készsége van, kellő lelkiállapotban van, egészsége megengedi.

diszponibilis: rendelkezésre álló, készen lévő, meglévő, amivel rendelkezni lehet.

diszpozíció: 1. rendelkezés, intézkedés; — 2. elrendezés, beosztás, fölcsztás; — 3. terv, tervezet, (írásmű) vázlata; — 4. helyzet, körülmények; — 5. kedv, jókedv, hangulat, hajlandóság; — 6. hogylét, egészség, jóérzés, állapot; — 7. készség, előkészültség, rátermettség, ar-
ravalóság.

disztancia: 1. távolság, meszszeég; — 2. térköz, házag, köz.

hely; — par distance: távolból, látásból (ismer).

disztíngvál: 1. különbséget tesz, megkülönböztet, megválogat; — 2. kitüntet; — 3. tisztán lát v. gondolkodik, élesen ítél, helyesen okoskodik; — disztíngváljunk: gondolkodjunk, járjunk el, határozzuk meg pontosan, szabatosan; tisztázzuk a helyzetet, a tényállást, a dolgokat; nézzük meg közléről.

disztíngvált: 1. válogatott; választékos (izlés); — 2. megkülönböztetett, kiváló, előkelő, finom, izléses.

disztónál: hamisan kezd énekelni.

diurnista: napidíjas, díjnok.
diva: első színész nő v. énekes nő.

diverz: 1. különböző, másféle; — 2. különféle, sokféle, változatos, vegyes [vö. variáns].

dividenda: osztalék.

divináció: 1. isteni ihlet v. sugallat; — 2. sejtélem, sejtés. jós sejtélem, jóslat.

divinál: 1. sejt, megsejt, meg-érez; — 2. jósl, jövőbe lát.

dogma: 1. tantétel, tétel, alaptétel; — 2. hittétel, hitcikkely, hitágazat.

dogmatikus: 1. tételes; — 2. hitágazati.

dokk: hajójavitó medence.

doktrinarius, doktriner: 1. elméleti ember, elmélet embere, iskolás, tudákos [vö. teoretikus, akademikus]; — 2. tudományos államrendszerű, állam-bölcsész.

dokumentál: 1. hivatalosan v. okirattal igazol, bizonyít, tanu-sít; — 2. tudományosan igazol, érvekkel bizonyít v. fölcsze-rel; — 3. kinyilvánít, tanusít, kifejez, kimutat, föl-tüntet.

dokumentum: 1. okirat, okle-vél, okmány, hivatalos írás v. írat, íromány, bizonyítvány, igazolvány, ügydarab, tanusít-

vány; — 2. bizonyíték, bizony-
ság, tanúiel; — 3. bizonyító
adat, adalék.

dolgoz far niente: édes sem-
mittevés, henyélés.

dominál: 1. uralkodik, uralg
valamin v. valami fölött
[nem; ural]; — 2. a többi fö-
lött áll, kiemelkedik, kimagas-
lik a többi fölé, kitűnik, kivá-
lik; — 3. többségben van, na-
gyobb számban van, erősebb,
hatalmasabb, vezet; — 3. ho-
nol (nyugalom), uralkodik, el-
nyomja a többit (egy rész a
többit).

domináns: 1. fő, vezető, vezér,
kolompós; — 2. uralkodó, erő-
sebb (szín, hang); — 3. kima-
gasló, kiemelkedő.

donáció: birtokadományozás.

doppelgänger: mása, maga-
mása.

doppingol: zsongító (tonikus,
izgató) szerrel nagyobb teljesít-
ményre bír; zsongított verseny-
ző, ló.

dosszié: 1. iratcsomó, percsó-
mó, iratnyaláb; — 2. iratren-
dező tok.

dotál: fizet, javadalmaz, dí-
jaz, pénzbelileg ellát, pénzt for-
dít vmire, anyagilag fenntart.

doyen: legidősb, legtekintélye-
sebb tagja (valamely testület-
nek).

dózis: adag, rész, mennyiség.

dömping: áruduzzasztás, áru-
halmozás; — dömping-áru: hal-
maz-áru, halmaz-buza, halmaz-
cipő stb.

dragé: cukrozott v. csokolá-
dés mandula, mogyoró, gyü-
mölc.

drapéria: 1. szövetdísz, fűg-
gönydysz; — 2. ráncvetés, redő-
drapp; vaj- v. mogyorószínű.
szürkés-sárga, pezsgőszínű.

drasztikus: 1. erőhatású, hir-
telenhatású, erőszakos (szer)
[vö. radikális]; — 2. érdes,
vaskos, durva, otromba, illetlen

(mondás, hasonlat); — 3. csat-
tanós, kézzelfogható (példa).

dressz: mez, jelmez, öltözet;
fürdőruha.

dresszíroz: idomít, gyakorol-
tat, betanít, kitanít, szoktat
(állatot).

dribli: cselezés.

dribliz: cselez, kicselez.

drill: idomítás, sulykolás
(emberé).

drive: kergetett lapda (ten-
niszben).

dropsz: cukorcsöpp, gömbcu-
korka, gömbice.

drukk: félsz, szurkolás, szü-
kölés.

drukker: 1. garasos, garasos-
kodó, fukar, kupori [vö. smu-
cig]; — 2. szurkoló (verseny-
kor).

dubiózus: kétes, kétséges, bi-
zonytalan.

durhshuss: ritka, ritkított
szedés.

duett, duó: kettős, páros
(ének, játék); — duettben: pá-
rosan, kettesben, kettecskén, te
meg én.

duma: haszontalan beszéd,
fecseges; — dumál: fecseg, lo-
csog.

dummaugusz: 1. bohóc;
— 2. együgyű bolond.

dumping l. dömping.

dunszt: 1. madársörét; — 2.
párolás, gőzölés; — dunsztja
sincs: halvány fogalma sincs,
nem is sejti, nem tud v. ko-
nyít hozzá; — dunsztos: (gyü-
mölc)-befőtt, párolt gyümölcs;
— befőttes (üveg), dunsztkötés,
gőzkötés.

duó: kettős (művész).

durchhaus: átjáró(ház).

durch und durch: egészen,
alaposan; izig-vérig, talpig.

dzsem: gyümölcsíz.

dzsemborli: (cserkészek) világ-
tábor.

dzsemper: kötött zubbony v.
kabátka.

E

ebenbürtig: egyrangú, rangjával egyező.

éca, écesz: ötlet, gondolat, eszme.

écharpe: 1. széles szalag; — 2. vállszalag, vállöv.

échauffála magát: 1. fölhevül, fölbuzdul; — 2. fölháborodik, bosszankodik, megharagszik, kikel magából, izgul, tüzel, kijön a sodrából.

echo: visszhang.

ediktum: 1. rendelet, parancs; — 2. kiáltvány.

edioió: kiadás, kiadvány.

efemer: egynapi, kérésztűtű, mulékony, tűnő, rövidéletű.

effektív: 1. valódi, valóságos, meglévő, tényleges, tiszta (haszon); — 2. hatásos, használható, hasznosítható (erő); — 3. rendelkezésre álló, készen, készenlétben lévő (pénz); — 4. jelenlegi, mostani.

effektuál: 1. teljesít, megtesz, eszközöl, foganatossít, valóra vált, megvalósít, létesít, nyélbe üt; — 2. végrehajt, érvényesít, érvényt szerez, kiesziköl; — 3. lebonyolít, megköt (üzletet), megejt (választást), folyosít (fizetést).

effektus: 1. hatás, siker; — 2. eredmény, következmény, okozat, foganat, vívmány; — 3. hatás, hatásfok, hathatóság, teljesítmény; — világítási effectus: fényhatás.

effeminált: elnőiesedett, ellágyult.

efferveszens: fölfortyanó.

egál: 1. egyenlő, egyértékű, egyforma; — 2. mindegy.

egalizál: egyenlővé tesz, kiogyenlíti, egyenlősít, egyformásít.

égiasz: 1. (védő)pajzs; — 2. pártfogás, védelem; — égiasze

alatt; jegyében, zászlaja v. tekintélye alatt, tekintélyével.

egoista: 1. önző, önös; — 2. magával gondoló, mással nem törődő, ridegszívű — 3. haszonleső, irigy.

egzeolroz: gyakorlatoz.

egzotikus: idegen, külföldi, másföldi; — 2. délszaki; — 3. ritka, rendkívüli; — 4. szokatlan, különös, furcsa.

eibischoukor: mályvacukor, zilizeukor.

eklatáns: 1. fényes, pompás, vakító; — 2. csattanós, zajos (siker), hatásos (mód); — 3. világos, kézzelfogható, nyilvánvaló (bizonyíték).

eklektikus: válogató.

eklipseis: elsötetedés, (nap-) fogyatkozás.

ekrü: nyers (vászon-)szín.

eksztázis: 1. elragadtatás, lelkesedés, lelkesülés, hevület, rajongás, örület, őrlöngés, téboly; — 2. öntudatlanság, magánki-vüllét, önkívület, révület; át-szellemülés.

ekvilibrista: egyensúlyozó művész.

ekvipázs: fogat, hintó.

ekviválens: egyértékű, kellő, megfelelő.

elán, lendület, nekilendülés, nekibuzdulás, hajrá.

elasztikus: 1. rugalmas, rugékony, ruganyos; — 2. nyulékony, terjesztható, kihúzható; — 3. tág, sokat befogadó (fogalom, meghatározás), nyúlós (lelkismeret); — 4. friss, üde, fürge, egészséges, életerős.

eldisputál: 1. elvitat; — 2. elkér, elkunyorál.

elegáns: 1. választékos, jóízű, ízléses, finom; — 2. úri, úrias, előkelő, nemes síma; — 3. tökéletes; — 4. divatos.

elekoio: választás; elemi.

elementáris: 1. elemi, kezdetleges, legelső, legrégibb, egyszerű; — 2. elemi, természeti (csa-

pás, szerencsétlenség); — 3. természetes; — 4. hatalmas, félelmetes, ijesztő, megfélemlítő, vad, nyers (erő), ellenállhatatlan.

elfuserál, elfussol: elront, elpuskáz, kontárul dolgozik.

eliminál: kiküszöböl.

élít: kiválasztott, válogatott (társaság), előkeiőség, legjava, színe-java, eleje, virágja vminek.

ellumpol l. lumpol.

elokvens: 1. ékesen szóló, ékeszölő, ékes beszédű; — 2. bőbeszédű, beszédes.

elpatzol l. páccol.

elparentál l. parentál.

elpasszol l. passzol.

elalisszol l. slisszel.

eltussol: elpalástol, elseminiz, elcsinál, elvakol.

émail: zománc.

émailliroz: zománcoz.

emancipáció: 1. fölszabadítás, függetlenítés, egyenjogúsítás; — 2. önállóság, függetlenség; — 3. különység, szertelenség, szabadság.

emancipál: 1. fölszabadít, szabadon bocsát, önállóvá tesz, önállósít, függetlenné tesz, függetlenít; — 2. egyenjogúsít, egyenjogúvá tesz; — emancipálódik, emancipálja magát: függetleníti magát, kivonja magát (más uralma alól), elválik, elszakad.

emancipált: 1. szabad, független, önálló; — 2. különködő, szertelen, szabados (magaviselet), mással nem törődő, maga útján járó.

embléma: 1. ismertető jel, címjel, jelvény, címer; — 2. címerkép.

embólia: érdugulás.

embrió: 1. magzat, méhmagzat; — 2. csíra, legkezdeti valaminek; — embrionális stádium: magzati, kezdeti állapot.

emfatikus: nyomatékos, erős, hathatós, hatásos, lelkesült, szárnyaló (beszéd).

emigráció: 1. kivándorlás; — 2. bujdosás, menekülés; — 3. a bujdosók (együttvéve); — 4. a bujdosók ügye; — 5. hontalanság.

emigrál: 1. kivándorol; — 2. kibujdosik, menekül.

emigráns: 1. kivándorolt; — 2. bujdosó, menekült; — 3. szökevény, hontalan.

eminens: 1. kitűnő, kiváló, kimagasló, kiemelkedő, tündöklő, jeles; — 2. fő-, főfő, főfontosságú, lényeges; — 3. első (diák).

emisszárius: 1. kiküldött, követ, megbízott [vö. legátus]; — 2. hittérítő [vö. misszionárius]; — 3. politikai ügynök, kém, titkos megbízott.

emisszió: 1. kiküldés, meghívás; — 2. kibocsátás (értékpiaproké).

emóció: 1. indulat, fölindulás, izgalom, izgatottság, fölhevülés, szenvedély, heves érzelm; — 2. megindulás, megindultság, meghatottság.

empíria: 1. tapasztalás, gyakorlat; — 2. valóság.

emporium: 1. forgalmi v. kereskedelmi gócpont; — 2. karzatfolyosó (templomban).

emprimé (szövet): nyomott mintájú.

en bloc: 1. egészben, a maga egészében, mindenestül, egész terjedelmében; — 2. egyrö-másra, általában.

enciklika: pápai levél.

enciklopédia: tudománytár, tárgyi szótár, ismeretek tára.

enciklopédikus: egyetemes.

en détail: kicsinyben, részletben.

en deux: ketteskén, kettesben.

energia: 1. erő, eleven erő, erőtehetség, hatóerő; — 2.

erély, tetterő, életerő, akarat-
erő; — 3. hathatósság.

energikus: 1. erős, hathatós,
nyomatékos; — 2. erélyes, aku-
raterős, elszánt, tetterős, erős-
kezű, vaskezű, határozott; —
3. kíméletlen.

enervált: elcsigázott, ideg-
roncs, elnyedt.

en face: szemben, arcul, elül-
ről.

en famille: családiasan, bi-
zalmas körben.

engageál: 1. angazsál.

en garde: (támadásra, véde-
lemre) készen.

en gros: nagyban; — **en**
gros kereskedés: nagykereske-
dés; **engrosszista:** nagykeres-
kedő; — **engros-árak:** árak
nagyban.

enormis: mértéktelen, rend-
kívüli, szerfölötti szabálytalan,
szertelen, temérdek, roppant,
rengeteg, szörnyű.

en passant: 1. mellesleg,
mellékesen, futtában, érintve,
odavetőleg; — 2. fölületesen.

en profil: oldalt, arcélben,
élben.

enquête: 1. ankét.

ensemble: 1. egész, összeség;
— 2. együttes (játék), összjá-
ték; — 3. teljes hatás, összha-
tás; — 4. csoportosítás.

entente: 1. antant.

entomológus: rovertudós.

entrées: 1. bejárat, előcsar-
nok; — 2. beléptidő; — 3. első
fellépés, bemutatkozás; — 4.
belépő (gallér, köpönyeg); — 5.
kőétel, előétel leves után.

entre nous: magunk között,
négy szem közt, bizalmasan.

entuziasmus: 1. lelkesedés,
lelkesülés, lelkesültség, fölbuz-
dulás, tűz, hevület, szenvedély,
elragadtatás [vö. exaltáció]; —
2. rajongás, rajongó imádat.
bámulat: — 3. ujjongás,
örömladal, mámor.

enunciál: kimond, kijelent, ki-
hirdet, kinyilatkoztat, kinyil-
vánít.

en vogue: divatos, fölkapták,
közkeletűségű.

epidémia: járvány, ragály.

epidermis: felbőr.

epigon: 1. utószülött, utód.
maradék; — 2. tanítvány, kö-
vető, utánzó, másoló.

epocha: korszak, időszak.

epochális: korszakos, kor-
szakalkotó, új korszakot kez-
dő.

epoletti: vállbojt.

éra: 1. időszámítás; — 2.
idő, korszak; — 3. uralom.

erotika: szerelmiség, érzéki-
ség.

erotikus: 1. szerelmi; — 2.
bujá, érzéki, kéjes.

erudíció: tudósság, tudo-
mány, tanultság.

erupei: kitörés, kirobbanás.

esprit: 1. szellem, szellemes-
ség, elmesség, ész, eszeség; —
2. találékony, leleményes, szí-
porkázó ész; — **esprit de**
corps: testületi szellem, össze-
tartás.

eszoálj: evőeszköz; kés, vil-
la, kanál.

eszplanád: előtér, szabad
tér (vár, épület előtt), gyakori
v. sétatér; fasor.

esztétika: széptudomány,
széptan.

esszé: 1. kísérlet; — 2. ta-
nulmány.

esszencia: 1. kivonat, szesz;
— 2. lényege, veleje, valója va-
laminek [vö. quintessentia].

esszenciális: lényeges, sar-
kalatos, alapvető, főfontossá-
gu, fő-, főfő.

etablírozza magát: letelepe-
dik, elhelyezkedik, berendezke-
dik; üzletet, gyárat alapít,
irodát nyit.

établissement: üzlet, vállá-
lat, telep, üzem, intézet, áru-
ház.

étape: 1. pihenőállomás, állomás; — 2. szakasz, távolság, fok, fokozat, rész, részlet.

étázszer: állvány, faliallvány, polc [vö. *stélázs*(i)].

etika: erkölestan.

etiketti: 1. udvari illem; — 2. társasági, társadalmi, udvariassági szabályok, társadalmi szokás; — 3. udvariasság illem, illendőség; — 4. fölirat, címke, árujegy, cégér.

etimológia: szószármaztatás.

eton-frizura: diákfej.

etoszi: erkölcsi érzület, erkölcsiség.

étui: tok, doboz, szelence, ládika.

eufemizmus: enyhített kifejezés.

eugenetika: fajnemesítés.

eutanázia: szelíd halál, könyös elmúlás.

evakuál: kiürít.

eventualitás: eshetőség, esetlegesség, véletlen, lehető eset; — meg van az eventualitás: lehetséges, lehet, nem lehetetlen, megeshetik, hogy...

evidencia: nyilvántartás, szemmeltartás, ellenőrzés; — 2. nyilvánvalóság, bizonyosság; — evidenciában tart; nyilván tart, figyelemmel kísér, megfigyel, számon- v. felszínen tart.

evidens: nyilvánvaló, világos, szemmel látható, szembe-szökő, kétségtelen, bizonyos; — evidens, hogy: kitűnik, látjuk, hogy...

evolúció: 1. fejlődés, (ki-át-)alakulás, kibontakozás, haladás; — 2. mozdulat, művelet (csapaté, tornászé).

ex: volt, egykori, ezelőtti, pl. exminiszter: volt miniszter.

exakt: 1. szabatos, pontos, határozott, tökéletes, alapos; — 2. számképleteken nyugvó, számszerű.

exaltált: 1. lelkes, telkesült, eragadtatott, föllengő, lelken-dező, emelkedett hangulatú, föllengző, rajongó, lázas, mámoros, átszellemült; — 2. beszámíthatatlan, eszeficamodott, szertelen, hibbant, nem tökéletes, kótya, szenvedélyes.

examinál: 1. vizsgál, vizsgáztat; — 2. kihallgat, kikérdez, faggat, vallat.

excedál: 1. kihág, kicsapong, kihágást követ el, rendetlen életet él, kirúg a hámból, korhelykedik, duhajkodik, rakoncátlanodik; — 2. átlépi a kiszabott korlátot v. mértéket.

excellál: kitűnik, kiválik, jeleskedik.

excellencia, par excellencia: 1. kiváltképen, különösképen, legfőképen, sajtátképen, első-sorban; — 2. a maga saját jelentésében, legnagyobb tökéletességben, legteltesebben.

excellens: kitűnő, jeles, kiváló, kimagasló, pompás, fölséges.

excentrikus: 1. különközepű (körök); — 2. külön, kalandos, szertelen, furcsa, hőbortos, szeszélyes, rigolyás, bogaras, eszelős, eredetieskedő; — 3. zabolátlan, csapongó, féktelen, szertelen, vakmerő (képzetel).

exceptionális: kivételes, különleges.

excesszus: 1. kihágás, rendezavarás, féktelenség, csendháborítás; — 2. rendetlen v. mértéktelen élet, kicsapongás, kirugás, duhajkodás, korhelykedés; — 3. szertelenség, túlzás, túlkapás.

exekúció: 1. végrehajtás, foglalat; — 2. kivégzés.

exekvál: 1. végrehajt, megtesz; — 2. bíróilag végrehajt, behajt v. lefoglal.

exemplar, exemplum: 1. példa; — 2. példány, minta, mutatóvány; — 3. darab.

exempláris: 1. példás, példaszerű, mintaszerű; — 2. elriasztó, hathatós (büntetés).

exercirozi: gyakorol, gyakorlatoz.

exhibicionizmus: kimutatás, kitárás, magamutogatás, önfeltárás, kitergetés.

exhumál: kihantol.

exigencia: szükségyszerűség, amit a körülmények szüksége megkövetel.

exilium l. exsziilium.

existál: 1. van, él, megvan, fönnáll, létezik; — 2. él, megél, elvan.

existencia: 1. lét, létel, fönnállás, meglevés, létezés. élet, létföltétel; — 2. megélhetés, életfönn tartás, megmaradás; — 3. kereset, foglalkozás, kenyér, élelem; — 4. lény, teremtmény, teremtés, ember, személy, személyiség; — kis existenciák: kisemberek, kisvagon.

existenciális: élet-(föltétel), lét-(érdek), (ami az élethez) szükséges.

exkluzív: 1. zártkörű, zárt, kizárólagos; — 2. válogatott (társaság); — 3. elfogult (nézet).

exkluzíve: kizárólag, bele nem érve.

ekurzió: 1. kirándulás; — 2. kitérés.

ekuzál: 1. kiment; — ekuzálja magát: kimentti magát, mentegetődzik, védekezik, mosakodik; — 2. bocsánatot kér.

exlex: 1. törvéynélkül, törvény nélkül való, törvényen kívül való; — 2. költségvetés nélkül való; — 3. törvényen kívül álló, földönfutó, bitang.

exlibrisz: 1. könyvei közül (való), könyvtárából (való); —

2. könyvjegy, könyvcímer (rajz névvel s jelmonddal).

exorbitáns: mértéktelen, szemtelen, túlságos, túlzott, roppant, iszonyú, hallatlan.

exoticus l. egzotikus.

expanzív: 1. terjedő, terjeszkedő; — 2. feszítő, feszülő; — expanzív természet: közlékeny, magát kitáró.

expatriál: 1. száműz, száműzet, hontalanít; — 2. elhagyja hazáját, kiköltözik.

expediál: 1. elszállít, szétküld, elküld, kiad, továbbít; — 2. meneszt, elbocsát.

expedíció: 1. szétküldés, elszállítás, kiadás; — 2. elszállító, kiadó, továbbító hivatal; — 3. végrehajtás, teljesítés; — 4. (utazó, kutató, hadi) vállalat, vállalkozás, hadjárat; — 5. utazótársaság, utazóvállalat, utazás, kutatás; — 6. (kiküldött) csapat, sereg, raj, kutató raj, bűvárraj.

expédiens: 1. segítőeszköz, segítség, mód, út-mód, eljárás, kibúvó, megoldás, intézkedés.

experimentál: kísérletezik, próbálgat.

experimentum: kísérlet, próba.

expial: 1. kiengesztel, jóvá tesz; — 2. meglakol, megbűnhődik, vezekel.

explanál: magyaráz, kifejti.

explikál: kifejti, fejteget, magyaráz, értelmez, fölvilágosít.

explodál: 1. robban, fölrobban, eldurran, kitör; — 2. szétvet.

explozív: robbanó, robbanékony, könnyen robbanó.

exponál: 1. kitesz (veszélynek), veszélyeztet, kockáztat; — 2. latba veti magát v. tekinthetőségét, kiáll valakiért, síkra száll, föllép érte; — 3. előad.

előterjeszt, kifejt, magyaráz;
— 4. megvilágít (fénylemez).

exponált: 1. nyílt, szabad, nyilvános; — 2. veszélyes, veszélyeztetett, veszélynek kitétt, védtelen; — 3. felelősséggel járó, felelős (állás); vezér (egyéniség).

exponens: 1. (hatvány) kitevő; — 2. kitevő, kirendelt, ügynök; — 3. képviselő.

export: kivitel.

exportál: kivisz (külföldre).

expozé: előterjesztés.

expozitúra: kirendeltség, ügynökség, képviselő.

expropriál: kisajátít, magának lefoglal.

exsziliüm: 1. számkivetés, száműzés, száműzetés, számkivetettség, bujdosás, hontalanság; — 2. visszavonultság, egyedüllét, magány.

extázis: (helyesen): ekstázis.

extemporizál: 1. rögtönöz, hevenyész [vö. improvizál]; — 2. hasból beszél, szalmázik, kóhol, füllent.

extenso: in extenso: egész terjedelmében, szórul-szóra, egészében, mindenestül.

extenzív: 1. nyújtható [vö. elasztikus]; — 2. terjedelmi, területi; — 3. terjedt, terjedelmes, kiterjedt, messzeterjedő; — 4. nagyterjedelmű, gazdag, sokat felölelő, mennyiségre nagy (munkásság), szertefolyó, terjedős (előadás), nagykörű (hatás); — 5. kiható, terjeszkedő; — 6. külső (fejlődés).

extérior: 1. külseje, külső része valaminek; — 2. megjelenés, magatartás.

extern: külső, kül-(ügy), idegen, másországi.

externista, externus: külső, idegen (ember), bejáró (növénydék).

exterritorialitás: területen kívüliség, küljogiság.

extra: 1. külön, különös; — 2. saját, külön-, magán-; — 2. rendkívül finom, nem köznapi, ritka.

extraktum: kivonat.

extravagancia: 1. különködés, rendellenesség, eltérés, kitérés, sajátos szokás; — 2. túlság, túlzás, szertelenség, kaland, kalandosság; — 3. hóbort, furcsaság.

extravagáns: 1. külön, különködő, külön, rendkívüli, rendellenes, eltérő, mástól eltérő, sajátos; — 2. túlzó, túlságos, szertelen, szélsőséges, kalandos; — 3. hóbortos, furcsa, eszelős.

extraurbán, extravillán: 1. kültelek. — 2. külbelki.

extrém: 1. szélső, legszélső, végső, legvégső, legfelső, legteje; — 2. túlzó, szertelen, szélsőséges, végleges.

F

(Lásd ph alatt is.)

fabrikál: 1. gyárt, előállít, készít; — 2. mesterkedik, babrál, pepecsel.

façade: 1. homlokzat, előrész; — 2. (mellső, hátsó, oldalsó) része, vonala (épületnek).

face: homlok rész, előrész; — en face: elülről, szemben, arcban, arcul.

faoh: 1. rekesz, polc; — 2. szak, szakma, ág, hivatalkör, működési kör.

fáohé 1. fasé.

fád: 1. ízeveszent, ízetlen, se íze, se bűze; — 2. ízléstelen, sületlen (beszéd), együgyű, bárgyu (ember), üres, tartalmatlan (könyv), érdektelen, szivar, kietlen, unalmas.

fair: tisztességes, tiszta; — **fair play:** tisztességes játék; tisztességes eljárás, tiszta dolog, tiszta munka.

faiseur 1. fezőr.

fait accompli: befejezett v. bevégzett dolog, kész tény; másíthatatlan, ezen változtatni nem lehet.

fakszni: 1. bolondság, móka, teketória, rigolya; — 2. vonakodás, szabódás, illegetés.

faktor: 1. intéző, sáfár, gondnok, művezető (nyomdában); — 2. fontos személyiség, vezető egyén; — 3. tényező, lényeges rész, alkotó rész, fő-rész, fontos mozzanat v. körülmény; — 4. ok, indító ok, előzmény, követelmény.

faktórum: 1. mindenek, mindennek lelke v. mozgatója; — 2. mindenek inas v. szolga, jobbkeze vkinek, segéd, mindenben segítő [vö. tótum-fak].

faktum: 1. tett, tény, valóság, való; — 2. történt dolog, esemény, a történetek, eset.

faktúra: áruszámla.

fakultás: 1. képesség, tehetőség, készség, rátermettség, araválóság; — 2. jogosultság, képesítés; — 3. (egyetemi, tudomány) -kar.

fakultativ: szabadon választható, nem kötelező.

fals: 1. hamis, csalfa, álnok; — 2. nem valódi, hamisított, utánzat; — 3. ál, vendég(-haj, -fog); — 4. rossz, helytelen, fonák, hibás.

falzett: fejhang.

falziókál: (meg)hamisít, utánnoz, kohol.

falzifikátum: hamisítvány, csaló utánzat, koholmány.

falzum: 1. csalás, megtévesztés, koholás, utánzás; — 2. hamisítvány, koholmány.

utánzat; — 3. valótlanság, hazugság; hibás adat.

fama: 1. hír; — 2. szóbeszéd, mendemonda, pletyka, emberszólás, gonosz nyelvek; — azt mondják, hírlik, híre jár, ver a híre.

família: 1. család; — 2. házép. nemzetség, had.

familiáris: 1. családi, családhoz tartozó, otthoni, otthonias, otthonos; — 2. bizalmas, meghitt, jó-ismerős, bennfentes, járatos valahová; — 3. családias, háziás; — 4. szokott, megszokott; — 5. bizalmaskodó, tolakodó.

famózus: 1. híres, neves, hírneves, nevezetes, jóhírű; — 2. hirhedt, hirhedett, rossz-hírű.

famulus: 1. szolga, inas; — 2. segéd, tudóssegéd, jobb keze valakinek.

fanatikus: 1. rajongó, vakbuzgó, vakhítű; — 2. ádáz, bős (gyűlölet), bősziált, vak, dühödtt, dühült, nekidühödött, véres, veszett; — 3. elfogult, türelmetlen, féktelen; — 4. lelkes, buzgó; — 5. törhetetlen, elvakult, tűzön-vízen (híve).

fanatizál: 1. (fő)l-tűzel, föllelkesít, gyűjt, hevít; — 2. föl- v. nekibőszít, földühít, nekivadít, (fő)lloval, uszít.

fantasztai: képzelődő, rémlátó, ábrándozó, délibábkergető, felhőkben járó.

fantasztikus: 1. képzelt, álomszerű, ábrándos; délibábos, fellegjáró (képzelet); — 2. mesés, mesészerű, caodás; — 3. kísérteties, szeszélyes, valószínűtlen, képtelen, hihetetlen.

fantázia: 1. képzelet, képzelő tehetőség; — 2. ábránd (zenében).

fantazma: képzelődés, agyrém; — fantazmagória: képzelet játéka.

fantom: 1. jelenés, kísértet, rémkép, árny; — 2. bábú.

fárosz: világító torony.

fasó: neheztelés, harag; — fasóban vannak: neheztelnek, haragban vannak, feszültség, feszült viszony, nincsenek jobban.

fashionable: 1. divatos, izlésses, jóízű, finom (ruha); — 2. tisztesség, jó társaságba való, rangszerű, illendő, rangjának megfelelő.

fasírt hús: vagdalt hús, vagdalék.

fásli: pólya, pólyakötő.

faszóinál: megígér, megbívoli, megbabonáz, elvarázsol, delejez; — faszcínáló: igéztet.

fatális: 1. végzetes, végzet-szerű; — 2. haljósálatú, szerencsétlen, áldatlan, átkos, vészhozó, veszedelmes; — 3. kellemtelen, bajos, kényes, szorult (helyzet), zavaró (körülmény); — 4. rossz hírű, hírhedt; — ez fatális: ez baj! [vö. pech].

fatalista: végzethívő, végzetben megnyugvó.

fátum: 1. végzet, sors; — 2. halvégzet, balsors.

fauna: állatvilág.

favorizál: kegyel, kedvel, kegyben részesít, előnyben részesít, fölkarol, kitüntet.

favorit: kedvenc, kitüntetett, kegyelt.

fázis: 1. holdváltozás, fényváltozás; — 2. változás, változat; — 3. állapot, helyzet, állás, fekvés, körülmény, alakulás; — 4. idő, időszak, szakasz, mozzanat, fejlődési fok v. pont, fejlemény, fejlődmény, fejlettségi fokozat, lépés; — 5. alak, jelenség.

fazon: 1. alak, minta, külső; — 2. (ruha) szabása, varratása, csináltatása; (drágakő) metszése, foglalása; (iparikk)

megmunkálása; — 3. mód, módor, eljárás.

faxni 1. fakszni.

feher: legyező.

feoni: rongy.

fédor: rugó.

feminin: nőies, női lelkületű, asszonytermészetű (férfi).

fenomenális: tűneményes, osodás, merész.

ferslag: láda, rekesz.

fess: helyes, csinos, takaros, helyre, ügyes, kacki, kényes, kackiás, szemrevaló, deli, nyalka, rendes; divatos.

feszteni: ívalaktú himzés.

fező: 1. intéző, mozgató, tényszerző; — 2. székhámoz, iparlovag, szédelgő, csalo.

fnkka: furfang, fortély, csalafintaság, agyafurtság, fondorlat, csel, fogás.

fnkku: furfangos, fortélyos, csalafinta, agyafurt, fondor, ravasz, selma, körmönfont.

figura: 1. rajz, alak, kép, ábra, ábrázolás — sicuti figura docet: ahogyan az ábra (példa) mutatja; — 2. nevetséges alak, furcsa ember, (világ) csúfja.

figurál: szerepel, részt vesz, jelen van, előfordul, van, megvan.

figurázik: 1. tetteti magát, teszi magát, illegeti magát, vorakodik, szabódik; — 2. mókázik, bohóskodik, bolondozik, bormlik.

filantrop: emberbarát.

fikió: 1. képzelgés, képzelődés, agyrem; — 2. elképzelés, képzelt dolog v. eset; — 3. kóholmány, üres föltevés, látszat, mesebeszéd, szöbeszéd.

aktiv: 1. képzelt, képzeletbeli; — 2. koholt, hamis, költött; — 3. föltett, föltételezett, állítólagos.

filo: nemez, szörposztó; — filekalap: nemezkalap.

filé: 1. recézés, recemunka; — 2. (hús)szélet.

filiále, filiális: fiók, fióklüz-
let.

filigrán: 1. finom arany-
ezüstdrótmunka; — 2. apró,
szemrontó (munka). — 3.
finom, apró, kicsi, csopp, pará-
nyi; — 4. gyöngéd, légies,
könnyű (alkat, természet); — 5.
törékeny, vézna, gyöngé, ké-
nyes (egészség).

filiszter: pugris, bugris.
nyárszolgár, kispolgár, korlá-
tolt gondolkodású, szűkkeblű,
száraz.

film: fényzalag; filmopera-
tőr: fényzalag- v. mozigép-
kezelő.

filmzínház: fényszínház.

filo-: -szerető, -kedvelő, -ba-
rát.

filozófai: 1. bölcsészettel fog-
lalkozik, bölcselkedik; — 2. el-
mélkedik, okoskodik, töpreng.

filozófia: bölcsészlet, bölcses-
let, bölcselkedés, bölcsélet tuda-
mánya.

filozófus: bölcs, bölcselő, böl-
csész, gondolkodó.

filter: szűrő, szűrő készülék,
szűrő papíros.

filtrál: szűr, le-, átszűr.

finále: utolsó rész v. szakasz,
záradék, befejezés, vég.

finalizál: 1. befejez; — 2.
végrehajt, foganatosít, megva-
lósít, lebonyolít.

financiai: 1. pénzügy; — 2.
pénzügyi állapot v. helyzet; —
3. vagyon, pénz.

financiális: pénzügyi, pénz-
(ügy, -kérdés), pénzbeli, vagyoni,
vagyonra vonatkozó, anyagi ré-
sze a dolognak; — **financiális**
része valaminek: költség, jöve-
delem, üzleti rész, kiadás, üzem-
költség; — **financ-kapacitás:**
pénzügyi tekintély, lángész.

finanszíroz: valaminek pénz-
ügyi oldalát elintézi v. ellátja,
a pénzkérdést rendezi, pénzzel,
pénzt kerít v. szerez, pénzt ad,

nyélbe üt (vállalatot), viseli a
költséget.

finessz: csalapintaság, kör-
mönfontosság, ravaszság.

finis: végharc, végkiütélem;
hajrá!

fitai: 1. cselvágás (vívás-
ban); — 2. csel, fogás, hazug-
ság, hazudozás.

frhang: függöny.

firma: 1. cég, kereskedőház,
vállalat; — 2. cégtábla, cégjel-
zés; — 3. kéteshírű ember, (ké-
tes) szerzet, jómadár, mákvi-
rág.

frnisz: kence.

fiskális: 1. ügyvéd [vö. pró-
kátor]; — 2. kincstári, állami.

fiskus: 1. kincstár, állam-
pénztár; — 2. tisztii ügyész.

fisztulázik: fejhangon, kap-
pachangon énekel, sípítozik.

fiva o'olock: ötórás v. uzson-
na (tea).

fix: 1. álló, szilárd, moz-
dulatlan, mozdíthatatlan, rögzí-
tett, erős; — 2. álló (csillag).
szög (-pont), állandó, kész v.
szabott, törzs- (fizetés), szabott
(úr), biztos (hely); — 3. ponto-
san, határozottan, véglegesen,
végérvényesen; — 4. gyors,
készszéges; — **fix kamat:** rideg-
kamat.

fixa idea: rögeszme, rögzött
gondolat, kényszereszmé, hó-
bort, vesszőparipa, bogara van,
motos van a fejében.

fixál: megerősít, megszilár-
dít, állandóvá tesz, állandósít,
megrögzít, megállapít, rögzít
(fényképet); merevít.

fixíroz: 1. meghatároz, meg-
szab, véglegesít, pontosan v.
véglegesen megállapít, kijelöl
(föltételeket, alkut); — 2. me-
reven néz, szemmel tart, szem-
re vesz, rászögezi szemét, rá-
mereget, szemez, kihívólag v.
arcátlanul néz.

fixum: készfzetés, állandó v. megállapított (meg)szabott fzetés, alapjövdelem, törzsfzetés.

fixumfertig: mindenestül készen, rendben-készen.

fizika: természettan.

fizikai: 1. természettani; —

2. természeti, testi; — fizikai lehetetlenség: természeti, emberi v. kész lehetetlenség.

fizikum: testi alkat, szervezet, testi erő, egészszég.

flagrans: 1. égő, égető, heves, lángoló, felcsapó; — 2. buzgó, lelkes; — 3. csattanós, meggyőző, cáfolhatatlan, megdönthetetlen (bizonyíték); — 3. nyilvánvaló, szembeszóló; — 4. merész, vakmerő, arcátlan (megsértése v. arculesapása törvénynek); — in flagranti: tetten (ér), rajta (kap), azon melegiben.

flanco: 1. cifrázkodás, piperkedés; — 2. hivalkodás, nagyzás, nagyizolás, úrhatnámtság, fitogtatás, pöffeszkedés.

flancol: 1. cifrálik, piperkedik, piperézkedik; — 2. hivalkodik, nagyizol, feszít, úrhatnámlik, fitogtatja magát, páváskodik, heneveg, pöffeszkedik, rázza a rongyot.

flancoos: cifra, cifrálikodó, nagyizoló, fitogtató, piperes.

flangál v. flangirozi: 1. rója az utat, kódorog, lóg, lögérez; — 2. henyél, tétlenkedik, lojpa

flankirozi: oldalra fog, támad.

flastromi: (seb-)tapasz.

flaszer: kövezet, (utca-)burkolat.

flau: (üzlet) lanyha, pang.

flegma: 1. nyalka, fakony; — 2. egykedvűség, hidegvér, csigavér, közöny, közömbösség.

flekk: 1. folt; — 2. kutyanyelv (kéziratpapír).

flirt: legyeskedés, hettyegés, kacérkodás, bomlás, enyelgés, szeretkezés.

flirtöl: bomlik, hettyeg, kacérkodik, szeretkezik, dévajkodik, szépeleg.

flitter: fémlemezke, pillangó.

flóri: 1. fátyol(harisnya), — 2. gyászszalag.

flórá: növényvilág, növényzet; virágzat.

florilógium: szép mondások tára.

flott: gondtalan, gond nélkül, könnyűvérű, könnyed; szabadon, gyorsan, frissen, vígan (él) világát; könnyelmű.

flotta: hajóhad, hajóraj.

flórt: (vivő-)tör.

fluktuál: hullámzik; ingadozik, bizonytalan.

fluszpapír: itatós(papír).

flört: 1. flirt.

fobiai: 1. iszonyat, félelem; — 2. gyűlölet.

fókus: 1. gyújtópont, tűzpont; — 2. gyűjtőpont, gyűjtőhely, középpont; — 3. góc, gőcspont; — 4. tűzhely.

fóliáns: 1. ívrétű kötet; — 2. nagy könyv, nagy grapsa.

flóta: fluvola.

fonográf: beszélőgép.

fonola: gépzongora.

fontaine lumineuse: színes v. világító szökőkút.

football: 1. rugólabda; — 2. labdarugás, labdarugó (játék).

forma: 1. alak, idom, minta; — 2. külső, külsőség, szín, látzat; — 3. illendőség (kedvéért), udvariaság; — 4. idomítottág, derékség; — jó formában van: jókarban.

formális: 1. alaki, alakszerű; — 2. külső, külsőt illető; — 3. valószínű, szemmel látható, nyilvánvaló, félre nem érthető; — formálisan, formaliter: 1. igazán, igazában, valójában, valószínűleg, annak rendje és módja szerint, szórul-szóra, nyilván; — 2. úgyzólván, szinté, szintűgy.

formalitás: 1. alakiség, különbség; — 2. hivatalos eljárás; — 3. (bevett) szokás, illendőség, társadalmi illem, szertartás.

formidabilis: rettentő,

formula: 1. minta, szabály; — 2. szöveg, szövegezés, fogalmazás; — 3. kifejezés, tétel; — 4. megoldás, út-mód, eljárás; — 5. bűvés ige, varázsszó.

formuláz: 1. (meg)szövegez. (meg)fogalmaz, szóba foglal, szövegét megállapítja, alakba önt; — 2. szabatosan kifejez, szabályba v. képletbe foglal; — 3. kifejezésre juttat, kifejez; — 4. kialakít, megszab, megjelöl (álláspontot).

foraz: 1. erő, főerő, előny; — 2. fölügyessége, erős oldala v. ki-nek, amiben legügyesebb, legjárta-sabb, legjelesebb; — forsz-szerop: főszerep, leghatásosabb szerep; — 3. fogása, nyitja, for-télya vminek.

foraszloz: 1. erőszakol, erőltet, kényszerít; — 2. klericsza-kol, kicsikar; — 3. túloz, túl-hajt vmit, szertelenkedik; — 4. sürget, szorgalmaz, slettet, sar-kal, sarkában van.

forum: 1. piac, főtér, köztér; — 2. közélet, nyilvánosság, nyilvános szereplés, a közélet piaca v. porondja; — 3. ítélő-szék, bíróság, törvényes ható-ság; — 4. (ítélkezési) fok, (el-ső, második) fokon (vesztette el pörét).

fozforoszkál: villódzik.

fotál: karoszék, karszék, zsöllye.

foto: fény-, fényképészeti; fényképműterem.

fotográfia: fénykép.

foto-montage: kép-keverék.

foto-riporter: hírlapi fényké-pész.

fotőj l. fotel.

foyer 1. (színház) előcsarno-ka, csarnok; — 2. társalgó.

főlhecceol l. heccel.

fragmentum: 1. töredék, ma-radvány, befejezetlen (mű); — 2. rész.

frankó: bérmentesítve; — (frankó) jegy: levélbélyeg.

frappans: 1. meglepő, megka-pó, felöltő, szembetűnő, hatá-sos, csattanós, találó, szembe-szökő; — 2. megdöbbenő, meg-hökkentő; — 3. hirtelen, vá-ratlan.

frappíroz: 1. meglep, meg-kap. — 2. meghökkent, elké-peszt, megdöbent; — 3. jégbe hűt (bort); — frappírozva van: meghökken, meglepődik, meg-ütődik, megütözközik, fennakad vmin.

frász (tőri): nyavalya.

fraternizál: barátkozik, cim-borál, pajtáskodik.

frázis: 1. mondat, szólam, szakasz; — 2. szólás, szólás-mód, kitétel, fordulat, kifeje-zés; — 3. henyé v. hiú beszéd, üres szólam, szép szó, szóvirág, szószátyárág, sallang, fecse-gés, locsogás.

frázisozás: szövegejtés (ének-ben), tagolás.

frekvenciál: jár (iskolába), gyakran v. rendszeren eljár vala-hová, látogat, nagy számmal jár.

frekvenciált: gyakran hasz-nált, sűrűn látogatott (helyi-ség), népes, forgalmas (utca), sokaktól járt (út), gyakori, szá-mos.

frenetikus: 1. veszett, őrült, eszeveszett; — 2. lelkes, zajos, tomboló, viharos (tetszés), fal-rengető, egetverő (taps), harso-gó (kacaj).

frénológia: koponya-tan.

fréskó: falfestmény.

fréz: szamóca- v. eperszín.

frívól: 1. semmis, hiú, üres, tartalmatlan, könnyű; — 2. el-hamarkodott, könnyűvérű, könnyelmű, meggondolatlan.

fölbületes; — 3. kétértelmű, tisztességtelen, léha, vásott, ledér, céda, sikamlós, szemérem-sértő, szemérmetlen, szembadszájú [vö. pikáns]; — 4. pajkos, dévaj, hamis, hamiskás; — 5. tiszteletlen, tiszteletsértő, kegyeletlen, lelketlen, szentségtelen, sértő, szentségtörő, elvete-medett; — 6. vakmerő.

frizíroz: fésül, fodorít, bodorít.

frizúra: fésület, hajvisélet, haj, fésülés.

frooliz valakit: ugrat, bolondít, csúfoz, csúfot úz, csúfolódik, ingerkedik, nevetségessé tesz, kikezd, valakit bosszant.

fronti: 1. arc, homlok; — 2. homlokzat, előrés; — 3. arcvonál; — 4. vonal: — az egész fronton: vonalon; — a szóló, uborka- stb. fronton: vásáron; — frontot csinál ellene: ellene fordul, szembefordul, állást foglal valaki ellen; — frontot változtat: fordul, elfordul, köpenyegén egyet fordít, nézetet v. szempontot változtat, elvet, cserél, pártot cserél, elpártol.

frottíroz: (le- meg-)dörzsöl.

frottír-(szövet): bolyhos.

fruktifikál: 1. gyümölcsöztet; — 2. kamatoztat (pénzt); — 3. felhasznál, hasznára fordít, hasznosít, érvényesít, érvényt szerez.

fucos: vége, oda van, elveszett, eltűnt, tönkre van, befellegzett neki, elveszett, bedöglött, puff neki, belevesztett.

fulár(d): fátyolselyem.

fulmináns: 1. villámszerű, gyors, hirtelen: — 2. dörgő, dörgedelmes, mennydörgő, gyújtó (beszéd), tüzes, viharos, tomboló, heves.

fumigál: fitymál, lenéz, kicsinyel, csekélybe vesz, nemmi-be v. föl sem vesz, meg sem lát, fittyet hány valakire v. valakinek, keresztül néz a fején v. a

feje búbján elnéz mellette v. a füle mellett, kutyába vesz, füttyül rá.

fundál: alapít, megalapít, megalapoz, alapot vet valaminek; — kifundál: kigondol, ki-eszel, kitalál, kifőz, kísüt, ki-agyal.

fundamentális: alapvető, sarkalatos, alap- v. sark-(igazság), lényeges, a lényeghez tartozó, alapos.

fundamentum: alap, alapzat, alapfal, alapvetés, talp, talpkő, talapzat.

fungál 1. funkcionál.

funkció: 1. foglalkozás, foglalatosság, cselekvés, cselekmény, működés, tevékenység, szereplés, szerep — 2. eljárás, hivatalos kötelesség, hivatalos ténykedés, hivatali teendők, hivatalás, hivatal, tiszt [vö. aktus]; — 3. feladat, rendeltetés, működés köre, hatáskör [vö. brans]. — 4. folyamat; — 5. függvény; — funkciót teljesít: működést végez, eljár tisztében v. hivatalában, feladatot teljesít, szerepel, működik.

funkcionál: 1. működik, jár (a gép); — 2. működik, teendőket végez, ténykedik, szerepel, eljár (tisztében), dolgozik, hivataloskodik, intézkedik, rendelkezik; — 3. előfordul, megvan, van.

fűr: 1. düh, veszettség, szenvedély; — 2. veszett némbor.

furiózus: dühös, dühöngő, bösz, adáz, szenvedélyes, fékezhetetlen, veszett, dühödt.

furór: tomboló lelkesedés, viharos tetszés, gyújtó hatás, általános feltűnés.

fuser: kontár, himpellér, ügyetlen.

fuserál, fuserol, fussol (el-): kontárkodik, ront, elront, elpuskáz.

fuszekli 1. zokni.

fúzió: egybeolvadás, egybeolvasztás, egyesülés, egyesítés, beolvadás, beolvasztás.

fuzionál: egyesül, egybeolvad

G

gábli: tüzóral, délelőtti uzsonna, villáreggeli.

galáns: 1. lovagias, udvarias, világias, nagyvilági, előkelő; — 2. finom, nyájas, előzékeny, figyelmes; — 3. széptevő, kedveskedő, udvarló; — 4. szerelmi (kaland, regény), szeretkező, kikapós, ledér (hölgyecske); — 5. bőkezű, adakozó, nagylelkű.

galéria: 1. karzat, kakasülő; — 2. folyosó, tornác; — 3. oszlopos folyosó, oszlopcsarnok; — 4. műtárlat, tárlat, műcsarnok, műgyűjtemény, gyűjtemény, múzeum, képtár.

galgenfrist: rövid haladék.

galgenhumor: akasztófahumor, keserű kedv.

gallimathias: zagyvaság, szőzagyvalék, értelmetlen fecsegetés, badarság, *szóferdítés, szőncamítás, képtelen habarék.

galoohe (kalucsi): sürcipő, felsőcipő.

galoppíroz, galoppoz: vágat; elgaloppírozta magát: többet mondott v. tett a kelletténél, elszóltta magát, elvetette a súlykot.

gamen: suhanc, kópé.

gang: folyosó.

gänsemarsch: libamor, egyesmor; — g-ban haladnak: elsorjáznak.

garancia: biztosíték, biztosítás, kezesség, jóállás, óvadék.

garantál, garantíroz: biztosít, biztosítékot v. kezességet nyújt, kezessékkodik, elvállalja a felelősséget, felel, szavatol, jóáll érte; — garantált: valódi, szavatolt.

garázs: gépszín.

gárda: 1. őrség, testőrség; — 2. csapat, had, sereg; — 3. tábor, testület, kör, sor, raj, nemzedék, öltő, csoport, kar.

garde, garde-dame: (hölgy-) kísérő, (tréf.) illemcsoz, örnanyóka.

garden-party: kertli ünnepély.

garde-robe: 1. ruhás szekrény, ruhatár; — 2. öltöző (szoba); — 3. ruházat, ruhák, ruházkodás.

gardíroz: kísér, vigyáz.

garníroz: körít (ételt); díszít (kalapot).

garníring: körítés, körözet, hozzávaló; díszítés.

garnizon: helyőrség. (katonai) állomás.

garnitúra: 1. díszítés, díszítmény, cífrázat; — 2. egy egész felszerelés (fegyverfélék), foglalat (puskán), berendezés, egy rend (bútor), bútorzat (vasúti v. gép-)szerelvény, (evő-)készlet [vö. szervíz]; — g. (politikában): vezérkar; második garnitúra (gyöngébb színeszek); második szerelvény.

garszon: 1. legény v. nőtlen ember; — 2. pincér; — garszon-élet: nőtlen v. legényélet; — garszon-lakás: legénylakás; — garszon: fiús lány.

gasztronóm: ingyenc, ingyec, ingyének élő.

gaudium: öröm, derűtség, vígság, mulatság.

gázai: havi fizetés, fizetés, járandóság.

gaszulíroz: hízeleg, kedveskedik, udvarol, kedvében jár.

geil: 1. émelítető, émelyes, csömörletes (étel); — 2. kövér, zsíros, nehéz, laktató (étel); — 3. érzékl, buja, lustalan, kéjelgő, parázna (ember).

gemein: közönséges, durva.

gemma: vésott kő [vö. cameo, intaglio].

generáció: 1. nemzedék, ivadék, (ember-)öltő, embernym,

iz; — 2. nemzés, nemződés, keletkezés; — 3. korszak.

generália: általános kérdések, dolgok v. pontok, személyi adatok.

generális: 1. általános, általános érvényű, egyetemes, közkeletű; — 2. fő, sarkalatos, lényeges; — 3. tábornok.

generalizál: általánosít, mindenre kiterjeszt v. alkalmaz, egyetemesít, egy kalap alá fog.

generózus: nagylelkű, nemeslelkű, bőkezű, adakozó.

genetikusi: 1. származást, eredetet, fejlődést feltűntető; — 2. oknyomozó; — 3. származtató, történeti (módszer).

genézis: 1. származás, eredet, keletkezés; — 2. nemzés, nemződés; — 3. fejlődés, folyamat, történet, lefolyása vminek; — 4. a teremtés könyve.

geniális 1. zseniális.

geniuszi: 1. lélek, szellem; — 2. őrszellem, őrangyal, védőszellem, nemtő; — 3. tehetség, lélek, lángész, természet, jellem [vö. karakter]; — genius loci: a hely lelke, a hely ihlete, helyi ihlet.

genre 1. zsáner.

gentleman: 1. nemes ember; — 2. úr, úriember, gavallér.

gentleman-like: úri, úriemberhez illő v. méltó.

gerálja magát: viselkedik, föllép, szerepel, feltűnteti magát, úgy tesz, mintha...

germanizál: elnémetesít.

gersli: árpakása.

gesztikulál: taglejtést végez, kezét-lábát jártatja, hadonázik.

gesztusi: 1. mozdulat, (kéz-) lendítés, taglejtés, tagjáték; — 2. mód, viselkedés, magatartás, modor.

ghetto: zsidónegyed, zsidóváros.

gioco: művészetlen, vásári munka, olcsó művészet, habverés.

gigerli: araszlán, ficsúr, uracs, piperkőc, fenegyerek.

gin: boróka-pálinka, fenyővíz.

ginekológus: szülész, nőorvos.

gixer: 1. bicsaklás, nyekk, nyeklés, nyekkenés, nyikkantás (énekben), kis hiba, kocsintás (hangszeren); — 2. csusza, hibás lökés (biliárdban).

gixerei: 1. bicsaklik, nyeklik (a hangja), nyikkant, kocsint, hibát tesz (játékban); — 2. csusszant, elvétí a lökést (biliárdban).

glóbus: 1. golyó, teke; — 2. földgolyó, földgömb.

glokni(s): harangalakú (szoknya).

glória: 1. dicsőség; — 2. szent fény, fénykoszorú, fénykör, sugárkorona, dicsfény, dics.

glossza: 1. (egyes) szó; — 2. sorközi jegyzet, széljegyzet; — 3. magyarázó megjegyzés; — 4. gúnyos megjegyzés.

glosszá: 1. magyarázó jegyzetekkel ellát [vö. kommentár]; — 2. gúnyos megjegyzésekkel kísér.

gnóm: manó, lyüki, földalatti törpe, földi szellem, töpri.

gönnöl: szívesen nekiszánom, örülök neki, nem sajnálom, nem irigylem.

görl: görlice.

grácia: 1. báj, kellem; — 2. szíveség, jóindulat, kegy; — 3. kegyelem.

graciózus: bájos, kecses, kellemes, kedves.

grádus: 1. fok, fokozat; — 2. lépcsőfok, lépcső; — 3. rang, méltóság; — 4. (egyetemi) fok.

grafika: a vonal művészete, rajzművészet.

grañkus: 1. rajzbeli, szemléltető ábrázolás, rajzban való bemutatás [vö. diagramma].

grañkus: 1. rajzbeli, szemléltető; — 2. vonal művésze, raj-

zoló; — 3. sokszorosító (művészet).

grafológia: írástan.

grafológus: írásszakértő.

grammatika: nyelvtan.

grammofon-lemez: hanglemez.

granárium: magtár.

grandezza: méltóság, büszkeség; — **grandezzával:** 1. méltósággal, méltóságosan; — 2. nagy garral, nagy fennyen.

grandiózus: 1. nagyarányú, nagyvadású, nagyzerű, hatalmas, temérdek; — 2. fényes, pompás, pazar, ragyogó.

grandseigneur: nagyúr, főúr, előkelő úr.

grasszál: 1. elterjed, tért foglal, elhatalmasodik, elharapódzik; dúl, dühöng, pusztít (betegség), uralkodik, közkeletűvé válik (felfogás); — 2. garázdálkodik, henceg, handabandázik, pöffeszkedik, hivalkodik.

grata persona: kedvelt ember, (nagy) kegyben álló személy.

gratis: díjtalanul, ingyen. potyára; — **gratis et franco:** ingyen és bérmentve.

gratulál: üdvözl, köszönt, szerencsét kíván.

graváló (adat): terhelő, súlyosbító.

gravámen: sérelem; panasz, zokszó.

graviroz: vés, metsz.

gravitál: 1. nehézkedik, súlyosodik; — 2. vonzódik, szít, húz, hajlik vkihez, vmi felé; — 3. húzódik, törekszik vmihez.

gravitás: méltóság, fenség.

greizler: szatócs, kiaboltos.

grell: rikító, kláttó, kirívó, éles, bántó (szín).

grenadin: félkelyem szövet.

grimász: arcintorítás, ántor,

lintorgatás.

griz: durva.

grosszista: nagykereskedő.

groteszk: különös, furcsa, furra, csodálatos, kulandós, torz, szeszélyes.

grund: telek.

grundíroz: alapoz, alapszínnel befest, bevon.

grupp: 1. csoport, csoportozat; — 2. virágágy.

gruppíroz: csoportosít, elrendez.

gründöl: kétes vállalatokat alapít, vállalatokba fog.

gseftel: apró üzleteket köt, kupeckedik, üzérkedik, cserebéről.

guillotine: nyaktilló.

guirlande: 1. (virág)fűzér v. koszorú; — 2. mintázott szegély.

gukker: (színházi, tábori) látócső.

gurmand: 1. nagyevő, falánk, torkos; — 2. nyenc, nyalánk, válogató, kényesizlésű, inyes.

gurtni: heveder.

gürtli: öv.

gutíroz: tetszik, megfelel izlésének, élvez, élvezetet talál benne, inyére van, méltányol.

gusztál: 1. ízlel, kóstol, ízelet; — 2. nézeget, szemrevesz; — 3. gyönyörködik; — 4. szemelget, válogat.

gusztiózus, gusztusos: 1. ízléses; — 2. étvágygerjesztő; — 3. tetszetős, kíváncs, ingerlő, csábító, inyére való, harapni v. ennivaló.

gusztus: 1. ízlés; — 2. étvágy; — 3. kedv, kíváncs; — **gusztusom támadt:** megkívántam.

gusztustalan: étvágyrontó, undorkeltő, undorlatos, mocskos, utálatos, visszataszító.

guvernánt: nevelőnő, (angol, francia stb.) kisasszony.

guvernamentális: 1. kormányzati, kormány(érdek), a kormány valamije; — 2. kormányképes (párt).

guvró: mély ránc.

H

habitus: állandó v. rendes látható (színházban), törzsven-dég; bennfentes.

habitus: 1. külső megjelenés, külső, külalak, megjelenés, sza-bás; — 2. alkat, természet, testal-kat; — 3. öltözködés, viselet, ruházkodás; — 4. megjelenés, magatartás, magaviselet, visel-kedés, föllépés, módor.

hakni: kampó, kampós szeg.

hall: pitvar, előcsarnok, nagy csarnok, előterem; előszoba.

hallucinálni: 1. érzéksalódás-ban eszenved; — 2. képzelődik, álmodozik, rémképeket lát.

hangár: gépszín.

harangirozi: 1. szónokol, be-szédet mond; — 2. buzdit, lá-zít, izgat, uszít, felloval, fellár-máz (sokaságot).

harmónia: 1. összhang; — 2. kellemes zene; — vokál-har-mónia: hangrend, hangzóilleszke-dés; — 3. kellemes hatás; — 4. egyezés, egybe- v. összeillés, megfelelés (színeké), arány, ará-nyosság (épületé), egyöntetű-ség; — 5. béke, nyugalom, bé-kesség, egyetértés, barátság, jó-viszony, kölcsönös megértés; harmóniában van: megfelel, egyetért; — harmóniába hoz: összeegyeztet, kiegyenlít, kibé-kít; — 6. egyezmény (bölcsélet-ben).

harmonikus: 1. összehangzó, egybehangzó, összhangzatos; — 2. jóhangzású, kellemes hangú, kellemes hatású; — 3. egyező, egybe- v. összeillő, megfelelő; — 4. arányos, egyöntetű, sza-bályos; — 5. egyetértő, egy-mással megférő, békés, barátság-os; harmonikus élet: nyugodt, zavartalan, sima folyású, ki-egyensúlyozott élet, szép élet.

harmonizálni: 1. megszerkeszt (zeneileg); — 2. össze- v. egybe-hangzik, összhangban van; —

3. egyezik, megfér, összeillik, — 4. egyetért, jobban van, meg-férnek egymással, értik egy-mást, rokonszenvez; — 5. össze-hangol, összeegyeztet.

hasé: 1. húsvagdalék, darált hús; — 2. húsos fánk, húsos pogácsa, húsos pite.

hazard: 1. véletlen, esetleges-ség, vakeset, vakszerencse; — 2. merész tett, merénylet, koc-kázat, vakmerő kísérlet; — ha-zárd-játék: szerencsejáték; — par hasard: véletlenül, történe-tesen.

hazardíroz: 1. szerencsejáté-kot űz; — 2. merészen cselek-szik, mindent kockára tesz, vak-szerencsére bíz, kockáztat.

hausse l. hossz.

haut-relief: magas dombor-mű.

haute-saison: főévad, fődíny.

haute-volée: (a társaság) szí-ne-java, előkelő világ.

heco: 1. hajsza, hajlehd, ri-csaj, hajrá, nagy muri; — 2. fáradság, hajsza; — 3. vaskos tréfa.

hecceli: 1. bosszant, zaklat, ugrat; — 2. heccel, fölheccel: fölindít, bujtogat, felbujt, uszít, felloval, izgat, lázít; — 3. hec-celi magát: agyonfárasztja, hajszojla, lezsarolja magát.

heccelli: csipke(bogyó).

hegemónia: 1. vezérség, veze-tőség, vezérszerep, elsőbbség; — 2. hatalmi fölény, túlsúly; — 3. fönnhatóság, főhatalom.

hékliz: kötekedik, inoelke-dik, évődik, ingerkedik.

helikon: irodalmi ünnep.

hemmung: gátlás (lélektan-ban, lélekelemzésben).

hendikep: előny (lóverseny-ben).

heroigi: helyes, ügyes, cukros, ennivaló.

heropinkelli: bece, kedvenc.

hermafrodita: kétnemű.

hermetikus: teljesen, szorosan, légmentesen, hozzáférhetetlenül elzárt.

heroikus: 1. hősi, hőstes; — 2. bátor, bátorszívű; — 3. emberfőlöttl, óriás; — 4. nagylelkű, önfeláldozó.

herold: kikiáltó; hirdető, hírnök, híradó.

hetéra: 1. barátó, szerető; — 2. szabad nő, kéjűő, kéj-hölgy.

heterogén: 1. másnemű, másfajú, különnemű, különfajú; — 2. eltérő, különböző, elűő, nem rokon, idegenszerű, össze nem illő.

hidroplán: vízi rőpűő.

hierárokia: 1. papiuralom; — 2. egyházi rangszervezet; — 3. hivatali rangsor, rangleitra, szervezet.

higiéne: 1. egészség; — 2. egészségűő, egészségi követelmények.

hinterland: hátvidék, mögöttes terület.

hiper: túlzó, túl-, túlságos, szertelen.

hiperaciditás: gyomorsavtúltengés.

hiperkritika: túlszigorű bírálata, nagyképű bírálata.

hipertrofia: túltengés.

hip hip hurra! hű hű hű hű rá!

hipnózis: igézés, igézet, delejes álom v. állapot.

hipochondria: melakóros, képzelőő.

hipokrizis: képmutatás, szenteskodás, álszentesség.

hipotéka: jelzőlog.

hipotézis: föltevés, vélelem.

hipotétikus: fölétéles, vélt, képzelt.

história: 1. történelem, történetírás, történettudomány; — 2. történet, eset, esemény, dolog; szép história: no szépen vagyunk; — 3. valaminek eredete, származása, lefolyása, fo-

lyamata, kezdete; — 4. elbeszélés, mese.

historikum: 1. igazolt esemény, való történeti tény, valóban megtörtént dolog, valóság, tényállás; — 2. történes, történet, előzmények.

hisztológia: szövettan.

hokkedli: kis szék, ülőke, zsamolyszék.

hókuszpókusz: szemfényvesztő szertartás, bűvészkedés.

holi: fuhangszerek.

holding-company: tartály-társaság.

hőfaltű: mély ránc.

holipni: molnárostya (régineve), csőves ostya, végiglyukas.

hólszindr: üreges zslnór.

homo novus: új ember (politikai életben).

homogén: 1. egyeredetű; — 2. egynemű, egyféle, egységes, egyöntetű.

honneur: 1. tisztelet, tiszteletadás, tiszteletnyilvánítás; — 2. nagy kártya, a mesterek; — 3. honneuröket csinál; teljesíti a házigazda kötelességait, fogadja a vendégeket, foglakozik velük; vedd át a honneuröket; légy te a házigazda, vedd át a szerepét.

honorál: 1. tisztel, megtisztel, tisztelettel adózik, tiszteletben tart, tekintettel van, figyelembe vesz; — 2. kitűntet, dícsérettel adózik, elismer, elismeréssel tartozik, méltányol, értékkel, méltat, megbecsül; — 3. díjaz, jutalmaz, fizet, (váltót, tartozást) elismer, kifizet, ki-egyenlít, kielégít; — 4. (őhaj, kérést) teljesít, elegat tesz neki; — 5. köszönettel vesz, meghálál, viszonzoz; — 6. (nézetet) elfogad, magáévá tesz, meghajol előtte, aláveti magát, (nézetnek), hozzájárul, osztozik benne.

honorarium: tiszteletdíj, díj, jutalom, illetmény.

honorációrok: rangbeliek, előkelő tisztviselők, hivatalbeliek, nagyfejek, előkelők, értelmiség.

honoris causa: tiszteletbeli.

horizont: 1. látóhatár, látókör, szemkör, szémsík, szemhatár, távlat, távoltság; — 2. befogás képessége, gondolatvilág, értelem, szellemi képesség v. színvonal.

horizontális: vízszintes.

horoszkóp: csillagjósolat.

horribilis: iszonyú, rettentő, rettenetes, rengeteg, borzasztó, borzalmas, szörnyű, szörnyűsége, égbekiáltó (bűn), hallatlan nagy (árak).

hors concours: 1. versenyen kívül van, nem pályázik (díjért); — 2. páratlan, utóéletlen, egyetlen a maga nemében.

hors d'oeuvre: elő- v. mellékétel.

hoszi: árdagály, árszökés, áremelkedés.

hózontráger: nadrágtartó.

hotel: 1. szálló, fogadó; — 2. úri magánház, palota.

humanitás, humanizmus: 1. emberség, emberiség, emberszeretet; — 2. jótékonyság; — 3. kíméletesség, kegyesség, nyájasság, szelidség; — 4. műveltség.

humánus: emberi lények v. tartalom v. volta vkinek, emberiség.

humánus: 1. emberi; — 2. emberséges, emberes, emberszerető; — 3. emberbaráti, felebaráti, jótékony; — 4. kegyes, jóindulatú, jóságos, nyájasság, szelid, elnéző, kíméletes.

humbus: ámtítás, világbolondítás, világcsalás, széthamosság, szemfényvesztés, szédelgés.

humusz: televény, termőföld.

hülzni: hüvely.

I

idea: 1. eszme, gondolat, képzet; — 2. alap- v. vezéreszme, főgondolat; — 3. ötlet, vélemény; — 4. képzelt v. képzeletbeli dolog; — ideája sincs róla: nincs fogalma, sejtelve, nem is sejtí, nem tud róla, nem tud hozzá, nem konyít hozzá; — fixa idea: rögeszme, kényszereszme, hóbort, vesazóparipa, bogár.

ideál: 1. eszmény, eszménykép; — 2. életcél, törekvés célja; — 3. ábrándkép; — 4. eszménykép, kedves, imádott, szeretett; — 5. mintakép, példa, példakép, követendő példa; — 6. remeke, netovábbja valaminek, tökéletesség.

ideális: 1. eszmei, eszményi, eszmeies; — 2. gondolati, képzeleti, képzeletbeli, képzelt, költött, ábrándszerű; — 3. remek, gyönyörű, tökéletes, fontos, nemes, magas, magas; — 4. mintaszerű, példaszerű, követendő; — 5. elérhetetlen, utólérhetetlen.

idealizál: 1. eszményít; — 2. szépít, tökéletesít, magasztossá tesz.

identifikál: azonosít, azonosít tesz; — identifikálja magát valakivel: nézetét magáévá teszi.

ideológia: 1. eszmetan; — 2. egyoldalú és zárt észjárás, eszmekör, elméleti gondolkör; — 3. lelki összetétel, lelki alkotás, gondolat, felfogás.

ideológus: 1. egy eszméért harcoló; — 2. gyakorlatiatlan, ábrándozó, rajongó, elméleti (ember).

idióma: 1. nyelvrajzosság, beszédmód, beszédbeli sajátosság; — 2. nyelvjárás, tájnyelv, tájszólás.

idioszinkrázia: beteges ellenszenv, idegenkedés.

idióta: hülye, tompaelméjű, bárgyú, félkegyelmű, tökéletlen.

idiotizmus: 1. nyelvsajátosság, eredeti szólások, szófűzés; — 2. hülyeség.

ignorál: 1. nem tud, nem ismer; — 2. mellőz, nem vesz v. szerez tudomást róla, nem akar tudomást venni róla, nem akar ismerni, semmibe sem vesz, ügyet sem vet rá, félvállról vesz, fitymál, lenéz, elnéz mellette v. füle mellett.

ignoráns: tudatlan, tanulatlan, járatlan, parlagi eszű, iskolázatlan, műveletlen.

ignótuusz: ismeretlen.

iksz esetben, **ikszszer:** számtalan esetben, sok ízben, számtalanszor, akárhányszor.

illegális: törvénytelen, törvényellenes, törvénysértő.

illegitim: törvénytelen, jogtalan, jogosulatlan, el nem ismert.

illojális: 1. hűségeértő, hűtelen; — 2. törvénytelen; — 3. méltánytalan, igazságtalan. — 4. nem előzékeny; — 5. helytelen.

illuminál: 1. kivilágít; — 2. képekkel díszít (szöveget); — 3. illuminált állapotban van: be van csipve, betörülközött, berügött.

illusztrál: 1. képekkel v. rajzokkal ellát, díszít, megrajzol; — 2. (példával) megvilágít, magyaráz, példáz, szemléltet, szemléletessé tesz, megérteti, ábrázol, érthetővé tesz, jellemez; — 3. előállít, bemutat, ábrázol; — 4. megállapít, támogat, kimutat, bebizonyít, igazol, megokol; — ez az eset illusztrálja: ebből az a tanulság, az világlik ki, az tűnik ki, azt bizonyítja, arról tanusodik, igazolja; — illusztrálá-

sára szolgáljon: jellemzésére szolgáljon.

illusztrált: képes, képekkel díszített (kiadás).

illusztris: fényesnevű, nagy hírű, híres, jeles, kiváló, dicső, neves, előkelő.

illúzió: 1. érzékesalodás, káprázat; — 2. áltatás, csalódás, csalatás, ámulat, elámitás, hiú ábránd, káprázat, álom, kábaság, kába ábránd; — 3. látszat, bizonytalan érzés, benyomás; azt a látszatot, érzést kelti: illúziót táplál: csalódásban él v. ringatja magát, áltatja v. ámitja magát, hiú reményt táplál, abban a hiszemben ringatózik, kecsegteti magát.

illuzórius: 1. képzeleti, képzelt; — 2. látszólagos, látszatos, csalóka, csalékony, kába, ábrándszerű, délibábos; — 3. hiú, hiábavaló, kétes, kétséges, valótlán; — 4. értelmetlen, képtelen; — illuzóriusá lesz v. tesz: kétségesé, hiúvá, hiábavalóvá, lehetetlenné, valószínűlenné lesz v. tesz, meghiusul, elveszti alapját v. értelmét, semmivé lesz, kárba vész, szétfoszlik, összeomlik, füstbe megy.

imagináció: képzelet.

imaginárius: képzelt.

imitáció: 1. utánzás, majmolás; — 2. hamisítás, hamisítvány.

imitál: 1. utánoz, majmol; — 2. hamisít.

imminens: 1. fenyegető, közvetlen, közeli, tornyosuló, komoly, égető, (veszély) [vö. akut]; sarkunkban, nyakunkon, hátunkon van. — 2. fontos, fő, főfő, főfontosságú (érdek), égetően sürgős (intézkedés).

immorális: erkölostelen, erkölcsértő, erkölcarontó, erkölcsellenes, tisztességtelen.

immúnis: 1. ment, mentes (ragálytól), nem fogékony, ellenálló (valami hatás iránt); —

2. adómentes, tehermentes, szolgáltatmentes, fizetni nem köteles; — 3. sérthetetlen (pl. képviselő), büntethetetlen, nem büntethető.

immunitás: 1. mentesség, fogékonytalanság, ellenálló képesség; — 2. sérthetetlen; — 3. mentelmi jog.

immunizál: mentessé tesz, mentesít, fogékonytalanná tesz, megvéd.

imparlamentáris: országgyűlésbe nem való, tanácskozás komolyságát sértő, udvariatlan, illetlen, utcai (kifejezés).

imperatív: 1. parancsoló (hang); — 2. szükséges, szükségyszerű, elkerülhetetlen, kényszerű v. kényszerítő (körülmények).

imperializmus: nagyhatalmi törekvés.

imperium: 1. hatalom, uralom; — 2. világhatalom, világaluralom; — 3. birodalom.

impertinencia: 1. illetlenség; — 2. nevelatlenség; — 3. arcátlanság, szemtelenség, tiszteletlenség, hetykeség, pofa; — 4. tolakodás, garázdaság.

impertinens: 1. illetlen; — 2. neveletlen; — 3. arcátlán, szemtelen, pimasz, kihívó, vakmerő, ripók, tiszteletlen, szemérmetlen, hetyke; — 4. henccegő, tolakodó, garázda.

implicitus (nem: implicitus): belefoglalva, beleértve, értelménél fogva, értelmileg, bennrejlő, de ki nem mondott (értelme).

imponál: tiszteletet v. csodálatot kelt, tiszteletet parancsol, ébreszt, követel, bámulatot kelt, hatást tesz, tekintélyt gyakorol; — ez imponál: ez hat, annak van hatása, ez tetszik; — imponál valakinek: tekintélye van, nagy súlya van; — nekem nem imponál: nem ijeszt meg tőle, nem hat meg,

nem hajtók rá, nem sokat adok rá, nem vesz le a lábamról, előttem nem számít, nem hajlok meg előtte.

imponáló, imponáns: tiszteletet, bámulatot keltő v. parancsoló, tiszteletreméltó, tekintélyébresztő, tekintélyes, hatásvos, jelentékeny, nagyszerű, hatalmas, feltűnő, fényes, pazar, megható, nagyhatású, mély benyomást keltő.

imponderabilitás: meg nem mérhető v. végtelen finom dolgok.

import: (áru)behozatal.

importál: behoz (áru).

impossibilis: lehetetlen.

impotens: tehetetlen.

imponáns l. imponáló.

impraktikus: 1. gyakorlattal, nem gyakorlatias, célszerűtlen, alkalmatlan; — 2. ügyetlen, éhietlen, nem életrevaló.

impregnál: telít, átítat, valamibe áztat.

impreszió: 1. benyomás, hatás; — 2. élmény; — 3. az az impresszióm: úgy érzem, sejtem, gyanítom, veszem észre, látom; azt az impressziót kelti: azt a látszatot kelti, úgy látszik, úgy tűnik fel.

impresszió: művészeti vállalkozó v. ügyvivő.

improduktív: terméketlen, nem termelő, szaporátlan, meddő, hasznot nem hajtó, hiú, haszontalan, sikertelen, eredménytelen, haszonnélküli.

improvizál: rögönöz, hevenyész, készületlenül tesz.

impulzív: 1. ösztönző; — 2. ösztönös (természet), hirtelen cselekvő (ember).

impulzus: 1. ösztönzés, ösztön; — 2. (meg)indítás, indíték, mozdítás, lökés, lendítés, készítés, inger (vö. motívum); — 3. impulzust ad: ösztökél, ösztönöz, készíttet, hajt, az első

ötletet v. gondolatot adja, megkezdte, kezdeményezte, lökést ad, ez a tett rugója; — 4. alkalom.

imputál: 1. beszámít vkinek; — 2. fölről (vétkül) tud be, tulajdonít, ráfog, föltesz.

inaktív: 1. tevéketlen, tétlen; — 2. szolgálatban nem lévő, nem tényleges, szolgálaton kívüli, nyugalmazott.

inaugurál: 1. fölavat, fölszentel; — 2. (hivatalba, méltóságba) beiktat, bevezet; (ünnepelet) megnyit; — 3. (eljárást, szokást) megkezd, kezd, megindít, dívatossá tesz, meghonosít, közkeletűvé tesz, fölkap, kezdeményez, támaszt, kelt, teremtet, megteremt, életbe léptet, (vállalatot) létesít, megvalósít, megalapít; — 4. inauguráló értekezés: székfoglaló, beköszöntő; — inauguráló beszéd: ünnepi, fölavató beszéd.

incidens: 1. közbejött eset, véletlen eset v. esemény, váratlan fordulat, félbeszakítás; — 2. zavaró mozzanat, baleset, zavar; — 3. jelenet; — 4. ötlet; — 5. ebből az incidensből: ennek ötletéből, ebből az esetből v. alkalomból; — 6. minden incidens nélkül: zavartalanul.

incidentális: 1. mellékes, közbejött, véletlen, esetleges; — 2. ötletszerű, ötletes.

incizum: közbeszúrás, közbevetett mondat.

indécens: 1. illetlen, tisztességtelen, szemérmetlen; — 2. vaskos, nem társaságba való (kifejezés).

indelikát: 1. gyöngédtelen, kíméletlen, nem ánom; — 2. izléstelen, nem kíváncsú, undorító.

indemnítás, indemnity: 1. büntethetatlenség; — 2. fölhatalmazó javaslat; pénzügyi felhatalmazás (kormányé).

index: 1. (név-, tárgy-, tartalom-) mutató, betűrendes mutató, (könyv-)jegyzék; — 2. tiltott könyvek jegyzéke; — 3. (főiskolai, egyetemi) lecke-könyv; — indexszám: mutatószám, arány-szám.

indianer: szerencsefánk.

indifferens: 1. semleges, közönyös, közömbös, távolálló; — 2. egykedvű, részvétlen, hideg, fásult; — 3. elfogulatlan, pártatlan, színtelen, szürke (ember); — 4. ez teljesen indifferens: ez nem határoz, nem számít, jelentéktelen (körülmény).

indignáció: 1. méltatlankodás, felháborodás, megbotránkozás; — 2. neheztelés, bosszankodás, harag.

indignálódik: 1. méltatlankodik, felháborodik, megbotránkozik, hallatlankodik, felindul, felzúdul, fennakad; — 2. neheztel, bosszankodik.

indikál: tanácsol, javall, szükségének mond, utasít; — indikált: helyénvaló, helyes, tanácsos, szükséges, javallott, ajánlott.

indirekt: 1. közvetett, nem egyenes, kerülőúton való; — 2. mellékes, rendkívüli; — 3. összetett (bizonyítás), rejtett, burkolt (célzás).

indiszciplinált: fegyelmetlen, fegyelmezetlen, zabolátlan, féktelen, rakoncátlan.

indiszkreáció: 1. titok megsértése, titokszegés, csacsakaság, fecsegés; — 2. kíváncsiszkodás, kotnyeleség, kandiság; — 3. tapintatlanság, tolakodás, kíméletlenség, gyöngédtelenség.

indiszkreát: 1. titokszegő, nem titoktartó, csacska, fecsegő; — 2. titkot fűrkésző, kíváncsi, kíváncsiszkodó, kotnyeles, kandi, tapintatlan; — 3. tolakodó, illetlen, szerénytelen; — 4. meg gondolatlan, kíméletlen, gyöngédtelen, sértő.

indiszponált: 1. gyöngélkedik, rosszul van; — 2. nincs kedve, kelletlen, nincs rá hangolva, rossz hangulatban van, nincs megfelelő hangulatban, rossz napja van.

indiszpozíciói: 1. gyöngélkedés, rosszullét. — 2. kedvetlenség, rossz hangulat, kelletlenség.

individúális: 1. egyéni; — 2. sajátos, külön.

individualitás: egyéniség.

individuum: 1. egyes ember, egyén; — 2. magában álló lény v. dolog, egyed.

indolencia: 1. érzéketlenség, részvétlenség, egykedvűség, közömbösség, nemtörődomség, nembánomság; — 2. hanyagság, gondatlanság, lelki tunyaság.

indolens: 1. érzéketlen, egykedvű, részvétlen, közönyös, közömbös, nemtörődő, nembánon (ember); — 2. hanyag, gondatlan, figyelmetlen, lusta, tunya, renyhe, lompos.

induktív: rávezető, adatalemző, tapasztaláson alapuló v. induló, adatokból következtető (módszer).

indusztrializálás: iparosítás.

indusztrializmus: iparuralom.

inestetikus: nem szép, ízléstelen, ízléssértő, rút.

in extenso: egészében, egész terjedelmében, mindenestül.

infámis: 1. becstelen, gyalázatos, aljas, elvetemült, gonosz, galád, alávaló; — 2. megbecstelenítő, szégyenletes.

infantilis: kisdedi, kisdedszerű, pólyás; infantilizmus: kisdediség, kisdedszerűség, pólyaság.

infekciói: fertőzés, métely, ragály, kórság.

inferiális: 1. alsóbbrendű, alantas, alanti, kisebb értékű

v. rangú, gyengébb, alábbvaló; — 2. alárendelt.

infernalis: pokoli.

inficiál: fertőz, mételyez.

infláció: pénzdagály, pénzduzzasztás v. -duzzadás, bankjegyhalmazódás, -halmazás, bankjegy-szaporítás.

in flagranti: tetten(ér), rajta(kap), azon megleiben.

influenza: náthaláz, orosz v. muszka nátha.

információ: értesítés, értesítés, tudósítás, felvilágosítás, tájékoztatás.

informál: értesít, tudósít, tájékoztat, megismertet, elmond, útbalgazít, felvilágosít, felvilágosítást ad; — informálódik: értesülést, felvilágosítást szerez, utánajár, tájékozódik, tudakozódik, tudomást szerez, tudomással vesz, érdeklődik.

informátor: tudósító. (hfr)-forrás.

ingeriózus: tehetséges, leleményes, találékony (ember); körmönfont, elmés, ügyes (találmány).

ingenium: 1. zseni.

ingerencia: 1. irányító befolyás, irányítás, hatás; — 2. beleszólás, beavatkozás, közreműködés, közrehatás, van szava benne; — ingerenciát gyakorol: van befolyása, hat, irányít, vezet.

inhalál: belehell, belélegez.

inhumánus: 1. embertelen, emberietlen; — 2. kegyetlen, érzéketlen, szívtelen.

iniciál: (meg)kezd, kezdeményez, megindít, meghonosít, előkészít, bevezet.

iniciatíva: kezdés, kezdemény, kezdeményezés, megindítás; — saját iniciatívájából: saját jószántából, a maga ösztönéből v. erejéből; — megragadja az iniciatívát: megkezd, megterzi az első lépést.

injekciói: befecskendés, oltás.

injiciál: beföcskend(ez). beolt.

injúria: 1. jogtalanság, jogi sérelem; — 2. sértés, bántalom. méltatlan bánásmód; — 3. szidalom, káromlás, szóbeli sértés, sértő kifejezés.

inkarnátus: 1. testezin (főnév); — 2. (melléknév) megtestesült, testté lett; — 3. cégéres, megörögzött (ganzember), megcsontosodott (agglegény). javíthatatlan (ívó), orrfacsaró (bűz). makacs, konok (ember), testetül-lelekestül (híve).

inkasszá: beszéd, behajt (pénzt).

inkasszó: pénzbeszedés, pénzbehajtás.

inklinál: hajlik, hajlandó. hajlamos, fogékony.

inkluzíve: beleszámítva, beleértve, (innentől idáig) bezárólag.

inkognitó: 1. ismeretlenül, idegen v. álnév alatt; rangrejtve, magarejtve; — 2. ismeretlenség.

inkollegiális: nem kartársi, kartársi érzést sértő.

inkommodál: 1. alkalmatlan, kodik, alkalmatlan vkinek, terhére van, kényelmetlen vkinek, háborgat v. zavar vkit, láb alatt van; — 2. gátol, akadályoz.

inkompatibilis: összeférhetetlen, össze nem egyeztethető.

in konkréto: 1. a maga valóságában, a valóságban, a gyakorlatban, az életben; — 2. egy adott v. határozott esetben.

inkonzekvens: következetlen, állhatatlan.

inkonvéniens: 1. nem illő, nem méltó, nem megfelelő, össze nem egyeztethető, állhatatlan, illetlen; — 2. káros, hátrányos.

in korpore: testületileg, mind együtt.

inkorrekt: 1. helytelen, nem helyes, szabálytalan, nem kifogástalan,

kifogásolható (eljárás); — 2. helytelen, nem szabatos, nem világos, homályos (kifejezés); — 3. méltatlan, illetlen, tisztességtelen, nem úri, nem úrhoz illő, jó illem ellen vétő (magatartás); — 4. ferde, hibás (felfogás); — 5. megbízhatatlan, nem tisztakezű (ember).

inkorrektus: helytelenség, szabálytalanság, nem úrhoz illő magaviselet, társadalmi hiba, vétés.

inkriminál: vád alá fog, bev. megvádol, gáncsol, hibáztat, megro, rosszal, kifogásol, kikel vmi ellen, megtámad, fölró, terhére ró; — **inkriminált:** a vád alapjául szolgáló, hibáztatott.

inkvirál: 1. keres, nyomoz, kutat, fürkészk, vizsgál; — 2. vallat, faggat, firtat, kikérdez. **in memoriam:** 1. emlékeztetőre, emlékeztül; — 2. megemlékezés.

in merito: 1. érdemben, érdemlegesen, érdem szerint; — 2. lényegében.

in natura: természetben; természetbeli (nem: természetbeni) (fizetés, lakás).

innervál: beidegez; — **innerválódik:** beidegződik, belerögzik, rögzött szokássá lesz.

inoportúnus: nem alkalmas, nem időseztű, nem tanácsos, időszerűtlen, alkalmatlan.

in persona: személyesen.

in petto: 1. szándékában van, terve; — 2. reménybeli, kiszemelt, kiválasztott.

inszenál: 1. színre alkalmaz, színre hoz, rendez v. előkészít, színdarabot; — 2. okoz, előidézk, kelt (botrányt).

inszerál: (újságban) közzétesz v. hirdet.

inszinuál: gyanúsít vmivel, ráfog vmit, tulajdonít vkinek vmit, föltesz vkiről vmit.

inszinuáció: ráfogás, (alaptalan) föltevés, gyanu, gyanúsítás.

inszolvens: fizetésképtelen, tönkrement.

in spe: 1. valaminek reményében; — 2. reménybeli, várható, kiszemelt.

in specie: 1. egyenként véve, részletesen, névszerint; — 2. nevezetesen, jelesen, különösen, kiváltképpen.

inspekció: 1. szemle, vizsgálat; — 2. ügyelet; — 3. szolgálat, őrség.

inspekciós: ügyeletes, napos, szolgálatban lévő.

inspiciál: szemlét tart, megv. felülvizsgál, megismeri, megtekint.

inspiráció: 1. ihlet, sugallat; — 2. ösztönzés, lelkesítés; — 3. sugalmazás.

inspirál: 1. ihlet; — 2. ösztönöz, lelkesít; — 3. sugalmaz, sugall (újságcikket); — 4. ráváz, rávezet, készít, (érzelmeket) kelt, ébreszt.

installál: 1. beiktat, beöltöztet, (méltóságba, hivatalba); — 2. fölavat (intézményt); — 3. beállít, felszerel, berendez [vö. montíroz].

instánco: 1. kérvény, folyamodvány; — 2. kérelem, folyamodás, kérés; — 3. az illetékes hatóság [vö. fórum]; első instancia: az elsőfolyamodású v. elsőfokú hatóság, bíróság.

instinktiv: ösztönös, ösztönyszerű.

instinktus: ösztön, természetes inger, természet.

institució: 1. intézmény; — 2. rendelkezés, szabályrendelet, rendtartás, szabályok.

instruál: 1. (ki)tanít, oktat, utasít, utasításnal ellát, útbaigazít, tájékoztat; — 2. felszerel, ellát.

instrukció: 1. utasítás, útbaigazítás, tanítás, rendelkezés;

— 2. (gazdasági) felszerelés, berendezés, beruházás.

instruktor: oktató, nevelő, (házi) tanító.

instrumentál: hangszerel.

instrumentum: 1. szerszám, eszköz, műszer, készülék; — 2. hangszer.

inszoláció: besugárzás.

intabulál: (telekkönyvileg) be-tábláz.

intaglio: homorúan véssett kő

intakt: 1. ép, sértetlen; —

2. illetetlen, érintetlen, szűz;

— 3. feddhetetlen, mocsoktalan, hibátlan, hozzáférhetetlen, becsületes, tisztességes, tisztajellemű.

intarzia: famozaik, berakott famunka, berakás.

integer: 1. sértetlen, érintetlen, ép, egész, teljes, csorbítatlan, csonkítatlan; — 2. kifogástalan, mocsoktalan, feddhetetlen, becsületes.

integrál, integrans: 1. kiegészítő, hozzátartozó, mellőzhetetlen, lényeges, szerves (alkatrész); — 2. számottevő, fontos, alapvető, sarkalatos, alkotó (rész).

integritás: 1. épség, teljesség, sértetlenség, csonkítatlanság, csorbítatlanság; — 2. épségben v. karbantartás.

intellektuális: 1. értelmi, észbeli, értelmén v. észén alapuló; — 2. fogalmi; — 3. értelmileg, észbellel.

intelligencia: 1. értelmesség, értelem, megértő képesség, ész, észbeli tehetség; — 2. tudás, műveltség; — 3. a művelt osztályok v. társadalom, értelmiség.

intelligens: 1. megértő; — 2. értelmes, eszes; — 3. művelt; — 4. az értelmiséghez v. művelt társasághoz tartozó.

intenció: 1. szándék, akarat, cél, célzat, igyekezet, törekvés, terv, irány; — 2. gondolat,

eszme, gondolkodásmód; — 3. intenciói szerint: vkinek szellemében, fölfogása szerint.

intendáns: 1. főfelügyelő, főigazgató; — 2. hadbiztos.

intenzitás: 1. erő, erősség, hathatosság, feszítőerő, erőfeszítés, hatalom, munkabírás; — 2. fok, hatásfok; — 3. tartalmasság, alaposság, mélység.

intenzív: 1. erős, hathatós, nyomós, hatalmas; — 2. behatoló, alapos, mély (tudás), tartalmas, mélyreható, mélyen szántó (fejtegetés), tüzetes (tárgyalás), kitartó, fokozott, nagyfokú, határozott, megfeszített (munkásság), átható (íllat), éles (hang), buzgó, benső (bit), belső (fejlődés, művelés), feszült (figyelem).

intenzív: erősen, élesen, belsőleg, behatóan, tartalmilag, tüzetesen.

interezzál: érdekel; — interesteszálja magát; érdeklődik.

intérieur: 1. ház, szoba (belsője); — 2. szobaberendezés, bútorzat; — 3. belső kép, belsőség.

interim: ideiglenes állapot, időköz.

interkontinentális: földrészek közötti, tengertől tengerig terjedő.

intermezzo: közjáték, betét; — 2. közbejött eset, félbe v. megszakítás.

interni: 1. belső, belső szolgálatra tartozó, bel(ügyek); — 2. bennlakó (növendékek).

internacionális: nemzetközi, világ-(kiállítás).

internál: tartózkodásra utalt, elkülönít, bellebbít.

internátus: intézet v. nevelőintézet (bennlakással).

internódium: csomóköz.

interpelláció: kérdés, megkérdés.

interpellál: felszólamlás, felszólalás; országgyűlésen, gyű-

lésen, az elnökséghez, miniszterhez, kérdést intéz, megkérd.

interpoláció: toldás, beiktatás, közbecsüsztatás.

interpretál: 1. magyaráz, értelmez; — 2. tolmácsol, előad (szerepet, más szavait); — 3. felfog vmit, vhogyan ért.

interpunkció: 1. írásjelek alkalmazása, jelrakás, központosítás; — 2. írásjelek.

interregnum: trónházas.

interurbán: városközi, vidék (távbeszélő).

intervallum: (tér-, idő-, hang-) köz, hézag.

interveniál: 1. közbelép, közbenjár, közvetít, áthidal, beavatkozik, eljár; — 2. közreműködik, segítkezik.

intervju: beszélgetés, kikérdezés, kihallgatás, hírlapíró látogatása.

intervjuol: megkérd, kikérdez, kérdést intéz, megszólaltat.

intími: bizalmas, meghitt, belső, benső, bennfentes, közelálló (ember); bensőséges, szoros, közzel (barátság), szűk, meghitt (kör), közvetlen (hatás, környezet), titkos, nem nyilvánosság elé való (ügyek), behízelgő, átértett, közvetlen hatású (előadás), rejtett, titkos, kevésbé ismert (szépségek).

intimidál: megfélemlít, háttortalanít.

intimitás: 1. bizalmasság, meghittség, bensőség, közvetlenség; — 2. bizalmas, kevésbé ismert, rejtett dolgok, részletek.

intimus: bizalmas, vkinek, belső, meghitt, bizalmas embere, bennfentes.

intoleráns: türelmetlen.

intonál: megszólal (hegedű), kezd (játsszan v. énekelni), rákezd (éneket), hangot ad.

intranszigen: 1. engesztelhetetlen, hajthatatlan, meg nem alkuvó, kibékülhetetlen, kérel-

hetetlen, merev; — 2. azelső. török-szakad, makacs.

intrikái: ármánykodik, cselt sző, fondorkodik, áskálódik, fujja a követ.

intrikus: cselszövő, ármánykodó, fondorlelkű.

intuició: 1. belső szemlélet, szemlélődés — 2. lelki elmélyedés; — 3. megérzés, megsejtés. ihletes sejtélem, ihlet, sugallat.

intuitív: 1. szemlélődő, ihletes, sugallatszerű, ihletsugallta; — 2. bensőleges, közvetlen (hatású).

invázió: 1. bevándorlás, beözönlés; — 2. (ellenesleges) betörés, becsapás, berohanás, (tátar-)járás.

invokatív: 1. (szóbeli) sértés, bántalom, gúnyos támadás, sértetetés, megbántás; — 2. megvádolás, váddal illetés.

invenió: 1. feltalálás; — 2. lelemény, leleményesség, találatkonyság; — 3. mű. v. mesterfogás.

inventárium: leltár, tárgyjegyzék.

investíció: beruházás, befektetés.

invitál: meghív, vendégül hív.

invokáció: 1. felhívás, szózat; — 2. (műssához intézett) segítségkérés, segítségül hívás, lohasz.

involvál: 1. magában foglal v. zár, tartalmaz, benne rejlik; — 2. velejár, maga után von, magában hord, ennek következménye az, hogy . . .

inzultál: meg-, neki-, rátámad, hánt, sért, sérteget, tettelesen bántalmaz.

inzultus: támadás, merénylet, sértés, megsértés, tettelesen bántalom. bántalmazás, tettelegesség.

irizis: szivárványhártya (szembén).

irizál: szivárványozik, szivárványlik.

ironia: (enyelgő, tréfás) gúny.

irracionalis: 1. észszerűtlen, észellenes; — 2. okszerűtlen, célszerűtlen, alaptalan; — 3. az ész v. értelmet meghaladó, értelmén kívül v. felül álló, észrőlötti; — 4. végszerűtlen (szám); tökéletlenül képzett v. bizonytalan (hang).

irrealis: 1. nem való, valótlán, valószínűtlen, valószínűtlen, alaptalan, nemlétező; — 2. képzel, képzeletbeli, délibábos, ábrándos; — 3. bizonytalan, nem megbízható, gyakorlatlatlan.

irrelevans: lényegtelen, nem fontos, mellékes, semmitmondó, alárendelt fontosságú, nem irányadó.

irritabilis: ingerlékeny, izgékony, betegesen érzékeny.

irritáció: 1. ingerlés, izgatás; — 2. baj, bántalom.

irritált: ingerült, (fő)izgagtott, izgult, ideges, nyugtalan-agrgódó.

izolál: 1. elszigetel; — 2. elkülönb, elzár, elhatárol; — izolálja magát, félrevonul, elzárkózik, elkülöníti magát, magára marad; — izolált: 1. elszigetelt, magános, egyedül v. különálló; — 2. egyetlen, páratlan, szórványos (jelenség).

J

jäger: 1. vadász; erdőkerülő; — 2. vadászinas.

jalousie: fényvető, zsalu.

jameci: városi fiúsr, himpeller.

jamboree: cserkészek világtábora.

jankli: ujjas, zeke.

jardinière: virágtartó.

jeunesse dorée: aranyifjúság.

jingli: nyálas ifjunc.

jólinformált: jólétesült, hiteles (holy).

Journalière (szépség): változó; vannak jó napjai.

Jovialis: vig, vidám, jókedvű, barátságos, derűtlelkű, tréfás, kedélyes.

Jubilái: örömnünepet, évfordulót ünnepel.

Jubiláns: ünnevelt, ünneplő.

Jubiláris: emlékünnepi, örömnünnepi, emlék- (kiadás).

Jubileum: örömnünep, emlék-ünnepe, évforduló (ünnepe), évnap, örömnapi, emléknapi.

Jucker: pajzán (leány, asszony).

Judikatúra: 1. bíraskodás, ítélkezés, igazság v. jogszolgáltatás, törvénykezés; — 2. bírói hivatal v. hivatás, bíróság; — 3. joggyakorlat.

Judicium: 1. ítélet, ítélőtehetség, ítélőképeség; — 2. éles elme, belátás, józan ész; — van judiciuma: meg tudja ítélni.

Jumper: kötött zubbony v. kabátka.

Junktim: 1. kapcsolat; — 2. kapcsolatos tárgy v. elintézés.

Juszt: éppen, azért is, csak azért is; — juszt nem: éppen nem, azért sem, csak azért sem.

Justizmord: bírói v. jogi tévedés, jogi gyilkosság.

Juxta-cedula: szelvénylap, szelvény. — juxta-könyv: szelvénykönyv.

K

(L. a C és a Q betűk alatt is.)

Kabala: varázs, varázstárgy; bűvös ige, rejtett szó.

Kabaré: mulató, tarka színpad, dalszarnok.

Kabini: fürke, rekesz, öltöző-fürke (fürdőben), fürdő-bódé, háló- v. utasfürke (hajón), hajókamra.

Kabinet: 1. kishozza, oldal-szoba, benyíló; — 2. kormány;

kabinet-kérdés: bizalmi kérdés (a kormány iránt); — 3. gyűjtemény, kabinet-példány: dísz-példány, múzeumi példány; — kabinet-(alakítás): remek, mes-teri (színpadon).

Kadaveri: 1. holttest, holttestem, hulla. — 2. dögtest, dög;

3. élettelen (test).

Kadói: hadapród.

Kajüt: hajószoba, hajófülke, hajókamra.

Kakofónia: rosszhangzás, rosszhangzat, hangzavar.

Kalamitási: 1. baj, baleset, szerencsétlenség, viszontagság; — 2. kellemetlenség, nehézség, vesződség, galiba, zavar.

Kalendáriumi: naptár.

Kaliber: 1. méret, átmérő (pl. ágyúcső 'mérete, öble); — 2. -kaliberű: -fajta, -féle, szabású, minőségű, művelt (ember, dolog); nagykaliberű: nagyszabású, nagyméretű, nagyarányú (alkotás), kiváló, hatalmas, nagyszabású, nagytervű, nagytehetőségű, sokaterő (egyéniség).

Kalkulál: 1. számít, számíthat, számol, számvetést készít; — 2. tervez(-get); — 3. következtet, vélekedik, gondol.

Kalucon (galoche): sárcipő, felsőcipő.

Kamási (gamache): lábszárvédő, szárharisnya, bokavédő.

Káma: domborúan vésett kő [vö. gemma, intaglio].

Kammarn: fésűsgyapjú, kártolyfonál.

Kampany: 1. hadjárat, táborozás; — 2. (választási) haru, küzdelem, mozgalom, sajtóharc; — 3. munkaévad, munka ideje, gyártás ideje, üzemidő, időszak.

Kancellária: 1. iroda, hivatalszoba; — 2. kormányzék.

Kandidál: jelöl, kijelöl.

Kandidátus: 1. jelölt; — 2. pályázó.

kandírozni: cukroz; kandírozott gyümölcs: cukrozott gyümölcs.

kannibál: emberevő.

kánon: 1. zsinórmérték, szabály, törvény [vö. normal]; — 2. minta, mintakép; — 3. minta-gyűjtemény; — 4. hiteles szöveg.

kanonizál: szentté avat.

kaosz: zűrzavar, zűr, összevissza, fölfordulás, zagyvaság.

kaotikus: zavaros, zagyva.

kapacitál: 1. meggyőz, rábeszél, rávesz vmire, lelkére beszél, beszél a fejével; — 2. lebeszél, szándéka megmésztására bírja, leveszi a lábáról, megnyergeli; — 3. észre térít, megnyugtat, lecsillapít, lecsendesít.

kapacitás: 1. befogadó képesség, térfogat, irtartalom; — 2. tehetség, készség, fogékonyság, befogó képesség, szakértelem; — 3. tekintély, szakértő, illetékes ember v. bíró; — 4. főember, kiválóság, jelesség, nagyfejl.

kapiskál: ért, kezdi érteni, pedzi, föléri ésszel.

kapitális: 1. tőke, tőkepénz, törzsvagyon, pénzalap; — 2. pénzbeli, vagyoni, tőkéhez tartozó, tőkét illető; — 3. elsőrangú, fő, főfő, kitűnő, nagyfontosságú, roppant, órlás, nagy-szerű, derék; kapitális tréfa: pompás tréfa; kapitális számár: emeletes számár; kapitális ötlet: fényes ötlet.

kapitalista: 1. tőkepenzes, tőkés, nagytőkéjű [vö. financier]; — 2. gazdag, vagyonos, pénzes; — 3. vagyoni, anyagi.

kapitalizmus: tőke uralma, tőkeuralom, pénzuralom.

kapitulál: 1. megadja magát, meghódol, fölād (várat); — 2. legyőzöttnek vallja magát, visszavonul, letesszi a fegyvert.

kapriellozza magát: megköti magát, makacsodik, fejeskedik, nem enged vmiből, szeszélyeskedik, akaratoskodik, köti a fejét valamire.

kapriz: 1. szeszély, rigolya, ötlet, bogár; — 2. makrancosság, önfejűség, fejesség, nyakasság; — 3. kis vankos.

kapzál: gyutacs.

kapuolneri: kis barna (kávé).

kapuoni: csuklya.

karakteri: 1. jellem; — 2. bélyeg, jegy, jel; — 3. rang, jelleg; — 4. természet, egyéni jellemző tulajdonságok; — 5. általános benyomás, (a vidék) képe, kifejezés, külső.

karakterisztikus: 1. jellemző, jellegzetes; — 2. megkülönböztető, feltűnő, találó (jellemző).

karakterizál: 1. jellemez, bélyegez, feltűnővé v. felismerhetővé tesz; — 2. feltüntet, leír, ábrázol.

karambol: 1. ütés (a biliárdjátékban); — 2. (vasúti stb.) összeütközés.

karantén: vesztézhár, sárlat.

karburátor: porlasztó.

kariéri: 1. gyors futás, vágatás; en carrière: vágatva, száguldva, lóhalálában; — 2. pálya, életpálya, pályafutás, élet; — 3. előmenetel, előlépés, előléptetés, haladás (hivatali pályán), siker; kariért csinált: sokra vitte, szépen haladt, nagy sikert ért el.

karikatúra: 1. torzkép, torzrajz, gúnyrajz; — 2. torzítás, túlság; — 3. torzalak, torzmű.

karitativ: jótékony, jótékonyági, emberbaráti, jóléti.

karmenádli: karaj, bordás-hús.

karnis: függönytartó, f.-rúd.
karrirozott: kockás (mintájú), kockázott, pepita.

karti: étlap; à la carte; étlap szerint (enni).

kartell: 1. (kereskedelmi) egyezmény; — 2. szövetkezés, közös megállapodás; 3. kartellben állók: egyezményesek.

karton: 1. kéreg, lemezpapiros; — 2. mintavázlat, mintarajz (festményhez); — 3. doboz, tok; — 4. készlet.

kasíroz: 1. elleplez, elrejt, burkol; — 2. papíryanagból készít; kasírozott: papír(tárgy).

kassza: 1. pénztár; — 2. pénzszekrény; — kasszadarab: táblás darab.

kasszáll: 1. érvénytelenít, érvénytelenné tesz; — 2. bevon (pénzt, értéket) [vö. bekasszáll]; — 3. megszüntet, eltöröl, felosztat, megsemmisít, (intézményt); — 4. elbocsát, eltávolít, elmozdít (hivatalától) fölment, lemondatt, elcsap, rangjától, megfoszt, meneszt; — 5. lebont, lerombol, eltávolít (épületet).

kaszinó: 1. kör, társaskör, kaszinó; — 2. egyeseleti ház.

kaszt: társadalmi osztály; — **kaszt-szellem:** 1. testületi összetartás; — 2. osztálygóg; — **kaszturalom:** osztályuralom.

kasztni, kasznii: szekrény.

kasztráció: csonkítás, herélés.

katafalki: ravatal, gyászpad.

kataklizma: 1. áradás, vízözön; — 2. világfölfordulás, végromlás, világ bomlás, zűrzavar.

katalogizál: lajstromoz, jegyzékbe szed.

katalógus: 1. (cím-, könyv-) jegyzék, sorjegyzék, lajstrom; — 2. névsor, névjegyzék, hallgatók v. tanulók jegyzéke.

katarus: hurut.

katarzis: (erkölcsi) megtisztulás; kiengesztelés.

kataszteri: 1. telekkönyv, földadókönyv; — 2. nyilván tartás.

katasztrófa: 1. válság, döntő fordulat, sorsfordulat, döntés,

végzet [vö. krízis]; — 2. kifejlés, kifejtet, kimenet, vég; — 3. szerencsétlen vég, végvesztély, végromlás; — 4. szerencsétlenség, baleset, veszedelem, vész, összeomlás, csapás; — 5. vereség, vereség, csapás, bukás, tönkrement, tönk; — 6. halál, elhalálozás, haláleset, gyászeset, vég.

katasztrófális: végzetes, szerencsétlen, vészes, gyászos, romboló, lesújtó.

katedra: 1. szék, ülés; — 2. szécsék; — 3. tanári asztal, dobogó, emelvény; — 4. tanszék, tanárság.

katedrális: székesegyház.

kategória: 1. fogalomkör, gondolatosztály v. csoport; — 2. beosztás, osztály, kör, sor, csoport; — 3. faj, fajta; — más kategóriába tartozik: más lapra, más rovatba.

kategorius: 1. határozottan, kereken, föltétlenül; — 2. teketória nélkül, röviden, kurtán, furcsán.

kategorikus: 1. osztályok szerint való; — 2. határozott, rövid, kerek, föltétlen (parancs), tételes (ítélet); — 3. bátor, merész, habozás nélkül való; — **kategoricus imperativus:** erkölcsi parancs.

katexogheni: főleg, főképp, ki-váltképen, sajátlag, sajátképen, különösen, első sorban, ki-várólag, valódi v. saját értelembe, tulajdonképen.

katenjammer: 1. korhelyláz, borosömör, tegnapi mámor; — 2. erkölcsi csömör, undor; — **katenjammer** van: borgőzös, tegnapi, zékányos, másnapos.

kaució: óvadék, biztosíték.

kauféla: 1. óvintézkedés, kikötés, fönttartás, biztosíték; — 2. (óvó-) záradék (szerződésenkén).

kausalitás: okzerűség.

kazetta: doboz, szelence.

kázus: 1. ügy, dolog, eset, esemény, történet [vö. affer]; — kázus belli: háborus ok, ürügy az összetűzésre; — nagy kázust csinál belőle: felfújja az esetet; nem csinál kázust belőle: nem tartom fontosnak.

kazuisztika: agyaskodás, körmonfont okoskodás.

kazsulfroz l. gázsulfroz.

kek: neveletlen, pimasz, tiszteletlen, hetyke, ripók.

kekész: száraz sütemény, ketszersült.

kepp: belépő, lebernyeg.

kellner: (ételhordó, italhordó, fizető) pincér, étekgfő.

kémia: vegytan; — kémikus: vegyész.

kerámia: agyagművészet.

kibó: 1. lelikártyás, játékléső; — 2. néző.

kiekvipál: felszerel, ellát, berendez.

kifiguráz: kicsúfol, kigúnyol, csúfol, úz belőle, csufondáran utánoz valakit.

kifirunovanoigol: kitud, kismimiz (vagyonból).

kiméra: agyrém, káprázat.

kinematográf: mozi, mozgófénykép.

kinulláz: kismimiz, kitud (vagyonból), kibuktat.

kiromantia: tenyérjósítás.

kirukkol: előáll (kívánsággal).

kirurgus: sebész.

kispekulál: kieszél, kiagyal, kigondol, kitalál.

kisztihand: kezét v. kezüket csókolom.

kisztjni, kisztzni: lúda.

kiszuperál: kislejtet, kivet, kismustrál, kilók.

klakk: 1. rugóskalap; — 2. bértaps.

klappol: összevág, egyezik, talál (számadás).

klassz: elsőrendű, első.

klasszioitás: 1. remektség, mintaszerűség; — 2. tökéleteség.

klasszikus: 1. klasszikus, ókori, remekkor, görög, római [vö. antik]; — 2. remek, örökbecsű, mintaszerű, példaszerű; — 3. tökéletes, utólérhetetlen, páratlan, elsőrendű, elsőrangú (alkotás, mű); neimes, előkelő (szépség); találó (megjegyzés); pompás (élc); követendő példa; — 4. döntő kétségbevonhatatlan (bizonyíték); értékes, becses (adat); fő-, korona- (tanu); eredeti, páratlan (fickó); — 5. kl. kor: virágkor; — 6. remekfró.

klasszis: 1. osztály, rend; — 2. (első) klasszis: rendű, minőség, érték, becs [vö. kvalitás]; — 3. osztályterem.

klauzula: 1. záradék, függelék (szerződésen); — 2. pótvégrendelet; — 3. (utólagos) feltétel, kikötés.

kliens: 1. ügyfél, fél, képviselt v. megbízó (fél); — 2. védenc, pártfogolt; — 3. vevő.

klientéla: 1. (ügy-)felek, megbízók; ügykör; — nagy klientéla: van: gyakorlata, nagy ügyköre; — 3. vevő (-közönség).

klikk: érdekcsoport, pajtás, cimboraság, céh.

klíma: 1. éghajlat; — 2. éghaj, égöv; — 3. hőmérséklet.

klímatikus: éghajlati.

klínos (clinch): kapocs (bírközásban).

klinker (tégla): kongó (tégla).

klisó: 1. képdúc, dúc; — 2. állandó minta, kapta.

klisroz (képet): dúcot készített róla, dűoizza (a képet).

klófol: porol.

klotúr: víztáraz; — klotúrlámpa: vítalámpa.

klozet: árnyékszék, szükség-hely, félrehely, budí; szobai klozet: kamaraszék.

klópli csipke: vert csipke.

klub: 1. kör, társaskör, egyesület [vö. kaszinó, cercle]; — 2. pártkör.

klü: 1. főérdekeség, fénypont, főnevezetesség, látványosság (kiállítás stb.); — 2. a dolog csattanója.

knapp: 1. szűk, szoros, testhezálló; — 2. szűken, éppen csakhogy, alighogy.

knix: térdhajítás, -hajlás.

knixel: térdhajítást tesz.

knock-out: sújtás, csapás; — knock-outol: leterít, leöklöz.

koalíció: 1. szövetség, szövetekezés; — 2. pártszövetség, pártközi szövetség, egyesült pártok; — koalíciós miniszterium; [ligal]; koalíciós miniszterium; pártközi miniszterium.

kódex: 1. írott könyv, kézíratos v. kézírással könyv; — 2. törvénykönyv, szabályok gyűjteménye.

kodifikál: 1. törvénybe foglal v. iktat; — 2. törvényt szerkeszt, kodifikáló bizottság; törvényszerkesztő bizottság.

koedukáció: (fiúk és lányok) együttnevelése.

koefficiens: együtttható.

koffer: utiláda, bőrönd.

kokárda: szalagrózsa, (nemzetiszín) rózsza.

koketti: kacér.

kókler: 1. szemfényvesztő, csepűragó, komédiás; — 2. kópé, nagy mester, huncut.

kollaboráció: együttműködés.

kollapsus: összeesés (betegé a halál előtt.)

kollektív: gyűjtemény, áru-
mintagyűjtemény, sorozat.

kollektív: 1. gyűjteményes (kiállítás), együttes, közös (jegyzék, folyamodás, tulajdon); — 2. gyűjtő (fogalom), többszörös, összefoglaló; — 3. csoportos, csoport, társas, társadalmi, testületi, közösségi, tömeg-, tömegl.

kollegialitás: kartársi érzés, testületi szellem, összetartozás érzete, együttérzés, összetartás.

kollégium: 1. testület, kar; — 2. főiskola [vö. akadémia]; — 3. intézet, diákház; — 4. egyetemi előadás.

kollízió: 1. összecütközés, összekülönbözés, nézeteltérés; — 2. ellentét, ellenmondás.

kolofon: zárócím, záradék (régí nyomtatvány végén).

kolofonium: gyanta.

kolónia: 1. gyarmat, telep, telepítés, település; — 2. társaság (idegenben az összetartozóké).

kolorista: színező, színek művésze.

kolorit: 1. szín, színezés, színezet, színhatás; — 2. arcszín; — 3. hangszín.

kolosszus: óriás (szobor, alak).

kolosszális: 1. óriás, óriási, emberfölötti, hatalmas, tömerek, rengeteg; — 2. nagyszerű, fenséges, nagyarányú.

kolportázs: könyvterjesztés, könyvvel való házalás; kolportázs-regény: füzetes regény.

kolportál: 1. könyvvel házal, kihord, házhoz hord; könyvet terjeszt [vö. propagál]; — 2. hírt terjeszt, hírt visz, hírszettel; azt a hírt kolportálják: azt beszélik, híre, jár, hogy... mindenfelé mondják, el van terjedve, hogy...

kolumna: hasáb (nyomtatványban, könyvben), nyomtatott lap.

kombináció: 1. összefűzés, egyesítés, összeállítás, csoportosítás; — 2. vélemény, vélekedés, gondolkodás, elmélkedés, észjárás, eszmefűzés, okoskodás; — 3. találgatás, hozzátétel, terv, tervezés; — 4. sejtés, sejtetem, gyanítás, föltevés; — 5. számítás, következtetés (pl. számításba jöhet, számításba

vensz); — 6. összetétel, keverék, elegy, vegyíték; — 7. módozat, lehetőség, változat; — 8. lelemény, fordulat; — 9. hír, híresztelés, szóbeszéd, mende-monda.

kombinál: 1. összetesz, egyesít, egybe- v. összeköt, összeállít, összefűz, összekapcsol, összeilleszt, összeszerkeszt, csoportosít, párosít, összeegyeztet; — 2. fontolgat, gondolkodik, gondol, elmélkedik, eszében forgat, okoskodik, egybevet. — 3. talál, hozzávet, tervezget, tervez, kieszel; — 4. sejt, gyanít; — 5. számít, következtet; — 6. összekever, összebonyolít; összezavar, elegyít; — 7. azt híresztelik, mondják, beszélnek, híre jár.

kombinált: 1. összeállított, egyesített, csoportosított (vasúti jegy), összetett (támadás). kevert, több fegyvernemből álló (csapat); — 2. bonyolult, bonyodalmas, nehezen megfejthető (kérdés).

kombinó: ingnadrág.

komfort: kényelem; teljes (berendezés).

komfortábilis: egyfogatú (bérkocsi).

kómi: 1. kómi; — 2. kacagtató, nevettető, furcsa, mulatságos, nevelés, bohóka.

komité: bizottság, választmány; — en petit comité: kis társaságban, szűk körben, bizalmasan.

kommandó: 1. parancsnokság, vezér, fővezénylet, vezénylet; — 2. vezényszó; — 3. kirendeltség, kirendelt csapat (katonai) különítmény.

kommentál: 1. értelmez, magyaráz, kifejti; — 2. tárgyal, megjegyzést fűz hozzá, fesszeget.

kommentár: 1. magyarázat; — 2. magyarázat kiadás; — 3. megjegyzés (vö. glossza).

kommersz: társasjáték, elmentés u. használnak); k-ár: tömegár, -cikk.

kommi: (kereskedő-) segéd, boltos legény.

kommissió: 1. megbízás, bizomány; — 2. bizottság.

kommisszió: 1. megbízásokat legbonyolít; — 2. járja a boltokat, vásárolgatni jár.

kommitens: megbízó, ügyfél.

kommód: fiókos szekrény.

kommunikál: 1. közlekedik; — 2. összeköttetésben van, találkozik, érintkezik; — 3. közöl vkivel vmit.

kommüniké: (hivatalos) közlemény v. értesítés (hírlapi) nyilatkozat, jegyzék.

komót, komótos: 1. kényelmes; — 2. nehézkes, lusta, tunya, rest.

komótizál: kényelembe veti magát, kényelmesen él, heverészik, pihenget, lustálkodik, tétlenkedik.

komótszékény: fiókos szekrény.

kompekt: tömör, sűrű, sűrített, tömött, szoros, szilárd, összetartó, összeálló; — kompekt hang: testes hang.

kompanián, kompanista: 1. társ, üzlettárs, cégtárs; — 2. feles, kényeres pártás, cimbor.

kompania: 1. társaság, társulat, csoport; — 2. pártaság, banda, cimboraság.

kompareál: megjelenik, jelen van.

kompendium: 1. kézikönyv, vezérforrás; — 2. tömött kivonat, összefoglalás.

kompenzál: 1. kiegyenlít, pótol, kiegészít; — 2. kárpótol, kárpótlást ad, kártalanít, megtérít; — 3. visszaszolgáltat.

kompetál: megillet, kijár, vkinek vmi, joga van vmire.

kompetencia: 1. illetékeség, jogosultság, föl jogosítás; — 2. hívatottság, megbízhatóság; —

3. illeték, illetmény, jogos v. kijáró rész; — 4. hatáskör.

kompatens: 1. illetékes, jogosult, följogosított; — 2. hiteles, iránymód, hivatott, megbízható.

kompláció: 1. gyűjtemény, összeállítás, szerkesztmény; — 2. tákolmány, félcelmény; — 3. ollózá (irodalmi).

komplál: 1. összeír, összeállít (össze)szerkeszt; — 2. összetákol, összeüt, összezsap, összefércel; — 3. összeollóz, lopkod.

kompilátor: 1. gyűjtő, szerkesztő, összeíró; — 2. ollózó, fércelő.

komplé: teljes ruha, kabát-ruha.

komplet: teljes, egész, kerek, hiánytalan; minden (reggeli).

komplex: 1. összefoglalt, csoportos, összetett, együttes, bonyolult, sokrétű; — 2. társas, társadalmi, társasági.

komplexum: 1. az egész, minden együtt, összesség, teljesség, egész terjedelem; — 2. telektömb, telekcsoport, tag; egész terület; — 3. komplexus: csomó, gomoly (lélekelemzés).

komplikáció: 1. összetétel, összeköttetés, kapcsolat; — 2. bonyodalom, csomó, zavar; — 3. nehézség, baj, súlyosbító körülmény, rendellenesség; súlyosbodás, rosszabbodás (betegségben).

komplikál: 1. összetesz, összekapcsol, összeköt, egyesít; — 2. összebonyolít, bonyodalmasá tesz, összezavar, összekuszál; — 3. nehezebbé tesz, nehézséget okoz, megnehezít, súlyosbít.

komplikált: 1. összetett, egyesített; — 2. bonyolult, bonyodalmas, szövevényes, tekervényes, kuszált, körülményes; — 3. nehezen érthető, zavaros, körmonfont.

komponál: 1. összetesz, összeállít, szerkeszt; — 2. terem,

alkot, alakít; — 3. költ, szerz (zeneművet); megzenésít (szöveget); — 4. kigondol, tervez, kieszel, kitalál, kúhol.

komponens: 1. összetevő; — 2. alkatrész.

komposzesszor: közbirtokos.

kompozíció: 1. összetétel, összeállítás, csoportosítás; — 2. elrendezés, szerkezet, felépítés; — 3. műalkat, alakítás, szerkesztmény, alkotás, termék; — 4. zenemű, zeneköltemény; — 5. vegyítés, keverék, elegy, ötvény.

kompót: befőtt gyümölcs, befőtt.

kompressz: 1. borogatás; — 2. sűrű szedés.

komprimált: 1. (össze)sajtol, sűrített; — 2. rövidre fogott, tömör, rövid, velős (előadás).

kompromisszum: 1. meg egyezés, egyezmény, egyezés (kölcsönös) megállapodás; — 2. alku, megalkuvás.

kompromittál: 1. belebonyolít, belekever (vmi ügybe), bajba kever; — 2. gyanúba, hírbe kever, gyanússá tesz, belemárt vmibe; — 3. kellemetlen, kététes, fonák, visszás helyzetbe ejt v. juttat; — 4. rossz hírért költi, jó hírért rontja v. veszélyeztetli, árt a hírének, szégyenbe ejt vagy juttat, szégyent hoz nevére, csorbát v. foltot ejt jó híren, árnyékot vet rá, megbélyegez, pellengérre állít, eláztat, befeketi; — kompromittálja magát: kisebbséget szenved, szégyent vall, megazégyenül, fonák v. kényes helyzetbe jut v. kerül, becsületét v. jó nevét kockára teszi, árt magának, kockáztatja v. veszélyeztetli, gyanút kelt maga ellen; — kompromittáló: gyanús, ártó, kellemetlen, kényes, fonák, megbélyegző, visszás; — kompromittált: rossz hírű, kététes hírű, hírevesztett, hitelevesztett, ro-

vott (multú), hírhedt, gyanús, bűnrészességgel vádolt, bűnben gyanús, tisztességtelen, becsutlen, megbélyegzett.

koncedál: 1. megenged, ráhagy, helyben hagy; — 2. megvall, beismer; — koncedálom: meglehet, hogy...

koncentrált: 1. központosít, egy pontra v. központra gyűjt, összpontosít; — 2. összeft, összegyűjt, összevon; — 4. csoportosít; — 5. (oldatot) sűrít, besűrít, tömörít, tömít; — 6. figyelmét egy pontra irányítja v. szövezi, erőlteti; — 7. (csoportokat) összevon.

koncentráció: 1. központosítás; — 2. egyékesítés; — 3. (figyelem) egy pontra való irányítása, elmélyedés; — 4. (csoportok) összevonása.

koncentrikus: 1. egyközépű, egy központú (körök); — 2. központos (beállítás); — 3. egyesített, egy pontra irányított (tüzelés); — 4. együttes (támadás).

konceptió: 1. fogantatás, fogantás; — 2. megfogalmazás, tervezés; — 3. felfogás, elgondolás, gondolat; — 4. alapelemje, főgondolata (mely műnek); — 5. terv, szerkezet, alkot, műalkot [vö. kompozíció]; — 6. alkotás, mű, műtermék; — nagy konceptiójú; nagy-szabású, nagy terveket alkotó, nagyarányú (ember).

konceptus: 1. fogalmazás; — 2. fogalmazvány, piszkozat, tervezet, vázlat; — kicsik a konceptusból: kizökken a kerékvágásból, kijön a sodraból, elvezeti a beszéd fonálát, megzavarodik.

koncern: érdekkör, üzleti pénzcsoport, üzletcsoport.

koncert: 1. hangverseny, (zenei) versenymű; — 2. (politikai) együttműködés, közösség.

koncilians: 1. egyesítő, ki-egyenlítő; — 2. békülékeny, békés hajlamú, békeszerető, engedelkeny, méltányos, megértő, engesztelő, engesztelékeny; — 3. előékeny, nyájus, szíves, meggyerő, sima modorú; — 4. mérsékelt.

koncipiál: 1. fogalmaz, megfogalmaz, írásba foglal [vö. formuláz]; — 2. szavakba v. alakba önt; — 3. gondol, elgondol, tervez, megszerkeszt.

konciz: 1. rövid, rövidre fogott, velős, tömör, tömött (fogalmazású); — 2. szabatos, tartalmas.

kondíció: 1. feltétel, kikötés; — 2. állapot, körülmények; — 3. alkalmazás, állás, foglalkozás, szolgálat, szolgálati hely v. viszony; — 4. magánlecke; — 5. jó kondícióban van: jól érzi magát, jó erőben, jó egészségben van (ember), jó karban, állapotban van, hibátlan, hiánytalan (tárgy); — 6. conditio sine qua non: múlhatatlan, elengedhetetlen, szükséges, határozott feltétel v. kellék.

kondíciós: kifejezi részvétét; részvétlevelet ír; részvétlátogatást tesz.

kondukt-lista: minősítés.

konfakció: 1. készítés; — 2. készruha-üzlet.

konfekt: csomag.

konferál: 1. értekezik, tanácskozik; — 2. bekonferál: bevezet, beajánl, bejelent, csvege.

konferansz: előadás.

konferencia: 1. összejövetel, gyűlés; — 2. értekezlet, tanácskozás, tanácsülés; — 3. előadás.

konfetti: papírzápor.

konfidencia: 1. bizalmaskodás, közlékenység, bizalmas közlés; — 2. tolakodás, arcátlankodás, komázás.

konfidens: 1. bizalmaskodó, közlékeny; — 2. tolakodó, ar-

cátlan, komázó; — 3. titkos megbízott, kém.

konfidenskedik: bizalmasodik, komázik, tolauskik.

konfiskál: elkoboz.

konfliktus. 1. összeütközés. — 2. összezördülés. összeveszés, összetűzés, összekülönbözés; — 3. viaszály(-kodás), huzavona, sür-lődés, civódás; — 4. nézetelté-rés, véleménykülönbség, ellen-tét; — 5. kellemetlen ügy, sú-lyes eset; — 6. harc, küzdelem.

konflis 1. komfortábil.

konfrontál: 1. szembesít, szembe állít; — 2. egybevet, összevet, egymással ellenőriz (adatokat).

konfundál: 1. összekever, ösz-szevegyít; — 2. összezavar, ösz-szezagyvál, összetéveszt, öszse-kuszál; — 3. tévesen fölcserél.

konfúzió: 1. zavar, zavarodás, összevisszaság, rendetlenség, ga-halyodás, felfordulás; — 2. fej-etlenség, fejeverzettség, riadal; — 3. szórakozottság, rendetlen gondolkodás.

konfúzus: 1. zavart, zavaros, fejeverzett, zagyva v. zavaros fejű v. eszű, kusza v. kuszált (előadás); — 2. szórakozott.

kongeniális: rokonlelkű, ha-sonlószerű, egyvívású, egyen-lőrangú, egymáshoz méltó.

kongresszus: nagygyűlés, or-szágos gyűlés.

kongruens: 1. egybevágó; — 2. összeillő, egybehangzó, egye-ző; — 3. találó (kifejezés).

konjektor: (villany-)kapcsoló.

konjektúra: 1. hozzávetés, föltevés; — 2. gyanítás, talál-gatás, vélekedés; — 3. hozzá-vető olvasása (vmely szöveg-nek).

konfunktúra: 1. körülmények találkozás; — 2. kedvező vi-szonyok, állapot, esély, helyzet v. alkalom, alakulás.

konkludál: 1. következtet, kö-vetkeztetésre v. (végeredményre

jut. következtetést von le; — 2. beszédje oda konkludált: irá-nyul, ez a végeredménye, oda jut, az a célja, arra céloz, arra lyukad ki; — 3. határoz, dönt.

konklúzió: 1. következtetés, végső eredmény, befejezés, zára-dék, következmény, folyomá-ny, következmény, folyomány; — 2. határozat, elhatározás, döntés; — 3. tanulság.

konkrét: 1. való, valóságos [vö. reális]; — 2. tárgyi, érzé-kelhető, érzékkel felfogható (do-log); — 3. kézzel fogható, nem elvont, tapasztalati, gyakorlati; — 4. konkrét eset: adott, ön-álló, határozott, külön v. egyes eset [vö. speciális]; konkrét in-dítvány: határozott indítvány; k. adat: biztos adat; k. tárgya-lás: érdemleges tárgyalás; k. fogalom: magánvaló fogalom; — 5. in concreto: valóban, való-ságban, a való életben, a maga valójában, természetben, való v. adott, v. jelen esetben; a gya-korlatban.

konkretizál: 1. megvalósít, a gyakorlatba átvissz; — 2. ha-tározott szavakba foglal, tété-lesen megfogalmaz.

konkurrens: 1. versenyző, versenytárs, vetélytárs; — 2. pályázó, folyamodó.

konkurrencia: 1. verseny, versenyzés, versengés, vetélke-dés; — 2. pályázás.

konspirál: 1. összeesküszik. összeesküvést sző; — 2. valaki-vel titokban tervez v. forral va-lamit összebeszél, sűg-bűg, fon-dorkodik, fűjja a követ.

konstábilis rendőr.

konstans: állandó (tényező).

konstatál: 1. megállapít; — 2. bebizonyít, kimutat; — 3. kiderít, észrevesz, felismer, ta-pasztal, észlel, úgy találja; — 4. kimond, kijelent, jelez, elő-ad, fölemlít, megjegyez; — 5. meggyőződik, tapasztalja; — 6.

rámutat, fölhívja a figyelmet; — 7. konstatált dolog: megálapított, bebizonyított, való, kétségtelen, nyilvánvaló, ismert, közismert, biztos, bizonyis; kitűnt, hogy..., tapasztaljuk, v. látjuk hogy...

konstelláció: alakulás (dolgok) állása, állapota, körülmények, viszonyok, helyzet.

konsternáció: megdöbbenés, rémület, ijedelem, riadalom, zavar, elképedés, elcsodálkozás.

konstitúció: 1. alkotmány; — 2. szerkezet, alkotás; — 3. szervezet, (test)alkat, egészségi állapot; — 4. (erkölcsi) magatartás, mivolta, lénye.

konstitutív: alkotó, szerves, fontos, lényeges (rész); alkotmányozó (nemzetgyűlés).

konstruál: 1. szerkeszt, csinál, (meg)alkot, létesít, létre hoz, megteremt, összeállít, épít; — 2. kigondol, kieszél, tervez, kohol; — 3. valaminek gondolfelfog.

konstrukció: 1. szerkesztés, szerkezet, összeállítás; — 2. építés, épület; — 3. szervezés, megalkotás, alkat, képzet, szöveget; — 4. elgondolás, elképzelés, kigondolás, koholmány, kiczézés.

konstruktív: 1. szerkesztő, tervező; — 2. alkotó, építő.

konzideráció: meggondolás, megfontolás, mérlegelés.

konzignáció: 1. jegyzékbe foglalás, összeírás, jegyzék, kimutatás.

konzolidáció: megállapodás, állandóság, megszilárdulás, megszilárdítás, szilárdság, rendettség, rend.

konzolidál: 1. megerősít, tartóssá tesz, rendez, helyreállít, megszilárdít, állandósít, megálapít [vö. szanál]; — 2. konszolidált állapotok: rendes, rendezett, szilárd, állandó állapotok.

konzultáció: 1. tanácskozás,

tanácskozmány; — 2. orvosi tanács, vizsgálat.

kontaktus: érintés, érintkezés, kapcsolat, összeköttetés.

kontemplál: 1. szemlél, figyelemmel néz; — 2. szemlélődik, elmélkedik, gondolkodik; — 3. elgondol, meggondol, fontolóra vesz; — 4. tervez, szándékol, céloz, célba v. tervbe vesz.

kontextus: 1. összefüggés (szöveg-)kapcsolat; — 2. kizökkent a kontextusból: elvesztette a fonalat, megzavarodott.

kontinens: szárazföld, föld-ség.

kontingens: 1. hozzájárulás, köteles járulék; — 2. osztályrész, hányad, részarány, számarány, mennyiség [vö. kvóta]; — 3. létszám, állomány.

kontingentál: kiszabja, kiveti a részletet, a hozzájárulás mennyiségét, meghatározza v. megállapítja a számarányt.

kontó: 1. számla, rovás; — 2. hitel. — a conto: 1. lefizetésre, lefizetésül, részletül; — 2. számlám terhére; — kontóra vásárol: hitelbe, számlára, könyvre, rovásra, hozomra; — valakinek kontójára: rovására.

kontra: 1. ellen, vissza; — 2. viszont; — 3. vissza neki!

kontrakarríroz: keresztezi (terveit), megakadályoz, meghiúsít, megkátol, megzavar, ellene dolgozik, útját állja, bevágja az útját, akadályt gördít eléje, elgáncsolja, gáncsot vet neki.

kontraktus: szerződés, kötés.

kontradikció: ellenmondás, ellenvetés; — contradictio in adjecto: ellenmondó jelző, fogalmin ellenmondás, belső ellenmondás.

kontraszt: 1. ellentét, ellentétesség, kirívó különbség; — 2. ellenmondás, ellenvetés.

kontroll: 1. ellenőrzés; — 2. felügyelet.

kontrollál: 1. ellenőriz, szem-

mel tart; — 2. ügyel, felügyel; — 3. rovincsol; — 4. igazol (adatokat).
3. rovincsol. — 4. igazol (adatokat).

kontúr: 1. körrajz, körvonal. — 2. vázlat.

konvenció: 1. meg egyezés, megállapodás, egyezmény, alku, szegződés, egyezés, szerződés, kötés; — 2. (természeti) járandóság, illetmény [vö. deputátum]; — 3. közmegegyezés, szokás, közszokás, közmegállapodás [vö. úzus]; — 4. szokott, mindennapi, elcsépejt dolog.

konvencionális: 1. szerződéses, egyezményes, elfogadott, megállapított; — 2. közmegegyezéses, közszokásos, közkeletű, szokásos, szokott, illendő; — 3. köteles; — 4. közönséges, mindennapi, unalmas, elcsépejt, elkoztatott, kopott, untig hallott v. látott; — 5. megmerevedett, ósdi, formai, hagyományos.

konvenial: megfélel, illik, tetszik, kedvére, inyére v. tetszésére van, elfogadja.

konvertál: 1. átvált; — 2. átér (egyik keresztény felekezetből a másikba).

konverzáció: társalgás, beszélgetés, csevegés.

konviktus: diákház.

konvulzió: 1. rángás, rángó göres, göresös vonaglás; — 2. lelki tusa, harc, vívódás, váltság.

konzekvencia: 1. következetesség, állhatatosság; — 2. következmény, eredmény, következtetés; — 3. (vmely dolog) vége.

konzekvens: következetes, állhatatos.

konzerv: eltett (gyümölcs, hús).

konzervál: 1. megóv, megtart, megőriz; — 2. fenntart, gondoz, karban tart.

konzervatív: 1. meglévőhöz

ragaszkodó, állhatatos; — 2. óvakodó, tartózkodó; — 3. jobb oldali, hagyományörző, kormánypárti, régmódi, ósdi, maradi.

konzílium: (orvosi) tanácskozás; — konzílium abundi: eltanácsolás.

konzól: 1. fali asztal v. tükör, tükrös asztal. — 2. gyám, tartó.

konzorolom: kereskedelmi szövetkezet; érdekszövetkezet.

konzüm: 1. fogyasztás; — 2. fogyasztó (szövetkezet, vásár).

kooperáció: 1. együttműködés, közreműködés; — 2. segítség, támogatás.

kópia: 1. másolat, más v. párja vminek; — 2. utánzat.

kopf: cikkfej, a cikk bevezetése.

koráll: klárás.

kordon: 1. batárzár, örvonal, sorfal; — 2. rendszalag (kitüntetés), nagykereszt vállszalagja; — 3. rendőrlánc.

korollárium: folyomány, jellemény, járulék, következmény, kiegészítés.

korporatív: 1. testületi; — 2. együttes, összes, társas, tömeges.

korpulencia: testesség, kövér-ség.

korrekt: 1. hibátlan, szabályszerű, törvényeszerű, szabatos, helyes, illendő, illő (beszéd, kifejezés, felfogás); — 2. feddhetetlen, tisztességes, kifogástalan, hozzáférhetetlen, érintetlen (lelki), úri, úri társaságba való (ember); — 3. megbízható, megengedett (eszközök); józan gondolkodás; pontos (kezelés).

kórista: kardalos, énekes.

korifeus: 1. karvezető; — 2. főember, vezető, pártvezér, vezérő egyéniség; — 3. tekintélyes ember, tekintély, nagylegg [vö. auktoritás]; — 4. szóvivő, szószóló, kolonpos, előcsalós

korrektor: (betű-, szedés-)javító.

korrektúra: 1. helyreigazítás, helyesbítés, kijavítás; — 2. (szedés-)javítás, javítónivaló (levonat).

korrespondencia: 1. levelezés; — 2. összeköttetés, közlekedés, viszony; — 3. megfigyelés, egyező v. arányos helyzet.

korridor: 1. folyosó, átjáró; — 2. összekötő földszív.

korrigál: 1. javít, kijavít (sajtóhibát); — 2. helyesbít, helyreigazít, helyrehoz, javátesz.

korrupt: (erkölcsileg) megromlott, mételysz.

korrupt: 1. romlott, megromlott, züllött, korhadt, rothadt, feslett, erkölcselen, érges, távtálatlan, laza erkölcsű, megmételezett; — 2. megvesztegetett, megvesztegethető.

korruptió: 1. romlás, romlottság, erkölcsi züllés, erkölcstelenység, mételysz, posvány; — 2. vesztegetés, vesztegetettség, megvesztegethető.

korzó: sétaut, sétatér, andalgó.

kórus: 1. énekkar; — 2. karzat (templomban).

koszt: étel-ital, ellátás, étkezés, táplálék, tartás, konvha; — **koszt pénz:** tartáspénz.

kosztüm: 1. öltözet, ruha, ruházat; — 2. jelmez, mezt, viselet; — 3. egyberuha.

kotlett: 1. borda, bordás hús, karaj; — 2. barkó (kis oldal-szakáll).

kozmetika: szépségápolás

kozmikus: világűrbeli.

kozmopolita: 1. világpolgár; — 2. világpolgárius.

kozmopolitizmus: világpolgárság.

kozmosz: 1. világegyetem; — 2. világrend.

köpper: rávornászón, zsávol.

krach: 1. pénzülség, tönk, bukás, összeomlás; — 2. hadd-

el-hadd, patália, láрма, csett-patt, felfordulás.

kraftausdruck: erős v. vastag beszéd v. mondás v. kifejezés.

krágli: gallér.

kráhwinkel: lsten háta mögött. Mucs, Piripócs.

krájzler(ös): szatócs.

krakéler: garázda, kötekedő, bakafántos, kapcáskodó, izága, megférhetetlen, pimasz, ripók, hősködő, hepciás, hepciáskodó, duhaj, karakán legény.

krakélereskedik: kötekedik, izágáskodik, handubandázik, garázdálkodik, duhajkodik.

kravall: zavargás, zendülés, csődület, utcai botrány, rendbontás.

kraváti: nyakraváló.

kreál: 1. terem, alkot, létesít, állít, fölállít, szervez, alapít, megcsinál (intézményt); — 2. megteremt, először játszik, alakít (szerepet).

kreáció: 1. alkotás, csinál-mány; — 2. mű; — 3. alakítás, megteremtés (szerepé).

kreatúra: teremtmény.

kredenc: pohárszék.

kredit: hitel.

krejzleros: szatócs.

krematórium: (halott-)hamvasztó.

krém: 1. tejszín, tej főle; — 2. színe-java, eleje, legjava (a társaságnak), az előkelők, előkelőség; — 3. (fog)pép, (arc-)kenőcs, (cipő-)kenőcs.

krödesin: kínai selyem.

krétén: gyöngélméjű, hülye, bamba, gyúge.

krigli: korsó.

kriksz-kraksz: szarkalábírás, ákom-bákom, firka.

kriminális: 1. bűntény (dolog, regény), bűn(-pör), büntenyítő (eljárás), főbenjáró (vétek), büntetőjogi (kérdés); — 2. rossz, cudar, komisz (vö. krudáll); — 3. kuruc, szigorú, kegyetlen (ember).

kriminálista: büntetőjogász.

kripti: nyomorék, kódís.

kriszkindli: 1. Jézuska, kis Jézus; — 2. karácsonyi ajándék, karácsonyfia, angyalfia, angyalhozta.

kriterium: 1. ismertető jel, megkülönböztető jel; — 2. meghatározó, határozmány; — 3. fontos v. döntő tényező v. mozzanat, kellék, jellemző tulajdonság, követelmény; — 4. föltétel, próba, próbák; — 5. ártékmérő; mérték, mérőfok, fokmérő; — 6. vezető szempont; — a dolog kriteriuma: ezen fordul meg, ez választja meg, ez dönti el v. határozza el a dolgot, ez a dolog mértéke.

kriptai: 1. sírbolt; — 2. altemplom.

kriptográfia: rejtett v. titkos írás.

kritika: 1. bírálat, műbírálat; — 2. megvizsgálás, vizsgálat, ítélet, megítélés, rostálás.

kritikai: 1. bírálói, bíról, bírálati; — 2. tudományos (kiadás).

kritikus (főnév): bíráló, műbíró.

kritikus (melléknév): válságos, nehéz, bajos, veszedelmes (állapot) [vö. fatállás]; (sors) döntő, elhatározó (pillanat), fontos, jelentős (esemény), feltűnő, felölthő (jelenség), nehezen megoldható, kényes, csiklandós (ügy, kérdés); fürkésző, vizsgáló, kutató, kérdő (tekintet, pillantás), szigorú, kuruc, karakán, nehezen bántható, megférhetetlen (ember).

kritizál: 1. bírál, megbírál, megvizsgál, megítél, megrostál; — 2. leszegget, gáncoskodik, hibát v. kivétőt keres, kifogásol, aprólékoskodik, leszól, leránt, szapul, ócsárol, becsmérel.

krízis: 1. válság, válságos, időpont, döntő fordulat, döntés,

fordulópont; — 2. válságos helyzet, veszedelmes állapot, baj, veszély; — 3. válság tetőpontja, csúcspontja; — 4. szorultság, szűkség.

kroki: 1. helyvázlat, térvázlat, térrajz; — 2. (irodalmi) vázlat, karcolat, elmesíttatás.

krudélis: 1. kegyetlen; — 2. rossz, komisz, cudar, pogány, istentelen; — 3. nyakatekert (írásmód).

krumpli-nudli: burgonyásmetélt, sodrott-tészta.

kuláni: 1. előzékeny, figyelmes, készséges; — 2. pontos, gyors, rendes (kiszolgálás); — 3. méltányos (bánásmód).

kuliasza: aszínfal; — k.-titok: bennfentes titok.

kulináris: 1. konyhai, asztali, inyes (élvezetek), szakács-(művészet); — 2. barát-, huszár-, konyha. (latinság).

kulminál: 1. tetőzik, kicsúcsosodik, tető- v. csúcspontját, legfelső fokát éri; — 2. delöl (égitest); — 3. oda irányul, célzótörekszik vmire; — 4. ez a végeredménye, az sül ki belőle.

kultivál: 1. megművel, megmunkál (földet), termel, ápol, tenyészt, táplál; — 2. nevel, művel, fejleszt, finomít, nemesít [vö. civilizál]; — 3. üz. folytat (foglalkozást); — (ismeretséget) folytat, tart; — 4. gyakorol vmit, szokott tenni, szokásban tart; — 5. tisztel, tiszteletben tart.

kultúr-: művelő, műveltség, műveltségi. közművelődési (intézmények), művelt (nép, élet), műveltségterjesztő.

kultúrni: 1. földművelés, művelt terület, ültetvény; — 2. tenyésztés, tenyészt; — 3. (lelki, érzelmi) műveltség, közműveltség, művelődés, lelki élet, ápolás.

kulturális: 1. (köz-)művelődési, műveltségi; — 2. hitéleti, vallási, vallásügyre vonatkozó.

kulturált: művelt, nemes lelkületű, fejlett fokon álló, fejlett.

kultuszi: 1. tisztelet, imádás, imádat, rajongás; — 2. istentisztelet, szertartás, vallási szokások, hitélet [vö. ritus]; — 3. kultusz: vallásügyi; — 4. valaminek művelése, gyakorlása.

kumulál: halmoz.

kundshaft: 1. (állandó, rendszer) vevő, rendelő, vásárló, megbízó; — 2. vevőkör.

kunszt: 1. mesterség, ügyesség, fogás; — 2. (kártya)buvészt; — 3. nagy dolog, nehéz dolog, nagy sor.

kupé: (vasúti) kocsirekesz, szakasz, fülke; — 2. hintó.

kuplé: kis dalocska.

kupón: (értékpapír)-szelvény.

kúr: gyógy-; kúrlista: (fürdővendégek) névsora; — kúrszalón: gyógyterem, főterem; — kúrtaxa: gyógydíj.

kúra: 1. kezelés, gyógyító eljárás v. mód, ápolás; — 2. fürdőzés.

kúrál: gyógyít, orvosol, kezel.

kurátor: 1. gyám, árvaatya; — 2. gondnok, felügyelő, előljáró.

kurbli: forgattyú; — kurbli: meghajtja a forgattyút.

kurrens: 1. folyó (ügyek, irás); — 2. forgalomban lévő, forgó (pénz).

kuriózum: 1. különösség, furcsaság; kuriózumkép említem; érdekessége miatt, különössége miatt, furcsaságképpen; — 2. ritkaság, nevezetesség, rendkívüliség.

kurizál: 1. udvarol, csapja a levelet v. a szelvet, teszi a szépet, jár utána v. hozzá; — 2. hízeleg.

kurzli: 1. folyó (nem nyomtatott [írás]); — 2. dőlt betű; — 3. folyékony (olvasás).

kurzus: 1. folyam, folyás; —

2. árfolyam, napi ár; — 3. tanfolyam; — 4. irány, irányzat.

kussi: 1. feküdj! lapulj! — 2. hallgass! ácsi! csitt!

kuvert: 1. (levél-)boríték; — 2. teríték.

kuzón: unokaöcs, öcs; — kuzín: unokahúg, húg.

kvadrál: illik, talál vmihez. összeillik, hozzáillik, párul, (a számítás) összevág, (meg)egyezik, helyes: nem kvadrál neki: nem tetszik, nincs kedvére, nincs nyére, nem felel meg.

kvalifikál: 1. képesít; — 2. minősít, hivatalos véleményt ad v. mond róla; — 3. megítél, megbecsül, értékkel; — 4. vmi-lyennek mond v. állít; — 5. jellemez.

kvalifikált: 1. képesített, okleveles; — 2. képes, rátermett, hivatott.

kvalifikálhatatlan: minősíthetetlen, jellemezhetetlen, elítélendő, szóval ki nem mondható v. ki sem fejezhető, eléggé el nem ítéhető v. meg nem róható, alávaló (viselkedés, kifejezés).

kvalifikáció: 1. képesség; — 2. képesítés, képesítő oklevél [vö. diploma]; — 3. minősítés, minősítvény; — 4. képesség, rávalóság, rátermettség, hivatottság.

kvalitás: 1. minőség; — 2. sajátsága, mivolta, (jó v. rossz) tulajdonság, kellék; — 3. jeleség, kiválóság, érték, erény, vkinek v. vminek jó oldala.

kvalitatív: minőségi; — kvalitatív: minőség szerint, minőségileg.

kvantitás: 1. mennyiség; — 2. mérték, méret, mekkoraság, szám.

kvantitatív: mennyiségi; — kvantitatív: mennyiség szerint, mennyiségileg.

kvantum: mennyiség, mérték, szám, tömeg, adag, összeg; —

quantum satis; amennyi csak kell, bőven, bővíben, untig (elég).

kvart: negyed (-rét, -hang).

kvártély: szállás, lakás.

kvartett: négyes (zene, ének).

kvázi: mintegy.

kverstand: keresztállás (zene).

kverulans l. querulans.

kveszor: pénztáros, pénztárnok, pénzkezelő, kincstartó.

kvietáli: 1. nyugalomba vonul, nyugdíjba megy, elhagyja szolgálatát, lemond hivataláról v. rangjáról; — 2. nyugtáz, nyugtát ad.

kvint: ötöd (hangkor).

kvintesszenzia: 1. legjavn, velleje, lelke, lángja (vminek); — 2. lényege, magja, rövid foglalata.

kvitt: 1. ki van egyenlítve; — 2. vége, nincs tovább, eddig van; — kvittek vagyunk: végeztünk, tisztában vagyunk, nem tartozunk egymásnak semmivel; — kvitt vagyok vele: nem akarom többé ismerni.

kvittel, kvittol: 1. fizeti, ki egyenlítő tartozását; — 2. részletekben lefizet.

kvóta: 1. hányad, arányrész, hozzájárulási arány; — 2. részesedés aránya, jutalék.

L

labilis: 1. ingatag, ingó, bizonytalan, ingatag alapú, esendő; — 2. megtámadható (bizonyíték).

labirintus: 1. tömkeleg, útvesztő; — 2. (erdő) sűrűsége, zűrzavar, összevisszazáság.

laborál: 1. dolgozik, fáradozik; — 2. (bajban) szenved, betegeskedik, bajlódik, nyavalyog.

laboratórium: 1. dolgozó szoba, terem, műterem; — 2. kísérleti intézet v. állomás; — 3. vegytani szertár, szerkonyha.

laikus: 1. nem egyházi, világi; — 2. nem szakértő, avatatlan, tudatlan, járatlan, értetlen; — ebben laikus vagyok: nem értek hozzá.

lakáji: (urasági) inas, szolgál, hérszolga.

lakonikus: rövid és velős, rövid és találó, tömött, tömör (beszéd); kevészavú, szűkszavú (ember).

lambrequin: ablakszőnyeg.

lamentál: 1. sír, siránkozik, panaszkodik; — 2. jajveszékkel, jajgat, óbégat, sópánkodik, sápítzik.

lampion: papíroslámpa.

landol: leszáll, földet ér (repülő); kiköt (léghajó).

lanszíroz: 1. hajít, dob, vet, röpít, kilő, kiröpít; — 2. kezd, kezdeményez, megindít (intézményt); — 3. fölvet, megpendít, pedz, forgalomba v. nyilvánosságra hoz (gondolatot (el-)terjeszt, közkeletűvé tesz, mozgató (ügyet), kiad (jelszót), kibocsát (fölvívást), (fö)lelő, elhíresztel, fölkarol, pártol, előmozdít (vkít), lök, lendít, lödít (a dolgon), elősegít, fölkellet a figyelmet.

lapidáris: 1. kőbevaló (írás); — 2. rövid, tömött, velős, rövidrefogott.

lappalia: csekélység, semmiiség, hiábavalóság, potomság, dib-dáb v. estp-caup dolgok, haszontalan, értéktelen, jelentéktelen dolog.

lapszus: megcsuszamlás, hiába, tévedés, botlás; — lapsus calami: toll v. íráshiába; — lapsus linguae: nyelvbotlás; — lapsus memoriae: emlékezőt botlása.

l'art pour l'art: művészeti öncélűség.

lárva: 1. álarc; — 2. kukac, pondró, pajor, nyúl.

last not least: végső, de nem utolsó.

latens: 1. rejtett, rejtőző, lappangó, szunnyadó, nyugvó; — 2. kötött (hő).

latifundium: nagy fekvőség, uradalom, nagybirtok.

latitüd, latitudo: 1. szélesség; — 2. szabad mozgás tere, eszelekvés szabadsága, tágasság; — 3. nincs megkötve a keze, belátása szerint tehet.

lavina: hógörgeteg, hógulya.

lautsprecher: hangszóró.

lavíroz: 1. tétovazik, ingadozik, habozik; — 2. óvatosan késedelmezik, halogat; — 3. kerülgeti a dolgot, kertel, könnyűfalaz, ötlöbhatol, hímez-hámog, időt enged [vö. lazsal].

lavoár, lavór: mosdótál.

lazsál, lazslíroz: látszólag enged (játékban), tessék-lássék módra tesz, tolja a semmit, kukoricáz, labodáz.

legáció: követtség, kiküldetés.

legális: törvényes, törvény-szerű, törvény szerinti való, jogos, jogszerű.

legendai: 1. vallásos v. szent monda; — 2. monda, költemény; — 3. szóbeszéd, költött, koholt, kitalált dolog, mende-monda, alaptalan hír; — 4. jelmagyarázat (térképen, tervrajzon), körirat, felirat (érmeken).

léger (lezser): 1. könnyű, laza, könnyed, kényelmes (ruha); — 2. fesztelen, bizalmaskodó (magatartás), ledér, nem illedelmes, szabadszájú (beszéd); — 3. hanyag, gondatlan, pongyola, felszínes, nem lelkiismeretes, felületes (munka).

légió: 1. sereg, csapat, had; — 2. sokaság, sokadalom, tömeg; egész légió: roppant sok, tenger, tengernyi, se szeri, se száma, számtalan.

legitima: törvényes, törvény-szerű, törvénytiszta, jogos, jogszerű, jog szerinti való.

legitimitás: 1. törvényesség,

törvényes, jogos volta vminek, jogfolytonosság; — 2. törvény és jog uralma.

leibohen, leibli: mellény(ke), mellrevaló; mellvédő, melltartó.

leisztol: teljesít, végez, tesz.

leisztung: 1. teljesítmény, derék v. nagy munka, szép eredmény; — 2. pompás alkotás, mű.

lektor: 1. (fel)olvasó; — 2. (egyetemi megbízott) előadó; — 3. irodalmi tanácsadó.

lénia: vonalzó.

lestoppel: lefoglul, ráteszi a kezét.

letargia: 1. álomkór, álmos-ság; — 2. bódulat, bódultság, kábulat, kábultság, zsibbadtság, zsibbadás, alélttség, dermedtség, lelki bénultság; — 3. érzéketlenség, élettelenység; — 4. részvétlenség, közöny, közömbösség, lelki tunyaság; — 5. pangás, tespedés, tespedtség, tengés.

lexikon: 1. ismerettár; — 2. szótár.

lezser: 1. léger.

liaison: 1. összeköttetés, kapcsolat, érintkezés; — 2. (személyi) viszony, gyöngéd kötelékek.

liberális: 1. szabadelvű; — 2. engedékeny, elnéző; — 3. bőkezű, adakozó, nagylelkű.

liberalizmus: 1. szabadelvűség; — 2. engedékenységek, elnézés.

libling: kedvenc, beca.

libretto: zenés mű szövege, zenészöveg, szöveggönyv.

lichthof: világító udvar, vakudvar, szelődudvar.

licitál: 1. árverést tart, árverez, árverel, elkönyvettyel; — 2. följebb veri az árat, többet ígér; — 3. versenyez.

liferál: szállít, továbbít, visz.

lift: felvonó.

liga: szövetség, szövetségzés.

llgestúli: fekvő. v. nyugvószék.

ligézi: fekvőszéken hever, pihen.

likör: édes pálinka.

likvidál: 1. felszámol, elszámol; — 2. lebonyolít (üzletet); — 3. megszüntet, feloszlat (üzletet); — 4. lebonyolít, elintézt, tisztáz, elvégez (vmi ügyet); leszámol vkivel; — 5. folyóvá lesz, folyosít (pénzt).

limitál: 1. elhatárol, meghatároz, határt szab; — 2. árt szab, korlátoz.

linos: népítélet, tömegítélet.

linoseli: a tömeg kivégzi.

linoleum: viaszkosvászon.

lista: jegyzék, lajstrom, névsor, kimutatás, sorozat.

literátusi: 1. tanult, tudós, tudományos; — 2. olvasó, sokat olvasott; — 3. író (ember), irodalommal foglalkozó.

locus communis: közhely, elköptatott v. elcsépeelt kifejezés.

loden: daróc.

logikátlan: oktalan, helytelen, következetlen, esztelen, értelmetlen, észszerőtlen.

logikus: helyes, okos, értelmes, józan, okoszerű, észszerű, következetes (gondolkodású).

lojális: 1. törvénytisztelő; — 2. fejedelem-, királytisztelő; — 3. hű, hűséges, ragaszkodó; jóérzelmű, igazságos, buzgó; — 4. becsületes, egyenes, nyílt, jóhiszemű, tisztességos, őszinte; — 5. előzékeny, készséges, méltányos, engedelkeny, elnéző, udvarias; — 6. törvényes, törvényszerű, jogosult.

lokál: mulató(hely).

lokális: 1. helyi, helybeli; — 2. helyi érdekű, helyhez kötött; — 3. helyszíni (kutatás); helyszerű.

lokalizál: 1. helyhez köt, elhelyez; — 2. határt szab, elha-

tárol, elszigetel, megakadályozza a továbbterjedést, útját állja, megállít, megfékezt, elfojt (tűzet, járványt); — 3. (meg)honosít (irodalmi művet).

lokálpatriotizmus: helyi hazafiság, helyi kegyelet.

lokní: hajfűrt, tincs, csiga.

lorgnette, lorgnon: nyelészemüveg.

lönös l. lunch,

lufti: levegő, üres semmiség; l.-nek néz: keresztül néz vkin.

luftballon: léggömb.

lucidus (elme): világos, könnyű fölfogású.

lukratív: nyereséges, jövedelmes, hasznothajto, hasznos, jövedelmező, eredményes.

lumen: fényes tehetség, csodás ész, nagy ész, kitünő fej; — nem nagy lumen: nem találta fel a puskaport, kevés a sütnivalója.

lump: 1. korbely, mulatós, kirugó, kicsapongó, éjtszakázó; — 2. semmiházi, mihaszna, falurossza.

lumpoli: korbelykedik, dorbézol, tivornyázik, éjtszakázik, murizik; — ellumpol: elver, elherdál, elpazarol (vagyon).

lumpolás: cécó, dárídó, murli.

lunch: villásreggeli, délebed.

luszter: csillár, karos függőlámpa.

luxuriózus: fényűző, pompás, pazar, ragyogó, fényes, vakító pompájú, gazdag.

luxus: 1. fényűzés, pompa, dísz; — 2. pazarlás, tékozlás; — luxuscikk: fényűzési cikk, dísz tárgy v. -árú; luxussütemény: finomsütemény.

lynch l. linc.

M

macerál: 1. borszant, zaklat, anyagát (vö. szekál); — 2. mar, marat, mállaszt.

machina (vö. masina): 1. mozgató szerkezet, erőmű; — 2. vminek csínja-binja.

machinál: ravaszkodik, mesterkedik, áskálódik.

maestro: mester.

magazin: 1. tárház, raktár, -tár [vö. depót]; — 2. áruház, árucsernok, nagykereskede; — 3. képes folyóirat.

mágikus: 1. bűbajos, bűvös, varázsos, varázslatos; — 2. boszorkányos, ördögös; — 3. fényes, tündöklő, tündéri(es), pompás (világítás).

magisztrátus: városi tanács, városi hatóság v. előjáróság, helyhatóság, közigazgatási hatóság.

maitre de plaisir: mulatság-rendező, vigalomrendező, mulattató.

maitresse: barátnő, szerető, kedves, kitartott nő.

majoreszko: elsőszülött, a család (jövendő) feje, a családi birtok ura, hitbizományos.

majoritás: (szavazat)többség.

majorizál: 1. többséggel legyőz, leszavaz; — 2. hatalmon van, hatalmasodik, súlyával elnyom, zsarnokoskodik; — 3. fölülről vezet, befolyásol, hat, szorít.

makulátlani: szeplőtelen.

makulatúra: selejtpapíros.

malapropó: rosszkor.

malheur: baleset, szerencsétlenség, baj, kellemetlenség, bosszúság.

malloia: 1. rosszlelkűség, rosszakarát, rosszindulat, gonoszkodás, rosszhiszeműség, alattomoság, kajánság, kajánkodás, hamislelkűség; — 2. rossznyelvűség, rosszmájúság, élesnyelvűség, érdesség, csipőség.

malloiozus: 1. rosszlelkű, -akarátú, -indulatú, gonosz, gonoszkodó, kaján, alattomos;

— 2. rosszmájú, gonosz v. élesnyelvű, fulánkös, csufondáros, éles v. csipős (megjegyzés).

malter: vakolat, habarcs.

maltretíroz: gyötör, nyaggat, kínoz.

manager l. menedzser.

mandzsetta: kezelő.

mandátum: 1. megbízás, meghívatás, felhatalmazás; — 2. (képviselői) megbízó levél, képviselőség.

mánia: 1. örfjögés, örület, erőszelőség, téboly; — 2. kór-ság, nyavalya; — 3. szenvedély, düh, dühöngés, dühödés; — 4. rögeszme, képzelődés, kényszereszmé, bolondság, hóbort; (nagyzási) hóbort, (feltűnési) viszketeg, (cézári) örület; — mániája van; bolondul valami után, bolondja valaminek, feljött a hava; — gallo-mánia: francia-imádat; — az a mániája: betegsége, bolond-sága, bogara, rögeszméje, rossz szokása, képzelődik, hogy...

manifestáció: 1. kinyilatkoztatás, kijelentés; — 2. megnyilatkozás, kimutatás.

manifestál: 1. kijelent, kinyilatkoztat; — 2. nyilvánít, tanusít, kimutat; — 3. fitogtat, mutogat; — manifestálja magát: mutatkozik, jelentkezik, megnyilvánul, kitűnik.

manifestum: nyilatkozvány, nyilatkozat, kiáltvány, felszólítás, hirdetmény.

manikűr: 1. kézápolás; — 2. kézápoló.

manipulál: 1. kezel, bánk valamivel, tesz-vesz, oszind; — 2. mesterkedik.

manipuláció: 1. kezelés, bánás, eljárás; — 2. mesterkedés, üzelmek.

manir: 1. mód, modor, eljárás, mikéntje vminek; — 2. magaviselet, szokás, magatar-

tás, társadalmi hung; — 3. különöség, furcsaság, sajátosság; — 4. modorosság, mesterkéltség, feszesség, keresettség.

maníros: modoros, mesterkelt, keresett, nem természetes, feszes, különös, furcsa.

mannequin: 1. próbabab, ruhababa; — 2. próbálány, bemutató kisasszony.

manőver: 1. hadgyakorlat; — 2. (hadi-, pénz-) művelet, (csapat-)mozdulatok; — 3. eljárás, művelet; — 4. csel, fortély, fogás, mesterkedik, üzelmek.

manométer: feszültségmérő, nyomásmérő.

manuális: kézi, kézbeli.

manzárd: padláslakás, padlászoba.

manupropriá: 1. saját kezével v. kezűleg; — 2. sajátkező aláírás; — 3. kézvonás, kézjel.

manuszkriptum: kézirat.

mappai: 1. térkép; — 2. író-tárca, levéltárca, írástárca.

marchande de modes (marché mód): divatárus.

marciális: 1. harcias (külsejű), katonás, marcona, vad; — 2. természetes, deli, daliás, hatalmas növésű v. testű.

margarin: művaj, növényi v.

margoi: kamatrés.

margói: széle vminek, lapszél, szegély.

marginális: lapszéli v. szél(jegyzetek).

markái: 1. árujel, árujelzés, gyári bélyeg, védőjegy; — 9. gyártmány; — 3. minőség.

markáns: 1. jelzett, ki- v. megjelölt; — 2. kiélezett, éles, erős, határozott, jellegzetes, jellemző, feltűnő, kifejező, erősen fejlett (arcvonal, vonalak).

markái: jó v. első minőségű, fémjelzett.

markíroz: 1. kiélez, kiemel,

erősen kifejez, nyomatékoskatesz; — 2. jelez, tettet, színnel, mutat, úgy tesz, mintha...

marmelád: gyümölcsíz.

marmódi: beteg, gyenge, gyengélkedő, törődött.

marsi: 1. menet, menetelés; — 2. út, gyalogutazás; — 3. induló (zene); — 4. mars!: indulj! takarodj! pusztulj!

marsruta: 1. menet v. út, irány; — 2. menetlevél; — kötött marsruta: 1. megszabott útirány; — 2. kötött v. szigorú utasítások.

mártíri: 1. vértanú; — 2. áldozat, szenvedő.

mártírium: 1. vértanúság; — 2. kín szenvedés, áldozat.

masamódi: divatárúslány.

masinai: gép.

masinária: gépezet, szerkezet.

mási, masni: (szalak-)csokor.

massza: 1. anyag, állomány; — 2. keverék, gyuradék, gyurma, tészta; — 3. sokaság, tömeg; — 4. mennyiség; — 5. összesség; — 6. hagyaték, csődtömeg.

masszázs: kenés, gyúrogatás, dörzsölés.

masszíroz: ken, meggyúr, megdörzsöl, megdömböcköl.

masszív: tömör, tömött, merő, teli, teljes, szilárd, nehéz, súlyos.

maszki: 1. álarc; — 2. álarcos; — 3. (színmű) arca, arcfestése, öltözete, külseje.

maszkíroz: 1. álarcba öltöztet, álcáz; — 2. (el)leplez, rejt, burkol, elfed.

matador: 1. főbajnok; — 2. erős v. kiváló ember; — 3. fő v. nagyjátékos; — 4. a matadorok: főkártyák, mosterek.

match l. mecca.

matéria: 1. anyag, állomány; 2. szer, hozzávaló, alkatrész, kellék; — 3. dolog,

holmi; — 4. kelme, anyag, szövet; — 5. tárgy, tétel; — 6. geny, evesség.

materialis: 1. anyagi, anyagiás; — 2. pénzügyi, pénzbeli, anyagi pénz-érdek, gondok; — 3. testi, valóságos, való.

materialista: anyagelvű, anyagiás gondolkodású.

materializmus: anyagelvűség
matinée: délelőtti előadás,

hangverseny, felolvasás.

matrác: derékalja, lószőrpárna.

matrica: 1. betűminta, nyomóminta, öntőminta; — 2. levonó kép.

matrikula: anyakönyv.

matt: fényezetlen (bútor), fakó, bágyadt (szín), fénytelen (szövet), bágyadt (hogylét).

maturál, maturázik: érettségit tesz.

mauzoleum: sírház, nagy síremlék.

maximál: életszabály. életelv, irányelv, vezető szempont.

maximál: legmagasabb határt, árat, fokot, mértéket megállapít, ármérsékel.

maximális: legfelső, legmagasabb (fokú), legtöbb, leghosszabb, legnagyobb (ár), legszélsőbb (határok).

maximum: 1. legnagyobb v. legmagasabb fok, felső határ, mérték, szám; — 2. netovábbja v. minnek; — maximum lehet: legföljebb, nem lehet több, mint . . . legfeljebb ha

mázli: bolond szerencse.

meccs: mérkőzés, verseny.

meccnás: 1. pártfogó; — 2. műbarát.

mechanika: 1. erőműtan, mozgástan, géptan, gépészet; — 2. gépezet, szerkezet.

mechanikus: 1. gépész; — 2. műszerész, műszerkészítő; — 3. gépies, gépszerű, géplo-

gos; — 4. erőművi, külső (erő, nyomás).

mechanizmus: 1. gépezet, (gép)szerkezet, géprendszer, készülék, mű. berendezés; — 2. vminek csinja-binja, fortély, fogása; — 3. szervezet; — 4. gépiesség; — 5. működés (módja).

medaille (medália): érem, emlékpénz.

medaillon: 1. nyakérem, nyakraváló érem; — 2. éremkép, éremalakú v. domborított kép más v. mellkép; — medaillonalakú: korong v. tállalakú.

medii: kislány.

medika: 1. orvostudomány, orvostan, orvosi tanulmányok; — 2. orvosi tanfolyam; — 3. orvostanhallgató.

medikus: orvostanhallgató.

medió: 1. középen; — 2. a hónap középső napja v. közepé.

mediokris: 1. közepeszerű; — 2. közepes, mérsékelt, jelentéktelen.

meditál: elmélkedik, gondolkodik, szemléltet, töpreng, tanulmányoz, tűnődik, gondolatba mélyed.

medium: 1. közép, közép-hely; — 2. középút; — 3. köz, eszköz, út-mód, módja vminek; — 4. közvetítő, közege; — 5. kísérleti alany.

meeting: 1. összejövetel, tömeges gyűlés, népgyűlés; — 2. verseny, mérkőzés.

megafón: hangerősítő.

melancholia: búskomorság, búkór, mélabú, melakór, melaság.

melódikus: dallamos, jólhangzó, fülbemászó.

melodráma: zenés szavaltat.

memento: 1. emlékeztető (rá), ne feledd!; — 2. emlékeztető, intés, időjel, óvó intés.

mémoár: emlékirat, napló

jegyzetek; — mémoár-író; emlékiró.

memorandum: emlékirat, fölterjesztés, fölrat, dolgozat, beadvány, folyamodvány.

memória: emlékezet, emlékező tehetség.

memorizál: könyvnélkül (betanul, emlékel, bemagol, bevág).

ménage, menázi: 1. háztartás, gazdaság; — 2. házasság; — 3. étel, étkezés; — 4. közétkezés, étkező (helyiség katonáéknál).

menaszéria: állatsereglet.

menedzser: (művészi) ügyvivő, rendező, intéző.

menedzsel: (művészek) ügyeit viszi v. intézi.

meningitiaz: agyhártya-gyulladás.

mentalitás: lelkiség, lelki alkat, észjárás, gondolkodásmód, lelkivilág, lelki összetétel.

menü: 1. étlap; — 2. ételek sora, fogások, étkezés, lakoma; — 3. kész ebéd, teríték.

menza akadémika: diákasztal, diákétkező.

meridián: délkör.

meritóri: érdemlegesen, érdemben, a dolog érdemére nézve, lényegében.

meritum, a dolog merituma: 1. érdeme, érdemleges része; — 2. veleje, lényege, legfontosabb része; — 3. fontossága, jelentősége.

merkanti(ia): kereskedelmi, kereskedelmet illető, kereskedői, üzleti.

meszalliansz: egyenlőtlen rangúak házassága, rangalatti házasság, balházasság.

meszendzser: küldönc, futár; — m. boy: kifutó (inas). küldönc fiú.

metamorfózis: átalakulás, átváltozás.

metempszióhózi: lélekvandorlús.

meteór: 1. légjelenség, légitűnemény; — 2. hulló csillag, hulló kő.

meteorológia: időjárásstan, idővizsgálgás.

metódus: mód, módszer, eljárás.

métier: mesterség, szak, szakma, foglalkozás (-kör), hivatás.

metressz l. maitresse.

metrompás (metteur en page): (nyomda) tördelő.

metropolis: főváros, anyaváros.

mezzanin: félemelet, közemelet.

miazma: 1. kóroanyag, fertőző v. ragályos anyag, fertőzet, ragály; — 2. ártalmas kigőzölgés, mérges, gyilkos pára.

mider: fűző.

migrén: féloldali fejfőrcs, fejszába.

mikroszkóp: nagyító(üveg), gőrcső.

mikroszkopikus: 1. csak nagyítóval látható, szabad szemmel nem látható; — 2. apró, picike, pirinyó, picurka, parányi.

milió: 1. környezet, körülmények, helyzet, környék, állapot; — 2. működés tere, hirtáskör, kör, társaság, társadalom, keret, alkalom; — 3. világ, levegő, talaj, élet; — 4. asztalterítő, asztalfutó; — 5. körpamlag (terem közepén).

militarizmus: 1. katonaszellem; — 2. katonauralom, a fegyverek uralma.

millenáris (nem: millennária): ezredévi, ezredéves.

millennium (nem: millénium): 1. ezredév, évezred; — 2. ezredévi ünnep.

mimika: arcjáték.

miniatur: kis, kicsi, parányi, apró, apróméretű, csepp;

— kis kép; — miniatűr kiadás: kisalakú v. kistrétű kiadás.

minimális: 1. legkisebb, legkevesebb, legosekélyebb, legalacsonyabb, legparányibb, legszűkebb; — 2. kicsiny, igen csekély, parányi, szemernyi, elenyésző.

minimum: 1. legkisebb mérték v. szám, legalacsonyabb fok, alsó határ; — 2. legalacsonyabb hőmérséklet v. légsúly; — 3. és minimocalculo: legalább.

minoritás: kisebbség.

minusz: 1. kevesebb; — 2. hiány; — 3. adósság, tartozás; rossz.

minuoiózus: 1. aprólékos, részletes, részletekbe ható, részletező, gondos, szorgos; — 2. aprólékos (-kodó), körülményes, szórászállhasogató; — 3. apró, kicsi, parányi, csekély, finom, jelentéktelen, elenyésző, csipetnyi, hajszálnyi, alig észrevehető.

mirnichte-dirnichts: se szó, se beszéd.

misch-masch (mis-más): elegyelegy, kotyvalék, habarék, kófia.

mise en scène: színrehozatal, színpadi rendezés, beállítás, megjelentetés.

misszió: küldés, (ki-)küldetés; — 2. hivatás; — 3. megbízás, megbízatás, feladat; — 4. követség, küldöttség; — 5. térítés.

misztérium: 1. titok, titokzatosság, rejtelen, talány, rejtvény, rejtély; — 2. homály, sötétség; — 3. csoda; — 4. valóság szindarab.

misztifikáció: megtévesztés, félrevezetés, ámtítás, rászedés, csalás.

misztifikál: félrevezet, ámtít, ámtat, rászed, megtéveszt, megcsal, becsap, hiteget.

misztikus, misztériózus: 1. titkos, titokzatos, rejtelmes, rejtett, rejtélyes, talányos; — 2. csodás; — 3. homályos, burkolt, leplezett.

miteser: bőratka.

miting l. meeting.

mitmachol: résztvesz, tart a társasággal, társul, mindenben benne van.

mixer: (ital-)keverő.

mizantróp: embergyűlölő.

mizéria: 1. inség, nyomor, sanyarúság; — 2. baj, kellemetlenség, rossz állapot, zavar(ok).

moaré l. moiré.

mobilis: 1. mozgó, mozgatható, meg- v. elmozdítható; — 2. ingó, ingatag, nem biztos, nem szilárd; — 3. változó, változékony; — 4. mozgékony, fürge, tevékeny, élelmes, vállalkozó.

mobilizál: mozgósít.

modell: minta, élő minta, mintakép.

moderál: mérsékel, korlátol, visszatart, tartóztat, enyhít; — moderált: mérsékelt, tartózkodó, türelmes, nyugodt; — moderálja magát: 1. türtőztetése magát, uralkodjék magán, fékezze magát, térjen észre.

modern: 1. új, újkori, újabbkori, újszerű, újdón; — 2. mai, jelenkori, mostani; — 3. a kor v. napi ízlésnek megfelelő, korszerű, uralkodó, divatos.

modernizál: (fel- v. meg)újít, újjá átalakít, alakít, divatos v. korszerű alakot ad, divatosít.

módí: divat.

módifikáció: módosítás, változtatás, változat.

módifikál: módosít, (meg)változtat, átalakít, alakít.

moduláció: hanglejtés, -áryalat.

módus: mód; — modus procedendi: eljárás, mikéntje a dolognak; — modus vivendi: klvezető, klsegítő v. klvezető

út, boldogulás v. megoldás módja.

moiré: habos (selyem).

molesztál: terhére valik v. van, terhel, alkalmatlankodik; zavar.

molett: lágy, puha, puhácska, kövéres, kövérkés, gömbölyű, gömbölyded, telt, teltidomú, dundi.

móló: kikötőgát, hullámgát, hullámtörő.

momentán: 1. pillanatnyi, pillanati, pillanat-(fölvétel); — 2. hirtelen, rögtön, rögtönös, váratlan; — 3. múlt, futólagos, rövid ideig tartó; — 4. pillanatnyilag, ebben a v. jelen pillanatban, éppen most, hirtelenében, azonnal, futólagosan, múlólag, egy kis időre; — 5. egyelőre.

momentum: 1. pillanat, időpont; — 2. pont, mozzanat, rész, részlet, alkotórész, elem, tényező; — 3. körülmény, jelenség, tünet; — 4. indíték, indító ok; — 5. fontosság, jelentőség, nyomaték; — vezető momentum: vezéreszme, vezető gondolat.

monárcha: 1. egyeduralkodó; — 2. ur, uralkodó fejedelem.

monarchia: egyeduralom, birodalom.

mondni: 1. nagyvilági, társaságbeli, előkelő (hölgy); — 2. világ(-fürdő); — 3. nagy (élet).

monográfia: magánrajz, részlettanulmány.

monogram: 1. névbetű, névjel, egymásbafont kezdőbetűk; — 2. kézjegy, névjelzés (művészi).

monoplán: egyfedelű repülőgép.

monopólium: 1. egyedárúság; — 2. egyedárú; — 3. kizárólagos jog v. tulajdon.

monoton: 1. egyhangú; — 2. egyforma, modoros, farszító, érdektelen, változatosság nél-

küli, álmosító (hang), sivár, kietlen, üntató (vidék).

monstrum: 1. szörnyeteg, szörny, torzulak, torzszülött, csodaszülött; — 2. óriás.

monsztre: óriás, nagy, tömeges, tömeg- (pör, küldöttség).

montázs: 1. montirozás.

montíroz: 1. szerel, felszerel; — 2. ellát, fölruház; — 3. föl-húz (fényképet kemény papírral); — 4. kikészít (kézimunkát).

montör: szerelő.

monumentális: 1. emlékszerű; — 2. nagyszerű, nagyszabású, nagyvonalú, hatalmas, fenség, méltóságos, fennkölt; — 3. teljes, lenyűgöző, súlyos, megkapó (hatás).

monumentum: 1. emlék, emlékmű, emléktábla, -oszlop, -kő, -szobor; — 2. történelmi maradványok, emlékek.

morál: 1. erkölcs, erkölcsi érzék, nézet v. felfogás, erkölcsi-ség; — 2. erkölcstan, erkölcsi elvek; — 3. (levonható) tanulság, igazság, okulás.

moral insanity: erkölcsi téboly.

morális: erkölcsi, erkölcsös, erkölcsre vonatkozó.

moratórium: (fizetési) haladék, haladékadás, halasztó engedély.

móres-re tanít: becsületre v. tisztességre tanít, ráncba szed, megtanít vkit koszttyúba dudálni.

morfológia: alaktalan; alaki felépítés, szerkezet.

morfondíroz: 1. méláz, tündökl, tusakodik, töpreng, tépelődik; — 2. bűslakodik, duzzog, dörög, füstölög magában.

morganatikus: balkézről való (feleség), balkézre való (házasság).

morgue: tetemház, hullaház.

morozus: morcos, mogorva, durcsó, duzzogó, sötét, mord,

dacos, dacoskodó, barátságatlan, morgó, zord, zordon.

mortalitás: halandóság.

mosus: pézsma.

motiváció: 1. megokolás, okadatolás, okvetés; — 2. igazolás.

motivál: 1. megokol, okadatul, okát adja v. mondja, okokkal támogat; — 2. igazol, kimént; — 3. kimutat, bizonyít, érvel, ki- v. meginagyaráz, érthetővé tesz, megértet.

motiválatlan: megokolhatatlan, megokolatlan, oktalan, ok nélkül való, alaptalan, jogosulatlan, igazolatlan, igazolhatatlan; nem menthető, nem józan, nem természetes, érthetetlen.

mótor: hajtó, hajtógép, erőgép; mótor-bicikli; gépkarék.

motorikus: mozgáshoz tartozó, mozgó, mozgó.

mottó: jelige, jelszó.

muff: karimantyú.

mundtűkk: szopóka.

munició: lőszer, löszerkészlet.

municipium: törvényhatóság.

város, község, helyhatóság.

múzeum: gyűjtemény.

muzikális: 1. zenél, zenérronatköző, zenés; — 2. zenés, zeneértő, zenejártó; zenei érzékű.

muzikalitás: 1. zenéség; — 2. zenei érzék.

N

nachkasztli: éjjeli szekrény.

nácó: 1. nemzet, nemzetség; — 2. fajta; — csúnya nácó: csúnya fajzat v. szorzet.

nacionális: 1. illetőség, származás; kiléte vkinek; — 2. származási v. személyi adatok (iv. lap, kimutatás, személyleírás).

nacionális: 1. nemzeti; — 2. hazafiús.

nacionalizál: 1. honosít, honfűsít [vö. naturalizál]; — 2.

(birtokot, tulajdont) államilag kisajátít, köztulajdonná tesz, közvagyonba vesz.

naívi: 1. szende, gyermetes, gyermekded, gyermeki, gyermekies, egyszerű, természetes, mesterkéletlen, keresetlen, eredeti, elfogulatlan, nyílt, nyíltszívű, ártatlan, jámbor; — 2. együgyű, korlátolt, tudatlan, jártatlan, gyerekes.

naíva: drámai szende.

narkotikum: bódító, kábító, altató v. érzéstelenítő szer.

narkotizál: elbódít, elkábít, elaltat, érzéstelenít.

nassol: torkoskodik, pákosztoskodik, csipeget valamiből.

natúra: in natura: 1. természetben, természetbeni (nem: -beni), természetes állapotban; — 2. a valóságban.

naturáliák: 1. természet tárgyai, természeti dolgok, ami természetes; — 2. természetbeli fizetés, járandóság, termékek.

naturális: 1. természeti, természetes, természetbeli; — 2. eredeti, valóságos.

naturalizál: 1. honosít, honfűsít [vö. nacionalizál]; — 2. örökre fogad, gyermekül fogad.

naturáli: hirtelenségt, necesszeri (üti, varró, pipe-re-) készlet, doboz.

neco: háló; reco (kézimunka).

nececi: recéz.

negáció: tagadás, ellenzés.

negatív: 1. tagadó (válasz), nemleges (eredmény), eredmény nélkül; — 2. fordított (kép), fordítottja, viszája, fonákja vminek.

negligál: 1. elhanyagol, elmellőz, megtagad; — 2. elmulaszt, félretesz (óvatosságot); — 3. szándékosan figyelmen kívül hagy, nem vesz észre, lenéz, kicsinyel, elnéz mellette, elmollóz vkit.

neglizs: 1. pongyola, házi-

ruha; 2. rendetlen v. lompos ruha, rendetlenség, pongyolaság, hanyagság.

nekrológ: 1. gyászbeszéd, búcsúztató; — 2. halotti életrajz, megemlékezés, emlékbeszéd.

nemazis: 1. büntető igazság, bosszúálló sora, Isten büntetése, megtorló végzet; — 2. bosszú, megtorlás, büntetés, balsors.

neológia: 1. újítás, újszerűség; — 2. nyelvújítás.

nepotizmus: atyafi-uralom.

nero: nyére (prém).

nevrozítás: 1. idegesség; — 2. nyugtalanság, izgatottság.

nervózus: 1. ideges; — 2. ingerült, ingerlékeny, izgatott, nyugtalan.

nesztori: legöregebb (a társaságban), tapasztalt öreg.

netti: csinos és tiszta, takaros, rendes.

netto: 1. tiszta (súly, nyereség), burkolat v. csomagolás nélkül; — 2. tisztán, őpen.

neuralgia: idegfájdalom, idegszába.

neuraszténia: ideggyöngeség, gyöngye idegzet.

neurózis: lelki baj.

neutrális: 1. közönyös, közömbös, részvétlen; — 2. hatástalan, nincs hatása; — 3. semleges, pártatlan, érdektelen; — 4. tétlen, cselekvéstelen.

neutralizál: közömbösít, semlegesít, kiegyenlít, hatástalanít, hatástalanná tesz, érvénytelenít.

nexus: kapcsolat, kapocs, összefüggés, összeköttetés, érintkezés, (rokon v. baráti) kötelék.

nimbusz: 1. fénykör fénykoszorú, dicsfény, sugárkorona, szentfény; — 2. fény, dicsőség, hír, hírnév; — 3. tisztelet, becsület, közbecsülés.

nimolói: semmi; — **nimolista:** senki v. semmlember, senki.

nipp: csecsebecse, apró dísz-tárgy.

nivellál: 1. egyenget; — 2. szintez, lejtéz.

nívó: 1. (a víz) színe. — 2. színvonal, szintáj, szint; — 3. magasság, magaslat, fok, mérték; — 4. rang, jelentőség, érték, tökéletesség, teljesség; — nívón van: színvonalon van, felveszi a versenyt, egyrangú, megüti a mértéket, megfelel a követelményeknek; — nívó-s előadás: magas színvonalú, kitűnő, kiváló, értékes v. a követelményeknek megfelelő.

nízuszi: hajlam, hajlandóság, szokás.

nobile officium: nemes kötelesség (fizetéstelen hivatal).

nobilis: 1. nemes, lovagias; — 2. előkelő, úri, úrias, finom; — 3. nemeslelkű, nagylelkű. — 4. bőkezű.

nokkedli: galuska.

nominalis: név-(érték); névleges, névszerinti, névbeli.

nonchalance: előkelő hanyagság, hanyag előkelőség, könnyed fellépés.

non plus ultra: netovábbja vminek, felülmúlhatatlan, remek.

nonszensz: értelmetlenség, esztelenység, badarság, képtelenség, lehetetlenség, oktalanság.

norma: 1. szabály, zsínórmérték, rendszabály, szabvány [vö. kánon]; — 2. követendő példa, minta; — 3. alap, irányelv, irányadó szempont, határozmányok. — 4. általános v. rendes mérték, átlag.

normál: **normális:** 1. szabályos, szabályszerű, megállapított, rendes; — 2. irányadó, követendő, példászerű; — 3. elfogadott, szokásos, meg-(szokott), régi; — 4. egyékes alap-(mérték), elemi; — 5. természetszerű, természetes; — 6. helyes, árszerű, beszámítható, józan gon-

dolkodású, észszerű; — 7. egészes; — 8. általános, közepes, átlagos; — nem normális: nincs helyén az esze, beszámíthatatlan, tökéletlen.

nosztalgia: 1. honvágy, hazavágyás; — 2. vágy, vágyakozás, sóvárgás, esengés.

nosztrifikál: honosít, (ittthon) érvényesít.

notabene: megjegyzendő, igaz is; hogy el ne felejtsem.

notabilitások: előkelőségek, kitűnőségek, az előkelők, főemberek.

notesz: jegyzőkönyvecske, zsebkönyv.

notórius: 1. ismert, közismert, köztudomású; — 2. nyilvánvaló, közmondásos (szerencse); — 3. hírhedt, rossz hírű.

nóvum: 1. új dolog, újság, újdonság; — 2. eddig nem említett v. ismeretlen dolog; — 3. újítás.

nőrsz: dajka, nevelőnő.

nuditás: 1. meztelenség; — 2. leplezetlenség v. tiszta valóság; — 3. pőrség, szemérmertlenség, sikamlósság.

nudli: metélt, laska; — krumpli-nudli: sodrott tészta.

nullifikál: 1. megsemmisít, semmivé tesz; — 2. érvénytelenít; — 3. meghiusít.

numerál: számít, számot tesz, súlya v. fontossága van.

numerus: 1. szám, számjegy, számozott jegy; — 2. szabályos lejtés v. arányosság (mondatban, beszédben); — numerus clausus: zárt (lét-)szám, létszám korlátozása.

nűansz: 1. (szín)árnyalat, árnyéklat; — 2. színe, színezete, mely dolognak; — 3. crackély v. finom eltérés, finomság, fokozat.

obdukoió: (hulla-)boncolás.

objektív: 1. tárgyi; — 2. tár-

gyias, tárgyilagoss; — 3. érzéki, érzékiileg felfogható; külső; — 4. valóságos, szintiszta (igazság); — 5. igazságos, pártatlan, elfogulatlan, részrenajlatlan, nyugodt; — 6. tárgylencse (messzelátón, fényképezőgépen).

objektívál: tárgylasít, a való-ságba kivetl, kivetl magából, megvalósít.

objektum: 1. tárgy, dolog, holmi, valami; — 2. műtárgy, épület, építmény, létesítmény; — 3. céltáblája (gűnynak).

obligát: 1. köteles, kötelezett, kötelezőszerű, tartozó; — 2. olmaradhatatlan, elkerűlhetetlen, szokásos, rendes, (mindig) velejáró.

obligatórius: kötelező (tárgy), kötelező természetű (dolog), törvéyszabta, törvényes, szabályos.

obligó: 1. kötelezettség; — 2. kezesség, jótállás; — obligóban vagyok: 1. le vagyok kötve v. kötelezve, tartozom, kötelezettségem van vkivel szemben; — 2. (anyagilag) érdekelve vagyok [vö. angasztva vagyok]; — morális obligó: erkölcsi kényszer.

obstruál: agyonbeszél, akadályoz v. megakaszt (tárgyalást).

obstrukció: agyonbeszélés, szóakasztás.

obzozó: trágár, fajtalan, alszerű, aljas, illetlen, mosdatlan, mocskos, szennyes, arcpírító.

obzokúrus: 1. homályos, sötét; — 2. rejtett, nem világos, érthetetlen; — 3. ismeretlen, névtelen, hírnév nélküli, jelentéktelen, alsóbbrendű, tizedrangú (egyen); — 4. haladás ellen-sége, elmaradott, maradl, korlátolt, beszűgezett v. sötétfejű (ember); — 5. sötétben bujkáló, bizonytalan, kétéshírű.

obszervál: 1. megfigyel, figyelemmel tart v. kísér, szemmel tart, megvizgáz, vizsgáldók; — 2. észrevesz, észlel, tapasztal; —

3. megjegyzést tesz, megjegyez; — 4. megtart, megőriz, tanusít (magaviseletet), arra vigyáz, hogy...

obszervatórium: megfigyelő intézet v. állomás (cellagászati, időjárás); csillagvizsgáló.

óceán: világtenger.

óóium: 1. szünet, nyugalom, pihenés, pihenő, szabad v. üres órák v. idő; — 2. henyélés, henyesség, tétlenség, lustálkodás, semmittevés (vö. dolce far niente); — 3. ráérés, érkezés, rávaló idő.

ódium: 1. gyűlölet, gyűlölet, harag; — 2. valaminek az átka; — 3. kellemetlenség, gyalázat.

offenzív: 1. támadó; — 2. sértő.

offenzíva: támadás, (támadó) előnyomulás, támadó eljárás.

offer: 1. ajánlat, kínálat; — 2. ajánlkozás, folyamodás (ál-lásra).

officium: 1. hivatal, tisztség; — 2. szolgálat; — 3. kötelesség; — ex officio, ex offo: 1. hivatalból; — 2. kötelességből, kötelességgéppen; — officium nobile: nemes kötelesség (fizetéstelen hivatal).

off side: lebben állás, leállás.

ohne weiteres: szó nélkül, teketória nélkül, egyszerűen, kurtán-furcsán.

okkázio: 1. alkalom, szerencsés véletlen; — 2. alkalmi árusítás, alkalmi vétel, alkalmi árú.

okkult: titkos, rejtett, rejtelmes, titokzatos.

okkupál: 1. el- v. lefoglal, birtokba vesz; — 2. megszáll (karddal tartományt); — 3. leköti (figyelmet), elrabolja v. elvesztegeti (időmet); — 4. foglalkoztat; — okkupálva vagyok: el vagyok foglalva, nem érek rá.

oktáv: nyolcadrét (alakú); — oktáva: 1. hangnyolcad; — 2. nyolcad, nyolc nap, nyolcadik nap,

oktrojál, (rá-o.): kényszerít, (rá)erőszakol, rátukmál, rátes-sével, nyakába sző v. varr, rá-szorít, rákényszerít, erőszakkal megtesz; — oktrojálja magát: tolatodik, kínálkozik; — oktro-jált alkotmány: kényszeralkot-mány.

oligarcha: főúr, főnemes, nagyúr, kiskirály.

olimpiázi: világverseny.

olimpikoni: világversenyző.

óman: (jó v. rossz) jel, előjel, intőjel, jóslat.

ominózus: 1. bajjóslatú, rossz-szat jelentő v. sejtető, balsejtelmű, aggasztó; — 2. végzetes, veszedelmes, vészos, szerencsétlen, átkos, áldatlan, kárhozatos; — 3. kétes, kéteshírű, hírhedt, nem tiszta (ember); — 4. ka-ján, rosszakarató, csípős (meg-jegyzés).

omnibusz: társaskocsi.

ondulál: hajlat fodorít, fel-sút, sűt.

opoio: 1. elővételi v. elsőbb-ségi jog; — 2. szabad választás v. rendelkezés joga; — 3. ho-nosság megválasztása.

opera: dalnő, zenedráma.

operáció: 1. művelet, munkálat, tevékenység; — 2. eljárás, folyamat; — 3. orvosi műtét; — 4. hadművelet, hadi vállalat; csapatmozdulat.

operál: 1. működik, munkál, munkálkodik, dolgozik, cselek-szik, tesz, bánik, foglalkozik vmivel, használ vmit, működést v. műveletet végez, eljár vml-ben; — 2. hat (a mérég); — 3. orvosi műtétet végez, vág; — 4. katonai műveletet végez.

operatív: sebészeti (beavat-kozá).

operatör: 1. műtő-orvos, se-

hész, sehorvos; — 2. (gép-)kezelő, (film-)kezelő.

operetti daljáték.

opponál: 1. ellenkedik, ellenkező véleményen van; — 2. ellenez vmit, ellenszegül, szembe száll, tiltakozik; — 3. ellenzéskedik.

opportunistá: 1. alkalmazkodó, megalkuvó, a körülményekhez simuló, az alkalommal élni tudó, óvatos; — 2. elvtelen ember, alkalomlász, köpenyegfor-gató.

opportunistus: 1. alkalmazkodás, megalkuvás, óvatosság; — 2. elvtelenség, köpenyegfor-gatás.

oportúnus: 1. alkalmas, alkalomszerű, időszerű, idejére való, kedvező, kellő; — 2. cél-szerű, célirányos, tanácsos, hasznos, illendő, illő.

oppozíció: 1. ellenkedés, ellenzés, ellentét, ellenkező véle-mény, ellenvetés; — 2. ellendúl-lás, ellenszegülés; — 3. ellenzéskedés, ellenzékliség; — 4. ellen-zék, ellenpárt.

optái: honosságot választ; — optáns: honválasztó.

optimizmus: 1. derült világ-v, életfelfogás, rózsás számítás, bizakodás, vérmes reménykedés.

optimista: mindent rózsásan látó, vérmes reménykedő, könynyelhívó, bizakodó, merész re-ményű.

opulens: dús, pazar, bőséges (lakoma).

orákulum: 1. jóslat, jósmon-dás, jóvendülés, jóvendőmon-dás; — 2. jóshely, jószék, jós-templom; — 3. jósiatzerű, tit-kos, rejtelmes, rejtett, kétes ér-telmű, titokzatos (mondás) [vö. misztikus]; — 4. mindentudó, cselhatatlan böles, vagy okos (gúnyosan).

orátor: szónok, az élő szó művésze.

ordinál: rendel, fogad (or-vos).

ordináré: 1. közönséges, dur-va, nem finom (minőség); — 2. közönséges, alantas, durva, otromba, faragatlan, goromba, ripók, pokróc (viselkedés).

ordó: rendjel, kitüntetés.

ordre (ordré): 1. rendelet, pa-rancs; — 2. meghagyás, rende-lés, rendelkezés, meghízás, in-tézkedés; — ordre de bataille: csataterv, csatarend, haditerv.

organikus: 1. szerves, szervi, szervezeti; — 2. élő, eleven; — 3. teljes, egész, egységes, össze-függő; — 4. rendes, rendszeres; — 5. fontos, lényeges (rész-e vminek), sarkalatos, alapvető (törvény); — 6. beleillő, szerves, hozzátartozó, elmaradhatatlan, nélkülözhetetlen (rész-e vmely egésznek).

organizáció: 1. szervezet; — 2. szervezés, szervezkedés, elren-dezés, rendezkedés.

organizál: 1. szervez, rendsze-rez, rendszerbe foglal, rendsze-rít, el- v. berendez; — 2. meg-teremt, megalkot.

organizmus: 1. szervezet, szer-ves test; — 2. testalkat; — 3. szerkezet, rendszer, tagoltság; — 4. berendezés, fölépítés.

orgánus: 1. szerv, életműszer, testrész; — 2. beszédszerv, hang; jó hangja van; — 3. lap, közlöny, szaklap, szakfolyóirat; — 4. (a rendőrség) közegei, sze-mélyzete, alkalmazottjai, em-berei.

orientáció: tájékozódás, iga-zodás, irányulás, fordulás, kap-csolat, közeledés.

orientál: 1. tájékoztat, útba-igazít, felvilágosít [vö. infor-mál]; — 2. irányoz, beigazít, be-állít; — 3. keletel (templomot); — orientálódik: 1. tájéko-zódik, (meg-)ismerkedik a kö-rülményekkel; — 2. igazodik, valami felé fordul; kapcsola-

tot keres. közeledik; — orien-
tálva van: tájékozott, jártas,
ismeri a dolgok állását, min-
denről tud.

originále: vminek eredetije.

originális: 1. eredeti, ősi, tör-
rülmszett, tősgyökeres; — 2.
hiteles, szavatolt, hamisítatlan;
— 3. sajátos, sajátoságos, külön
(tulajdonság), rendkívüli, csodá-
latos, ritka (jelenség); — 4. ere-
deti, külön, furcsa, különös,
bolondos (ember); — 5. eredeti,
pompás, fényes, nagyszerű (öt-
let).

originalitás: 1. eredetiség; —
2. különködés, furcsaság.

orkeszer: 1. zenekar; — 2.
zenekar (helye).

ornamentum (nem: orna-
mens): dísz, díszítmény, ékí-
tés, ékítmény.

ornátus: 1. dísz, pompa [vö.
gála, parádé]; — 2. díszruha,
hivatalos (egyházi v. papi) öltö-
zet, ruházat, mez.

orto: egyenes, helyes, igaz.

ortodox: 1. igazhitű, igazhí-
vő; — 2. régi elvekhez, tanok-
hoz makacsul ragaszkodó, tété-
les; — 3. óhitű (gör. katoli-
kus); — 4. maradi, vaskalapos,
haladás ellensége.

ortográfia: helyesírás.

ortológus: 1. helyes beszédű
v. nyelvű; — 2. nyelvjavító.

osztentáció: 1. szándékos mu-
togatás, fitogtatás, kérkedés,
tüntetés; — 2. szándékosság.

osztentatív: 1. mutogtató,
fitogtatva, kérkedve, tüntetve,
nagy fennén, feltűnően; — 2.
szándékosan, szántszándékkal.

outsider: lógós, — outra ke-
ről: kiesik.

ovális: tojásalakú, tojásdad,
kerekked.

ováció: 1. ünneplés, tisztelet-
nyilvánítás, hódoló üdvözlés v.
tüntetés, ünneplés hódolás, töm-
jenezés; — 2. helyeslés, taps,
tetszésnyilvánítás, tetszés.

overworking: agyondolgozás,
agyoncsigázás, túlterhelés, túl-
terheltség.

ökonomía: 1. gazdálkodás,
(köz)gazdaság, háztartás; — 2.
földbirtok; — 3. (köz)gazdaság-
tan; — 4. takarékoság, (idő v.
hely)kímélés, (helyes v. helyte-
len) beosztás, elrendezés, elosz-
tás.

P

pacer: kontár, ügyetlen já-
ratlan, balkezü. fajankó.

paccol, elpaccol: 1. elront, el-
ügyetlenkedik vmit, elhibáz, el-
puskáz, kontárkodik, tönkre-
tesz; — 2. mázol, pacsmagol,
maszatol.

páciens: beteg.

pacientúra: betegek; — nagy
pacientúra: sok beteg, orvosi
gyakorlat.

pacifikáció: 1. lecsendesítés,
béke helyreállítása, rendcsinál-
ás, ki- v. megbékítés; — 2.
fegyveres leverése (lázadásnak).

pacifikus: csendes-óceáni (par-
tok, szelek stb.).

pacifista: békebarát.

pajesz: füllentyű (alföldi szó).
paff volt: elhült, elámult, el-
képedt, oda volt, elállt a sze-
me-szája v. szava.

páir: főúr, főrend, ország-
nagy.

pakk: 1. csomó, csomag, nya-
láb; — 2. málha, poggyász, ba-
tyu, cókmoz, motyó.

pakkol: el- v. becsomagol, bo-
rak, berakodik.

pakli: csomó, egy játék (kár-
tya), doboz(gyujtó).

pakliz(-ik): 1. csal, szélhámos-
kodik; — 2. valakivel összeszűr
a leveit, egy gyékényen árul.

paktál: 1. egyezkedik, alku-
dozik; — 2. tárgyal; — 3. meg-
állapodik, szerződik, szövetke-
zik; — 4. összejátszik, cimbo-
rál, összeszűr a leveit.

paktum: 1. egyezkedés, alku-
dozás; — 2. megegyezés, egyez-
mény, alku, szerződés, kötés,
szövetkezés, frigy.

palam (et) publice: nyilváno-
san, nyilvánosság v. országvilág
előtt, mindenkinek szemeláttá-
ra.

palotai: felöltő, felsőkabát,
felső.

palotta: festő- v. festéktálca.

palládium: 1. oltalmazó
szentség; — 2. (nemzeti) drá-
gaság, kincs.

palliatív: 1. palástoló, leple-
ző; — 2. enyhítő, csillapító, pil-
lanatnyilag v. ideig-óráig segí-
tő (szer. eszköz).

pamflet: 1. röpirat, füzet; —
2. vitairat; — 3. gúnyirat, gya-
lázkodó röpirat, főrmedvény,
szennyirat.

pan-: minden, egész; Pan-
európa: egész Európa.

panacea: mindent gyógyító
csodasír, csodaszer, orvosság.

panos: kotyvalék, habarék,
kófic, cefre, pocsok, zagyvalék.

panosoli: 1. kotyvaszt, habar,
zagyvái; — 2. lubickol, luca-
kol, pocskol; — 3. kontárko-
dik, ront, elpuskáz.

pandan (pendant): 1. párja
vminek, pár-darab; — 2. meg-
felelő, hasonló, ugyanilyen.

pánik: páni félelem, vakré-
mület, közreműlet, riadalom,
rettegés, általános fejetlenség,
fejvesztés, zűrzavar.

panirozi: morzsába tesz
(húst), bemorzsáz.

panorámai: 1. körkép; — 2
nagy áttekintés.

pantalló: hosszú nadrág.

panzio l. penzio.

papírmassé: papírospép, pa-
pirosanyag.

pappendekli: kéreg- v. lemez-
papíros, papírlemez.

parádé: 1. dísz, pompa, fény
[vö. gála]; — 2. díszfelvonu-

lás; — 3. (vívásban) kivédés,
hárítás, visszavágás; — 4. te-
ketória.

parádéziki: 1. pompázik, dí-
szeskedik, fényelg, pípeske-
dik; — 2. fitogtat, mutogat, hi-
valkodik.

paradox: 1. látszólagosan
ellenmondó v. képtelen; — 2.
különös, szokatlan, furcsa.

paradoxoni: 1. látszólagos el-
lenmondás v. képtelenség; —
2. szokatlan állítás, furcsa, a
közönségestől eltű vélemény;
szellemes, elmés mondás.

parafá, **parafirozi:** néválá-
frással ellát, aláír.

parafrazi: magyarázó kö-
nyelírás, más szavakkal való is-
métlés, a tartalom szabad el-
mondása.

paragrafus: szakasz, cik-
kely; szakaszjel.

paralizál: 1. (meg)bénít, erőt-
lenít, gyengít; — 2. gátol, aka-
dályoz, megfusít, hatástalanít,
közömbösít, értelmetlenné tesz,
lover, megemlést, semlegesít;
— 3. (ki)egyensúlyoz, kiegyen-
lít, élet veszít.

paralízis: agybénulás, agy-
lágylás.

paralleli: 1. párhuzamos, egy-
közű, párvonalas; — 2 paral-
lel intézkedés: egyidejű intéz-
kedés.

paraplé: (parapli): esernyő.
paravani: szélfogó, spanvol-
fal, (kályha)ellenző.

parazita: 1. élősdí, élősködő
(állat); — 2. élősdí ember, ebéd-
v. füstles, potyafáter, potya-
leső, potyázó, kullancs.

parazoli: napernyő, árnyék-
tartó.

parosella: telekrész, telek.
földdarab, ház hely.

parcelláz: (földet) földara-
bol, telkekre oszt, telkesít.

parciális: 1. részleges, rész-
beli, részben való, nem az
egészre terjedő; — 2. egyoldalú.

par distance: 1. távolból, távolba való, távoli; — 2. távoli, nem személyes (ismeretség), látszából (ismerős).

pardon: kegyelem, bocsánat; — **pardon!**: 1. engedelmet (kérek)!, szabad kérnem?, szabad?; — 2. bocsánatot (kérek)!, bocsánat!, megkövetem.

parentál (elparentál): elbűcsúztat (halottat), halotti beszédet mond, elsirat.

par excellence: 1. sajátképpen, tulajdonképpen, kiváltképp, sajátlag, főképp, jelesen; — 2. voltaképp való, sajátképpen való, igazi, valódi, hivatásos (író).

par force: 1. erőszakkal, erőnek erejével, erőszakosan, erőltetett, szántszándékkal; — 2. jeles, kiváló; — **par force** vadászat: farkavadászat.

parfóm: 1. illat, szag; — 2. illatszert; — 3. zamat.

parfómöz, **parfümíroz:** illatosít, szagosít.

parfümériai illatszertár.

pari: 1. egyenlő (érték); — 2. névérték; — **al pari:** névértéken (vesz, ad); — **parin alul:** névértéken alul.

pária: a társadalom nyomorultja, számkivetettje, száműzöttje, kitaszított.

paríroz: 1. engedelmeskedik, enged, szótfogad, hajt a szóra; — 2. védekezik, visszavág (szóval); — 3. ellensúlyoz, ártalmatlanná tesz; — 4. (vívásban) visszavág, fölfog, kivéd, elhárít; — **nem paríroz:** ellenkezik, ellenszegül, szembeszáll, **nem engedelmeskedik.**

paritás: 1. egyenlőség, jogv. rang egyenlőség, egyenjogúság; — 2. viszonyosság, arányosság.

park: 1. liget, berek, erdőcske, díszkert, angol kert, nagykert; 2. (hajó-, kocsil-

ágyú-) készlet és állomáshelye, tábor.

parkéta: rakott padló.

parkíroz, **parkozi** befájt, beültet, kertet csinál.

parkoz (gépkecsi): állomásozik, táboroz, vesztegel.

parlament: 1. törvényhozó testület, országgyűlés; — 2. országháza.

parlamentáris: 1. országgyűlési, képviseleti; — 2. méltó, méltóságos, az országgyűlés méltóságának megfelelő (bezzéd, hang, viselkedés).

parlamentarizmus: képviseleti rendszer.

paródia: 1. gúnyos utánzás. (költeményé) [vö. travasztia]; — 2. torz másolat, torzítás.

parókiai: 1. papl v. lelkész állomása; — 2. paplak.

parolazik: kezét ad v. fog. kezel.

paroxizmus: 1. (betegségi) roham, lázroham; — 2. önkívület, eszméletlenség, beszámíthatatlanság [vö. delirium]; — 3. (lelki) kitörés, ördület, örvongés, dühroham, dühöngés, láz [vö. raptus]; — 4. lángoló lelkesedés, (öröm)mámor, tombolás.

par renommée: (jó) hírebből (ismer), névről, nem személyesen.

partá: lakó, lakófél.

parto, **partecódula:** gyászjelentés.

parteri: 1. földszint; — 2. földszintes; földszinti.

párti házaság; — jó pártit csinált: jól nőült, jól ment férjhez.

partioipál: 1. részt vesz [vö. mitmucoll]; — 2. részesedik, részesül, részt kap, osztozik.

partio: 1. rész, részlet, darab (szemben az egészrel); — 2. mennyiség; — 3. kirándulás, sétá; — 4. játék, játékma, ját-

szó társaság; — **partie-áru**: tömegáru csoportára.

partikularis: 1. részbeli, rész-szerinti, részleges, rész-, külön-; — 2. egységbontó, széthúzó, külön érdekű, külön törekvő, szűkkörű, osztály- v. helyi (érdek).

partikularizmus: egységbontás, széthúzás, külön törekvés, osztályérdek, osztályharc.

partitúra: (zenel) vezérkönyv.

partner: 1. résztvevő, társ, kísérő; — 2. játéktárs, társjátékos, játszótárs.

partvis: poroló seprű, kefe-seprű.

parvenü: szerencsefi, fölkapaszkodott, uborkafára kapott, újember.

passage: átjáró, folyosó.

passió: 1. Krisztus szenvedése, a nagyhét, húsvét hete; — 2. húsvéti játékok.

passzi: mehetl további (kártyában); — 2. vége, nincs tovább, befelelgett, pont.

passzabilis, **passzibilis**: tűrhető, meglehető.

passzazár (passzár, passz, pass): 1. utas, utazó; — 2. valaki, alak, ize, kétes v. furcsa szerzet, pofa.

passzenti: testhez álló, simuló, szoros.

passzpartú: 1. főkulcs; — 2. (minacsnova) érvényes v. általános igazolvány, szabadjegy, igazolójegy (vö. passzus); — 3. papiros (kép)keret.

passzió: 1. kín, kínasznevadás, gyötrelm; — 2. szenvedély, szenvedelem; — 3. kedvtelés, műkedvelés, kedv, élvezet, buzgóság, lelkesedés, igyekezet.

passzionátus: 1. szenvedélyes, buzgó, lelkes; — 2. műkedvelő, nem hivatásos.

passzirozó áttört (szitán ételneműt); áttört burgonya v. gyömlöcs.

passzív: 1. szenvedő, szenvedőleges; — 2. nem tevékeny, részvétlen, tétlen, érzéketlen, közömbös, tartózkodó, türelmes (vö. rezervált); — **passív resistencia**: tétlen ellenállás, néma tiltakozás; — **passzív vagy**on, **passzívák**: teher, adósság, tartozás.

passzivitás: szenvedőleges v. tétlen magatartás, tétlenség.

passzol, **passzoli** illik, egybe-oda v. összeillik, odavág, összevaló, egybevág, talál (vö. stimmel, klappol, kvadrál); — **elpasszol**: elmulaszt, eltéveszt elmegy vki mellett, nem ismer fel; — **lepasszol**: levitézik, lecsúszik, lemarad.

passzus: 1. átlevél, igazolvány (vö. passzpartú); — 2. marhajárlat, marhalevél; — 3. kitétel, kifejezés, hely, részlet, rész, mondat (szövegben).

passzi 1. passzi

passzkvillus: gúnyirat, szennyirat.

passzpól: szegély, szegély-vázson.

passzta: 1. pép, kenőcs; gyúrnák; — 2. (vésett kő) lenyomat.

passzelli: színes kréta(rajz).

passztózus: kövéres, puhás, zsíros (textilkat, színek), erős, testes, széles (hang).

patáli: civódás, csetepaté, veszekedés, patvarkodás, pörpatvar, pörlokedés, láрма, zivaj.

pátona: 1. nyílt parancs, levet v. rendelet; — 2. kinevező okirat, kinevezés; — 3. kiváltásiglevél, szabadalom.

patentírozó: szabadalmaz.

patetikus: 1. szenvedélyes, szenvedelmes; — 2. föllengő, lendületes, fönnszáryaló, fennkölt, magas szárnyalású, magasba szárnyaló v. törő, emelkedetthangú, hévvel való, méltósággal teljes, ünnepélyes; —

ál-patetikus: dagályos, nagyhangú, színpalhasogató, hazug.

patina: 1. nemes rozsdá; — 2. (az idő) zománca.

patoa (patois): 1. parasztszavak, durva beszéd; — 2. tájbeszéd [vö. argot, dialektus].

patologikus: 1. kórtani, orvosi; — 2. kóros, beteges, kórházi.

pátosz: 1. szenvedély; — 2. föllengés, lendület, fönség, ünneplékenység, méltóság, meggyőződések heve, melegség; — ál-pátosz: dagály, üresség, szóáradat, áradozás.

patriarchális: 1. törzsrendszert; — 2. tiszteletreméltó ódonágú, ősalapotú, természetes, kezdetleges.

patrióta: hazafi, honfi.

patron: 1. töltés, töltény; — 2. kivágott minta.

patronátus: 1. kegyuraság; — 2. oltalom, pártfogás.

patronázs: 1. védő egyesület, (no)védelem; — 2. pártfogás.

patronus: 1. védő szent; — 2. kegyúr; — 3. pártfogó, gyámolító.

pauperizmus: közszegénység, általános elszegényedés, anyagi szűlés.

pauperizál: koldussá, szegénnyé tesz, a közszegénységet növeli, lezülleszt.

pauszál: átalány, átalányösszeg v. díj.

pauza: 1. szünet, nyugalom, pihenő; — 2. szünetjel.

pauzál: 1. szünetel, pihen, szünetet v. pihenőt tart; — 2. félbehagy, abbahagy, megszakít (beszédet), kihallgat egy kevéssé; — 3. nem működik, akad (mótor).

pauziroz: átmásol, átrajzol.

pauzpapiros: másolópapiros.

pavilon: 1. kerti lak, kerti ház, nyaraló; — 2. különálló épület, melléképület; — pavil-

lon-rendszer: csoportos rendszer.

pech: baj, balszerencse, szerencsétlenség, kellemetlenség, galiba; — ez pech: ez baj, kellemetlen; — peches ember: szerencsétlen flótás, nincs szerencséje, galibás, bajos, balkezes; — pechl: de megjártam! p. a. = pour condoler: részvét jeléül.

pedagógia: neveléstan, neveléstudomány.

pedál: lábitó.

pedáns: 1. pontoskodó, fontoskodó, kicsinyeskedő, kákán csomót kereső, szórásálhasogató, vaskalapos, akadémikoskodó, tudákos, nagyképfű, tudálékos; — 2. pontos, rendszerető, rendre kényes.

pedikúr: 1. lábápolás; — 2. lábápoló.

pedigré: családfa, (nemes)származás (kül. állatoké); — pedigrés (kutya): törzskönyvezett.

péle-méle: egyveleg, elegy-belegy, összevissza; tarka, vegyes, kevert (társaság).

pemzli: ecset, pamacs.

pendant l. pandan.

pendliz (a színész): ingáz.

penetrans: átható, mindent betöltő, orrfacsaró, kábító (szag, bűz).

penzett l. pincetta.

penzión: 1. nyugdíj; — 2. nyugalalmazás, nyugalom; — 3. teljes ellátás, lakás és tartás; — 4. (vendég)otthon, vendégház, ellátó v. szállóintézet.

penzionál: nyugdíjaz, nyugalalmaz, nyugalomba helyez; — penzionalt: nyugdíjas, nyugdíjazott, nyugalalmazott.

penzionátus: 1. nyugalalmazott; — 2. nevelőintézet.

penzum: föladat, lecke, kiadott munka v. rész.

percent: százulék.

percontualis: százalékos, százalékan, százalék szerint.

percepóioi: észrevétel, észreves, fölfogás.

peremptórus: 1. haladéktalan, rögtöni, rögtönös, hirtelen, haladékot nem szenvedő, haladék nélküli, halaszthatatlan, sürgős; — 2. döntő, eldöntő, elhatározó, feltétlen, végérvényes, végleges; — 3. megsemmisítő (intézkedés).

perfekti: 1. befejezett, bevezet, teljes, kész, egész, elintézt; — 2. tökéletes, kifogástalan, valóságos, igazi; — perfekté válik: megvan, meglesz, elkészül, megvalósul, teljesül, létesül, befejezetté válik, befejeződik; — perfektül beszél: tökéletesen.

perfektuáli: megtesz, teljesít, bevégez, elvégez, eszközöl, véglegesít, foganatosít, érvényesít, létesít, lebonyolít, megköt, megejt, létrehoz, megvalósít.

perfid: galád, fondor, hitvány, hűtlen, hitszegő, áruló, szöszegő, álnok, csalfa, csalárd, alattomos, gaz, rossz-hiszemű.

perhorreszkáli: 1. (vmitől) visszaborzad, visszariad, visszazudobban, iszonyodik, irtózik, vmitől utál; — 2. idegenkedik vmitől, nem használ, nem él vele, nem nyúl hozzá, nem akar, nem hajlandó, nem pártol, kerül, távartartja magától, elfordul v. elzárkózik tőle, távol áll tőle, elutasít magától, eltaszít, visszavet, el- v. visszautasít, ellenéz, tagad, ellene van, tiltakozik ellene; — 3. helytelenít, hibáztat, rosszall, kárhoztat, elvet, elítél, kizárt-nak tart, nehézséget lát benne; — 4. szűgyell, áttall, restell vmit.

periféria: 1. kerület, körvonul; — 2. széle vminek, széleő

határ, határvonal, határszél; — 3. felület; — 4. város környéke, határszéle, kültelke, központtól távoli területei.

periferikus: 1. kerületi; — 2. felületi, külső, vég-, határ-, széleő, határszéli, környéki, kültelki.

periódusi: 1. időszak, korszak, időszakasz; — 2. ideje v. korá vminek, (idő)tartam, körfutás; szabályos ismétlés v. ismétlődés.

periódikus: időszakai, időszakos, időnként való, szabályosan visszatérő, körbenfutó, szabályos, szakaszos, félbenhagyó, ismétlődő.

per kopf: 1. fejenként, egyenként, személyenként; — 2. fejest (ugrik a vízbe).

permanenciai: tartósság, állandóság, folytonosság; — permanenciában van: állandóan együtt van v. marad, készenlétben van.

permanens: tartós, állandó, folytonos, marad, huzamos; — permanenssé tesz: állandósít, rendszeresít.

per mops: közvetve, más közvetítésével, más által.

perplexi: 1. megzavarodott, megdöbbsent, meghökkent; — 2. elhül, hűledezik, meghökken, meg van rökönyödve, eláll a szava, oda van, meg van lepetve.

per prokúra: 1. helyettesképen, mint helyettes, helyettes v. képviselő által, meghatalmazás útján; — 2. cégjegyzői minőségben.

perron: előtér, kocsi tornác, pályaudvar tornáca.

perspektíva: 1. távlat (madártávlat, háttértávlat); — 2. messzeség, távolság, a messze háttér, messze távol; — 3. kilátás, látvány, tájkép, kép; — 4. a jövő képe, a jövő, a remény; — 5. a dolog mélye, lényege;

— 6. messzelátó üveg.

per sub vizzik; eltoloncolják.
perszifalé: kigúnyol, nevetségessé tesz, kiforgat, csúfot úz.

perszóna: 1. személy, személyiség; — 2. némbor.

perszónál (-ünió): személyi (nem gazdasági) közösség.

perszónáliai: személyi adatok, ügyek, iratok, viszonyok.
perszónifikál: (meg)személyesít, személyes tulajdonságokkal felruház.

perzli: galand, szalag. (cipő)-füző.

pertraktál: (meg)tárgyal, megbeszél, meghány-vet, faszeg, tanácskozik.

per tu vagyunk; tegezödünk, te-barátok vagyunk.

perverz: 1. fonák, visszás, felfordult; — 2. természetellenes;

— 3. erkölcsellenes, erkölcstelen, romlott, feslett, fajtalan; — 4. szűllött lelkű, zavaros, tökéletlen, zavart elméjű, beteg lelkű.

posszimizmus: sötétlátás, rémlátás, sötét világfelfogás v. életnézet, kishitűség, kétely, kétségbeesés, fekete szeműveg.

posszimista: sötét látású, feketén látó, rémlátó, komor lelkű, balhitű, kishitű, zord életfelfogású, bizalmatlan, hitevesztett, reménytelen.

pesties: dögvész, döghalál.

petlel: 1. kérelem, kérés; — 2. kérvény, folyamodvány, kérdőlevél, fölterjesztés.

peticionál: kérelmez, folyamodik.

petuláns: 1. vásott, szemtelen, aródtlan; — 2. csintalan, pajkos, rakoncátlan, hányaveti, hetyke, fészkelődő, békétlen akadékoskodó.

p. f. — pour féliciter; üdvözlésül.

pia fraus: jámbor család v. csal. jóindulatú megtévesztés.

piáno: 1. halk v. esendő (hang, zene); — 2. zongora.

piotus masculus: 1. festett báb, faszent; — 2. írott malszt.

pièce: 1. darab, szakasz; — 2. helyiség (lakásban); — 3. építmény, létesítmény, műdarab [vö. objektum]; — pièce de résistance: legjava, csattanója, fénypontja (a műsornak), főfogás (lakosnán).

piédesztál: 1. oszloptalp, talpazat, talapzat, talpkő; — 2. erkölcsi magaslat v. magasság, magas polc, tekintély.

pietás: kegyelet.

pikáns (piquant): 1. szúrós, csípős, éles, maró; — 2. erős, fűszeres, ízos, étvágygerjesztő, ínycsiklandozó (étel); — 3. érdekes, érdekesítő, eredeti, furra (hír); hamiskás (arc), kalandos, kacér, kihívó (viselkedés); — 4. dövaj, pajzán, csintalan, csiklandós (tréfa), sikamlós, kétértelmű, érzékesiklandó, képzeletizgató, ingerlő, borsos, léha, ledér, szemérmetlen, malac (beszéd, olvasmány; különös, merész (megjegyzés).

pikantéria: 1. érdekesség, különösség, eredetiség; — 2. csintalanság, csiklandós dolog, kétértelműség, szemérmelenség, malacosság; — 3. csípős, íz, fűszer; — 4. plotyka, szóbeszéd, mende-monda.

pik auf (kezdte): legalulról, semmiből.

pikírt: csípős, éles, hegyes (megjegyzés), sértődött, bántódott, ingerült (felelet).

pikk: pikkje van, pikkol rá; morges rá, duzzog rá, tartja a haragot, feni a fogát rá, utazik rá.

pikkoló: 1. kis fekete; — 2. kis pincér, pincérfű; — 3. kis fuvola.

piknik: batyubál.

piktör: festő, képfő.

piktúra: 1. festés, festészet; — 2. festmény.

pilóta: 1. cölöp; — 2. révkalauz; — 3. repülőgép vezetője, gépjáratő.

pinoetta: csippentő, finom fogó.

pingál: fest, festeg, mázol.

pionír: úttörő, előharcos.

piramidális: 1. gúlaalakú; — 2. órlás, órlási, roppant, hatalmas, messze; emeletes (osztóság).

piromanikus: tűzbolond.

pissoir: vizelő.

pitli: kis puttony.

pittoreszki: 1. festői, festőies, festeni való, kies; — 2. képszerű.

placora áll: kiáll, középre áll.

placiroz: elhelyez.

plafón: (szobu) mennyezet.

plágium: (irodalmi v. művészeti) orzás, tolvajlás, eltulajdonítás, gondolat- v. eszmélópás, ollózás.

plagizál: oroz, lopkod, ollóz, eltulajdonít, kalózkodik, puskázik.

plakát: falragasz, képes hirdetés; — plakátroz: kiragaszt.

pláne: különösen, kivált, váltkeppen, főképpen, sőt, sőt még, hát még.

planíroz: 1. egyenesít, el, kiegyenget, simít; — 2. ki egyenlít, ellengzít, kibékít, elsimít (ellentétet).

plana: vívdészka, dobogó.

plastika: szobrászat.

plastikus: 1. szoborzerű, testzerű, kidomborodó, kidomborított, domború; — 2. szemléletes, kiemelkedő, szemléltető, erősen kifejező (mozdulat); — 3. képzékeny, gyúrható, idomítható (anyag).

plasztron: 1. (párnázott) mellvédő, mellvért (vívásnál); — 2. kemény ingmell.

plateau: fennsík, magaslat, fenntérség [vö. terasz].

platform: 1. fennsík, fenntér-

ség, térsík, térség; — 2. emelvény; — 3. megegyezés alapja, alapelvek.

platni: (tűzhelyen): lemez.

plátói: eszményi (szerelem).

plausch: terefe, csevegés, beszélgetés, egy pár szó.

plauzibilis: 1. tetesztős (érv), megvesztegető (maggurázat); — 2. elfogadható, elhíhető, könnyen híhető, valószínű, nem valószínűtlen.

plebajus: 1. pórép, pór, csöcselék [vö. mobl]; — 2. pórús, alacsony, alantaw (származás), durva (gondolkodás).

plé: nagykendő, útikendő.

plein air: teljes fény, szabad ég alatt (fentett); — en plein parade: teljes díszben; — plein pouvoir: korlátlan v. teljes hatalom, szabad kéz.

plem-plem: ninesenek otthon nála.

plenáris: teljes v. összes (ülés).

plenipotencia: teljes hatalom, korlátlan fölhatalmazás v. rendelkezés, szabad kéz.

plénium: teljes v. összesen teljes v. testület.

plissz: redőzött, ráncbavett, berakott (szoknya).

plomb: 1. (fog)tömés; — 2. ólomfény, ólomzár.

plombál: 1. (fogat) töm; — 2. (le)ólmóz (szárat), ólomfénygel lezár (kocsit).

plump: 1. csotlon, nehézkes, vaskos, idomtalan, ormótlan, alaktalan (termet); — 2. ügyetlen, közszelfogható, nyilvánvaló, durva (esalás).

plurális: 1. többes; — 2. többes szám; — pluralis majestaticus: felsőes többes (ben beszél); — 3. többesződés (szavazat).

plus: 1. és, meg; — 2. több, többlet, fölöllog; — 3. felár.

plutokrácia: 1. pénzuralom, a gazdagok uralma; — 2. a gazdagok, a vagyonos osztály, tőkepénzesek.

plümő: lábvánkos, kis dunyha.

pneumatik: légabroncs, légtömlő (kerékpáron, gépkocsin).

pódium: emelvény, dobogó.

poen (point): pont, szem, ütés, dobás (játékban); — **point d'honneur:** 1. becsületkérdés, becsületbeli v. becsületbevágó dolog, kényes pont; — 2. becsületérzés.

poent (pointe): hegye, éle, túlánkja, csattanója, fordulata, súlya (vmely mondásnak, adomának).

poentíroz (pointíroz): 1. kiéles, hangsúlyoz, kiemel, nyomatékossá tesz, csattanóvá tesz, nyomatékosan mond, megnyomja a szót; — **poentírozott megjegyzés:** éles, hegyes, célzatos, sértő megjegyzés; — 2. számlál (ütést, szemet a játékban).

poézis: 1. költészet, költés; — 2. költőiség.

poláris: 1. sark-, sarki, sarkvidéki; — 2. sarkalatosan eltelítés.

polémia: vita, vitázás, vitakozás, szó- v. tollharc.

polifónia: vonalas szerkezet (zene).

polihisztor: sokat- v. mindentudó.

politika: 1. államművészet, államtudomány; — 2. államügyek, közügyek, államvezetés, közügyek vezetése; — 3. eljárás, eljárás mód [vö. taktika]; — 4. csel, felfang, számítás, ügyesség, fogás, fortély, mesterkedés.

politikus: 1. állami, államügyeket illető v. érdeklő; — 2. államügyekkel foglalkozó, államférfi [vö. státusférfi]; — 3. ügyes, számító, felfangos, selma, ravasz, agyafúrt, ármányos.

politúr: fényezés.

poltron: 1. gyáva, pulya; — 2. szájhős, hánya-veti, hencegő.

pólus: 1. (delejes v. villanyos) sark; — 2. föld sarka.

pomádé: hajkenőcs.

pomológia: gyümölcsstudomány.

ponderál: 1. súlya van, nyom a latban, fontos, számbaveendő, megfontolandó; — 2. megfontol, mérlegel, meggondol.

populáris: 1. népies, népszerű, könnyen érthető, közérthető (előadás); — 2. népszerű, közkedveltségű (ember).

popularizál: népszerűsít.

porció: 1. rész, osztályrész, adag; — 2. részlet.

pornográfia: trágár irodalom, szennyirodalom.

porózus: 1. likaosos, átteresztő, szivacsos; — 2. szemcsés.

portál: 1. felkarol, támogat, pártol, pártját fogja, (elő)segít, hadakozik vki mellett; — 2. kézről-kézre ad, terjeszt, köröztet.

portál, portálé: 1. kapuzat, (dísz)-kapu, főkapu; — 2. boltkapuzat, kirakat.

portál: kapus.

portentum: 1. csoda, csodajelenség; — 2. csodagyermek, csodaszülött; — 3. szörnyeteg.

portikusz: oszlopos előcsarnok.

portière: ajtófüggöny, függönydísz [vö. drapéria].

portó: viteldíj, postadíj; —

portómentes: bér- v. díjmentes.

portré (portrait): képmás, arckép.

pórus: likaos (a bőrön), verejtéknyílás.

posszibilis: 1. lehetséges; — 2. alkalmas (vmely hivatalra); nem posszibilis: lehetetlen (ember).

poste restante: postán marad, postán maradó (levél).

postscriptum: utóirat.

poszt: 1. hely, őrhely, kijelölt hely; — 2. állás, állomás; — 3. őrszem; — 4. tétel, összeg (szám-

adásban); — poszton áll; 1. helyén áll, őrt áll; — 2. lesben áll, les vaklákire.

posztdatai: későbbre keltez, utánkeltez.

posztulátum: 1. követelmény, követelés, kívánság; — 2. keltek, tulajdonság, föltétel. — az a postulatum: föl kell tennünk...

posztúmus: 1. utószülött, méhenbanyagott (gyermek); — 2. hátrahagyott (művek), elkésett (kívánság), utólagos (mozgalmak).

potentát(a): hatalmasság, hatalom, hatalmas úr, nagyúr, uralkodó fejedelem.

potpurri: 1. keverék, egyveleg, elegy-belegy; — 2. zenei egyveleg; — 3. vegyes füstölő.

poudre 1. püder.

pour; pour condoler (p. c.): részvétem kifejezésül; — pour félicitier (p. f.): szerencsekívánataim kifejezésül; — pour prendre congé (p. p. o.): búcsúvételül; — pour reconnaître: viszonzásul; — pour remercier (p. r.): köszönetül.

póz: 1. testtartás, állás, helyzet, elhelyezés, elhelyezkedés; — 2. színészkedés, nagyképüsködés, hatáskeresés v. vadászat, keltetés. beállítás.

pozauni harsona.

pozíció: 1. állás, felállítás, (el)helyezés; — 2. hely, helyzet, állapot, fok, polc, rang, méltóság; — 3. hadállás; — 4. kör, hatáskör, munkakör, hivatali állás; — pozícióra tett szert: érvényre jutott, érvényesült; — 5. tétel, összeg (számudásban).

pozitív: 1. tevőleges v. igenleges (mennyiség); — 2. való, valóságos, valódi, valóban meglevő, pontos, határozott, biztos, pontos; — 3. kézzelfogható, kétségtelen, félreérthetetlen (bizonyíték), alapos (ok), számottevő (tényező); — 4. állító

(mondat); — 5. tételes (vallás), személyes (isten).

pozitívum: valóság, való bizonyosság, kézzelfogható dolog.

pózol: színészkedik, nagyképüsködik, hatást hajhász, kelleti magát.

pozór: nagyképfű, nagyképfűködő, színészkedő, hencegő.

p. p. o. = pour prendre congé: búcsúzásul.

practi: mancs, kéz.

pragmatika: ügyrend, szabályzat; — szolgálati pragmatika: szolgálati rendtartás.

prakkeri: poroló.

praktice: 1. gyakorlatilag, a gyakorlatban, az alkalmazásban, a valóságban; — 2. célszerűen, helyesen, ügyesen, hasznosan, haszonnal.

praktikai: 1. eljárás, mód, módszer; — 2. fogás, fortély, mesterség; — 3. csel, cseleg, csíny, fondorkodás, ármánykodás, mesterkedés, üzelmek.

praktikabilis: (fel)használatos, használható, alkalmas, célszerű (eszköz), értékesíthető (ötlet), járható (út), megvalósítható, végrehajtható (terv), gyakorlatias.

praktikáns: gyakorló (jogász, erdész), gyakornok.

praktikus: 1. gyakorlati; — 2. gyakorló (orvos), működő; — 3. célszerű, helyes, gyakorlatias, alkalmas, hasznos, használható; — 4. élelmes, életrevaló, ügyes, jártas, gyakorlott, tapasztalt, sokat forgott (ember), tudja útját-módját.

praktizál: 1. működik, gyakorol, (orvosi) működést folytat; — 2. gyakorolja magát vmiben, szokta tenni.

praliné: töltött csokoládé-gombocsa.

praxis: 1. gyakorlat, gyakorlás, működés; — 2. tapasztalás, alkalmazás, valóság, való élet [vö. realitás]; — 3. eljárás.

rás, szokás; — 4. hivatás, működési kör, mesterség, foglalkozás.

precedens: előbbi v. korábbi eset, előzmény, irányadó eset, hasonló eset, példa, minta; precedenst alkot: irányadó v. példa lesz a jövőre; — van rá precedens: van rá előzmény v. példa, már előfordult v. megtörtént.

preceptor: 1. tanító; — 2. házi tanító, nevelő.

precoieux: mesterkélt negédes, szenvedő [vö. affektált]; — **précieuse:** kékharisnya.

precíz: 1. éles, szabatos; — 2. határozott, pontos, világosan érthető, félreérthetetlen, találó; — 3. finom (műszer).

precíze: 1. szabatosan, élesen, határozottan; — 2. pontosan, pontban (... órákor).

precízió: 1. szabátosság, pontosság, finomság; — 2. határozottság; — precíziós műszer; finom műszer.

precizíroz: szabatosan meghatároz, megszab, kifejez vagy megállapít, pontosan megjelöl, körülír v. körvonalaz.

predesztináció: előre elrendeltség v. elrendelés, sorsrendelés, végzettség, végzet, hivatottság [vö. íátum].

predesztinál: előre meghatároz, jelöl, kijelöl, kiszemel, rá ítélt, rendel, utal vmire, szán vminek, hivatottá, képessé v. alkalmassá tesz; — predesztinálva van: rendelve v. rendeltetve van, hivatva van, alkalmas, erre termelt, született, erre jelölte sorsa, sorsa így rendelte, ez a végzete.

predikátum: (családi, nemzeti) előnév.

predispozíció: 1. előkészültség; — 2. hajlamosság, fogékonyság.

predominál: uralkodik, kimagaslik v. kitűnik a többi kö-

zül, erősebb, hatalmasabb a többinél, túlsúlyban van; — **predomináló befolyás:** döntő, elhatározó, hathatós, a többinél súlyosabb.

preferenciális: kedvezményes (vám).

preferens: 1. előzetes, előleges; — 2. sietős, sürgős, soron kívüli, előbbreváló.

pregnans: 1. súlyos, nyomós, nyomatékos, erős, hathatós; — 2. sokatmondó, nagyjelentőségű, jelentékeny, jelentős; — 3. találó, bélyegző, jellemző, kiemelő (kifejezés); — 4. határozott, világos, tisztu, szabatos; — 5. hatáskos, éles, csattanós; — 6. rövid, tömör, tömört, való, tartalmaz.

prehisztórikus: történelemelőtti.

prejudikál: 1. előre ítélt, előbe vág, előre mond ítéletet, előzetesen állást foglal, megelőz; — 2. (előre) befolyásol, irányít; — 3. kárára van, sérelmet ejt, útját állja, bevágja az útját, megakadályoz, elfoglulttá tesz.

prekarius, préker: 1. kétes, függő, ingotag, határozatlan; — 2. szűk, szűkös, sovány, szegényes.

prelátus: egyháznagy, **prelegál:** előad, előadást tart, felolvas.

preliminál: 1. előirányoz, előre megszab, megállapít, meghatároz; — 2. tervez, tervezet.

prelimináris: (költség)előirányzat, (előzetes) költségvetés [vö. budget]; — **preliminárlák:** előzmények, előzetes határozmányok, előkészítő, előzetes v. előtargyalások.

preludium: előjáték, **premeditál:** előre megfontol, **premier:** bemutató, első előadás.

premier plan: előtér.

premissza: előzmények, előre-hozsátott dolgok.

prémium: 1. jutalomdíj, ki-fűntetés, kedvezmény; — 2. ju-talék; — 3. biztosítási díj-(részlet).

prenumerál: 1. előjegyezteti magát, előre lefoglal; — 2. bé-rel (helyet színházban), előfizet (lapra), járát (újságot).

prenumeráns: bérelő, előfizető, járató.

prenumeráció: 1. bérlet, elő-fizetés, járatás; — 2. előfizetesi díj.

preokkupál: elfoglalttá tesz; preokkupált: elfoglalt.

preparál: 1. előkészít, elkő-szít; — 2. vkit előkészít, meg-dolgoz; — 3. (elő)készül; — 4. kikészít, kitöm (állatot).

preparátum: készítmény.

prepotencia: 1. hatalmasko-dás, követelődés, hivalkodás, önhittség, erőszakoskodás, hot-venkedés, hencseregés, góg; — 2. túlsúly, feszültség, nagyobb ha-talom, túlhatalom.

prepotens: hatalmaskodó, kö-vetelődő, hivalkodó, önhitt, erőszakoskodó, hányavető, hot-venkedő, hencseregő, gógos.

prerogatívai: előjog, kivált-ság [vö. privilégium].

preskribál: rendel, meghagy, parancsol, megszab.

presszál, pressziroz: sürget, siettet, szorít, szorongat, szor-galmaz.

presszáns: sürgős, sürgető, sietős, halaszthatatlan.

presszió: (erkölcsi) nyomás, kényszer, kényszerítés, szoron-gatás; — pressziót gyakorol l. presszionál.

presszionál: kényszerít, rá-szorít, erős v. onyha nyomást gyakorol, szorongat.

preziliás: 1. jó név, hírnév, bfr. tekintély; — 2. erkölcsi súly, belső érték, lelki felsőbb-

ség; — 3. hatalmi állás, poltti-kai súly, méltóság.

pretendál: 1. követel, megkö-vetel, meg- v. elvár, igényel, megkíván, számot v. jogot tart-vinire; — 2. erősen állít, bi-zonygat.

pretendens: (jog-, trón-)köve-telő, (trón-)kereső.

pretenzió: 1. követelés, köve-telődés, igény, követelmény. — 2. önhittség, hivalkodás, elbiza-kodottság, nagyralátás, képzel-gés.

pretenciózus, pretenzív: köve-telődő, önhitt, öntelt, elbizako-dott, magahitt, hivalkodó, nagyralátó, nagyigényű.

preterál: mellőz; átugrik (előléptetésben).

pretextus: 1. ürügy, örv, ki-fogás; — 2. annak a színe alatt, azzal a szeszszel, hogy...

pretium affectionis: érzelmi érték, köpzelt érték.

preventív: megelőző, óvó, gátló, elhárító (intézkedések) — preventive: jóelőre, megelő-zve, előre vágva.

prezene-lista: jelenlevők név-sora; — prezene-márka: jelen-lőti díj.

prezent: ajándék, adomány, kedveskedés.

prezentál: 1. bemutat (vkit), felmutat, előmutat, átnyújt (igazolványt), előterjeszt, beter-jeszt (indítványt); — 2. van (értéke); — 3. tisztalegy; — prezentálja magát: 1. jelentke-zik, bemutatkozik, tiszteleg va-lakinél; — 2. vminek mutatko-zik, bizonyul, kitűnik, hogy...

prezentel: ad, ajándékoz, **prezas, prezidens:** elnök, **prezidiál:** elnököl, vezeti a tanácskozást.

prezili: morzsa.

prezumptív: várományos, vár-ható, reménybeli, jövőendő, le-endő (trónörökös), gyanítható, sejthető.

prezuntive: gyanítólág, hozzávetőleg, sejtethőleg, körülbelül.

prioos: deszkaágy, fekvőhely, álkó.

prim: (hegedű) első h. (stimm) vezérszólam (zene).

prima, prima qualitas, primae classis: első, legelső, elsőrendű, legjobb minőség; kitűnő, kiváló (ember). — **prima facie:** első tekintetre, látszólag; — **prima vista:** első látásra, lapról (játszik zenedarabot).

primadonna: első énekesnő, első színésznő.

primae occupationis: elsőfoglalású (föld, család), elsőfoglalású, ősi (szerzemény).

primer: elsőleges (nem: elsőleges), első, elsőfokú, ősi, ősreredeti.

primitív: 1. eredeti, ősi; — 2. kezdetleges, kezdő v. első v. alacsony fokú, alacsonyfokú, fejletlen; — 3. egyszerű, együgyű; ősiállapotú (nép), ősi(nép), ősiállapotban lévő; — primitív kor: bölcsőkor.

primör: újság, zsenge, első gyümölcs v. zöldség.

prinoi: herceg, fejedelem, királyfi.

prinoipális: 1. elsőrendű, fontos; — 2. főnök, hivatalló, felelős, előljáró, gazda, cégfeje.

prinoipialis: elvi; — **prinoipaliter:** elvileg, elvből, elvben.

prinoipium: 1. elv, alapelv; — 2. vezéreszme, alapgondolat, vezérgondolat; — 3. szempont, irányelv; — 4. alap v. ősök, végök; **prinoipium volt:** az vezetett, az volt törekvésem.

priori: perjel; — **subprior:** alperjel.

prioritás: 1. elsőbbség, előny; — 2. elsőbbségi részvény.

priusz: a megelőző (eset), előzmény.

priváti: magán (ember, ügy);

külön, házi, személyes, saját (használat); nem nyilvánosság elé való, titkos (levél); nem hivatalos (irat); bizalmas, családi (ügy), egyéni (nézet).

priváti: magánóra, házilecke.

priváti: magánzó.

priváti: 1. magánúton, nem nyilvánosan, nem hivatalosan, külön; — 2. bizalmasan, négy szemközt (megmondhatom), kéz alatt (tesz vmit).

privatizál: magánzó, magánéletet folytat, hivatal nélkül áll.

privilegium: 1. kiváltság, szabadság; — 2. kedvezmény; — 3. előjog, külön jog, szabadság (vminek megtevése).

privilegizált: 1. szabadalmazott; — 2. kiváltságos, szabaddalmas, különjogú.

prizma: hasáb.

pro: mellette; — **pro anno:** egy esztendőre, évenként; — **pro et contra:** mellette és ellene.

probiarmamzeli: próbakísaszszony.

probléma: 1. megfejtetlen, megfejtendő, megfejtésre váró feladat, megoldandó kérdés, tétel; — 2. rejtvény, rejtély, talány, titok; — 3. fölvetett dolog v. terv.

problematicus: 1. kétséges, megfejtésre váró, homályos, kérdéses, vitatható, kétes, bizonytalan, ingatag; — 2. megoldatlan, megfejtetlen; — 3. kiismerhetetlen, talányos, rejtelmes, titokzatos.

proco: pénzzel hivalkodó, pöffendi.

procoo: pöffeszkedik, hivalkodik.

procoodúra: 1. eljárás, eljárás, mód, út-mód; — 2. folyamat; — 3. tevékenység, működés; — 4. műtét; — 5. szertartás.

procenti: százalék, századrész, **procoozsi:** 1. folyamat, folyama (vmi dolognak), lefolyás,

menet, menetel, fejlődés, történet. — 2. eljárás, eljárás mód, útmód, út, cselekvés, dolog; — 3. műtét; — 4. szertartás; — 5. pör, pörösködés, pörlekedés, jogmenet, törvénykezési eljárás, **pro domo**: a maga v. saját ügyében, személyes, érdekében, ügyben, saját ügye mellett, a maga dolgában (beszél), hazabeszél.

produkál: 1. terem, termel, terem, termeszt, tenyészt, létrehoz, alkot, készít, gyárt, előállít [vö. fabrikál]; — 2. előad, be-, elő-, feltüntet, felmutat, mutat, kimutat, nyújt (bizonyítékot); — 3. mutogat, fitogtat, henceg vmivel.

produkálja magát: mutogatja magát, láttatja v. hallatja magát, művészkedik, mesterkedik, (bűvészi stb.) előadást tart.

produko: 1. termelés, termesztés, tenyésztés, készítés, gyártás; — 2. (az aratás) eredménye, hozama, a termés; — 3. alkotás, működés, tevékenység, munkásság; — 4. előadás, bemutatás, mutatvány.

produktív: 1. termelő, termő, termékeny; — 2. hasznos, hasznóhajtó, gyümölcsöző, szetű, jutalmazó, jövedelmező; — 3. eredményes, sikeres; — 4. munkás (erő).

produktum: 1. termék, készítmény, áru, gyártmány, szülemény, mű, csinálmány; — 2. eredmény, gyümölcs, siker; — 3. anyag.

pro et contra: mellette és ellene.

profán: 1. világi, nem egyházi, világias; — 2. be nem avatott, hivatlan, avatatlan; — 3. mindennapi, közönséges, hétköznapi(ak); — 4. méltatlan (játékot űz), könnyelmű (megjegyzés), kegyeletlenség, szentségtelen, szentségtagadó [vö. frívól]; — 5. durva, otromba.

profanáció: megszenteltségtelepítés, kigúnyolás, piacra hurcolás, meghurcolás, megsúfolás, kegyeletlenség, lealacsonyítás.

professzió: 1. foglalkozás, mesterség, üzlet, szak, szakma; — 2. kézművesség; — 3. kereset; — 4. élethivatás, állás.

professzionátus: hivatásszerű, hivatásos, foglalkozásszerű, szakszerű; **profi**: szakjátékos.

professzionista: 1. mesterember, kézműves; — 2. **profi**: hivatásos (versenyző, játékos).

professzor: (egyetemi) tanár. **profécia**: jóslás, jóslat, jóvendőlés, jóvendőmondás.

proféta: jóvendőmondó, jóvendőlátó, jós.

profi: hivatásos.

profil: 1. arcél, él, oldalkép, oldalrajz; — 2. (műszaki tárgy) szelvénye, metszete, metszetrajza; — 3. körrajz, körvonal, körváz; — 4. kép, rajz, jellemzés; — **profilban**, **en profil**: 1. élben, arcélben, oldalt; — 2. szelvényben, metszeten.

profilaktikus: megelőző, haj-előző, óvó, védő, védekező, elhárító (intézkedések).

profilaxis: 1. bajelőzés, megelőzés, elhárítás, védekezés; — 2. megelőző, védő intézkedések.

profi: 1. haszon, nyereség; — 2. sápi; — 3. okulás, tanulás; — 4. előny.

profitabilis: nyereséges, hasznos, hasznóhajtó, előnyös.

profitál: 1. nyér, hasznot, v. nyereséget húz vmiből, bezsebel, szapol; — 2. tanul, okul; — 3. előnye van.

pro forma: a (külső) látszat kedvéért, színleg, színből, csak úgy tessék-lásék módon.

pro futuro: a jövőre nézve, a jövőben.

prognózis: 1. jóslás, jóslat, jóvendőlés; — 2. előremondás, jelzés; — 3. időjóslat, körjóslat, körjelzés.

prognosztikon: jel, előjel, jövőre mutató jelenség, jóslat, jósl-jel.

program: 1. jegyzék, tárgy-sor, tárgysorozat, sor, rend, sor-rend; — 2. meghívó, műsor; — 3. munkarend, napirend, munkaterv; — 4. terv, tervezet, tervrajz, célkitűzés, cél, szándék, hitvallás; — 5. előrajz, előterjesztés, előirányzat; — 6. tájékoztató füzet, tájékoztató (beszéd) [vö. prospektus]; — 7. értesítés (iskolai, fürdői) értesítő; — 8. vezérelv, vezérfonal, vezéreszme, irány, irányeszme; — 9. feladat, végzendő munka, teendők.

program-szerű: tervszerű, műsorszerű, tervezett.

progresszív: haladó, fokozatosan emelkedő, fokozatos, fokként való, fokról-fokra való; — progresszív adó: haladványos adó.

prohibíció: 1. akadály, gátlás; — 2. tilalom; — 3. szesztilalom.

projekció: 1. vetítés; — 2. vetület.

projektál: 1. tervez; — 2. javasol, ajánl.

projektum: 1. terv, tervezet, előrajz; — 2. javaslat, ajánlat, szándék.

projiciál: vetít.

proklamáció: kiáltvány, kihirdetés, hirdetemény, nyilatkozat, kijelentés, főelhívás, főszó-lítás, szózat.

proklamál: kikiált, (ki)hirdet, kifejent, kimond, (ki)nyilvánít, közhírré tesz.

prokurista: cégjegyző, cég-v. üzletvezető.

proletár: 1. vagyontalan, szegény, nincsetlen, semmitlen, kisorsú, nyomorgó; — 2. társadalom nyomorultja, éhenkórász, ingyenélő, naplopó.

proletarizál: elszegényít, a nyomort terjeszt.

prológus: előszó, megnyitó, előbeszéd, előhang, előjáték.

prolongál: meghosszabbít, halasztást ad; elhalaszt, elodáz.

pro memoria: emlékeztető, emlékül, el ne feledd! — **pro-memoria:** emlékirat.

promenáde: 1. sétatér, sétány; — 2. séta, sétálás.

prominens: kitűnő, kiváló; előkelő (személyiség).

promóció: 1. előléptetés; — 2. (doktori) (fel)avatás.

prompt: kész, készséges, pontos, gyors, haladéktalan, rögtönös.

prononszírozott: 1. kifejezett, határozott, nyomutékos, világos; — 2. fontos, felelősséggel járó (állás, helyzet).

pronunciáció: (beszédbeli) kifejtés.

propagál: 1. terjeszt, elterjeszt, hirdet, ismertet; — 2. térít; — 3. toboroz, pártot szervez vmi mellett, híveket v. követőket szerez v. gyűjt, korteskedik, apostolkodik, izgat vmi mellett, általánossá tesz, iskolát terem, felkarol, pártol.

propaganda, propagáció: 1. terjesztés; — 2. (széles körben való) ismertetés; — 3. térítés; — 4. toborzás; — 5. terjesztő intézet, térítő társulat; — **propagandát csinál:** mozgalmat indít, ösmertté tesz vmit, ismertet; — **propaganda-füzet:** ismertető füzet.

propeller: 1. (hajó- v. lég) oszvar; — 2. csavargőzös.

proponál: előterjeszt, javasol, ajánl, indítványoz.

proporció: arány, viszony.

propozíció: 1. előterjesztés, javaslat, ajánlat, indítvány, terv [vö. projektum]; — 2. föltevés, állítás; — 3. (költetményben) előterjesztés, tétel kimondása, bejelentés.

prospektus: 1. tájékoztató, hirdető ismertetés, előleges je-

lentes, értesítő; — 2. tájkép, kilátás, távlat; — 3. fenék-szín díszlete, hátsó v. fenék-díszlet.

prosperál: boldogul, virágzik, virul, föllendül, sikerül, jól folyik, halad, jól tenyészik, megél, beüt, érvényesül.

prosperitás: siker, sikerülés, boldogulás, virágzás, jólét, gazdagodás, vagyonosodás.

prostituálja magát: 1. áruba bocsátja, eladja magát; — 2. megbecsitleníti, beszennyezi magát; — 3. megvesztegetti magát.

prostituáló: 1. megvesztegetés, becsstelenség [vö. korrupció]; — 2. leányvásár.

protégál: 1. pártját fogja, pártul fog, segít, felkarol, támogat; — 2. beajánl, szót emel mellette.

protégé: kegyelt, kedves, pártfogolt, védenc.

protekcio: 1. pártfogás, támogatás, segítség, védelem; — 2. közbenjárás; — 3. kedvezés, kedvezmény.

protektor: 1. pártfogó, védő, jóakaró, oltalmazó; — 2. közbenjáró, szószóló, befolyásos egyén.

protestál: tiltakozik, óvást tesz, ellent mond, ellenkezik, ellenvetést tesz, fölzúdul.

protézis: művégtag, műláb és műkar, műtag.

protezsál l. protegál.

protezsá: pártfogolt, védenc, kegyelt.

protokollum: jegyzőkönyv, napló, iktatókönyv, törzskönyv.

prototípus: 1. öskép, ősminta, ősalak, törzsalak; — 2. netovábbja vkinek v. vminek.

prosoenium: előszín.

provenienoia: 1. származás, eredet, forrás, keletkezés; — 2. származás sth. helye.

providsál: gondoskodik, előleges intézkedéseket tesz, előre lát; — erre nincs providálva: erre nem gondoltak, erről nem gondoskodtak, ezt nem láttuk előre, nem történtek intézkedések.

providencioális: 1. gondviselészerű, égbüldte; — 2. előre látó, óvatos.

provincia: 1. tartomány, körlet; — 2. terület, tájék; — 3. vidék.

provincializmus: vidékesség, tájdivatosság, tájéjtés, tájszólás, tájnyelv, nyelvjárás.

provizió: 1. jutalék, alkusz-díj; — 2. rész, osztalék, sáp; — 3. készlet; — 4. ellátás, eleseg, élelem, elemőzsia.

provizórium: ideiglenes v. átmeneti állapot v. kormányzat, ideiglenesség, átmeneti.

provizórius, provizórikus: ideiglenes, átmeneti, ideig-óráig tartó, átmenő, rögtönzőtt.

provokáció: 1. kihívás, kihívó magatartás; — 2. felingerlés, felizgatás, packázás.

provokál: 1. felhív, felszólít, kihív; — 2. párbalra hív; — 3. ingerel, sért, izgat, kikezd, kötekedik, beleköt, packáz; — 4. előldéz, felldéz, kelt, támaszt, indít, okoz (botránnyt, feltűnést; — 5. (nyilatkozatra) bír, készít, kényszerít, (megoldást) sürget, siettet. (intézkedést) kíván, szükségessé tesz, (főteletet) von maga után, (figyelmet) kelt, (mozgalmat) indít, (döntést) kieszközöl, kieroszakol; (egyik eset a másikat) vonja maga után.

provokáló: kihívó, sértő, kötekedő, arcútlan, hencsörgő, föltűnő (magaviselet), kényszerítő (szükség).

proza: 1. kötetlen v. folyó beszéd; — 2. mindennapi élet, hétköznapiaság, költőletlen, lapos valóság.

prózái: 1. kötetlen, folyó; — 2. nem költői, költőtelen; — 3. mindennapi, köznap, közön-séges, lapos, szürke, sivár, ri-deg, száraz.

prozelita: 1. új hívő, új ta-nítvány, áttért; — 2. hívő, kö-vető, tanítvány, csatlós, párt-fél.

prozopopsja: 1. megszemélye-sítés; — 2. személyes méltó-ság; — nagy prozopopejával: ünnepélyesen, nagy méltóság-gal, nagy garral, nagy pompá-san, nagy képpel, nagy fen-nen.

prömier 1. premier.

prüdi: szemérmeteskedő, sze-mérmes tettető, szégyenkező, kényes, kényeskedő, álszemér-mes.

prüderia: szemérmeteskedés, tettetés, szégyenkezés, kényes-kedés, álszemérem.

prügelknabe: 1. bűnbak csilás; — 2. ütköző.

pseudo- ál, hamis, hamisít-tott, koholt, nem valódi, nem igazi, hazug.

pseudoním: álnév.

psziché: 1. lélek; — 2. lelki alkat, lelkiiség, lelki élet, lelki összetétel; — 3. természet.

pszichiáter: elmeorvos.

pszichikus: lelki, a lelki életre vonatkozó.

pszichoanalízis: lélekelemzés, — pszichoanalitikus: lélek-elemző (orvos).

pszichológia: lélektan, lélek-ismeret.

pszichózis: lelki betegség, örültség, örület.

p. t. (pleno titulo): t. c. (tel-jes című).

pubertás: serdülés (kora).

publice: nyilvánosan, nyíl-tan.

publicista: 1. közjogász, ál-lamtudós [vö. politikus]; — 2. közíró, közjogi író v. tudós; — 3. vezércikkíró.

publicisztika: közirodalom, közjogi irodalom, közügyi iro-dalom.

publicitás: nyilvánosság.

publikál: 1. közlésez, köz-hírré tesz, kihirdet, kiad, kö-zöl, hírlul ad hoz (hírlap hírt); — 2. nyilvánosságra hoz, kö-zöl, kiad (könyvet).

publikáció: 1. közlemény, hír, hirdetés; — 2. közzététel; — 3. cikk, közlemény; — 4. ki-advány.

publikum: 1. közönség, hall-gatóság, hallgatók, nézők, néző-közönség; — 2. nyilvánosság, ország-világ.

publikusi köztudomású, nyíl-vános, közismert; — publikussá vált; kiderült, kípattant.

pucol: pipere, cicoma, dísz, cífraság, sallang, divathajhá-szat, cífrálkodás.

pucolás, piperés, cífrálkodó, dívatot hajszoló.

pucos: 1. csíny, csínytetel, államcsíny [vö. coup d'état]; — 2. összeesküvés, zendülés, lázadás.

pucérja: tisztító, fehérnemű tisztító intézet.

pucol: 1. tisztít, takarít; — — 2. takarodik, tisztul.

püder: hintőpor, arcpor, hajpor, rizspor.

püderezi: behint, (arcot, ha-jat), porozza (magát).

pukkedli: illegés, bókolás.

puffer: 1. (vasúti kocsi) üt-közője; — 2. ütköző (két ellen-fél közt); — puffer-állam: üt-köző-állam.

pulár: hízott jérce.

pulimann-kocsi: termes kocsi.

pullover: kötött kabát.

pult: 1. boltasztal; — 2. hangjegytartó.

pulzus: 1. érverés, érlökés, lüktetés; — 2. ütőer.

pumpa: szivattyú, fecskén-dő, fújtató; — pumpál: szí-vattyúz.

pumpoli: kölcsön kér, megfejt, megvág, megsarcol, megcsapol vkit, eret vág vkin, kiszorít, kivasal, mellbevág.

punktum: 1. pont; — 2. vége! nincs tovább! leván! [vö. slussz]; — **punctum saliens:** a dolog lényege, veleje, gerince, sarka, fődolog, forduló pontja, legfontosabb v. legkényesebb mozzanata valaminek, a dolog bökkenője, bibéje.

purifikál: 1. (meg)tisztít, (ki)takarít, rendet teremt; — igazolja, tisztázza, menti magát.

purista: 1. tiszta nyelven beszélő v. író; — 2. nyelvtisztító.

puritán: 1. tiszta, tisztahitű; — 2. tisztáélotú és erkölcsű, romlatlan, szigorú erkölcsű v. felfogású; — 3. egyszerű.

purizál: tisztáz (írást).

purizmus: 1. nyelvtisztaság; — 2. nyelvtisztítás, nyelvtisztító törekvés.

purparté: megbeszélés, eszmecsere, tárgyalás, tanácskozás, alkudozás.

pürum: tisztázat, tiszta másolat.

puzedli: (hab-, mandulás) csók.

puzzi: csók.

pusziz: csókol, csókolgat, apol.

püré: pép, kása, tört étel.

Q

(Lásd a K betűt is.)

qua: mint, gyanánt, -képen; — **qua miniszter:** mint miniszter, miniszteri minőségben.

quantité négligable: elhanyagolható mennyiség, számfüggő elhagyható mennyiség, eljutható mozzanat, mellékes körülmény v. dolog.

quasi: 1. mint, gyanánt, -ként, vmi minőségben [vö. qual]; — 2. szinte, mintegy, látszólag(os), hasonló(an), mintha... (volna); — 3. vmi számbamenő, számban levő.

querulans: megférhetetlen, civakodó, perlekedő, veszekedő, kötekedő, panaszokkal alkalmatlankodó, fészkelődő, izgága, házsártos.

quid consilii? mi a tanácsos? mitevők legyünk?

quid juris? mi a jogos? a jogosság kérdése.

quid nuno? mi lesz most?

quidproquo v. quiproquo: (mulatás) tévedés, tévedések játéka, csere, alcserélés, cserebere.

quo iure? mi jögon?

quodlibet: egyveleg, keverék.

quo titulo? mi címen?

R

rabiátus: dühös, dühöngő, vészett, örült, szenvedélyes, bösz, ádáz, goromba, erőszakos, hirtelen fortyanó, hősökös természetű.

rabuliztika: 1. jog-, törvény-, percsavarás; — 2. szószátyárkodás, fecsegés; — 3. szócsavarás, furfangos v. körmondfont okoskodás, ferdítés.

race l. rasez.

ráció: 1. ész, józan ész, értelme, belátás; — 2. észszerűség, okszerűség; — 3. éssok, alap; — 4. okos v. józan, helyes, észszerű dolog, elfogadható magyarázat; — 5. jogosultság, (politikai) ildom v. ildomoság [vö. raison]; — 6. kiszabott mérték, részlet, rész, mennyiség, adag; — ultima ratio: végső eszköz, a legvégső.

racionális: 1. észszerű, okos, józan, értelmes, ildomos

[vö. logikus]; — 2. célszerű, szakszerű (gazdálkodás); — 3. végszerű (szám).

racionalizál: észszerűsít, egyszerűsít, tervszerűsít, rendez.

radikális: 1. gyökeres, mélyreható, alapos, határozott, merész; — 2. erőszakos, kíméletlen, török-szakad módon; — 3. szélsőséges, szélső irányzatú, felforgató, forradalmi.

radíroz: töröl (gumival), kivakar, kapar (késsel).

rádiusz: sugár, félátmérő, küllő; — **akció-rádiusz:** hatósugár.

raffinált: 1. finomított, tisztított; — 2. finomult v. változtatott ízű, keresett, mesterkelt, kényes, elfinomult, túlfinomodott; — 3. ravasz, kitanult, agyafurt, körmönfont, huncut, rókahájjal kent, oszlafinta, furfangos.

raffol: fölszed (szövetet).

ragú: (csirke-, borjú-) becsinált.

raison: 1. ész, ép ész, értelem, belátás; — 2. józan v. hideg ítélet; — 3. józan v. helyes ok, létjogosultság, alap, érzok [vö. ráció]; — 4. észszerűség; — **államraison:** 1. állambölcsesség, állami észszerűség; — 2. állami tekintet, államérdek, államcél; — 3. kormányzás elvei.

raisonneur: 1. okoskodó; — 2. bölcselkedő, elmélkedő, szószóló (színdarabban).

raisonniroz: 1. okoskodik; — 2. vitatkozik, felel, nyelvel; — 3. kifogást keres, vonakodik, szabódik.

rajosúroz: rohángál, nyargalászik, futkároz.

rajon: körzet, kör, környék, vidék.

rajoníroz: körzetekbe oszt.

raket: teniszütő, labdaütő, ütőrece.

rakéta: röppentyű.

ramazúri: hűhó, zenebona, ricsaj, felfordulás, cifra dolog.

rámol: 1. rendez, takarít; — 2. ki-berak.

randalíroz: garázdálkodik, duhajkodik, zajong, lármát csap, handabandázik, izgágaskodik.

randevú: 1. rendezvous.

ranzeíroz: 1. sorba állít, sorakoztat; — 2. (el)rendez, rendez, bevezet; — 3. (vagyoni)lag fölsegít, rendez, talpraállít v. segít; — **ranzeírozza magát:** rendez, vagyoni viszonyait, talpra áll.

rapli: hóbort, rigolya.

rapport: 1. jelentés, jelentésvétel, tudósítás; — 2. katonai kihallgatás; — 3. vonatkozás, viszonylat, összeköttetés, kapcsolat.

rapezodikusi: csapongó (gondolkodás), szaggatott, darabos (előadás), szeszélyes (magavi-selet), kapkodó, összefüggéstelen, szökekedő, töredékes.

raptus: 1. (örülési v. düh-) roham; — 2. eszelősség, hóbort, szeszély, bogara van, feljött a hava.

rasz: 1. faj, fajta; — 2. vér; — 3. jóvérű, vérbeli, jófajú, fajbéli, tisztafajú.

rasztili: készláb, késpalló, késnyereg.

rátai: (fizetési) részlet.

ratifikáció: jóváhagyás, helybenhagyás, érvényesítés, megerősítés.

razzia: 1. fosztogató hadjárat; — 2. rendőrhajza, rendőri portyázás.

reagál: visszahat, viszonz, felel a hatásra, fogadja a hatást, fogékony v. érzékeny a hatásra, van rá hatással, jelentkezik v. mutatkozik rajta a hatás; — **reagál rá a lelke:** megrezzen, megrezdül, visszhangot

ád; — nem reagál rá: 1. nincs rá hatása, érzéketlen a hatásra, nincs fogékonysága, nem fog rajta; — 2. nem felel rá, nem veszi magára, semmibe sem veszi, elereszti füle mellett.

reakció: 1. visszahatás, hatás; — 2. ellenhatás, ellenállás, ellenáramlat, ellenmozgalom; — 3. haladás-ellenesség, visszaesés, maradás, ódság; — 4. önkény, erőszak.

reakciós, reakciónárius: haladásellenes, szabadságellenző, maradi, ósdi.

reaktív: 1. (hivatalába, szolgálatába, állásába) visszahelyez; — 2. újra megindít, működésbe hoz, helyreállít, visszaállít; — reaktívalja magát: helyreáll, föléled, újra működni kezd, visszanyeri helyét v. hatalmát, újra tért foglal; — reaktíval kérdés v. ügyet: újra felvet, megújít, újra tárgyal, napirendre hoz, új tárgyalásra bocsát.

reál: tárgyi, dologi; — reál-unió: gazdasági egyesülés.

reáliák: 1. valóban meglévő dolgok, valóságok; — 2. tárgyi dolgok; — 3. tárgyi ismeretek v. jegyzetek; — 4. mennyiség-ös természettudományok.

reális: 1. tárgyi, tárgybeli, tárgyszerű, dologi; — 2. való, valódi, valóságos, valóságon alapuló, meglévő, valós, valószerű, kezelhető, tényleges; — 3. anyagi, anyagias; — 4. tapasztalati, valósággal számoló; — 5. gyakorlati; — 6. biztos, hitteles, lényeges; — 7. okos, alapos, józan, értelmes (gondolkodású); — 8. megbízható, becsületes, tisztességes (ember), méltányos (ár).

realitás: 1. valóság, létezés; — 2. valószerűség; — 3. ingatlan, fekvőség, földbirtok.

realizál: 1. megvalósít, valóra vált, életbeléptet, megtesz, vég-

rehajt; — 2. értékesít, pénzzé tesz, elad.

realizmus: 1. valószerűség; — 2. valóságérzés; — 3. természetesség.

rebellis: 1. lázadó, fölkelő, zendülő, párttűző; — 2. ellenszegülő, ellenálló [vö. renitens!]; — 3. izgága, garázda, nyugtalankodó, veszekedő, fészkelődő.

rébusz: rejtvény, fejtörő, talány, képrejtvény.

recenzió: bírálat.

recenzus l. reszenzus.

recept, reoipei: 1. orvosi rendelvény v. rendelet, (konyhai v. étel) leírása, utasítás; — ilyen recept szerint: ilyen módon, ilyen eljárás szerint, hasonló módon.

receptio: 1. (ünnepélyes) fogadás; — 2. befogadás, elismerés, egyenjosugítás.

receptív: befogadó, fogékony, könnyen felfogó, (benyomásokra) érzékeny.

recedív: visszaesik (betegségbe), ismét elkövet (vétséget).

recoipe l. recept.

receptiál: 1. felfog, megjegyez, elméjébe fogad v. vés, tanul; — 2. befogad, bevesz, elismer, egyenjosugít.

recoital: 1. elmond, előad, szaval; — 2. hosszan, egyhangon darál, hadar.

recoitativ: énekes beszéd; szavaló v. beszélő rész (énekes műben).

radakioi: 1. megszerkesztés, megfogalmazás, megszövegezés, fogalmazás, szöveg; — 2. szerkesztés; — 3. (lap)szerkesztőség.

radaktor: szerkesztő.

radigál: szerkeszt (lapot), gondoz (könyv kiadását).

redivivus: 1. megéledett, új életre kelt, föltámadott, föléledt; — 2. visszatért, visszajött.

redukál: 1. visszavisz, vissza-

vezet, származtat [vö. datál]; — 2. apaszt, leszállít, csökkent, kevesbít, összevon, megszorít, korlátoz, megnyes, leszorít (kiadást, költséget); — 3. rövidít, egyszerűsít (szabályokat), kisebbít (méretet), lefokoz (igényt), enyhít (nyomort), egyszerűsít (folyamatot), kellő mértékre v. a maga méreteire leszállít; — 3. átszámít, átvált (pénzt); — 4. színt (fémét).

redukált: leszállított, összevont, apasztott (költségek), szérény (igények), csökkentett (lét-szám), kisebbített (mérték), korlátozott (üzem), rövidített (eljárás).

redukálódik: 1. visszamegy; — 2. apad, csökken, kevesbedik, leszáll, leolvad, összezsugorodik, kisebbedik, megcsappan; — 3. rövidül, egyszerűsödik, módosul; — 4. ez arra redukálódik: csak annyi benne az igazság, csak arra szorítkozik.

redukeió: 1. apasztás, összevonás, megszorítás, leszállítás; — 2. (pénzbeli) megtakarítás, (költség-)apasztás v. korlátozás; — 3. átváltoztatás, átszámítás; — 4. színtés (fémé).

refakcia: 1. súlyengedmény, kárfelszámítás (árúknál), visszatérítés (vasúti szállításnál); — 2. kedvezmény.

refektórium: ebédlő, étterem.

referál: 1. előad, előterjeszt; — 2. beszámol, számot ad, felel; — 3. elmond, elbeszél; — 4. jelent, jelentést tesz, értesít, tudósít, tudomásra hoz; — 5. intéz (hivatalos ügyet); — ad referendum: jelentéstétel végett.

referátum: 1. előadás, előterjesztés, jelentés(tétel), beszámolás; — 2. értesítés, tudósítás.

referencia: 1. (bizalmas) értesítés, értesülés, felvilágosítás,

tájékoztatás; — 2. ajánlás, ajánlat.

referens: 1. előadó, jelentéstevő; — 2. tudósító.

reffel (vitorlát): fölszed.

reflektál: 1. visszavet, visszaver, tükröztet (sugarat), visszacsugároz; — 2. figyelemmel van, tekintettel van, figyel vmire, figyelembe, tekintetbe, számba vesz vmit, ügyet vet vmire; — 3. számít, számot, igényt tart, pályázik vmire, érdeklődik vmi iránt, (meg)kíván, igényel vmit, komolyan foglalkozik vmivel; — 4. hozzászól vmihez, megjegyzést tesz, felel, utal vkinek szavaira, hivatkozik, mutat, rámutat vmire, kitér, kiterjeszkedik vmire, említést tesz, nyilatkozik vmire nézve; — 5. elmélkedik, eszmélkedik, elgondolkodik, szemlélődik, elgondol, töpreng, elmélyed, gondolatokba merül.

reflektáns: érdeklődő, igénylő, pályázó, jelentkező, számot tartó, vevő.

reflektor: vetítő, fényvető.

reflex: 1. visszaverődés, tükröződés, visszatükrözés, visszacsugárzás, visszavert fény v. sugar; — 2. tükrökép; — 3. önkéntelen mozdulat, visszahajló v. váltott mozgás.

reflexió: 1. elmélkedés, eszmélkedés, gondolatokba merülés, elmélyedés, szemlélődés; — 2. megjegyzés, észrevétel, hozzászólás.

reform: 1. átalakítás, újjáteremtés, újítás, javítás, rendezés, változtatás; — 2. átalakulás, haladás, megújulás, megújholdás, megváltozás, módosítás; — reformmozgalmak: újító v. javító mozgalmak; — reformpárt: haladópárt.

reformátor, reformer: újító, javító, újjáteremtő.

refú: visszautasítás, megtagadás, tagadó válasz, kosár.

refúziroz: visszaautasít, megtagad, tagadó választ ad, kossarat ad, ellenez; — salon des refuges: a visszaautasítottak kiállítása.

regatta: 1. hajós-, csónak-, evezősegyesület; — 2. csónakverseny.

regement: 1. ezred; — 2. sereg, sokaság, tömeg.

regenerál: 1. újjáteremt, újjáalkot, újjászervez; — 2. új életre kelt, föléleszt, megifjít.

regie: 1. kincstár, állampénztár; — 2. igazgatás, vezetés, kezelés, ügyvitel, üzem; — 3. forgalmi v. kezelési költség, üzemköltség, fenntartási költség; — 4. önköltség, önköltségi ár, üzemár.

régime: 1. uralom, kormányzás, kormányzat, kormányrendszer, rendszer; — 2. vezetés, igazgatás [vö. éral]; — 3. vki-nek ideje, kora, korszaka, világa.

régió: 1. légréteg, réteg; — 2. táj, tájék, égöv, övezet, vidék; — 3. tér, terület; — 4. kör, hatáskör; — 5. magasság, távolság; — 6. világ.

regiszter: 1. iktatókönyv; — 2. lajstrom, jegyzék, tárgy-, név-, tartalommutató, betűrendes mutató; — 3. táblázat, áttekintés [vö. tabella]; — 4. (orgonában) sípok sora, változat; — 5. (énekben) hangmagasság, hangfokozat, fekvés.

regisztrál: 1. (be)iktat; — 2. lajstromoz, jegyzékbe vesz; — 3. föl-, megjegyez, észrevesz, felismer, tudomásul vesz; — 4. (újságban hírt) jelent, közöl, hoz. közread, számon tart, beszámol; — 5. megállapít, rámutat; — regisztráló készülék: jegyző k.

regnikoláris: országos (bizottság).

regresszálja magát: viszont-

keresetet támaszt, kártalanítást keres, kárpótolja magát.

regresszió: visszaesés; visszavetődés (a lélekelemzésben).

regruta: 1. újonc; — 2. új tapasztalatlan ember.

regula: szabály, szabályzat, rend, rendszabály, rendszabás, ügyrend [vö. statútum].

reguláris: rendez, rendezett, rendszeres, szabályos, szabályszerű [vö. normális].

rehabilitál: 1. visszahelyez (előbbi jogaiba, hivatalba); — 2. becsületét visszaadja, helyreállítja, elégtételt szolgáltat; — rehabilitálja magát: helyreállítja becsületét, tisztázza magát, kiköszörüli a csorbát, elégtételt szerzett.

reibszandi: köpor.

reiz-schutz: inger-sánc (lélekelemzésben).

reise-marschall: útgondok, útrendező.

rekapitulál: (meg-)ismétel, összegez, összefoglal, újra előad.

reklám: hirdetés, hírverés, dobverés, híresztelés, (ki-)kürtölés.

reklamál: 1. fölshólal, fölshólamlik; — 2. tudakol, tudakozdik; — 3. sürget, megsürget, szorgalmaz, siettet; — 4. tiltakozik, panaszt tesz, óvást emel; — 5. visszakövetel, követelést támaszt; — magának reklamál: követel, igényel, számot v. jogot tart rá, megkíván, elvár.

reklamoz: hirdet, híresztel, kürtöl.

rékli: ujjas, kabátka.

rekognoszíroz, rekognoszkal: kikémlel, kipuhatol; terepet szemlél.

rekommandáció: ajánlás, ajánlat, javallás, tanácsolás.

rekommandál: ajánl, tanácsol, ajánl.

rekompenzál: 1. megtérít, kiv. visszupótol, kártalanít, kárpótol; — 2. visszonzoz.

rekompenzáció: 1. megtérítés, kárpótlás, kártalanítás, kártérítés; — 2. egyenérték, egyenleg; — 3. viszonzás.

rekonneszansz-vizit: köszönő látogatás.

rekonstruál: 1. helyreállít, újraépít, újjászervez, megújít, felújít, átalakít; — 2. kiegészít, kárpótol, visszaszeres.

rekonvaleszcens: lábadozó, üdülő, épülő, gyógyuló, gyógyulófélben levő, gyógyulás útján lévő, erőre kap.

rekord: legnagyobb v. oszcfeljesítmény, verseny-eredmény.

rekreáció: 1. üdülés, felfrissülés; — 2. pihenés, szünet, szünidő [vö. vakáció].

rekriminál: 1. viszontvádol, ellenvádat emel; — 2. vádaskodik, fölhánytorgat, szemrehányást tesz; — 3. helytelenít, megró, panaszt emel, kikel vmi ellen.

rekruta 1. regruta.

rekrutál: 1. újoncra, besoroz; — 2. toboroz, szed, gyűjt (híveket); — 3. kiegészít.

rekrutálódik: gyűlik, sorakozik, kikerül, kiegészül, gyarapodik.

rektifikál: 1. helyreigazít, helyesbít, ki- v. megigazít, kijavít; — 2. tisztít, finomít (szeszt).

rektor: 1. igazgató, kormányzó [vö. direktor]; — 2. mester, falusi tanító.

rekviem: engesztelő miseáldozat, halotti v. gyászmise, gyász-istentisztelet.

rekvirál: 1. megkér, megkeres; — 2. keresetet indít; — 3. szeres, toboroz, összekeres, beszeres; — 3. háromszal, portyáz; — 4. behajt.

rekvizitum: kellék, szerelvény.

relais: 1. váltás, fölváltás; — 2. váltoállomás (rádió); ló- v. fogatváltás.

reláció: 1. jelentés, beszámoló, jelentéstétel, értesítés, tudósítás, elbeszélés, előadás, előterjesztés; — 2. viszony, viszonyítás, vonatkozás, arány, (vontan) vonal, viszonylat.

relatív: 1. viszonylagos, függő; — 2. viszonyító, vonatkozó (névmás); — 3. bizonytalan, ingadozó, nyújtható, önkényes, nehezen meghatározható (fogalom).

relatív: 1. viszonylag, aránylag, máshoz viszonyítva v. hasonlítva; — 2. annyira amennyire, többé-kevésbé.

relativitás: viszonylagosság.

relé 1. relais.

relief: (rölief): dombormű; — bas-relief: fél- v. síkdombormű; — haut-relief: magas dombormű; — reliefet ad a dolognak: kidomborítja, kiemel, fényt vet rá, megvilágítja a dolgot.

religió: vallás, hit.

relikvia: 1. maradvány, hagyatéék; — 2. ereklje, kedves emlék.

remazúri 1. ramazúri.

remis: eldöntetlen, függőben maradt (játék).

reminiszcencia: 1. visszaemlékezés, ráemlékezés, rászemlés, emlék; — 2. ismerős v. másra emlékeztető hely (irodalomban).

remiz: kocsiszin, pajta.

remonstrál: kifogást tesz, óvást emel, szabadkozik, tiltakozik, ellenvéleményt nyilvánít, fölszólal, föllebbesz.

remuneráció: jutalom, jutalomdíj, ajándék.

remuneral: jutalmaz.

rencontra: 1. találkozás; — 2. összejutkozás, összetűzés, megjutkozás, jutkozás, csetepaté; — 3. párbaj.

rendezvous: 1. találkozás; — 2. találka, légyott, pásztoróra; — 3. párbaj.

renaissances: megújulás, újítás, újulés.

renegát: 1. hitehagyó, hitehagyott; — 2. nemzettagadó; — 3. elvtagadó; — 4. kétszínű, köpenyegforgató.

renitenskedik: 1. ellenszegül, makacsodik; — 2. újat hűz, engedetlenkedik, megtagadja az engedelmességet, ellenkedik, akadékoskodik; — 3. zúgolódik, zendül.

renomált: jóhírű, jónevű, híres, hírneves, jólismert.

renommé: hírnév, jóhír, jó-név, becsület; — par renommé ismerem: jó hírből, hírből, névleg.

renommiroz: henceg, pöffesz-kedik, szájhösködik.

renováli: helyreállít, kijavít, megigazít. (ki-)tataroz, meg- v. felújít [vö. reparál].

rentábilis: jövedelmező, gyümölcsöző, haszonhajtó; ázot, hasznos.

renunciál: lemond (jogról, trónról) [vö. rezignál].

reorganizál: újjá- v. újra-szervez.

reparáció: jóvátétel.

reparál: 1. (ki)javít, javítgat, megfoltoz, tataroz; — 2. helyre-hoz, helyreállít, jóvátesz kárpó-tol, kipótol, orvosol, elégtételt ad [vö. szanál].

repatriál: visszahonosodik, visszaköltözik.

repertoire: 1. műsor, játé-krend; — 2. színdarabok jegy-zéke.

repetál: (meg)ismétel; — repetáló óra: ismétlő óra.

replikáz: 1. válaszol, felel; — 2. megfelel, visszafelel, visszavág, felel; — 3. cáfol.

report l. riport.

reporter l. riportter.

represszáliák: megtorló in-tézkedése, megtorlás.

representacionális: képvis-eleti, képviselettel, szerepléssel járó, hivatali (kiadások).

reprezentál: 1. ábrázol, mu-

tat, jelent, feltüntet, szemlél-tet, kifejez; — 2. képvisel; — 3. mutat, tud fellépni, szerepel-ni, van fellépése, helyzetéhez, rangjához, vagyonához mér-ten éli; — értéket reprezentál; van értéke, értékes, vmilyen értékű.

reprezentáns: 1. képviselő; — 2. főember, jellemző egyéniség, egyén v. egyed.

reprezentatív: 1. képviselő, jellemző, jellegzetes; — 2. mutató, tetszetős, aki nem válik szegényünkre; — 3. rep-rezentatív egyéniség: vezér-egyénség; — r. kiállítás: be-mutató kiállítás.

reprízi: fölüjítás, fölüjítő elő-adás.

reprodukál: 1. elmond, el-beszél, előad, leír (hallott v. látott, leírt v. olvasott dolgo-kat), újra elmond, meg- v. el-ismétel, régi dolgokat felidé-z, föllelevenít, fölüjít, visszaidé-z; — 2. újraalkot, újratorem-t, újratesz; — 3. másol, leraj-zol, lefest; — 4. (nyomtató eljárással) sokszorosít; — 5. (hírt) lenyomat, közöl.

reprodukálhatatlan kifeje-zés: meg nem ismételtető, el nem mondható, durva, illetlen kifejezés.

reprodukeio: 1. újra való elmondás, elbeszélés, megis-métlés; — 2. föllelevenítés; — 3. másolat, másolás, ábrázo-lás, rajz; — 4. nyomat, lenyo-mat, másnyomat, sokszorosítás, műnyomat.

reproduktív: 1. előadó, elbe-szélő, elismétlő (tehetség); — 2. ábrázoló, másoló, sokszoro-sító (művészetek).

reputáció: 1. jóhír, jónev, hírnév, név; — 2. feddhetet-lenség, becsület, tisztesség, közbecsülés, köztisztelet, tekin-tély.

rer, rerni: (tűzhely) sütője.
respektál: tiszteletben tart, tisztelettel viseltetik, tisztel, megbecsül; — 2. tekintettel v. figyelemmel van, tekintetbe vesz, méltányol, értékkel, elismer, követ, engedelmeskedik; — 3. fél vkitől, tart vmitől.

respektíve: illetőleg, illetve, azaz, azaz hogy, vagy.

respektus: 1. tekintély; — 2. tisztelet, becsülés, nagyra-becsülés; — 3. tekintet, figyelem, kímélet; — respektusa van előtűk: van tekintélye, tisztelik, félnek tőle.

ress: ropogós (sütemény).

ressentiment: 1. utófájdalom, fájó emlék, fájó fulánk; — 2. érzékenység, neheztelés, haragtartás, bosszúállás.

ressort: ügykör, szakkör, batáskör, szak, szakma, hívtáskör; — reaszort-miniszter: szakminiszter

restánoia: hátrálék.

restaurál: 1. helyreállít, helyrehoz, kijavít; — 2. újjáépít, fel- v. megújít, tataroz; — 3. megszilárdít, rendbe szed; — 4. visszahelyez, visszaállít (uralmat); — 5. felfrissít, felüdít; — restaurálja magát: felfrissül, felüdül, falatozik.

restauráció: 1. helyreállítás, újjáépítés, kijavítás, megújítás; — 2. visszahelyezés, visszaállítás; — 3. helyreállítás, megújulás; — 4. tisztújítás, tisztválasztás; — 5. restauráció, restaurant, resti: vendéglő, étkező.

restringál: megszorít, korlátoz, leszállít, kevesbít, megnyes, megnyirbál, apaszt, csökkent, összevon.

résumé: összegezés, összefoglalás, áttekintés, kivonat.

rezenzus (nem recenzus): visszutetetés, méltatlankodás, felháborodás, fölzúdulás, ingerültség, rossz vér(t) szűl).

reszkíroz: kockáztat, veszélyeztet, mer, merészel; rászán valamit.

reszpublika: köztársaság.

reszt(o): 1. marad, visszalép [vö. passz]; — 2. maradék, maradvány, hátrálék.

resztel: pirít (burgonyát, darát).

resztli: maradék (szövet, kelme).

retikül: munkaeszmény, kényszerítő, tarsoly, tasak, zacska.

retirál: 1. visszavonul, (meg)hátrál, menekül, fut, megszabadul; — 2. enged, meghunyászkodik, meglapul.

retorika: 1. szónoklattan; — 2. szónoklás, ékeseszlás; — 3. bőbeszédűség, szóáradat, szószátyárság.

retorzió: 1. meg- v. visszatorlás, fenytés; — 2. megtorló intézkedések.

retrográd: 1. hátráló, visszamenő, hátrálépő; — 2. visszaható, hanyatló; — 3. visszaható; — 4. visszanyúló; — retrográd fejlődés: visszafejlődés, elsatnyulás, hanyatlás.

retrospektív: visszatekintő, történeti (kiállítás).

retúr: vissza; — retúr-jegy: térítjegy; — retúr-recepisz: térítvevény.

retusi: 1. (fénykép) átfestése; — 2. javítás, helyesbítés, kilgazítás.

reuma, reumatizmus: csúz.

reumas, reumatikus: csúzos.

reüsszál: 1. elérí célját, sikere van, sikert arat, sikerül, boldogul, eredménnyel jár, nekilendül, emelkedik, érvényesül, érvényre jut, érvényt szerez, virágzik, jól szűl el, bevág, beűt.

revans: 1. visszafizetés, visszazadás, visszaszolgálás; — 2. viszonzás; — 3. megtérítés, olégtétel, kárpótlás; — 4. megtorlás, bosszú.

revanzsál, revanzsírozza magát: 1. viszonzoz; — 2. visszaad, visszafizet, megszolgál, visszaszolgált, megtérít; — 3. hálás vmiért, meghálál; — 4. elégtételt vesz, bosszút áll, megbosszul, vissza- v. megtorol.

revéláció: 1. megnyilatkozás, kinyilatkoztatás; — 2. ihlet, megsejtés, ihletes sejtelem.

revelál: 1. leleplez, fölfed, kítár [vö. publikál]; — 2. kinyilatkoztat.

reverz: 1. (érem) hátlapja; — 2. visszája, fonákja vminek.

reverzális: kötelezvény, írásbeli nyilatkozat, törítvény.

revideál: 1. átnéz, átvizsgál, fölülvizsgál, ellenőriz; — 2. megrostál, újra értékel, újra bírál, felülbírál, újratárgyal, újraértékel, átértékel; — 3. rendez, szabályoz (ízétést); — 4. módosít, átdolgoz, megváltoztat, javít, jóvátoz.

revizio: 1. átnézés, fölülvizsgálás, ellenőrzés; — 2. új tárgyalás, pörújítás; — 3. (ízétés-) rendezés, szabályozás; — 4. átdolgozás, módosítás, megváltoztatás, helyesbítés, jóváteétel, javítás.

revizionális: 1. fölülvizsgáló, fölülbíráló (eljárás); — 2. módosító, javító, rendező, szabályozó; — 3. pörújító.

revizor: 1. fölülvizsgáló, átnéző; — 2. ellenőr; — 3. könyvvizsgáló.

revoltál: 1. lázad(ozik), lázong, zendül, mozgolódik, forrong, felforgat, nyughatatlankodik, izgágáskodik; — 2. elenszegül.

revolúció: forradalom.

revolver: forgópisztoly.

revolverez: zsarol (újságíró).

revolver-zsurnál: zsaroló újság, zuglap.

revue: 1. katonai szemle, díszfelvonulás; — 2. szemle (folyóírat); — 3. mutatványos szemle v. darab (színházban); — 4. (divat-)bemutató.

rezerva: 1. tartalék, pótlék, heverő pénz; — 2. tartalék (sereg); — 3. tartózkodás, óvatosság, kímélet.

rezervál: 1. eltesz, félretesz, visszatart, meghagy, juttat; — 2. megtart, megtakarít, tartalékba tesz; — 3. főnntart; — rezervált alap: tartalékalap; — rezervált hely: főnntartott v. foglalt hely; — rezervált magaviselet: tartózkodó, óvatos, kímért, begombolt magaviselet, megfigyelő magatartás.

rezervista: tartalékos.

rezervoár: gyűjtőmedence, medence, víztartó, tartály.
rezidenzia: 1. lakóhely; — 2. székhely, székváros; — 3. székház, palota, kastély.

rezignáció: 1. lemondás, leköszönés (hivatalról); — 2. lemondás, megadás, önmegadás, megalkuvás, beletörődés; — 3. higgadtág, megnyugvás; — 4. reménytelenség.

rezignál: 1. lemond, leköszön (hivatalról), eláll vmitől; — 2. letesz vmiről, belenyugszik, megnyugszik (sorsában), megadja magát (sorsának), felhagy vmivel, reményét veszti, beletörődik.

rezignált: 1. lemondó, megadó, önmegtagadó; — 2. sorsával tisztában van, nyugodt, elszánt, higgadt, eltökélt, kész; — 3. reményevesztett, reménytelen.

rezisztencia: 1. ellenállás, ellenszegülés, dac; — 2. ellenálló képesség; — passiv rezisztencia: tétlen ellenállás [vö. vis inertiae].

rezolúció: 1. elhatározás, határozat, végzés, döntés, rende-

let, parancs: — 2. elhatározás, eltökélés, elszánás, elszántság, határozottság.

rezolút(us): 1. elszánt, (el)-határozott, eltökélt, kemény; — 2. bátor, merész, erélyes, kardos (menyecske), kuruc (ember).

rezón(iroz) 1. raison(níroz).

rezonáns: visszhangzik, együtt-hangzik.

rezonancia: visszhangzás, együtthangzás.

rezultátum: 1. eredmény, következmény, folyomány, gyümölcse vminek; — 2. hatás, siker, foganat.

rezi, rezsim 1. régie, régime.

resó: 1. (gáz-, borszesz-) forraló; — 2. parázstartó, szennelő, szenes serpenyő, ágyemelegítő.

ribillió: 1. háborúság, fölfordulás, pörpatvar, lármazaj, zsinat, zsivaj; — 2. nyugtalanság, elégedetlenség, forrongás.

ridkűl, 1. helyesen: retkűl.

rigli: retesz, tolóka.

rigorozitás: szigorúság.

rigorózus: (doktori) szigorúlat.

rigorózus: szigorú, rideg, hajthatatlan, merev.

rikord 1. rekord.

ring: 1. vállalatok érdekeoportja; — 2. szorító (ökölívó-versenyen).

ringelapeli: körhinta, ördögmalma, sergő.

ringli: gyűrűske, bihari pont.

riporti: hír, tudósítás, értesülés, hírszolgálat.

riporter: hírlaptudósító, hírszerző.

riposzt: 1. visszavágás; — 2. ügyes v. találó felelet, vágás, ellenvetés.

ripazi: veszöltes, vesszölt szövet.

riskáns: kockázatos, veszélyes, kockázattal járó, merész, vakmerő.

riskíroz 1. reszkíroz.

ritmus: 1. hullámzás, hullámzatosság; — 2. szabályosan tagolt mozgás, szabályos váltakozás, hangidom; — 3. versalak, versmérték; — 4. dallam, dal, énekeszerűség, dalamos lüktetés.

ritmikus: szabályosan váltakozó, szabályos tagoltságú, lüktető, ütemes, hullámos.

rituális: 1. szertartási, szertartásos; — 2. vallási, valláshoz tartozó, vallásos.

ritus: 1. hitélet; — 2. vallás v. egyházi szokás [vö. kultusz]; — 3. vallási szertartás.

rivalda: fényhíd (szinpadon).

rivalis: versenytárs, vetélytárs.

rivalizál: versenyez, verseng, vetélkedik, mérkőzik [vö. konkurál].

rizikó: kockázat, kockáztatás, veszély; — saját rizikómra: saját veszélyemre v. felelősségemre.

robuztus: izmos, inas, erős, markos, tagbaszakadt, tenyeres-talpas.

ródi: szánkó.

rojái: királyi.

rojalista: királypárti.

rokk: kabát, felöltő.

roletta: ablakredő.

roller: robogó, futóka (játék).

roló: 1. görgő függöny; — 2. görgő ajtó v. redő; — 3. tekeres.

romantikus: regényes.

rondó: 1. kör, körter, körönd; — 2. kerek virágágy; virágkerék, körönd; — 3. körvers.

rotáció: 1. körforgás; — 2. keringés.

roué: 1. kéjenc, kéjhajhász, világfi; — 2. ven kecske.

rout: nagy társaság, fogadóestély.

rouleau l. roló.

rölief l. relief.

römi l. remí.

röneszász l. renaissance.

röví: l. revue.

rubrika: rovat; — az más rubrikába tartozik: más lapra; — ez nagy rubrika: nagy dolog, drága dolog.

rüdi: nyers, durva, faragatlan.

ruinál: tönkre tesz, romlásba dönt; — ruinált: tönkre jutott v. ment.

rukki: lökés, lendítés, taszítás.

rukkol, kirukkol: 1. kivonul (mint katoná); — 2. előáll vmivel, nagynehezen bevall, ki nyög vmit.

rukkzakk: hátizsák.

rulett: pörgőkerék, szerencsekerék.

rumli: felfordulás, szürvar, hűhő, tolongás, csődület, botrány, csődülés, ricsaj, zenebóna, kavarodás.

run (rön): megrohanás.

ruztikus: 1. falusi(as), paraszti, paraszti, parlagi, mucsai, alpári; — 2. műveletlen, durva, otromba, faragatlan, bárdolatlan, nehézkes.

ruti: 1. út, útvonal, útírány, menet, utazás; — 2. útítelv.

rutini: 1. gyakorlottság, jártasság, ügyesség, ügyeskedés, forgottság, készség, aggszokás, csiszoltság; — 2. mesterség.

rutinírozott: gyakorlott, jártas, ügyes.

rúzei pirosító.

S

sablón: 1. (kivágott) minta; — 2. idom, forma, kapta, keret; — vmit ugyanarra a kaptaára von, azon keretek közé

kényszerít; kitaposott úton jár, állandó szabály, eljárás, szokott mód.

sablónos, sablónszerű: gépies, lélektelen, kaptaszerű, megszokott, elcsépel, elkoptatott, kopott.

sabotage: l. szabotázs.

sacool: (föl-, meg-)becsül [vö. taksáll].

safe (deposit): pánccélfiók, -szekrény, -szoba (pénztárca-tekben).

sái: finom kendő, nyakbavető kendő.

sámli: zsámoly, kispad.

sampányer: pezsgő.

sampinyóni: csiperke-gomba.

sampión: bajnok.

sans facon: 1. hímezetlenül, hímezés-hámozás nélkül, teketória nélkül, tartózkodás nélkül, kertelés nélkül, egyenesen, kereken; — 2. csak rajta!

sans gêne: tartózkodás, formáságok, teketória nélkül, fesztelenül, szabadon.

sans phrase: sok szó nélkül, egyszerűen, kereken, rövidesen, egyszerűval, szókimondóan.

sanz (chance): eshetőség, esély, alkalom, kedvező körülmények, valószínűség, remény v. kilátás a sikerre.

sanzsan (selyem): színváltó, szivárványos.

sarlátáni: nyegle, szemfényvesztő, szédelgő, szélhámos; vásári árus.

sarniri: csuklós pánt, csukló.

saszíroz: lejt, összenéz.

schwarz auf weiss: írásban, írva, nyomtatásban, nyomtatva.

sélouri: időzés, tartózkodás.

self-made-man: önerejéből lett, maga embere [vö. pikk auf].

sotó: l. sodó.

sattíroz: árnyékol, árnyal.

sattírun: 1. árnyékolás, árnyalás; — 2. árnyalat, ár-

nyéklat, színárnyalat; — 3. fokozat, finom eltérés v. különbség [vö. nuancel].

séda: 1. cédula, papírlap; — 2. (papírlapra írt vizsgái) kérdés.

séma: 1. alak, ábra, alakzat; — 2. minta, példakép; — 3. váz, vázlat, vázrajz, vonalrajz; — 4. terv, tervezet, táblázat, képlet; — 5. általános alak; — 6. kapta, megszokott mód.

sematikus: 1. vázlatos, vázrajzos, táblázatos, képletes, átnézetes; — 2. vonalas; — 3. gépies, kaptaszerű.

sematizmus: 1. címtár, névtár; — 2. táblázatos összeállítás, táblázat; — 3. gépiesség.

sematizál: minta szerint rendez, általánosít.

serolli: (kenyér) sarka, dúca, púpja, púposkája, szegése.

sevró: kecskebőr (kesztyű, cipő).

sezli: kabát szárnya.

sézlong (nem sézlón): pamlag, heverő, hencser.

sex appeal: csáb, inger, a vér szava.

siber: láncos, (pénz-)csempész.

sibof: láncol, csempész (pénzt).

sikki: divatosság, izlés.

sikkos: divatos, izléses, helyes, ügyes.

si: sikolya.

siet, **siezi:** sikolyázik.

siffró: titkos írás, jelírás.

siffrírozott: titkos írású v. jegyű.

sild: (sapka) ellenzője, ernyő.

simli: 1. iratminták; — 2. megszokott, szabványos hivatali munka [vö. sablon, séma].

simpfel: szapul, szld, legázol, plszkol, pocskol; megszól, leszól, rútít.

sipta: balkörmű, rovott-műtű, züllött csavargó.

skála: 1. lépcső; — 2. sor, sorozat; — 3. fokozat, fokbeosztás; — 4. díjfokozat, díj-tábla; — 5. hangsor, színsor.

skandál: (verset) ütemez.

skandalizál: megbotránkoztat, megütköztet; kelt; — skandalizálódik: megbotránkozik, méltatlankodik, megütközik, fennakad, hallatlankodik.

skandalózus: botrányos, megbotránkoztató, hallatlan, gyalázatos; éktelen (zaj).

skandalum: 1. botrány, botránkoztató eset, gyalázat; — 2. kellemetlen eset v. ügy; — 3. éktelen láрма, zaj, zajongás, zivaj, zenebona.

skart: (kártya-) tartalék; skartba tesz: félretesz, mellőz, félretől, sutba tesz.

skatulya: doboz, szelence, tok.

skribler: firkász, zugiró.

skrofula: görvély.

skrupulizál: 1. aprólékoskodik, aggályoskodik, aggodalmaskodik, töpreng; — 2. akadémikoskodik.

skrupulózus: 1. aprólékos, kicsinyes, szőrszálhasogató, aggodulmaskodó, aggságos, akadémikoskodó, okvetetlenkedő, töprengő; — 2. szorgos, szorgoskodó, gondos, pontos, lelkiismeretes.

skrupulus: 1. kétség, kétely, aggodalom, aggság, szemrehányás, meggondolás, lelkiismereti furdulás, habozás; — 2. kifogás, nehézség, akadék.

skurtilis: bohó, tréfás.

slafrokk: hálóköntös, pongyola (kabát).

slág: 1. faj, fajta; — 2. régi slág: régi vágású ember.

sláger: 1. ütőkártya, trompf, adú, ágyú; — 2. döntő érv, vastagja, csattanója, bunkója (a beszédnek); — 3. fény-

pontja, főszáma csattanója (az előadásnak), fényes, csattanós (szám), nagysikerű, mindent felülmúló (darab), robbanó (siker); — 4. földal, divatdal.

slágfertig: 1. harcra kész, felkészült (sereg); — 2. szóra kész, feleletre kész, visszavágó, csértes, gyorseszű (ember), helyén van a nyelve, megfelel neki izibe, jól odavág neki, nem marad adása; — 3. talpraesett, találó, gyors (felelet).

slágvort: 1. jelszó, végszó (színpadon); — 2. vezérszó, (készülő mű) főszavai, címszó (szótárban), rendszó (könyvtárban); — 3. gondolatrögzítő szavak, emlékeztető szó.

slájni: szalagcsokor (derékon).

slampatság: lomposság, hanyagság, gondatlanság, felületesség, rendtelenség.

slamfet, slampos: lompos, cafatos, rendetlen, kócos, loncsos, zúllott külsejű.

slank: karcsú.

slankit: karcsúsít.

slendriáni: 1. ócska szokás; — 2. lompos, rendetlen, hanyag.

slapp: 1. uszály (ruhán); — 2. uszályhajó; — 3. kísértő csapat, kíséret.

slaco: hasáték.

sliff: csiszoltság, jó módor, finomság, símaság, jó fellépés, bánnytudás (emberekkel).

slingeli: hurkol.

slisszel: feltűnés nélkül távozik, eltűnik, elsurran, el-sompolyog, ellopózik, el-sutytyan, el-somfordál, kicsúszsan, néma sikollyal távozik, kámforrá válik.

slukk: szippantás; — elukkol: mellre szívja a füstöt.

slussz: 1. zárlat, kötés (tözdén); — 2. derék, derékbség, kötés (nőkön); — 3. vége! levan! elég volt! nincs tovább! pont! [vö. passz, pász].

smakkol: izlik, inyére van.

smarni: 1. császármozsa; — 2. haszontalan semmiség, vacak.

sminki: (arc)festék; — sminkei magát: festi magát, kendőzik.

smokki: kicsinyes ember.

smonca: üres szóbeszéd, salang.

smirgli: csiszoló, üvegpapír.

smuoig: fősvény, szűkmarkú, zsugori, piszkos, garasos, kupori.

smuoigság: piszokaág.

smukki: ékszer.

snájdigi: 1. kemény, kuruc, katonás, fránya, mokány, erőlyes, karakán, hetyke (katona, legény); — 2. bátor, merész, hősi; — 3. kardos, kacklás tűzről pattant, rátartó menyecske [vö. stramm].

snassz: 1. toprongyos, rongyos, pocák, piszkos, fősvény, garasos (ember); — 2. hitvány, komisz, selejtes (áru) [vö. hóvil].

snapsz: papramorgó, pálinka.

snellizder: (gyors)forraló.

snili: szelet (hús) [vö. flél].

snitti: 1. szelet (fagylalt); fütty (sör); — 2. (ruha-)szabás.

soder: murva, zúzott kő.

sodó: tojásos bor- v. tejhab, zsufa (rég. magyar neve).

soffirozi: vezet (gépkocsi).

söfför: (gépkocsi)vezető, gépkocsis.

sfort-programm: rögtönös munkaterv.

sovéni: fajimádó, fajvédő, fajos.

sovinizmus: fajimádás, faj-

góg, faji elfajultság, fajgyűlölség, fajosság.

spachtili: festőkés, lapicka.

spádó: tőr kard, egyenes kard, gyíkleső.

spagát: zsinag, madzag.

spaji: élestar, éléskamra, kazara.

spaléta: ablaktábla.

spallri: 1. sorfal [vö. kordon]; — 2. rács (gyümölcsnevelésre).

spangli: pánt.

sparherd: tűzhely.

sparmászeri: 1. takarékos, jól gazdálkodó; — 2. zsupori, kupori, garasos, garaszkodó, fogához veri a garast.

specarajos: fűszeres, fűszerkereskedő.

speciális: 1. faji; — 2. egyes esetre szorítkozó v. szóló, egyes, külön, különös, különleges, szűk körű; — 3. saját, sajátos, saját szerű; — 4. részletes, tűzetes, szakszerű, szak(tanulmány); — 5. mástól eltérő, magában álló (eset), nevezetesen, érdekes.

specialista: szakértő, szakember, szaktudós; szakorvos.

specialitás: 1. különlegesség, különösség, sajátosság; — 2. szakképzettség, szakismeret, kiválóság, szakma, mesterség; — 3. érdekesség, nevezetesség, furcsaság.

specialiter, speciell: 1. külön, különösen; — 2. sajátképen, tulajdonképen, kiváltképen, kivált, rivalóan, főkép, elsősorban, mindenekelőtt; — 3. nevezetesen, névszerint, jelcsül; — 4. részletesen, tűzetesen, szakszerűen; — 5. csak, csakis.

specializál, specifikál: részletez, részletesen v. egyenkint v. tételenként kimutat, felsorol.

specializálódik: (el)részleteződik, szétesszik, elaprózik, elkülönül, szétagazik; egyes esetekre szorítkozik, egy szakra adja magát.

specifikus: sajátos, egyéni, jellegzetes.

spedició: 1. szállítás, elszállítás, továbbítás, szétküldés; — 2. szállító, szétküldő hivatal v. vállalat.

speditör: (áru-, bútor-, málna-, poggyász-) szállító, szállítmányozó [vö. liferáns].

spékeli: szalonnáz, tűzdel.

spekuláció: 1. gondolkodás, elmélkedés, tudományos vizsgálódás, elmélet, elméleti föltevés, okoskodás; — 2. számítás, számítás, tervezgetés; — 3. nyerekedés, nyereszkedés, haszonlesés, haszon, haszonvadászat, üzérkedés, kufárkodás; — 4. vállalkozás, üzlet.

spekulál: 1. gondolkodik, elmélkedik, elméljében fogat, vizsgálódik; — 2. tervezget, számíthat; — 3. haszonra számít, hasznosul, üzérkedik, kufárkodik, nyerekedik, nyereszkedik; — 4. vállalkozik, vállalkozikba kezd v. becsatlakozik.

spekulatív: elmélkedő, vizsgálódó, elméleti, elmélkedésből folyó, elvont.

spendabilis: adakozó, bőkezű, pazar, „adonyi“.

spendirozi: 1. ad, adakozik, ajándékozik; — 2. szán, rászán (vmi összeget), nem sajnálja (a pénz vmitől), juttat.

spendí: paraj, laboda.

spice: 1. szópóka, szivarszipka; — 2. spicce van: kapatos, kótyngos, beszeszelt, pityókás, becsismentett; — 3. csúcs; spiccen végződik: hegyes.

spiccol vmire: les rá, várja (az alkalmat), szeretne v. megkívánt vmit, fáj rá a foga, ki szemel.

spicli: kém, besúgó, feladó, kopó, fogdmeg, leskelődő.

spinát l. spenót.

spionkodik: kémkedik, utána jár, utána les, fűrkész, szaglász, szimatol, kémlelődik.

spiritusz: 1. lélek, szellem; — 2. ész, értelem; — 3. elmésség, gyors ítélet, józan ész, szűnivaló, vagott dohány; — 4. szesz, borszesz; — **spiritus rector:** mozgatója, lelke, intéző lelke, igazgató szelleme vminek, értelmi szerző.

spontán: 1. önként való, maga jószántából való, kényszerítetlen, kényszer nélküli, szabad (elhatározás); — 2. őszinte, közvetlen (tetszés, helyeslés), kitörő (lelkesség); — 3. önként, szabadon, saját elhatározásából, szabad akaratból, közvetlenül, önmagától, magától.

sporadikus: szórványos, szét-szórt, egyes, magános.

spór, spórherdi: tűzhely.

spórol: takarékoskodik, megtakarít, gyűjt, félretesz.

sport: 1. sport; — 2. testedés, verseny, versenyjáték, testgyakorlat; — 3. kedvtelés, szórakozás; — 4. szeszély.

spiccei: 1. fecsent, fecskend (ez), főcsög; — 2. hint, permetez.

spicceri: fröccs (szódafröccs, paradifröccs, málnafröccs); — fröccs: (bor és szikvíz felesen); házmester (3 deci bor, 2 deci szikvíz); hosszúlépés (1 deci bor, 2 deci víz); tréfa, kifröccs, fütty (1 deci bor, 1 deci víz).

sprinter: rövidtáv-(futó, -úszó).

spród: rátartós, begyes, ridég, visszataszító.

spulni: (cérna)-orsó, cséve.

srég: rézsút(os), ferde; — srég vizávi: rézsút v. ferdén szemben.

stabil(is): 1. álló, állékony, helyben maradó; — 2. állandó, átlátható, tartós, szilárd.

stabilizál: 1. állandósít, állandóvá tesz, tartóssá tesz, megszilárdít; — 2. megállapít, végérvényessé tesz [vö. konzolidál].

stáció: 1. állomás, megálló-

hely; — 2. tudományos állomás v. intézet.

stádion: versenypálya, versenypépület.

stádium: 1. állapot, kar (dó karban van), (a dolgok) állása, helyzet, alakulás; — 2. fejlettség, fok, fejlődési fok, fokozat, pont, fejlemény; — 3. időpont, idő; — 4. szak, szakasz, fejezet; — kezdő stádium: legkezdetén, kezdetén, kezdő szakában v. fokon; — végső stádium: legvégén, végén, végső szakában; haldoklás, halodóban van; feloszlás, bukás; — legmagasabb stádium: legmagasabb fok.

staféta: lovaspósta, gyorsposta; váltott verseny (futás, úszás).

staffázs: 1. díszítmény, díszítés; — 2. díszítő alakok, mellékalakok; — 3. mellékes járulékok.

staffelei: festőállvány.

staffiroz, kistaffiroz: 1. díszít; — 2. minden szükségességgel ellát, fölkeszít, felszerel; — 3. kiházasít.

staffirung: 1. díszítés; — 2. felszerelés, berendezés; — 3. keletgye, kiházasítás.

stagione: 1. színi idény, operavadvad; — 2. operatársaság, vándortársaság, vándorszínpad.

stagnál: 1. megállapodik, megáll, vesztegel, szünetel, pihen, megreked, megakad, változatlanul megmarad, nem halad; — 2. pang, tesped, el van posványodva; — 3. egyformán van, nem változik (betegség).

stájgerol: emeli, földragítja a házbért. — kistájgerol a lakásból: kfdragít.

stallum: 1. hivatal, állás, állomás; — 2. tanszék; — 3. javadalom, évdíj; — 3. kanonoki szék, káptalani hely; — stallum litterarium: irodalmi javadalmas; — stallumos: javadalmas.

stampedi: kupica, pohárka.

standard: 1. törvényes mérték, mintamérték, szabály; — 2. életstandard: életmérték, életszínvonal, létföltétel, léteztűkséglet, létfontartás, a megélhetés mértéke; — 3. átlag(os); — standard-egyeniség: vezérégyeniség; — standard-mű: vezermű, remekmű.

stande-péde: tüstént, rögtön, rögvest.

stander: 1. szapú, szapulókád; — 2. szeneekupa, széntartó.

standes-gemáss: rangszerű, rangjához méltó v. illő.

stanioli: (papír)zacskó, szűtyő(ke).

staniól: ónlemez, ezüstpapír.

stangli: rudacska, szelet.

stári: (színpadi, művészvilágból való mozi-) csillag, elsőrendű művész; bákirálynő.

start: indulás, rajt.

startol: indul.

statárialis: rögtönítélő.

statarialiter: vészbíróság útján.

statárium: 1. rögtönítélő eljárás; — 2. vésetörvényszék, rögtönítélő bíróság v. törvényszék.

statleza: segédszínész, néma személy.

statasztika: 1. számhasonlítás (tudománya); — 2. számbeli kimutatás; — 3. a számok.

statuál: megállapít, meghatároz, megszab, rendel, állít; — példát statuál: példát szolgáltat v. mutat; — ezítudótat statuál: helyzetet teremti.

státus: 1. állapot, helyzet; — 2. állomány, álladék, készlet. összeség, ami van; — 3. (hivatalos) létezáni. (összes) személyzet; — 4. testület, kar, rend; — status quo (ante): előbbi v. régi állapot; — status praesens: meglévő v. jelenlegi állapot.

statútum: alapszabályok, rendtartás.

stóg: palló, bűrű.

stekli: (cipő) sarok.

steigerol l. stájgerol.

stellázs: polc, állvány, tartó.

stenker: izgága, kötekedő.

stenográfia: gyorsírás.

stereotípi: 1. lemezöntésű v. tömböntésű (nyomás); — 2. változatlan, állandó, örökös, szokott, ismert(mondás), semmitmondó (szólás); — 3. merev, kifejezéstelen (arc).

steril: 1. meddő, terméketlen; — 2. csíramentes, csírátlantított; — 3. kopár, rideg, sivár (vidék).

sterilizál: 1. csíramentessé tesz, csírátlantít; — 2. meddővé tesz.

stich: árnyalat, csepp, kevés; kék stichje van: kékbe játszik, kék árnyalatú; — savanyú stich: kezd savanyodni, egy cseppet savanyú.

stichilroz: csipked, rejtett célzásokat tesz, ingerkedik, kötekedik, évelődik, bosszant.

stichpróba: kémpróba, találmópróba.

stichwort: címszó (szótárban), vezérszó (fogalmazásban), végszó (színpadon).

stikkeli: hímez.

stikli: csíny, csínytevés, nuncság, pajkosság, hőstett (gúnyosan).

stillhalte-megállapodás: hitelrögzítés.

stilizál: 1. fogalmaz, szövegez; — 2. módosít, átalakít, alakít.

stílus: 1. nyelvhasználat, előadás, nyelv; — 2. írásmód, írály, szövegezés, fogalmazás; — jó stílus van: jó tolla van, jól, szépen ír; — 3. építésmód; — 4. ízlés; — 5. naptárszámítás; — 6. szokás, mód, modor, eljárás, hang; — 7. szabás; — nagystílusú ember: nagyszabá-

sú, nagyarányú, hatalmas, nagyméretű.

stílusos: 1. izléses, izlésnek v. szabályoknak megfelelő; — 2. hozzáillő, hozzáméltó, megfelelő, összhangzó, arányos; — 3. korszerű; — 4. divatos.

stimmel: 1. hangol (hangszert); — 2. összevág, egyezik; — 3. rendben van; úgy van! igaz!

stipendium: ösztöndíj.

stokkedli: kis szék, konyhaszék (hát nélkül); számolyszék.

stoppl: állj, megállj, hopp!

stopper-óra: versenyóra.

stoppol: 1. harisnyát foldoz, lyukat tőm; — 2. lestoppol: lefogal; — megállít, föltartóztat; — 3. rögzít.

storníroz: 1. helyesbít, ellenkönyvel, ellentételez (hibát üzleti könyvben); — 2. visszavon (rendelést), megsemmisít (ügyletet), érvénytelenít (kötvényt).

stósz: rakás, oszlop.

stráfi: csik.

stráfkoss: társzékér.

stramm: kemény, mokány (legény), feszes (tisztelgés), szemrevaló, derék, takaros (lány).

strand: főveny; strandfürdő; fővenyfürdő, partfürdő; strandtoillette: parti ruha.

strapa, strapacél: 1. fáradtság, fáradalom, fárasztás, vesződség, erőfeszítés, erőltetés, gürcölés; — 2. koptatás, nyúzás, használás; — strapa-ruha: köznapi v. viselőruha. koptatóruha.

strapál, strapacéloz: 1. (agyon)fáraszt, megvisel, megtör, kimerít, lezsarol; — 2. (ruhát) koptat, vásált, elnyű, nyúz, agyonhasznál; — strapálja magát: fárad, erőlködik, vesződik. koptatja magát, gürcöl; — strapált: 1. fáradt, lezsarolt, kimerült; — 2. viseltes, keshegt, ütött-kopott, elnyűtt.

sztrassz: cseh gyémánt, üvegkő, üvegdisz.

stréber: törtető, kapaaskodó, könyökkel dolgozó; akarnok (tréf.).

stréberkedik: kapaaskodik, törtet, könyököl.

striói: 1. selyemfű, kitartott férfi; — 2. csibész, csirkás.

strioli: fonott kalács, fonatos.

strikt: szigorúan véve, szorosan véve, szoros értelemben, szorul-szóra, szabatosan, pontosan, világosan.

strimfli: harisnya.

strohmann: álszereplő, más helyett szereplő, céka, helyettes strófa: versszak.

stróman: álszereplő, céka, helyettes.

strózsák: szalmazsák.

strufli: cipő fule, húzója; nadrág talpallója.

struktúra: alkat, szerkezet (belső) szövet, összetétel, elrendezés.

strumpspandli: harisnyakötő.

strupírt: (meg)rokkant, elcsigázott, tönkrement v. -tett.

stuoccol: körül-, megnyír, kurtít

stuoli, stuoni: csuklóvédő.

stúdium: 1. tanulás; — 2. tanulmány, tudományszak, tárgy; — 3. kutatás, törekvés, igyekezet.

stupid: ostoba, töklökő.

sub auspiciis regis v. gubernatoris: királyi v. kormányzó kiutaltatással (avatja doktorrá).

sublód: flókos szekrény.

sub rosa: titok pecsétje alatt, titkon, bizalmasan, négy szem-közt.

sub specie aeternitatis: az örökkévalóság színében v. jegy-alatt, örök érték szempontjából

sub titulo: valaminek ürügye alatt, valamilyen címen.

sufni: pajta, szín.

suszter: varga, cipész, lábbelikészítő.

sváda: 1. bőbeszédűség, szó-

áradat; — 2. ékesszólás, rábeszélés.

svájfol: kanyarít, gömbölyít, kerekít (kalácsot, svájfolt kabát: kikanyarított kabát).

svártili disznósajt, pucor.

svindleri: csalo, szélhámos, szédelgő.

svindteri: csalo, szélhámos, szemfényvesztés, szédelgés, becsapás.

svungi: 1. lendület, lödülés, lödítés; — 2. lendület, szárnyalás (beszédben); — **svungba jön:** 1. nekilendül, nekilödul; — 2. nekihevül, nekitüzesedik; — 3. beletanul.

Sz

szabotáz: 1. géprombolás; — 2. munkalassítás, amerikázás, labodázás.

szafi: (pecsenye)-lé, zsír.

szafos: 1. leves, nem száraz; — 2. pajkos, dévaj, csiklandós, vaskos, borsos, szabad-szájú, mocskos (élo, mondás).

szaldíroz: 1. kifízet, kiegyenlít; — 2. kifízetést elismer, számlát aláír, nyugtáz; — **szaldírt,** ki van fizetve, fölvetem, nyugtázom.

szalotli: lugas, kerti házikó.

szalon: 1. nagyterem, társalgó, fogadószoba; — 2. társaság; — 3. műkiállítás, műtárlat, tárlat [vö. galéria]; — 5. műhely, műterem; divatterem.

szalonfűhig, -képes: társaságba való, társasági, finom.

szalto (mortale): 1. halálugrás; — 2. nyaktörő v. merész vállalkozás.

szalutál: tisztelig.

szalvál: ment, menteget.

szalvóta: asztalkendő, szálkendő.

szanál: 1. orvosol, gyógyít (betegeket) [vö. kúrál]; — 2. orvosol, rendbeszed, rendez,

ment, helyreállít, javít (állapotokat).

szanáás: 1. gyógyítás, orvoslás; — 2. rendezés, fölsegítés, talpraállítás, helyreállítás, mentés.

szanatórium: gyógyintézet, üdülő(-ház).

szandái saru.

szandolin: lélekvesztő, (ladik).

szangvinikus: vérmes, élénk, tüzes, melegsívű, hevüλέkeny, könnyen hevülő, heves véralakutó, heveskedő, rajongó.

szanitárius: egészségi, egészségügyi.

szankeio: 1. szentesítés (törvényé); — 2. jóváhagyás, megerősítés, beleegyezés, hozzájárulás v. rendelkezés; — 3. kötelező erő, érvény, érvényesség, hatály; — 4. büntetés, megtorlás, megtorló intézkedés.

szankcionál: szentesít, törvényesít, törvényerőre emel, megpecsétel, jóváhagy, megerősít. érvényessé tesz.

szarkasztikus: maró, égető, csipős, fulánkos, csúfondáros (beszéd, gúny).

szarkofág: 1. kőkoporsó; — 2. díszkoporsó (fából, fémből).

szatirizál: gúnyol, gúnyolódik, ostoroz, csúfol, csúfolódik. csipked, szurkál, pellengérré állít, kipellengérez, nevetségessé tesz.

szatirizakelő: elégtétel.

szedna: 1. jelenet, jelenés, —

2. látvány.

szcenárium: jelenetek beosztása, jelenetkezés, jelenetvárlat.

szcenéria: 1. jelenetek színhelye, szín, környezet; — 2. táj, tájkép, környék, vidék.

szemsz: 1. ülés; — 2. spiritalizta ülés.

széf 1. safe.

szeimedli: szegés.

szekál, szekiroz: bosszant, zaklat, gyötör, kollektetlenke-

dik, nyagga, kínoz, izgágáskodik.

szekáns: bosszantó, zsémbes, házsártos, izgága, kiállhatatlan, zaklató.

szekreter: írószekrény, írópólc.

szekta: 1. felekezet; — 2. pártárnyalat.

szekularizál: (egyházi vagyont) bevon, államosít.

szekundál: 1. segít, segédkezik; — 2. kísér (énekel v. hangszeren) [vö. kontrázik]; — 3. pártján van vkinek, nézetében osztozik.

szekundáns: 1. párbajsegéd; — 2. kísérő hang.

szekunder: másodlagos, másodszorban fontos, alárendelt fontosságú.

szeklelő: 1. kiválás, kiválogatódás, kiválasztódás; — 2. kiválasztás, (ki)selejtezés, mustálás, válogatás, rostálás.

szeklelt: kiválogat, selejtez.

szeklektív (rádió): válogató.

szemafor: (vasuti) jelzőkar.

szeminárium: 1. nevelőintézet; — 2. tanító(nő)-képző; — 3. papképző, papnevelőintézet; — 3. egyetemi intézet.

szenátor: tanácsos.

szendvics: rakott v. bélelt zsemlye, kenyér.

szenilis: 1. aggastyán, elvénhedt, elagott, koravén; — 2. agkori gyöngeségben szenvedő, gyengült elméjű.

szenilitás: agkori gyöngeség, elvénhedés, koravénység.

szentenola: 1. mondat; — 2. tétel, jeles v. velős mondas; — 3. ítélet, végzés; — 4. szakvélemény.

szentimentális: 1. érzelmes; — 2. érzelő, érzelőgős; — 3. sírángozó, pityergős.

szenzáció: 1. érdeklő érzésvétel; — 2. érdekes, nagyérdekes.

ségű, feltűnő, nagyhatású, zajos esemény; feltűnés, meglepetés, nagy eset, izgató hír, érdekesség, nagysikerű dolog, a nap eseménye; — 3. lelki esemény, élmény, izgalom, inger.

szenzáció: 1. nagyérdekeségű, nagyhatású, feltűnő, figyelemkeltő, hatást keltő, hatásos, zajos, meglepő, érdekfeszítő, izgató, izgalmas, nevezetes; — 2. mozgalmas, eseményekben, élményekben gazdag (élet), lármás (hét).

szenzál: pénzhajtó, alkuss, pénzügynök.

szenzibilis, szenzitiv: 1. érzékeny, érzékenykedő, érző, gyöngéd érzésű; — 2. fogékony.

szeparál: elkülönít, el-, külön- v. szétválaszt, osztályoz, elhatárol.

szeparatív: különtörékvessű, széthúzó, különlevő, különérdekű, egységbontó, bontó, bomlasztó, elszakadni törekvő.

szeparé: különszoba, különterem (nyilvános helyen).

szepizis: 1. rothadás, genyedés; — 2. vérméregzés, genyérűség, fertőzés.

széria, szériás: sor, sorozat, láncolat; — széria-gyártás: sorozatos v. tömeggyártás.

szerpentin: 1. kígyóút, kanyargó; — 2. papiroskígyó.

szérum: 1. vérsavó; — 2. oldóanyag.

szervál: (labda-, teniszjátékban): adogat.

szerviett, szalvéta: asztalkendő, szájkendő.

szervilis: szolgál, szolgálékú, aláskodó, hunyászkodó, talp- v. tányérnyaló, hiszlgő, csúszó-mászó.

szervíroz: 1. tálal; — 2. föl-hord, fölshoz, fölpad.

szervíz: 1. kiszolgálás, szolgálata (s az érte járó díj); —

2. teríték; — 3. (asztali v. evő-) készlet.

szexuális: 1. nemi, nemi életre vonatkozó; — 2. érzéki, érzékingerlő; 1. még: *sex*.

szexualitás: nemiség, nemi élet.

szexóni: évad, idény.

szféra: 1. gömb, teke, golyó; — 2. égboltozat, éggömb, légkör; — 3. kör, tér, terület, körzet, kerület; — 4. hatás-kör, munkakör, működési kör, jogkör társadalmi kör; — érdekszféra: érdekkör; hatalmi szféra: hatalmi kör v. terület; értelmi szféra: értelmi színvonal.

sziasztai: déli pihenő, pihenés, ejtőzés.

szignál: 1. jelez, megjelöl, aláír, kézjeggyével v. névjelével ellát (pl. képet); — 2. ellenjegyez; — szignált (kép): kézjegyes, névjelős, aláírt.

szignatúra: 1. jel, jelzés, jelölés, bélyeg; ismertetőjel; — 2. kézjegy, névjel, aláírás (képen); — a helyzet szignatúrája: a helyzet képe.

szilfid: légi tündér; — szilfid-termet: légies, karcsú, lengő, könnyű, sugar, gyöngéd, tünde.

sziliszkin: fókabőr, bársonyos (vidra, pézsma stb.) bunda.

sziluett: 1. árnyékkép, árnyékrajz; — 2. körvonalak, körrajz.

szimbolikus: jelképes, jelképi, képes.

szimbolizál: jelképez, jelent, ábrázol, példáz.

szimmetrikus: részarányos.

szimpatetikus: 1. együttérző; — 2. titkoserejű, varázsos, bűvös (szer, ital, tinta).

szimpátia: 1. együttérzés, rokonérzés, rokonszenv; — 2.

vonzalom, vonzódás, barátság, szívesség, melegség.

szimpatikus: 1. együttérző, rokonszenves, megnyerő, szeretetreméltó, jóindulatú v. kedvező (fogadtatás); — 2. rokonérző, rokonérzelmű.

szimpatizál: vonzódik vkihez, rokonszenvez vkivel, szível vkit, együtt érez vkivel.

szimpla: 1. egyszerű; — 2. egyrétű, egyrétben.

szimplex: egyszerű, együgyű, jámbor, korlátolt, bárgyú, fajkó.

szimptóma: 1. tünet, jel, előjel, jelenség; — 2. betegségi tünet, körjel.

szimptomatikus: tünetes, tüneti, jellemző, jellegzetes.

szimulál: színlel, tettet, mutat, alakoskodik, elváltotztatja magát.

szimuláns: 1. tettető, színlelő; — 2. színlelő beteg, alakos.

szimultán: együttes(en), közös(en), egyszerre való, egyidejű(leg).

szinoerizál: 1. őszintéskedik, bizalmaskodik, pntáskodik, komázik; — 2. jóízűen beszélget, adomásgat.

szindikátus: 1. intézőség, választmány; — 2. alkalmi szövetkezés, szövetkezet; — 3. szakszervezet.

szinekúra: 1. gondnélküli, munkával nem járó, ingyen hivatal, jövedelem; — 2. semmittevés, gondtalanság.

szinoním: rokonértelmű, hasonlójelentésű (szó).

szintetikus: 1. összetevő, összefoglaló, egységesítő, egyesítő, összegező; — 2. mesterséges (vegyület).

szintézis: összetétel, összefoglalás, egységbe való foglalás, egyesítés; összegezés, rendszerezés, magasabb egység, teljes egész, közösség, összesség.

sziréna: gőzsíp, tülök.

szisztéma: rendszer.

szisztematikus: rendszeres.

szisztematizál: rendszerez, rendszerezít, rendszerbe foglal v. illeszt, rendszeressé tesz.

szituáció: 1. helyzet, (vagyoni) állapot, viszonyok (lvő. pozíció); — 2. fekvés, tájék, vidék, színtér; — 3. körülmények, viszonyok, alakulás.

szituált, jól szituált: jó anyagi körülmények közt élő, vagyonos, módos, jómódú, tehető, gondok nélkül élő, jól bírja magát.

szkeos: színpadi jelenet, színvázlat.

szkepezis: 1. kételkedés, kétség, kételkedés, kétség; — 2. gyanu, gyanuper; — 3. hitelenség.

szkico: 1. vázlat (rajz); — 2. rajz, karcolat, elmefuttatás.

szkiccloz: 1. vázol, levázol, nagy vonásokkal odavet; — 2. nagyjában elmond, vázol.

szkunksz: görény(bunda).

szmess: visszaütés (teniszben).

szmoking: vacsorakabát.

sznob: nagyképű, nyegle.

sznobizmus: nagyképűség, nyegleség.

szorái: esti hangverseny v. előadás, estély.

szociális: 1. társadalmi, társas, közös; — 2. közjóléti (intézmény.)

szocializál: a társadalom tulajdonába vesz, köztulajdonná tesz.

szociológia: társadalomtudomány.

szolemni: ünnepi, ünnepélyes.

szolid: 1. erős, biztos (alap); szilárd (épület), tartós (munka); tömör (aranyékszer); — 2. megbízható, hiteles (forrás); szavahihető, igaz, becsületes.

tisztességes, derék (ember); jó, megbízható, jóhitalú, jóhírnévű (kereskedő); jóra való, megálapodott jellemű, kipróbált; nem léha, mértékletes, nem költekező, takarékos; otthonülő, nem korhely (ember); — 3. rendezett (vagyoni viszonyok); alapos, mély (tudás); magvas, velős (beszéd); szerény és öntudatos (magatartás); — 4. méltányos árak.

szolidáris: összetartó, együtt, közösen v. egyetemlegesen felelős, együttérző, egyértelmű, egybehangzó, egyöntetű, együttes.

szolidaritás: összetartás, összetartozás érzése, érzelmi közösség, kölcsönös bizalom, egyetemleges felelősség, egyetértés, érdekközösség, együttérzés, barátság; — szolidaritást vállalok, szolidáris vagyok: közösséget vállalok, azonosítom magam, egyet vallok, egynek érzem magam, egy értelemen vagyok valakivel, helyt állok, magamévá teszem, osztom a felelősségben.

szolista: magánénekes, magánszereplő.

szóló: 1. egyedül, külön, magányosan, egyes; — szólóban: egymagán, egyedül; — 2. magánének, magántánc, magánjáték; — 3. szóló-rák: nagy rák (tulajdonképp: zala-rák).

szonda: 1. mélységmérő, fenékmérő; — 2. (orvosi) kutassa, kémli; — 3. fűrőlyuk.

szondíroz: 1. mélységet mér; — 2. kutat, keres, vizsgál; — 3. kipuhatol, puhatolódzik, tapogatódzik, tájékozódik.

azonika: 1. egyenesen, minden teketória nélkül, szó nélkül, rövidesen, kurtán-fureván, himeztelenül; — 2. legott, tüsszént, azonnal.

szontagsjäger: kocapuskás, kocavadász.

szordinó: hangfogó, hangtompító, — szordinós hang: tompított, mérsékelt.

szortíroz: osztályoz, rendez, szétválogat, elkülönít, fajtáz.

szósz: 1. mártás; — 2. szószban maradt: bajban, csávéban. **szósz:** szómoklat, beszéd.

szotoczkóp: szívhallgató.

sztrájk l. strájk.

szubaltern: alantas, alárendelt.

szubjektív: 1. alanyi, alanyias; — 2. egyéni, személyi, személyes, belső; — 3. sajátos, külön(álló).

szubjektív: 1. alanyilag; — 2. egyénileg, egy egyén szempontjából, a magam felfogása v. nézete szerint, személyes szempont szerint.

szublimál: átszellemít (lélek-elemzés).

szublimis: fennkölt, átszellemült, átszellemített.

szubordináció: 1. alárendelés, alárendeltség, függés, függő viszony; — 2. fegyolem, engedelmesség, szófogadás.

szubstancia: 1. állomány; — 2. anyag, alkotórész, tárgy, tartalom; — 3. vminek lényege, veleje, főrése, mivolta.

szubstrátum: (tárgyalási) alap, (alapul szolgáló) anyag, (pör) tárgya.

szubtilis: 1. finom, gyengéd; — 2. kényes; — 3. pontos, éles; — 4. éleselméjű, éles, élmés, ravasz; — 5. bonyolult, körülményes, nehéz; — 6. hajszálnyi, árnyalatnyi, hajszálfinom, elenyészően csekély (különbség); bonyolódott, szövényes (kérdés); éles (határvonallal); aprólékos (fólosztás); kormonfont, furfangos, szórászhazogató, aprólékoskodó

(okoskodás); mélyre ható, mély (ítélet); gyöngö, gyöngéd, lenge, légies, karosú, nyulánk, sugár (termet); aprólékos, finom, babráló, pepecselő (munka).

szubtilitás: 1. finomság, árnyalat [vö. nianasz]; — 2. aprólékos megkülönböztetés; — 3. éleselméjűség, mágond; — 4. semmiségek, aprólékoságok, potomságok.

szubvenoió: 1. segélyezés, (állam-)segély, támogató, gyógyoltás; — 2. pénzsegély, segélypénz, segélyösszeg.

szubvenoió: pénzzel segélyez, támogat, gyógyolt, fenntart; — szubvenoió: segélyezett, (állam-)segélyes.

szufli: gömbölyű zsinór.

szuggerál: 1. sugall, sugalmaz [vö. inspirál]; — 2. hat, befolyásol, hatással van, éreztet; — 3. elhitet, ráveszt, rábeszél, rábírt; — 4. (érzelmet) gerjeszt, kelt, indít, felidéz, ébreszt, (szerelemre) gyújt.

szuggeráció: (nem: szuggeszció): 1. sugalom, sugallat, befolyás, lelki hatás; — 2. elhiteles; — 3. bűvös hatás, varázs, bűvölet.

szuggesztív: 1. sugalmazó, sugalló; — 2. kényszerítő, ellenállhatatlan hatású, elhiteles, erős befolyású, ható, hatásos, hatályos; — 3. lenyűgöző, megbűvölő.

szukcesszív: egymásután, egymásra következő, fokozatos, fokanként való.

szukkrecesszió: 1. növekedés, növedék, gyarapodás, szaporulat, (után)pótlás; — 2. utódok, új nemzedék, sarjadék; — 3. követők, tanítványok; — 4. utókor; — 5. utódnevelés.

szupé: vacsora.

szuperál: fölülmúl, meghalad, megelőz; — szuperált ér-

tesülés: meghaladott v. alké-
vett értesülés; — jól szuperál:
jól működik, sikerül, jól ha-
lad (pl. jól szelel a pipa); —
kiszuperál l. ott.

szuperioritás: 1. felsőbbbbség,
fölény, nagyobb jelentőség, fel-
sőbbrendűség; — 2. vezető sze-
rep, elsőség.

szuperlatívus: 1. felsőfok;
— 2. túlzás, szélsőség, végle-
tesség, szertelenség.

supplementum: 1. kiegészí-
tés, pótlás, toldalék, függelék,
vmely műhöz; — 2. kiegészítő
v. pótkötet.

supponál: 1. alájatcsz, alá-
jahelyez; — 2. föltesz, véleke-
dik, elképzel, gyanít.

suppozitív: föltevés, véle-
lem, vélekedés, gyanítás, el-
képzelés.

supremácia: fennhatóság,
felsőbbbbség, főuraság, hatalom;
— (a magyar nyelv fensősége,
uralma).

surrogátum: pótlék, pótló-
szer, pótlás, helyettesítő eszköz
v. szer; pót.

suterén: mélyszínt, pince-
sor, alagsor.

szuverén: 1. (főnév) feltétlen,
független v. korlátlan úr, fe-
jedelem, uralkodó, úr; — 2.
(melléknév) fejedelmi, uralko-
dói, királyi; — 3. önálló, füg-
getlen, korlátlan, önhatalmú
(úr, állam); — 4. felséges, fel-
ségjogú; — 5. felsőbbbbséges, fő-
lénysé, önérvényes, főnnhőjázó,
gőgös.

szuverénítás: 1. felségjog,
felség, hatalom; — 2. függet-
lenség, önállóság, független
uraság; — 3. felsőbbbbség fő-
lány, tekintély, fensőség.

T

table d'hôte: társas ebéd,
közös étkezés.

tabló: 1. csoportkép, csoport-
tozat, képcsoport; — 2. néma-
kép, élőkép, néma jelenet; —
tabló!: mily jelenet! általános
meglepetés v. elképedés.

tabu: 1. tabu; — 2. tilalom;
— 3. sérthetetlen szentség.

tabula rasa: tiszta helyzet.

taille: 1. (ruha-) derék; — 2.
termet, növés, testalkat.

taksa: 1. díj; — 2. ársza-
bás, díjjegyzék.

taksái: 1. árt szab; — 2. ér-
tékel, föl. vagy megbecsül.

taktika: 1. harcazat; — 2.
haditerv, tervszerű eljárás; —
3. modor, eljárásmod; — 4.
mesterkedés, csel, fortély; —
5. próbálgatás.

taktikázik: mesterkedik,
fortélyoskodik; halogat, húzza-
vonja a dolgot.

talentum: 1. tehetség, képes-
ség; — 2. természetli adomány.

talim: ál, hamis, utánzott,
nem valódi.

tangál: érint, pedz.

tangens: per tangensem;
érintőleg, mellékesen, melles-
leg, futólag.

tanki: 1. páncélcocsi; — 2.
(benzin)tartály, -töltő.

tankol: tölt, megtölt, itat
(gépkocsit).

tantiém: 1. (színmű-)rói tisz-
teletdíj; — 2. részesedés, osztá-
lék, jutalék.

tapéta: kárpit.

tapper: itatós-nyomó.

tapór (tapír): bérzenész.

tarifa: 1. árszabás, díjsza-
bás, díjtétel; — 2. díjjegyzék
árjegyzék.

taxaméter: díjmérő v. -mu-
tató.

taxatív: 1. becslés szerint;
— 2. hozzávetőleg; — 3. egyen-

ként (felsorolva), tételenként, tétélesen, részletezve.

team: együttes, csapat.

technika: 1. műtan, műszaki tudományok; — 2. gépészet; — 3. műgyetemi; — 4. gyakorlati eljárás, mód, módszer, kezelés(mód), ügyesség, (anyaggal való) bánás, készség, szakügyesség, gyakorlottság, gyakorlat, készség, jártasság [vö. rutin]; — 5. műmabály, művészi eljárás, bánmód, bánás.

technikai: műtani, műszaki (tudományok, akadályok), gépés (nehézségek), kezelési, gyakorlati, művészeti (eljárás), fogalmi (sztrájk).

technikus: 1. műszaki ember; — 2. műgyetemi hallgató; — 3. műszeres, műszerkészítő; — 4. technikus kifejezés: műkifejezés, szakszó.

teint: arcmin, arcbőr, bőr.

téka: 1. tok, tartó, táska, fűzet; — 2. könyvvállvány, könyvszekrény, könyvespolc.

telefon: távbeszélő; — oz: felszólít, hív, átszól (ugyanegy városban).

téma: 1. tétel, alaptétel [vö. tézis]; — 2. vminek tárgya, anyaga; — 3. munkatárgy, feladat; — 4. tartalom, alapgondolat, alapeszme; — 5. kérdés; — 6. zenél tétel.

temperál: mérsékel, tartóztat, visszatart, enyhít; — temperált víz: langyos víz.

temperamentum: 1. idegalkat, véralkat; — 2. lelkület, természet; — 3. kedv, eleven-ség, élénkség, hev, hevület, élet.

temperamentumos: eleven, élénk, vérmes, hevülő, fürge, vigilekű.

temperatúra: hőfok, hőmérséklet.

templozi: (időre) beállít.

tempó: 1. időmérték, időmenet, idő, mérték, menet (pl. lassú, gyors menetű), mozgás, gyorsaság, iram, haladás, folyás, ütem (pl. gyors ütemben) [vö. taktus]; — 2. viselkedés, magaviselet, modor, szokás (pl. furcsa szokásai vannak; — 3. járás (lőé).

tendál: irányul, tart, törek-szik; hajlik.

tendencia: 1. irány, irány-
zat, irányzatosság, cél, célzat, célzatosság; — 2. szándék, igyekezet, törekvés, hajlam, hajlandóság, vonatkozás, akarat [vö. intenció]; — 3. hangulat (tőzsdén); — 4. elfogult-ság, részrehajlás, egyoldalú, rosszakarat.

tendenciózus: 1. célzatos, irányzatos, irány (irányre-gény, iránydráma, iránymű); — 2. szándékos (ferdítés); — 3. egyoldalú, elfogult, részre-hajló, rosszakaratú, rosszindu-latú.

teoretikus: 1. elméleti; — 2 elméleti ember, elmélet om-bere.

teoretico: elméletileg, elmé-
lethem.

teória: elmélet, elvont tudo-mány.

teppich: szőnyeg.

tercetti: (ének-, zene-) hár-mas.

terminus: 1. határidő, határ-pont, határnap, időpont; — 2. megszabott idő, időtartam, idő; — 3. terminus technikus: műszó, szakszó, műkifejezés, szakkifejezés, mesterszó.

terminológia: műnyelv, szak-nyelv.

termométer: hőmérő; láz-mérő.

terra incognita: 1. ismeret-len föld v. vidék; — 2. á. é. ismeretlen terület, nemismert dolgok.

terrasse: 1. lépcsőzetes terület; — 2. térfok, feltértség; — 3. tornác.

terrén, terrénium: 1. vidék, terület, tér, térség, talaj; — 2. terlep.

terror: rémítés, rémület, erőszak, megfélemlítés, ijesztés, kényszer; — terror: rém.

terrorizmus: 1. rémuralom; — 2. erőszakoskodás.

terrorizál: (meg)rémít, rettegésben tart, erőszakoskodik, hirtalmaskodik, zsarnokoskodik, megfélemlít.

testál: 1. végrendeletet csinál, rendelkezik, hagyakozik; — 2. hagy, örökül hagy v. rendel, hagyományoz, örökségképpen ráhagy.

tête: éle, eleje, előrésze (csapatsnak); — tête à tête: bizalmas együttlét, kettecskén, négy szemközt, szemtől-szembe, pásztoróra.

textili: szövő (ipar, -gyár); szövött (-áru).

textus: 1. szöveg, szó; — 2. szentírási szöveg, szent lecke; — 3. (szónoklat) tárgya.

teaurál: készpénzt főlhalmoz.

tézis: 1. tétel; — 2. vitatétel, feltett kérdés.

théâtre paré: színházi díszelőadás.

thé d'anté: teaés tánc(es-tély), táncos tea-estély.

ticket: (beléptől) jogy. (lóversenyi) tétjegy.

timbre: hangszín, hang színezete, hangárnyalat.

tip: 1. jelölés, kiszemelés; — 2. jelölt, kiszemelt; — 3. ötlet; — 4. (jó) pont.

tippel: 1. jelöl, kiszemel (lóversenyen); — 2. találgat.

tipus: 1. fűjkép, jelleg; — 2. jellemző alak v. kép, példakép, példány, mintakép, min-

ta, lenyomat; — 3. betűfaj, betűminta, betű.

tipusos, tipikus: 1. jellemző, jellegzetes, példányoszerű, sajátosság, eredeti; — 2. állandó, változatlan, megismétlődő, általános.

tirannizál: zsarnokoskodik, basáskodik, elnyom, nyomorogat.

tisliz: tanyázgat, (étkezés után) asztal mellett).

titularis: címzetes.

titulus: 1. cím, címzés, címezés, megszólítás; — 2. rang; — 3. jogcím [vö. jus]; — 4. ürügy, szín, orv. ok; — 5. cég; — 6. fölírás, fölírat.

toast l. tóaszt.

toastíroz l. tóasztoz.

toilette: 1. öltözet, öltözék, ruha, ruházat; — 2. öltözködés, ruházkodás; — 3. öltöző (szoba); — 4. öltözőasztal, pipereasztal; — 4. öltöző v. piperekészlet; — 6. fölre hely, árnyékszék [vö. klozet]; — toilette-cikk: öltözkö v. piperecikk; — toilettet csinál: öltözik, rendbeeszedi magát, vetkőzik, átöltözködik; — toilette-papír: egészségi papír.

toleráns: türelmes, elnéző, engedékeny.

tonikus: zsongító, erősítő, élénkítő (szer).

tónus: 1. hang; — 2. hangszín, hangszínezet; — 3. alapszín; — 4. fényfokozat, fényárnyalat; — 5. színezés, színárnyalat, színfokozat; — 6. magaviselet, viselkedés, beszélgetés hangja v. módja.

top: áll! (a fogadás).

tóp: vakondok-szín.

torzó: 1. csonka szobor, szoborcsonk; — 2. csonk, töredék, maradvány; — 3. (test) törzse.

tósz: felköszöntő, pohárköszöntő, áldomás.

tósztoz: felköszönt, pohárköszöntőt v. áldomást mond, ráköszönti vkire poharát.

totalísi: egész, teljes, összes, egyetemes.

totalitás: összeség, egész.

totaliter, totál: egészen, teljesen, tökéletesen, végképpen; — **totál-részeg:** tök-, holt- v. földrészeg.

totalizatóri: fogadóiroda.

tótumfak: 1. mindenes, mindennek lelke v. mozgatója; — 2. mindenes, inas, segéd, jobbkeze vkinek.

tour 1. túr.

tracosi: 1. beszélgetés, csevegés, tereferé; — 2. pletyka, szí-szó, emberszólás.

tracosoli: 1. focseg, cseveg, tereferél, beszélget; — 2. pletykáz, megszól.

tradíció: 1. hagyomány, szájhagyomány, (szellemi) örökség; — 2. hagyományos, megszentelt v. régi szokás.

tradícionális: hagyományos, szokásos, régi, ősi, öröklött, (régiségtől) megszentelt, a régiektől átvett.

trafik: dohányosbolt, dohányárulás.

trafikál: 1. csereberél, csaklizik, üzérkedik, kereskedést űz, kereskedik, alkudozik; — 2. mesterkedik, fondorkodik, cselt sző, összeszűri a levét vkivel fűjja a követ, suba alatt tárgyal.

tragikus: 1. hőszínész; — 2. végzetes, gyászos, megrázó, megrendítő, megdöbbentő, szomorúvégű, siralmas.

tragédia: 1. szomorújáték; — 2. gyászos esemény, gyászcset, megrendítő szerencsétlenség.

tragikum: 1. bukás; — 2. végzet; — 3. megrendítő, megdöbbentő mozzanat.

trakt: 1. tárgyalás, alku-

dozás; — 2. lakoma, vendégiség, vendégeskedés, eszemlézom.

traktál: 1. bánik, adjár vkivel v. vmivel, kezel; — 2. tárgyal, tanácskozik, értekezik, alkudozik; — 4. ellát, megvendégl, jöltart.

traktátus, traktátum: 1. alkú, egyezség, szerződés; — 2. tárgyalási jegyzőkönyv; — 3. értekezés, tanulmány.

traktus: 1. táj, tájék, vidék, kerület [vö. régiol]; — 2. (épület)rész, szakasz, szárny.

trambulin (tremplin): ugródeszka (testgyakorlat, úszás).

trampli: otromba, nagytest, dajna, ostoba és ügyetlen, tohonya.

transosíroz: fölszel, fölszeletel, széttagol, szétvág, fölaprít; — **transosírozó kés:** fölszelőkés.

transz: delejes álom, révület.

transzakció: 1. (pénzügyi, politikai) művelet; — 3. tárgyalás, értekezés, egyezkedés, alkudozás; — 3. ügylet.

transzferál: 1. áthelyez; — 2. átvisz, áttérel, áthárít.

transzfermoratórium: átváltási haladék.

transzfúzió: (vér)átömlesztés.

transzparens: áttetázó; —

transzparens, transzparent: világító kép v. írás.

transzponál: átteks (egyik hangnemből a másikba), átvisz, áthelyez (egyik korból a másikba); — **transzponálás:** áttétel.

transzport: 1. szállítás, fuvarozás, fuvar [vö. expedíció]; — 2. szállítmány; — 3. átvitel.

transzszondens: tapasztalást meghaladó, érzékfölötti, érzékekkel nem tapasztalható.

transzszondentális: tapasztalástól független, tiszta eszbeli, nem tapasztalati.

transzszpiráció: 1. izzadás, verejtékezés, kigőzölgés, párolgás; — 2. izzadság, verejték.

transzverzális: átlós, összekötő (út).

tranzigens: 1. megalkuvó, egyezkedő; — 2. alkura v. egyezségre hajlandó, békülékeny, engesztelékeny, mérsékelt.

transziti: hagyján! (ez még) megjárja, hadd legyen!

transzito: 1. átvitel, átmenet, — 2. átviteli, átmenő (kereskedelem).

transzitórius: átmeneti, ideiglenes, futólagos, múló, mulékony.

trapper: ügető.

trappoli: üget.

trasziroz: kitűz (útírányt), nyomjelez.

treffer: 1. találat, talált lövés; — 2. nyeremény, nyertes.

trémai: remegés, félelem, lámpaláz.

trémázik: lámpaláza van szurkol, remeg, aggódik.

tremolózik, tremuláz: 1. rezgeteti v. reszketteti hangját; — 2. 1. trémázik.

tréner: idomító, edző.

trénings: 1. idomítás, iskolázás, begyakorlás, előgyakorlat; — 2. szoktatás, edzés.

tréniroz: 1. idomít, begyakorol, betanít, gyakoroltat, iskoláz, előkészít, előkészül; — 2. szoktat, edz.

tresszi: sujtás.

trezór: 1. kincs; — 2. kincstár; — 3. pénzrekesz (tűzálló páncélszekrényben).

tribún: 1. emelvény, nézőhely; — 2. szószék.

trikó: 1. kötött szövet; — 2. testhezálló ruha.

trikolor: háromszínű lobogó v. zászló.

trinkeld: borraivaló.

trío: (ének-, zongora-, vanda-) hármas.

triumfus: 1. diadal, győzelem; — 2. diadalmenet, győzelmi ünnep; — 3. ünneplés.

triviális: 1. útszéli, könnyű, közönséges, közhelyi, közhelyszerű, kopott, elkoptatott, elcsépelet (kifejezés); — 2. lapos, szellemtelen, ízetlen; — 3. parlagi, alacsony, alantjáró.

trivialitás: 1. közhely, köznapiaság, köznap i v. elcsépelet kifejezés [vö. locus communis]; — 2. pórasság.

trónus: királyi szék.

tropikus: 1. egyenlítői, forró-égövi, forróföldövi, délszaki; — 2. forró, izzó, perzselő, vérforraló (hőség).

tropusok: forró földöv, egyenlítő tájéka, délszaki vidék.

trotli: 1. hülye, félkegyelmű, bárgyú, agyalágyult; — 2. totyakos, téderogyott.

trottoár: 1. gyalogjáró, járda; — 2. kövezet, útburkolat; — trottoir roulant: görgő v. mozgótű.

trottör: utcai v. útíruha, v. kalap.

trousseau: kelengye.

tröszt: üzleti érdekcsoport, vállalatok szövetsége.

truceból: dachból, csak azért is, v. csak azért se.

truceol: 1. duzzog, dohog, dacoskodik, durcászkodik, moroskodik; — 2. makacszkodik, ellenkedik, megköti magát.

trupp: 1. csapat, csoport; — 2. (szín)társulat.

trükk: fogás, osel, fortély, furfang.

trümö: tükrös szekrény.

tüllioital: 1. többet v. ráfgér; — 2. túltez, fölülhalad, fölülmúl, elhagy.

tumultus: 1. tömegmozgalom, esődtűt, kavargás, összecsdülés; — 2. háborgás, savargás, forrongás; — 3. zajongás, zaj, lármá, zsibongás, zenebóna, zarándaság.

tunnel: alagút.

túr: 1. sor, szer, rend; — 2. (táncban) egy forduló, egy tánc; — 3. (kártyában) egy forduló; (versenyben) menet; — egy túrban: egyhuzamban, egyszerre, egy ízben.

túra: 1. út, utazás, kirándulás; — 2. fordulat.

turf: 1. versenypálya v. tér, gyep; — 2. lóverseny.

turista: gyalogutazó, gyalogló, kiránduló.

turné: 1. körutazás; — 2. művészi körút.

turnus: 1. kör, forduló, körforgás; — 2. időszakasz, szakasz; — 3. ismétlődő sorrend; — 4. sorozat, beosztott, csoport v. csapat, csoportbeosztás.

túr-retúr: 1. oda-vissza; — 2. menettértil v. tértil(jegy).

turpis causa: becstelen ügy.

turris eburnea (elefántcsonttorony): szent magány, elvonultság, fölséges elszigeteltség, visszavonul lelkének csigaházába [vö. splendid isolation].

tussi: 1. zuhany; — 2. fekete festék; — 3. ütés (vívásban); — 4. talált, találat.

tussol, eltussol: elsimít, elcsinál, takargat, leplez, elpalástol, elsemmit, elvakol, elken, agyonhallgat.

tűdhtig: derék, jómunkájú, használható.

tűll: hálósövet.

U

ukk-mukk-fukk: se szó se beszéd, egy-kettőre.

ultima ratio: végső eszköz, a legvégső.

ultimatum: utolsó felszólítás, végjegyzék.

ultimó: 1. utolsó, utolsóí, végsőí; — 2. hónap utolsó napja, hónapvég.

ultra: szélső, túlzó, túlságos, szertelen, végletes.

unberufen: szólatlan maradjon, hogy szómmal ne vétsek.

ungusztíózus: étvágyrontó, izléstelen, undorító.

unheimlich: 1. bizonytalan, rossz érzést keltő, félelmetes, kietlen, ijedelmes (tájék); — 2. gyanús (külső); — 3. borzongós, harátságtalan, otthontalan, rideg, zord (lakás).

uniformis: 1. egyenlő, egyöntetű, egyforma, egyféle; — 2. szolgálati ruha, egyenruha.

unikum: 1. egyetlen darab v. példány; — 2. páratlan dolog, ritkaság.

unió: egyesülés.

univerzális: egyetemes, egyetemes.

univerzális: egyetem.

univerzum: világ egyetem, mindenség, nagyvilág.

unzerájner: magunkféle, magunkfajta, hozzánk tartozó, magunkvére, magunkszórú, közölünk való.

unzenírt: fesztelen, szabad, tartózkodás nélküli, bátor, zavartalan.

up to date: mai keletű, újkeletű, legújabb, legfrissebb (divatú), újdón; színvonalon van.

urna: 1. veder, hamveder, edény; — 2. szavazószekrény.

utilitarista: 1. haszonelvű; — 2. haszonleső.

utilizál: hasznára fordít, hasznosít, ki. v. felhasznál.

utópia: seholország, álmok országa; elérhetetlen dolog, cél, terv, vágy, eszmény; légvár, délibáb.

utopista: álmokergető, légvárépítő, délibábkergető.

utríroz: 1. túloz, túlzásba esap, szertelenkedik, szereti a szélsőségeket v. végleteket; — 2. nagyot mond, elveti a súlykot; — utrírozott: túlzott, szélsőséges, végletes, fölöttébb való.

uvertűr: nyitány, előjáték, előzene, megnyitó, bekezdés, bevezetés.

uzurpál: bitorol, jogtalanul v. jog ellen elfoglal v. elfoglalva tart v. birtokol.

űzus: 1. szokás, közszokás; — 2. használat; — 2. gyakorlat; — usus fructus: haszonélvezet; — in usum Delphini: tanulók részére, iskolai használatra.

űberciher, űbi: felöltő, felső.
űzansz: kereskedelmi szokás.

V

va banque-ot játszik: minden vagy semmi, élet-halál, mindent ráteszi v. kockáztatja.

vaouum-cleanari: poraszívó.

vakáció: szabad idő, szünnet, szünidő, pihenés.

valli: kockás ostya.

vagon (vasúti) kocsi: bevaگونiroz: berak árut.

vaj(d)ling: mosótál, melence.

valcer: keringő.

valoni: henger.

valör: 1. érték; — 2. érvény, minőség, (festményen a színpoltok) kifejező értéke és érvénysülése, minősége; — valörös: érvényre jutó (színek).

valorizáció: pénzérték helyreállítása, értékjavítás, felértékelés, átértékelés.

valorizál: valóságos értékre emel (pénzt), a valóságos értéket helyreállítja, értéket feljavit, felértékel, átértékel.

valuta: 1. érték, folyóérték; — 2. pénzrendszer, pénzláb; — 3. — külföldi pénz; — spekuláció: pénzüzér.

valutázik: külföldi pénzekkel üzérkedik.

variál: 1. változtat, cserélget; — 2. váltakozik, váltja egymást; — 3. ugyanazt más szá-

vakkal ismétli, új lére ereszt, egyre hajtja-hajtogatja.

variáció: változat, változtatás, változtatosság, különféleség, sokféleség.

variáns: 1. változat, módosulat; — 2. eltérő olvasás v. olvasat.

vegetál: 1. tenyészik, terem, nő; — 2. tesped, teng, tengődik, teng-leng, pang, sanyarog, nyomorog.

vegetáriánus: növényevő.

vagzál, vagzáció l. vexál stb.
vahemens: 1. rohamos, ragadó, heves, hirtelen; — 2. indulatos, dühös, haragos, erőszakos.

vakker: keltő, ébresztő (óra), serkentő.

vakni: hovezü kenyér.

velleítés: 1. határozatlan v. erőtlen akarás, törekvés, hajlandóság, szándék, célzat, irányzat; — 2. (tömegben nyíl vándul szellemi v. erkölcsi) áramlatok.

véna: 1. ér; — 2. (művészi) tehetség, (költői) ér.

venereás, venerikus: vérbaajos.

ventilál: 1. szellőzik, szellőztet; — 2. (kérdést) firtat, kutat, szellőztet.

ventilátor: szellőző, szellőztető.

vardikt: (esküdtszéki) döntés; ítélet.

verifikál: igazol, megerősít, beigazol.

verkill: 1. kintorna, sípláda; — 2. rozzant mű ócska vacak; — 3. taposómalom (hivatali szokás).

vermut: ürmös.

vernisszás: (műtárlat) bemutatója.

verve: lelkesedés, ihlet, melegség, hev, hevület, tűz, lendület.

verzátus: 1. jártas, gyakorlott, ügyes, tapasztalt; — 2. sokfelé megfordult, sokat forgott.

verzifikátor: verselő, versfaragó.

verzió: 1. kőszá hírl, hírlelés, más hírl(ek), hírlváltószat, szóbeszéd, mendemonda; — 2. vélemény, értesülés; — 3. (szöveg) változata.

vesztibűl, vesztibulum: előcsarnok, belépőcsarnok, pítvar.

veterán: 1. aggharcos, aggvitéz, hadastyán; — 2. aggastyán; tisztas, öreg, agg, tisztekorú; — 3. régi társ.

vété: 1. tiltakozom; — 2. tiltakozás joga, tiltakozás, visszavetés; — vétót mond, tiltakozik, visszavet, útját állja.

vexa, vexáció: bosszantás, ingerlés, nyugtalanítás, háborgatás, nyaggatás, böstörködés, zaklatás, faggatás, kötekedés.

vexál: bosszant, ingerel, nyugtalanít, háborgat, nyaggat, faggat, zaklat, kötekedik.

vexír: fejtörő (kép, kérdés, lakat), ördög(zár), torzító (tűkör).

viadukt: áthidalás, szárazhíd, völgyhíd.

vibrál: 1. rezeg; — 2. rebeg, káprázik (szem).

vico: 1. élc, elmésség, elmés ölet, szellemi sziporka, tréfa, móka, bohóság; — 2. adoma.

viccel: 1. élcet mond, élceldök, elméskedik, tréfál, sziporkázik; — 2. adomázgat.

viccoss: élcés, tréfás, elmés; fura, furcsa (helyzet).

vice-i al-, másod-

viceversa: 1. kölcsönösen, egyaránt; — 2. és viszont, és megfordítva.

vicinális: 1. szomszédos; — 2. helyiérdekű (vasút), mellék-, másodrendű forgalminú, községl (út).

vieux jeu: elavult, divatját mult dolog, ócskaság, kopott mese, régi fogás; tudjuk! ismerjük!

vignetta: 1. címke, címirat; — 2. (könyvben) fejléc, címrájl, kezdőrájl, fejkép.

vikend: hétvége; hétvégl kirándulás, vonat, ház.

vikazli: (cipőt) fényesít, (padlót) kefél.

villa: 1. kertli ház, kertli lak; — 2. nyaraló.

vimmedli: pattanás, pörsenés. vindikál: magának követel v. tulajdonít, igényel.

vinki: intés, figyelmeztetés.

vinkli: szöglet.

viroment: 1. kölcsönös leszámolás; — 2. (számvitelben) átutalás (egyik rovatból a másikba).

virilista: legtöbb adót fizető.

virtasft: gazdálkodás.

virtuális: 1. várható, vélhető, lehető; — 2. látszólagos (kép); — 3. bennerejlő, lényege szarint meglevő, lappangó.

virtuózi: 1. mester, művész; — 2. mesteri, remek, tökéletes, utólrérhetetlen, fényes.

virtuóztatás: mesteri tökéletes-ség, mesteri könnyűség, mesteri mód, remek-ség.

virtus: 1. erény; — 2. vitézkedés, legénykedés, hősködés, magamutogatás.

virulens: mérgező, fertőző, rosszindulatú.

vis à vis: 1. szemtől szembe, szemben, szemközt, átellenben; — 2. szemközti, szembeszomszéd, átellenes (pár).

vis major: erőhatalom, kény-szerítő körülmény, kényszer(ű-ség), felsőbb hatalom.

vitális: élethez tartozó, élet-bevágó, élet- (érdek, kérdés), lét-(kérdés), főfontosságú, legjel-lentékenyebb, szükséges.

vitríni: üvegszekrény, tárló; kirakat.

vízavi 1. víz à víz.

vízbi: látás, látomás, látomány. káprázat, jelenés, érzékesalódás, rémkép, rémlátás.

vizitál: megvizsgál, kikutat.

viziti: 1. látogatás; — 2. látogató vendég; — 3. orvosi látogatás.

vizit-kártya: névjegy, látogató-jegy.

vizitell: látogat, látogatást tesz.

vizuális: látásbeli, látáshoz tartozó; látott (kép).

vízum: láttamozás; — vízum repertum: orvosi lelet.

vogelfrei: törvény védelmén kívül áll, törvény nem védte, jogvesztett, földönfutó, mindenkinék szabadjára eresztett.

vokáció: 1. hivatás, hivatottság; — 2. tehetség, rétermetség; — 3. meghívás (állásba).

volán: kormány(kerék).

von Haus aus: eredetileg; származásánál családjánál fogva; veleszületett.

vorschritto: szabályszerű, rendes.

vulgáris: 1. általános, köz-, közönséges, mindennapi, köznapias, ismert; — 2. nép-, népi, népies, népszerű; — 3. durva, közönséges, pórias.

vurtili: jancsi.

vurtiliz: vacakol, bajlódik, vesződik, nyavalyog.

Y

yo-yo: sodróka, pöndörke.

Z

zacc: kávéálja — zaccos kávé: seprős kávé.

zaft 1. szaft.

zeniti: tetőpont.

zisherheltez-tű: csukott, kapcsolt, dajkatű.

zokni: rövid v. félharisnya, bokaharisnya.

zóna: 1. öv, övezet; — 2. ég, föld; — 3. égalj, éghajlat; — 4. táj, tájék; — 5. vonalszakasz, szakasz (vasúton).

Zs

zsáner: 1. faj, fajta; — 2. (művészet) ága, neme, műfaj; — 3. életkép; — 4. ízlés; — ebben a zsánerben: e nemben, ily módon v. modorban, ilyen eljárás szerint; ilyen hangon (beszél); ilyesféle, ilyenfajta. ilyen szabású, ilyen ízlésű; — nem az én zsánerem: nem az én ízlésem, nem tetszik, nincs ínyemre.

zseardinier: virágtartó.

zsargon: 1. zagyva nyelv, korcsnyelv; — 2. osztálynyelv, tolvajnyelv, jassz, csibésznyelv.

zsolatini: csontenyv.

zsölö: (gyümölcs) kocsonya, édes kocsonya.

zseén: 1. szegyenkezés, szavar, feszesség, elfogultság, elfogódás; — 2. kényszerűség, feszesség; — zseénben van: kényes, kényelmetlen, kínos helyzetben van, kellemetlenül érzi magát, zavarban van, feszeng, elfogult, idegenszerű, nem szólhat szabadon, nincs szabad keze, szorult helyzetben van, kényszerben van, kénytelen valamit tenni; pénzszavarban van, nincs pénze.

zsenáns: kényes, kellemetlen, zavaró, zavart, zavarba ejtő, kényelmetlen, feszélyező, alkalmatlan, kényszerítő, terhes, kínos, szorult (helyzet), megszágyenítő.

zseni: lángész, lángelme; nagy ész v. elme.

zseniális: 1. lángelméjű, lángeszű, lánglelkű; — 2. eredeti, elmés, eredeti gondolkodású; — 3. fényes, pompás (ötlet).

zseníroz: 1. nyom, szorít (cipő); kényelmetlen, feszes (ruha); bánt (erős fény); zavar, háborgat (zaj); nyugtalanít (adósság); terhére van (látogató); alkalmatlan (vendég); feszélyez, gátol, útjában van, akadályoz (munkában); nyűgös, nyűg rajta; — 2. röstell, átall; — zsenírozza magát: szégyenkezik, restelkedik, zavarban van, pronkodik; — 3. húzódozik, szabódik.

zsenírozás nélkül (sans gêne): 1. elfogulatlanul, szabadon, bátran, fesztelenül, tartózkodás nélkül; — 2. kényel-

mesen; — 3. teketória nélkül, kereken, leplezetlenül (kimon-dom).

zsiló: mellény.

zeszon: játékpénz.

zsokó: versenylovas.

zsonglór: szemfényvesztő, kókler.

zsúr: 1. fogadónap; — 2. uzsonna; — 3. (délutáni) társaság.

zsurnál: hírlap, újság.

zsurnaliszta: hírlapíró, újságíró, sajtó embere.

zsurnalisztika: újságírás, hírlapirodalom, (napi) sajtó.

zsuzsu: csecsebecse, encsenbence.

zsúri: bíróság, bíráló bizottság, versenybíróság.

(Vége.)

Tartalomjegyzék.

Előszó	3
Használati utasítás. (<i>Kosztoldnyyi Dezső.</i>)	4
A magyar nyelv. (<i>Négyesyi László dr.</i>)	12
Rokonaink. (<i>Zsirai Miklós dr.</i>)	16
A nyelvújításról. (<i>Tolnai Vilmos dr.</i>)	20
A klejtésről. (<i>Nagy J. Béla dr.</i>)	24
Nyelv és lélek. (<i>Gombocz Zoltán dr.</i>)	26
Néhány szavunk eredete. (<i>Horger Antal.</i>)	29
Magyar szóban magyar mult. (<i>Kertész Manó dr.</i>)	32
Nemzeti öntudat a nyelvben. (<i>Tolnai Gyula dr.</i>)	38
A magyar nyelvjárásokról. (<i>Horger Antal dr.</i>)	43
Mit mondanak nyelvünkéről a külföldiek? (<i>Lotz János.</i>)	47
Bőszegszarn	52
A helyes magyarság szótára. (<i>Balassa József dr.</i>)	55
A tiszta magyarság szótára. (<i>Tolnai Vilmos dr.</i>)	98

